

शेठ नगीनभाइ मंडुभाइ जैन साहित्योद्यारे ग्रन्थार्क० ३.

श्रिमद् विजयदानसूरीश्वर विरचित

विविध प्रश्नोत्तर

प्रकाशक

शेठ नगीनभाइ मंडुभाइ जे. सा. फंड माटे

ज्ञाश्चंद नगीनभाइ कवेरी.

गोपीपुरा—छुरत.

सर्व हक्क स्वाधीन.

जी वीरदासन प्रिन्टींग प्रेसमां छा. रतीलाळ केचवलाळे छान्द
ठे. हानापटेरुगी पोळ,—अमदावाद.

वीराव. २४५३.

विक्रम १९८३.

इ. स. १९२७.

प्रत १०००.

आवृत्ति १ ली.

मूल्य ०-१२-०.

અર્પણ પત્રિકા

શાસન સૌભાગ્ય વિજય, સદ્ગુણ સમૃદ્ધિ, શ્રીમદ્ વિનયકમલ સૂરીચરણી
મહારાજ સાહેબની પરમ પવિત્ર સેવામાં.

નિર્દય શિરોમણિ,

નિર્મલ દીર્ઘ ચારિત્ર પર્યાયી આપ આ શ્રુત્તને પાવન કરી રહ્યા હતા. નાથનો
સંભવ શોષતી શુભ સરિતાઓના, આપ, શાસ્ત્રથી ગવાયેલા શ્રીપદાધિષ્ટીત રત્નાકર
હતા. શ્રવણ સર્વજ્ઞ મિષ્ટાન્ત્ર અંકુશાદિ, શ્રવણ ક્ષત્રિજ્ઞાન પ્રભુ આધિરૂપ કમલને
વિકસિત કરનાર અને કુમતિ પુલકોને અગાધનાર આપને પ્રમાણ સંપન્ન ચરિત્ર
તો વચનાવીત હતા. સ્વર્ગત માતા-સ્મરણીય પરમ શુભ ન્યાયાધીનિધિ પાંચાલ દેશોદ્ધારક
શ્રીમદ્ વિનયનંદ સૂરીચરણી મહારાજની શુભશ્રુતિ પાટે આપ, આપના પ્રમુલ
ચોમ્ય શુભાશ્રુતિથી સંપાદેશ સંકલ્પ સંચ સમુદાયના અગ્રમણ્ય પુરુષોના અત્યંત
આશ્રયથી અભિષિક્ત કરાયેલ. એકમ પુરુષસિદ્ધ હતા. જગતના દરેકના ઉપકાર માટે પ્રવા-
હિત થયેલા આપના નિરાદર શીશુ આગલ પ્રમાણ આ-જતિ અત્ય અર્ચ્ય છે. તો પણ
તે, આપના ચરણ કમલ સન્મુલ આપના આશ્ર પ્રાપ્તરવા આ સુષુ શ્રુત્તક રૂપે સમર્પણ
કરીને અમો કુતાર્ય અર્પ કીધ.

છી.

પ્રતાપશાસ્ત્રી.

न्यायाम्मोनिधि जैनाचार्य श्री १००८ श्रीमद् विजयानन्दसूरीश्वर पट्टमावक-

Shrimad Vijayakamalooreesvarji Maharaj.

“जैनाचार्य श्री १००८ श्रीमद् विजयकमलसूरीश्वरल महाराज.”

“जैनाचार्य श्री १००८ श्रीमद् विजयकमलसूरीश्वरजी महाराज।”

❀ कर्म विक्रम स-१९०८, सरसा (पञ्जाब) ❀

इन्द्रक टीला दि-स-१९२९, जीरा (फाग)

मवेगी टीला दि-स-१९३९, अमरावाट (गुजरात)

आचार्य पद दि-स-१९५०, पाटण (गुजरात)

स्वर्णमाल दि-स-१९८३ अजयपुर (सुरत)

श्री-गुरु श्री चर्च, अमरावाट

શ્રીમદ્ વિજયદાન સૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રી શ્રોત્રિનામમના મહાન્ જ્ઞાતા અને પ્રતાપી પુરુષ છે. ક્યોતિષ્ જેવા અતિશય કટીન અને લગમગ મુલાઈ ગયેલા વિષયમાં પણ તેઓ-શ્રોતો નિર્મલ જુહિનું કેનું સામ્રાજ્ય પ્રવેશે છે તે જનવાને સુવિધિત છે. આ સિવાય વડોદરા રાજ્યના નરેશ શ્રીમંત્ સયાજીરાવ માંયકવાઈ સરકારે સ્વાસ નિર્મળન કરીને પ્રવકાર આચાર્યશ્રી પાસે કરાવેલાં રામ પ્રતિબોધક વ્યાખ્યાનો ઘણાં જ મનનીય છે; એ વ્યાખ્યાનો શ્રીમંત્ સરકારે પોતાના તરફથી વહાર પ્રદાન્યા છે અને તે રાજ્યના પુસ્તક પ્રકાશન સ્વાતામાંથી આજે પણ મળી શકે તેમ છે. આ આદ્યમાં આચાર્યશ્રીએ કેટલોક મુષારો વધારો કર્યો છે. ને કેટલાક જાળવાજોગ નવા પ્રશ્નોત્તરોનો વધારો પણ કર્યો છે.

અને આ ફંદનો ટુંક-રૂપિયાસ રજુ કરવો યોગ્ય પારીષ્ હીં. મહુમ ચર્માત્મા શેઠ નગીનમાઈ મંજુમાઈ જ્વેરીઈ પોતાનો પાછલ રૂ. ૨૫૦૦૦) અંકે પચીસ હજારની રકમ ફાટી જૈન ચર્માના પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરવા માટે એક ફંદ સ્થાપવા પોતાના પુત્રો તથા વંશુઓને જણાવ્યું હતું તેમાં તેઓઓના વડીલ પુત્ર મહુમ શેઠ મોવીચંદ નગીનમાઈ જ્વેરીઈ રૂ ૫૦૦૦) અંકે પાંચ હજારની રકમ આપી છે તે હમેરતાં આ ફંદ કુછે સ્વીકારી ૩૦૦૦૦) ગ્રાંસ હજારનું થયું છે. તેનો મુખ્ય હેતુ જૈન-વેતાન્વર મૂર્તિ પૂજક સાહિત્યના પ્રાચીન તથા અર્ધાચીન ગ્રંથો મુદ્રકરવે શુભરાતી તથા હિંદિ ભાષામાં પ્રસિદ્ધ કરી સસ્તાં કીમતે વેચવાં.

પ્રતિ અમારે નમ્રપણે જણાવું જોઈએ કે શાસ્ત્ર વિકલ્પ કપોલ કલ્પિત વાંતોના પ્રવા-રને દૂર કરવા માટે આ ગ્રંથ માત્ર ક્રિયતાં અને જરૂરી છેલ્લાશે રજુ રૂંડી જૈનસ્માજ-હંસલીર ન્યાય પ્રમાણે તેના રજાત કાર્ય છે અને હાપાદોષવા અથવા તેવાન કોઈ અન્ય પ્રમાદ દોષથી ગ્રંથ પ્રકાશનમાં ગર્વ કંઈ મુલ વેસાંય થોં દરખાસ કરશે.

આ સ્થલે પરમ પૂજ્ય આગમોદ્ધારક સાક્ષર શિરોમળી આચાર્ય શ્રીમદ્ સાગરાવંદ સૂરીશ્વરજીના આમાર માનતાં અમોને અત્યંત રૂપ પ્રાય છે. તેઓઓનો સમ્માદર્શી આ પદ સ્થાપવામાં આશુ છે. અને મહુમ શેઠ નગીનમાઈ મંજુમાઈનો તેઓઓ તરફ સંપૂર્ણ વ્યવમાવ હોવાથી તેઓઓના ઉપવેશન આ પરિણામ છે.

છીં

પ્રકાશકો.

“कैलासोदरसत्कीर्तिं, श्रीतांशुज्ज्वलसंयमम्। वन्दे श्रीवीरविजयो-पाध्यायं मुनिपुङ्गवम् ॥१॥”

सद्गुरुमोक्षारक-न्यायाभोनिधि-श्री १००८ श्रीमद् विजयानन्दसूरीश्वर-शिष्यरत्न-

“उपाध्यायजी श्री १००८ श्रीमद् वीरविजयजी महाराज”

“Upadhyaji Shree Virvijayaji Maharaj.”

“उपाध्यायजी श्री १००८ श्रीमद् वीरविजयजी महाराज ।”

जन्म दि-स-१९०० पडवा (सावनगर)

श्रीवा दि-स-१९३५ भवाला (पनाव)

उपाध्याय पद १९५७ पाटन (गुजरात)

स्वर्गनाम- १९७५ घमात (गुजरात)

“प्रकाशक-बापू सुमेरमलजी भूरानाजी-कलकत्ता”

उपाध्याय-श्रीमद्-वीरविजयमुनिपुङ्गव-

-गुणस्तुत्यष्टकम् ।

“ शार्दूल विक्रीडितम् । ”

-सिद्धश्रीततिनोपज्ञावनगरं सौराष्ट्रदेशेऽन्विते,
ग्रामे श्रीपद्मवाजिघां च दधति ध्वान्तहिदे देहिनाम् ।
यो जन्माऽभयताऽष्टखांकधरणीसंख्ये शुभे वत्सरे,
भक्त्या तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोजिदे ॥ १ ॥

-मत्वा सामजकर्णचञ्चलतरं यः श्रीचरं देहिना-
मायुष्यं करसम्पुटस्थजलवन्नित्यं विज्ञाव्य क्षयि ।
क्षेत्रे संयममक्षवह्निनवचूर्वर्षे शुभे वैक्रमे,
भक्त्या तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोजिदे ॥ २ ॥

-जैनेन्द्रश्रुतसागरं सुगहनं सर्वबोधपाथोचूतं,
रङ्गमङ्गतरङ्गसङ्गतमरं नैर्मल्यकार्यङ्गिनाम् ।
गन्तुं सौख्यनिकेतनं शिवपुरं यो बुद्धिनावाऽतरत्,
भक्त्या तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोजिदे ॥ ३ ॥

-वीणाकोकिलकम्बुशब्दनिकरं वाणी यदीयाऽमखा,
माधुर्येण जिगाय चाऽम्बुदञ्जवं घोषेण गर्जारवम् ।
गन्धर्वा स्त्रिदिवौकसश्च सरसं गानेन षड्जादिषु,
भक्त्या तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोजिदे ॥ ४ ॥

—कुर्वन्नुग्रविहारमङ्गिनिबहं गोभिः प्रबोधं नयन्,
पीयूषांशुरिव प्रतापजवनं यो निष्कलङ्कयुतिः ।

संप्राप्तः पदवीं मुनीषुनवमूर्ध्वं च सङ्काऽऽप्यहात,
जक्त्वा तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोजिदे ॥ ५ ॥

—दुष्कमेन्धनसञ्चये अितत्रति प्लोषं यदीयकम—
सङ्गफिज्जनेन कश्चनजनो मूकोऽपि वक्ताऽजवत् ।

सङ्काश्चर्यकरं च संयमरतं सङ्गानलीलायुहं,
जक्त्वा तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोजिदे ॥ ६ ॥

—यः पीयूषकिरागिरा विशदया सङ्गं सदाऽप्रीणयत्,
कुन्देन्दूज्ज्वलयाऽखिलं क्षितितलं कीर्त्या चकारोज्ज्वलम् ।

अन्तर्वैरिगणं जिगाय बलिनं वैराग्यलङ्घनेन च,
जक्त्वा तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोजिदे ॥ ७ ॥

—प्राणिदामणकर्म धर्मितिलको यः कर्ममर्महिदे,
सानन्दं विरचय्य बाणमुनिनन्देन्दुप्रमे वत्सरे ।

कृत्वाऽऽयुःस्थितिपूर्णतां सुमनसाऽगादेवज्जयं शुभं,
जक्त्वा तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोजिदे ॥ ८ ॥

■ ■ ■ ■ ■ ■ ■

“ श्रीमदभरविजय—कमान्जोरुहपदपदः ।

पतञ्जकेऽष्टकं जक्त्वा, चतुरविजयो मुनिः ॥ ९ ॥ ”

Acharya Shrimad Vijayadan Sooreswarji Maharaj

६३ "आचार्य श्री १००८ श्रीमद् विजयदानसूरीश्वरजी महाराज।"

धन्य नि-३-१९७४ श्रीलंका (कस्मिनाथ)
 धन्य नि-३-१९७४ श्री

बोधा वि-१-१९४६ बोधा (काठियावाड़)

गौरी-कन्याश्रम-१९६२, कन्याश्रम (यूनाइटेड)
मासिक पत्र-१९६२

नामार्थ क-१९८१, कमी (गुजरात)
नामार्थ क-१९८१, कमी (गुजरात)

“महासह-बाबू सुमेरगढी ब्राह्मणी-प्रत्यक्षा।”

आचार्य श्रीमद् विजयदानसूरीश्वर—

गुणस्तुत्यष्टकम् ।

“ शार्वूलविक्रीडितम् । ”

छेजे वेदकराङ्गभूपरिमिते वर्षे जर्नि वैक्रमे,
शुक्ले कार्तिकमासि योऽहनि चतुर्दश्यां प्रशस्तेर्ग्रहे ।
जन्म्याम्नो रुद्रजासने कतराणिर्गोत्रिर्जनान् बोधयन्,
सूरिवो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि मूयांसि सः ॥ १ ॥

षड्वेदाङ्गधराप्रमे च शरदि स्फुर्जच्छिष्टशुक्लाशयो,
मार्गे मासि शुजे दले च धवल्ले सत्पञ्चमीवासरे ।
दीक्षां यः समवाप वीरविजयोपाध्यायपादान्तिके,
सूरिवो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि मूयांसि सः ॥ २ ॥

वासकैपमिषेण वीरविजयोपाध्यायपादा मुदा,
योग्यत्वं त्रिविज्जात्य सौवसुगुणान् दीक्षाक्षणे मन्ददुः ।
जक्त्या जन्मजनस्तुतां धियुगलः शुक्लाशयो निर्मदः,
सूरिवो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि मूयांसि सः ॥ ३ ॥

सन्निक्षेपनयप्रमाणरुचिराञ्जनागमान् वेद यः,
कर्मग्रन्थमुखेषु च प्रकरणग्रन्थेषु योऽकुण्ठधीः ।
स्फुर्ज्ज्योतिषशास्त्रतत्त्वविद्वरो दृष्टो मुहूर्त्तादिषु,
सूरिवो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि मूयांसि सः ॥ ४ ॥

सम्प्रापन्नयनर्तुनन्दवसुधा वर्षे च मार्गार्जुने,
मौनैकादशिवासरे गण्डिपदं तत्रैव मासे तथा ।
सत्पत्न्यासपदं विश्वरूपधरणो यः पौर्णमासीदिने,
सूरिवो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि भूयांसि सः ॥ ५ ॥

टीकाचूर्णवचूरिजाप्यरुचिरेच्यश्चोन्मृत्त्याऽनघः,
धीजैनागमसंहतिप्रकरणग्रन्थेभ्य आदाय यः ।
अक्षय्याऽङ्गिगणप्रबोधनकृते प्रश्नोत्तराण्यालिखत,
सूरिवो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि भूयांसि सः ॥ ६ ॥

चन्द्राष्टातिधृतिप्रमे च कमलाचार्येण ढायापुरे,
शुक्ले यो मृगशीर्षमासि मतिमान् सत्पञ्चमीवासरे ।
लेजे सूरिपदं यशस्ततिचूताशामण्डलः सद्गुणी,
सूरिवो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि भूयांसि सः ॥ ७ ॥

श्रीद्धत्यं हृदि यस्य नैव पदवीज्ञाजोऽपि विद्यावतो,
नानाजेदतपःकृतोऽपि न मनाक् क्रोधावकाशः क्वचित् ।
विद्वद्भिष्यगणस्तुतांहियुगलस्याहं इकृतिर्नेदयते,
सूरिवो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि भूयांसि सः ॥ ८ ॥

॥ नमः श्रीमद्विजयानंदसूरीश्वरचरणपंकजेभ्यः ॥

विषयानुक्रमणिका.

प्रश्नः	पत्रांक.
१ जवनपतिथी अधिक ऋद्धिवाला कोइ व्यंतर होय ?	१
२ ईशानइंद्रनुं वाहन तथा शस्त्र शुं ?	२
३ श्रीस्थुलिजद्रस्वामिनुं नाम केटला काल रहेशे ?	२
४ श्रीसिद्धजगवान्मां अनंत चतुष्क कथुं ?	२
५ श्रीसुनक्षत्र अने श्रीसर्वानुभूति कया देवलोकमां गया ?	२
६ देवताउं कइ जाषा बोखे ?	३
७ जवनपतिमां नीकलीने श्रीतीर्थकर थाय ?	४
८ व्यवहारी अने अव्यवहारी कोने कहैवा ?	४
९ देवोने निद्रा होय ?	५
१० अनंतानुबंघी कषायनो जघन्य उदय काल केटलो ?	५
११ कोरु मग सचित्त के अचित्त ?	६
१२ नारहीउं कोइ वखत परमाधार्मिकना सामा थाय ?	६
१३ जृंजकदेवो कइ निकायना तथा तेमनी स्थिति केटली ?	७
१४ साधु साध्वीनी वसी दीक्षासां दिग्बंधनमां केटला नामो आपवा ?	७
१५ सिद्ध जगवान्मां प्राण केटला ?	७
१६ जातिस्पृतिज्ञानवान् केटला जवो देखे ?	७
१७ शुक्लपाक्षिक अने कृष्णपाक्षिक जीवोनुं स्वरूप ?	९
१८ औषध जेषज शब्दनो अर्थ ?	१०
१९ मनःपर्यायज्ञान कोने थाय ?	१०

- २० मनःपर्यायज्ञानीने अवधिज्ञान अवश्य होय ? १०
- २१ परमावधिज्ञान थया पढी केटला काळे केवळ ज्ञान थाय ? ११
- २२ पौषधना पकासणामां छोलु शाक कव्हे ? ११
- २३ कोळीआना तेलथी तळेसी वस्तु कमाव्विगयमां गणाय ? १२
- २४ श्री आचार्यमहाराजा गौचरी जाय ? १२
- २५ स्थानार्द्धि निद्रानुं वर्त्तमान काळमां केटलुं वळ ? १३
- २६ उपशम अने क्षयोपशम सम्यक्त्वमां ज्ञितता शी ? १४
- २७ श्रीमद्वावीरपरमात्माए केवल ज्ञान पाम्या पढी तप केटलो कथों ? १५
- २८ विजयादि अनुत्तरमां गयेख उत्तम जीवो व्यंतरादि देवोमां तथा नरक अने तीर्थचादि गतिमां जाय ? १६
- २९ परमाणु अने प्रदेशमां जेद शो ? १६
- ३० सर्व केवलज्ञानी केवळी समुद्रघात करे ? १७
- ३१ कल्पवृक्षादिक अर्थिजनोना मथोरथ देवताळनी सहायथी पूरे के स्वयं ? १७
- ३२ संख्या प्रतिक्रमणमां प्रत्याख्यान मुद्रपत्तिनी प्रतिबोखना खमासमण दर्श आदेश मागीने करवी के केम ? १८
- ३३ साधुर्जने निष्ठजातिमां गौचरी जावा कव्हे ? १८
- ३४ दायिकसम्यक्त्ववान् श्रीश्रेणिकमहाराजादि अनंतानुबंधी कषायना उदय विना नरकमां केवी रीते गया ? २०
- ३५ उपधाननी क्रिया कोण करावी शके ? २१
- ३६ श्रीविजय शेट अने विजया शेठाणी जेवा वीजा आवक आविकार्त थयेख ते ? २२
- ३७ पक्खी पक्षिमण्यमां ठीक क्यांधी क्यां सुधी वर्जवी ? २३

- ३९ धनुषादिकना जीवने जेम पापनी क्रिया लाजे तेम
पातरादिकना जीवने पुण्यबंध थाय ? ३३
- ४० श्रीसुधर्मास्वामी आदि पर्युषणमां शुं वांचता ह्यो ? ३४
- ४१ श्रीलक्ष्मशुद्धिग्रंथना कर्ता श्रीहरिजडसुरीश्वरजी कया ? ३५
- ४२ श्रीगौतमस्वामिजीने श्रीमहावीरस्वाजीनी साथे
संबंध पाळलना कया जवथी ? ३५
- ४३ कई गतिमांथी आवेला चक्रवर्ती थाय ? ३६
- ४४ श्रीमहावीरस्वामिजी मनुष्यना जवमांथी आवीने
बावीसमा जवमां चक्रवर्ती थया ? ३६
- ४५ संध्यानुं प्रतिक्रमण कयां पळी आवक देराशर दर्शन
करवा जई शके ? ३६
- ४६ पौरुषी आदि तिविहार थाय ? ३७
- ४७ खर्जूरी अथवा मुंजनी पुंजणीथी साधु प्रमार्जन करे ? ३७
- ४८ पुण्यनक्षत्रनुं बलवान्पणुं ? ३८
- ४९ दीक्षा अवसरे मूळ नाम बदली बीजुं नाम राखी शकाय ? ३८
- ५० उपधानमां चोमासीनी असजाय गणाय ? ३९
- ५१ श्रीतीर्थकर नाम कर्मनो हेतु कयुं सम्यक्त्व ? ३९
- ५२ वर्तमान कालमां जरतदेत्रना मनुष्यने ह्यायिक
सम्यक्त्व उत्पन्न थाय ? ३९
- ५३ तळेखी पूरी आदिमां केटली विगंय ? ३९
- ५४ श्रीअतिमुक्त कुमारे केटला वर्षेनी वयमां दीक्षा लीधी ? ३९
- ५५ जावतीर्थ कोने कहीये ? ३९
- ५६ अग्निने विषे उंदरो उत्पन्न थाय ? ३३
- ५७ रात्रिय विजळीनी उजेही लागे ? ३३

५७ मिथ्यात्वने गुणस्थानक कहेवानो हेतु ?	३४
५८ स्तवन चैत्यवन्दन अने स्तुतिमां जेद शो ?	३४
६० सर्व वायुकायने वैक्रिय लब्धि होय ?	३५
६१ जरत जरेलुं वल्ल साधु साध्वीने कष्टे ?	३५
६२ सास्वादन सम्यग्दृष्टि लब्धि अपर्याप्तमां उत्पन्न थाय ?	३६
६३ रात्रिप रुना पुंभर्ता कानमां साधुजदे अवश्य राखवा ?	३६
५४ अंबरु तापसी शुं तीर्थकर अशे ?	३७
६५ सिद्ध शिखा अने अलोकनी वचमां अंतर केटलुं ?	३७
६६ नरकमां बादराशिकाय ठे ? नथी तो नारकीं शायी दाजा ?	३७
६७ ज्ञाननी वृद्धि करनारा नक्षत्रो कया कयां ?	३७
६८ श्रीआडकुमारनी स्त्रीप शामाटे रेंटीं कांतो ?	३७
६९ मूळाना पत्र आदि ज्ञस्य के अज्ञस्य ?	४०
७० रंगीत पात्रो तरुके केटला काल सुकवाय ?	४०
७१ मैथुन सेवनमां केटला जीवोनो नाश थाय ?	४१
७२ स्वप्रज्ञावथी प्रशमित बैरादि एवा श्रीमहावीर स्वामिजीनी विद्यमानपणामां उत्तितादिकनी विरुंभना केम अइ ?	४१
७३ संविप्रपादिक शिष्य करे ?	४३
७४ अणादिकनी ज्ञाजी साथे विदल थाय ?	४६
७५ बावलीया तथा कुमटीआ साथे विदल थाय ?	४६
७६ चक्रवर्ती फरीने चक्रवर्ती थाय तो केटला काखे ?	४७
७७ उपशम सम्यक्त्वनो उत्कृष्ट काल केटलो ?	४७
७८ जघन्यथी केटला आयुष्यवालो मनुष्य नरकमां जाय ?	४७
७९ पांच सम्यक्त्वमां पौद्गलिक केटलां ?	४७
८० सात विकथां कइ ?	४९

- ८१ शीलवन्त पुरुषोऽप्यस्त्रीं आसन् अने शीलवती स्त्रीऽप्यपुरुषं
आसन् केटला काल त्यागुं ? ५०
- ८२ परमाधार्मिकनी करेली वेदना केटली नरकमां होय ? ५०
- ८३ काची केरी तथा काचा चीजमां आदिना कटका बेघनी
पढी फासु थाय ? ५१
- ८४ चण्डविहारमां अनाहार वस्तु कल्पे ? ५१
- ८५ सांप्रतकालमां केटला निर्मियो छाजे ? ५३
- ८६ घोयेलां वस्त्रो साधु साध्वीठं तन्के सुकवे ? ५४
- ८७ गाममां एक रात्रि नगरमां पांच रात्रि वसवानो कल्प कोनो ? ५४
- ८८ साधु साध्वीठं नदी उतरी ईरियावही करे ? ५५
- ८९ श्रीतीर्थकर महाराजना जन्म पढी तेमनी माताने बीजा
पुत्रनो जन्म थाय ? ५५
- ९० आवक आविकाने चरवळो राखवानुं कया शास्त्रमां ठे ? ५५
- ९१ श्रीविद्गरमानजिनेश्वरोना संतन कया ? ५६
- ९२ प्रथम पौरुषीमां लावेल आहार केटला काल कल्पे ? ५७
- ९३ श्रीजिममंदिरमां दर्शन करतां आवके पाठनी उतारवी ? ५८
- ९४ श्रीस्थंजनपार्श्वनाथजीनी मूर्ति कोणे जरावी ? ५८
- ९५ श्रीधन्नाशाळीजडजी कइ गतिमां गया ? ६०
- ९६ प्रमादी साधु आवश्यकनो त्याग करी ध्यान करी शके ? ६१
- ९७ रात्रिभोजनमां अधिक दोष शा आवारे ? ६१
- ९८ चारणमुनिठं रात्रिऽप्यगमनागमन करे ? ६२
- ९९ अचित्तरज उद्गावणीनो कायोत्सर्ग क्यारे करवो ? ६३
- १०० लुला आंधळा आदिने दीक्षा देवाय ? ६४
- १०१ वक्रतंडरादिना फळो शा कारणथी अजहय ? ६४

- ૧૦૨ હજીરસ કેટલા કાલ કહ્યે ? ૬૫
- ૧૦૩ શ્રીઆજિતશાંતિસ્તોત્રના કર્તા શ્રીનંદીષણમુનિ ક્યારે થયા ? ૬૫
- ૧૦૪ કાચી ઢાસની સાથે વિદલની જેમ અન્ય કહ વસ્તુ અજદ્ય ? ૬૬
- ૧૦૫ સાધુર્ણ ધર્માનુદાન કહ દિશામાં મુક્ત રાણીને કરવું ? ૬૬
- ૧૦૬ શ્રીજિનેશ્વર જગવાનના લલાટમાં સુવર્ણદિકના તિલક
ચઢાવવાની પ્રવૃત્તિ કેટલા કાલની છે ? ૬૭
- ૧૦૭ સાધ્વીજી પુસ્તોની સત્રામાં શ્રીકલ્પસૂત્ર વાંચી શકે ? ૬૮
- ૧૦૮ અપુર્વધક અને સકૃતબંધકમાં જેદ શો ? ૭૧
- ૧૦૯ અગ્રતી આવકોને પ્રતિક્રમણ શાનું ? ૭૨
- ૧૧૦ શ્રીજકામરસ્તોત્રનાં કાવ્યો કેટલાં ? ૭૩
- ૧૧૧ નવકારમંત્ર ચૌદપૂર્વનો સાર કયા ગ્રંથમાં છે ?
- ૧૧૨ શ્રીતીર્થનો વ્યવચ્છેદ કયા કયા શ્રીતીર્થકરોના આંત-
રામાં થયો છે ? ૭૪
- ૧૧૩ પાંચમા આરામાં ગામો શ્મશાન સમાન કયા સૂત્રમાં છે ? ૭૫
- ૧૧૪ નવીન પ્રસુત ગાય જૈંસ આદિનું ડુધ કેટલા દિવસે કહ્યે ? ૭૬
- ૧૧૫ સાધુ સાધ્વીને ગૌચરી આલોવવાની વિધિ ? ૭૭
- ૧૧૬ ગોઠાં લાંઘ સાકર આદિથી, ફાસુ થયેલ પાણીનો
કાલ કેટલો ? ૭૮
- ૧૧૭ શ્રીજિનેશ્વરની દૃષ્ટિ દારના કયા યાગમાં રાલવી ? ૭૯
- ૧૧૮ શ્રીમેઘકુમારની માતા ધારણીને કેટલા પુત્ર ? ૮૦
- ૧૧૯ અજવ્યને કહ કહ વસ્તુની પ્રાપ્તિ ન થાય - ૮૦
- ૧૨૦ મોટા રોગો કયા ? ૮૨
- ૧૨૧ નવે વાસુદેવોનું શારીરિક બળ સરખું હોય ? ૮૨
- ૧૨૨ શ્રીશાંતિનાથસ્વામિની માતાય કેટલાં સ્વપ્નો જોયાં ? ૮૩

- १२३ उपवासमा पाणहार नवकारसी थाय ? ८४
- १२४ श्रीब्राह्मीसुंदरीजी कुंवारीज के परपेखी ? ८४
- १२५ मनुष्य लोकनी बहार कई कई वस्तु नथी ? ८४
- १२६ ध्वादशांगीना प्रणेता श्रीगौतमस्वामिजी प्रश्नो पुढे
पमां हेतु ? ८५
- १२७ 'ऊंकारावसारा' थी अण पदो सर्वे जेगा मर्खाने शा
कारणथी बोखे ?
- १२८ श्रीकृष्ण महाराजाना जवो केटला ? ८७
- १२९ देवताज अवधिज्ञानथी कर्म पुद्गलने देखे ? ८८
- १३० लोच कया कया नक्षत्रोमां बइ शके ? ९१
- १३१ साधुज कया नक्षत्रमां स्वर्गवास थयेल होय तो
पुसलां करवां ? ९१
- १३२ श्रीतीर्थकर विना अन्य मनुष्य अवधिज्ञान सहित
गर्जावासमां आवे ? ९३
- १३३ अवधिज्ञानथी मनःपर्याय ज्ञानने जुटु मानवानो हेतु शो ? ९४
- १३४ देवो मांसादि पदार्थोतुं नक्षत्र करे ? ९५
- १३५ श्रीजिनेश्वरनी पूजामां केशर शास्त्रोक्त ठे ? ९५
- १३६ यक्षयक्षिणीनी पूजा मानता करवाथी मिथ्यात्व लागे ? १०१
- १३७ श्रीजिनेश्वरदेवनी नवांग पूजातुं वर्णन ? १०३
- १३८ श्रीजिनमंदिरनी ध्वजानी बाया केटला काल त्यागवी ? १०४
- १३९ वर्षमान तपनी उल्लिनी आयंविषमां ठासनो पदार्थ कब्ये ? १०४
- १४० पंचमीनो तप करनारने चाडवा शुदी ५ मे उपवासज
करवो पदे के ? तथा ते तिथिष लीखुं शाक कब्ये ? १०५

- ૧૪૧ અક્ષરનો અનંતમો જાગ સર્વે જીવને લગાનો સદા
હોય તેનો અર્થ ? ૧૦૭
- ૧૪૨ જ્વજાર્વંકુર પ્રમાણ ? ૧૦૮
- ૧૪૩ નરકના જીવો શા શા કારણે સાતાવેદનીયનો અનુજવ કરે ? ૧૧૧
- ૧૪૪ ગજારવનો શબ્દ શાથી ઉત્પન્ન થાય છે ?
- ૧૪૫ કુસુંજાની માજીના શાકનો વીજા કયા શાકની સાથે
મેલાપ કરવાથી મુક્ષા જીવોની ઉત્પત્તિ થાય ? ૧૧૩
- ૧૪૬ અલોકમાં જીવ અજીવના કેટલા જેદ ? ૧૧૪
- ૧૪૭ લોકાંતિક દેવોના જન્મ ? ૧૧૪
- ૧૪૮ પરમાણુ પુદ્ગલના વર્ણ ગંધ રસ સ્પર્શનો પરાવર્તન થાય ? ૧૧૫
- ૧૪૯ શ્રીમદ્વાલીરસ્વામિજીના ૭૨ વર્ષના આયુષ્યની ગણના ? ૧૧૫
- ૧૫૦ શ્રીમાન્ અજયદેવસૂરીશ્વરજી કયા ગણમાં થયા ? ૧૧૬
- ૧૫૧ શ્રીશત્રુંજય ઉપર જેવો તેવો સંયમી પળ વંદનિકનો અર્થ ? ૧૧૭
- ૧૫૨ સ્થાપનાચાર્ય કેટલા ઢંચા હોય તો ક્રિયાની શુદ્ધિ થાય ? ૧૧૭
- ૧૫૩ શ્રીમદ્દેવા માતાને ચૌદ સ્વપ્નોનો અર્થ કોણે કહ્યો ? ૧૧૭
- ૧૫૪ દિગંધરના મંદિરોમાં વંદન પૂજન થાય ? ૧૧૮
- ૧૫૫ ચૌદશ આદિ રિક્તાતિથિમાં પ્રતિષ્ઠા થાય ? ૧૧૯
- ૧૫૬ પાક્ષિક પ્રતિક્રમણમાં ક્યાં સુધી ઠીક આવે તો ફરીથી
કરવું અને ફરીથી ન થાય તો શું કરવું ? ૧૨૧
- ૧૫૭ કામલ ઉપર ૭૪ નો આંક કરવાનો હેતુ ? ૧૨૨
- ૧૫૮ સાધુલેને કારણે દિવસ સુવાની આજ્ઞા ? ૧૨૪
- ૧૫૯ દેવતાઈ જવધારણીય શરીરથી અહીં આવે ? ૧૨૪
- ૧૬૦ કુળાલાના નાશક કુરુટ ડાકુરુટ મુનિઈ કહ્યું ગતિમાં ગયા ? ૧૨૬
- ૧૬૧ સમવસરણમાં અલ્પશ્લેષિવાલાઈ મહર્ષિકોને
નમસ્કાર કરે ? ૧૨૮

- १६२ श्रीअजितनाथस्वामिना पिता कद् गतिमां गया ? १३७
- १६३ चक्षुहीनने केवल ज्ञान थाय ? १३८
- १६४ नारकी अवधिज्ञानथी पाठला जवना दुष्कृतने जाणे ? १४०
- १६५ पर्युषण पर्वना विना श्रीकल्पसूत्र सत्तामां वंचाय ? १४१
- १६६ ब्रह्मचर्यथी रहित साधुने वंदन थाय ? १४२
- १६७ पूजामां केवां अने केटलां वस्त्रो वापरवां ? १४३
- १६८ वृहत् टीपणी ग्रंथ प्रमाणिक ठे के ? तेना आधारे केट-
लाक श्रीशत्रुंजयमहात्म्यने अग्रमाणिक कहे ठे ? १४१
- १६९ श्रीमहावीरस्वामिजीना तीर्थमां कोणे कोणे तीर्थकर
नाम कर्म बांध्युं ? १४५
- १७० पौरुषी आदि त्रिविहार करे तेणे प्रत्याख्यान केटली
वखत पारवुं तथा रात्रिण त्रिविहार करे तेणे पारवुं के केमां ? १४६
- १७१ जगतमां अंधकार केटलां कारणाथी थाय ? १४६
- १७२ सौधर्मादि इंद्रोना लोकपालनां नामो ? १४७
- १७३ कुत्रिकापण पांचमा आरामां कथां सुधी हती ? १४८
- १७४ जीव गर्जावासमां लच्छुयो केटला काल रहे ? १५०
- १७५ रत्नकंबलनो स्वजाव केवो होय ? १५०
- १७६ चाथाआरामां पुस्तको हतां ? १५१
- १७७ साधु एकला विहार करी शके ? १५२
- १७८ देवो अथवा विद्याधरो कोने कोने संहरण न करी शके ? १५४
- १७९ कोणिकनी मदतमां सौधर्म इंद्र तथा चमरेंद्र शा
कारणथी आख्या ? १५४
- १८० तामली तापसे कथा जवमां सम्यक्त्व प्राप्त कर्युं ? १५५

- १७१ श्रीचेला महाराजा अने कूर्णिकना संयाममां केटला
मनुष्योनो नाश थयो ? १५५
- १७२ तंडुलमल्लुं आयुष्य केटलुं अने मरीने कइ गतिमां जाय ? १५६
- १७३ भावकनी प्रतिमावहन धर्म विच्छेद ठे ? १५७
- १७४ आचारांग आदि सूत्रोनां उपांगो ? १५८
- १७५ अजह्य अनंतकाय प्रासुक बीजा घरे तैयार मळे
तो भावकने कल्पे ? १६०
- १७६ शुगलिक मनुष्यना शरीरनो संस्कार कोण करे ? १६०
- १७७ ज्ञारंरुपक्षी केवा होय ?
- १७८ कुसुमिण्डुसुमिणनो कायोत्सर्ग केटलो करवो ? १६१
- १७९ चक्रवर्ती तिमिस्रा गुफाने जघाके ल्यारे तेनो चोदो
वारयोजन पाछो फरे ए दंतकथा सत्त ठे ? १६३
- १८० खांज क्यांथी क्यां सुधी अजह्य ? १६५
- १८१ श्रीप्रजवस्वामिनी श्रीजंबुस्वामिनी साथे दीक्षामां विरोध ? १६५
- १८२ नरकगतिमां केटला रोगो होय ?
- १८३ उंटकी तथा घेटीनुं दुष अजह्य ? १६७
- १८४ श्रीदेवाधिदेवनी पहेला पहोरमां तथा चोखा पहो-
रमां देहाना ? १६९
- १८५ प्राची तीर्थकरना जीवो नरकमां केवो आहार करे ? १७०
- १८६ श्रीसिद्धसेन दिवाकर क्या गच्छमां थया ? १७०
- १८७ श्रीआचार्यमहाराज जिनालयमां दर्शन करवा आवे
त्यारे भावको उजा थाय ? १७१
- १८८ साध्वीजीने मनःपर्याय ज्ञान थाय ? १७३

- १९९ धर्मध्यानना ध्याता कोण होइ शके ? १९४
- २०० दीक्षानी उपधिनुं खर्च केटखुं ? १९४
- २०१ कुत्रिकापणनो अर्थ शो ? १९५
- २०२ देवोना नाटकनो काल केटखो ? १९६
- २०३ श्रीचेरामहाराजने केटखी पुत्रीलं तथा तेनो विवाह
कोणे कयो ? १९६
- २०४ कया कया गुणस्थानमां कालधर्म पामे तथा केटखा गुण-
स्थानक परचवमां साथे जाय ? १९७
- २०५ श्रीकेवलज्ञानीने ध्यान अथवा आवस्यकादिक होय ? १९९
- २०६ स्थापनाचार्य पासे देवबंदन थाय ते स्थापना कोनी ? १९७
- २०७ शाश्वती प्रतिमाठनी उंचाइ केटखी ? १९१
- २०८ वासुदेवो उपारु ठे ते शिखानुं नाम कोटीशिखा शा
कारणथी ? १९२
- २०९ जवनपतिना जवनो रत्नप्रधाना कया स्थानमां ? १९६
- २१० अजीर्ण केटखा प्रकारनुं ? १९७
- २११ चक्रवर्त्ती आदि महात्माठना पण अस्थी देवलोकमां
देवो पूजे ठे ? १९७
- २१२ कया कया सूत्रो पांचमा आराना अंत सुधी रहेशे ? १९७
- २१३ आवती चोवीशीना प्रथम तीर्थकर श्रीपद्मनाभना माता
पिताना नाम ? १९७
- २१४ श्रीतीर्थकर महाराजाळं वार्षिक दान प्रातःकालथी
कया सुधी आपे ? १९९
- २१५ सामायिक पौषयमां आचूषण पहरेवां कस्ये ? १९९

२१६ श्रवभिज्ञानी महात्मा परमाणुने देखे ?	१९०.
२१७ आँकार शब्दनो अर्थ ?	१९१.
२१८ ठठा आरामां जरतक्षेत्रना मनुष्यने सम्यक्त्व चाय ?	१९१.
२१९ अलशमां जीव होय ?	१९२.
२२० श्रीआवश्यकसूत्रना रचनार कोण ?	१९५.
२२१ नवकारवाळीना एकसोने आठ मणकानो शो हेतु ?	१९६.
२२२ तरपणी आदिनो दोरो कया शास्त्रमां ठे.	२००
२२३ रुद्रो केटळा थया तथा कोना कोना शासनमां थया ?	२००
२२४ श्रीमहावीर परमात्मानां विद्यमानतामां कुत्रिकापणो क्यां क्यां हती ?	२०१
२२५ बार चक्रवर्ती नव वासुदेव प्रतिवासुदेव अने वलदेवां कोना कोना शासनमां थया ? अने तेठं कइ गतिमां गया ?	२०४
२२६ श्रीमहानिशीयना योगवहन करेख साधु सुयगमांग- आदि सूत्रोना योग करावी शके ?	२०६.
२२७ कोइ साध्वी वेद्याने त्यां रहेख ठे ?	२०७.
२२८ देवबंदनमां साध्वीठं सूत्र जणो ते आवकोने कळये ?	२०८.
२२९ आर्यबीळमां सुण कळये ?	२०९.
२३० जन्ममरणनुं सूतक केटळुं.	२१०.
२३१ महावीदेइ क्षेत्रमां आर्यदेश केटळा ?	२१४.
२३२ श्रीपुंकरिक स्वामी पाते नमुस्थुणं कहेवाय ?	२१४
२३३ श्रीमुनिसुव्रतस्वामिना तथा श्रीचंद्रप्रज्जुजीना जव केटळा ?	२१५
२३४ श्रीअपिकमहाराजा पहेळां श्री जिनमंदिर अने जिन मूर्तिठं हती ?	२१५.

२३६॥ समवसरणमां त्रयः बाहुः मूर्ति स्थापनः करवानुं कया-

सूत्रमां ठे ?

२१८

२३७॥ मूर्तिनेः लेपः करवानो पाठ कया सूत्रमां ठे ?

२१९

२३८॥ वसिकर्म शब्दनोऽर्थः ?

२२०

२३९॥ श्रीजिनप्रतिमा जिन सारस्वी कया सूत्रमां ठे ?

२२०

२४०॥ श्रीशत्रुंजय, गिरिनार, आबु, तारंगा, अष्टापद अने

समेत शिखर मानवानुं कया सूत्रमां ठे ?

२२०

२४१॥ अर्द्धश्रीपमां शाश्वती वस्तु केटली ?

२२२

२४२॥ श्रीशत्रुंजय शाश्वतो ठे ते विषेमा पाठो ?

२२२

२४३॥ संज्यानोऽपौषधः क्षीमाः पत्नीः पौष्णीः पीषोय ?

२२३

२४४॥ उपधान बाहीने वाचना नवकारपूर्वक आपवी के केम ?

२२४

२४५॥ उपधानादिर्नी नंदीमां नंदीसूत्र संज्ञाय ?

२२४

२४६॥ माला पद्मेस्तरने पवेयणुं करावाय ?

२२५

२४७॥ उपधान वाचना आवश्यक अविच्छेद बेसीने लेवे के-

उच्चरहीने लेवे ?

२२५

२४८॥ उपधाननी मालारोपणनी नंदी बीमासामां थाय ?

२२६

२४९॥ उपधानमां तपने दिवसे पंचमी रोहिणी आवे तो तेज-

तपणी सरे केजूदो करवो पदे ?

२२६

२५०॥ सामार्थिकमां सामार्थिक लेवे तथा पौषधमां पौषध लेवे

तो केटवा आदेश मागवा ?

२२८

२५१॥ पौषधमां मात्र करीने गमणागमणे केहेत्रा जोइय ?

२२९

२५२॥ उपधाननी तपपूर्ण यथा पत्नी अंदर रही पवेयणुं करे

तेने दिवस पदे तो दिवसनी बुद्धि पाय के नहि ?

२२९

- २५३ सामायिक पौषधमां वासदेपादिकथी ज्ञाननी पूजां थाय ? २३९
- २५३ पौषधमां उपवास करेख अथवा आर्थविष आदि करेख
आविकाने संज्यानी पम्हिलेहणमां कंइ जिज्ञता खरी ? २३०
- २५४ रोहिणीव्रतवाळाने उक्तीय उपधानमां ठठे दिवस
रोहिणी आवे तो शुं करे ? २३१
- २५५ सरस्वती देवीनुं वर्ण आदि स्वरूप केवुं ठे ? २३२
- २५६ षोडश विधादेवीनां वाहन आदिनुं वर्णन केवुं ठे ? २३३
- २५७ पौषधमां प्रतिलेखना करी काजो परिठवी श्रियावद्दी
करी गमणागमणे करवा जोइय ? २३४
- २५८ जन्माजिषेकमां एक क्रोरु अने साठ लाख कल-
शानोःझीसाब ? २३५
- २५९ चैत्र आसोनी अस्वाध्यायमां करेखो तप वीशस्थानक
तपमां रोहिणीतपमां के-आलोयणमां गणाय ? २३६
- २६० ऋतुनी अस्वाध्यायना दिवसमां आविकाय करेखो
तप आलोयणमां, रोहिणी, ज्ञानपंचमी, मोनपकादशी
अने विशस्थानक आदि तपमां गणाय ? २३७
- २६१ इंद्रजुं पाखक विमात सचित् होय के अचित् होय ? २३८
- २६२ पाखकादि दश विमान करनार देवोनां नाम ? २३९
- २६३ पाखकादि विमानोनी लंबाई, प्रहोलाइ अने लंबाई
तथा महेंद्रज्जानी लंबाई ? २४०
- २६४ चतुर्दशी कार्तिक भेडी तोषर्मइंद्र केम थया ? २४१
- २६५ नवकारमंत्रनी लंछीना केटुला उपवास तथा केटुलुं गरण ? २४२

2. 2. 2.

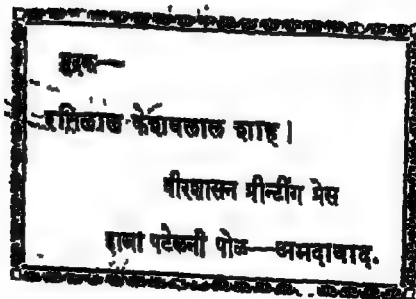
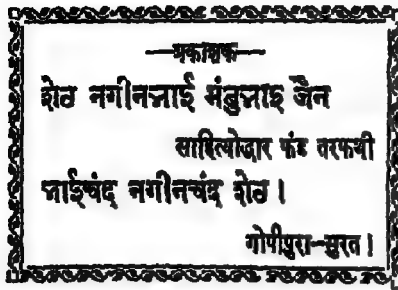
शेठ नगीनचाई मंडुजाई जैन साहित्योद्धार-ग्रंथांके.

विविध-प्रश्नोत्तर ।

रचयिता.

आचार्य श्रीमद् विजयदान सूरिभरजी ।

पूज्यपादप्रातःस्मरणोयसकलशास्त्रपारद्व्याचार्यमहाराज-

श्रीमद्विजयदानसूरीश्वरविरचित.

विविध-प्रश्नोत्तर.

मंगलाचरणम्.

युगादौ धर्मदातारं, आतारं दुर्गदुर्गतेः ।

श्रीनाभेयं महादेवं, वंदे त्रैलोक्यशङ्करम् ॥ १ ॥

शान्तिं शान्तिकरः शान्तिः, दिशतु वः सदा विभुः ।

कपोतरक्षकः श्रीमान्, पदवीढ्यधारकः ॥ २ ॥

जय जीवव्यथाछेत्तः । कन्दर्पतृणपावकः ।।

यदुकुलनभश्चन्द्र ! वाञ्छितकल्पपादप ! ॥ ३ ॥

अज्ञानध्वान्तमार्तण्ड ! जगत्पूज्यशिरोमणे ।।

पार्ष्वनाथ ! नमस्तुभ्य-मन्तरङ्गारिनाशक ! ॥ ४ ॥

मोहसुभटजेतारं, भेत्तारं कर्मसूभृताम् ।

अक्षयसौख्यदातारं, प्रासान्तचतुष्टयम् ॥ ५ ॥

सर्वज्ञं श्रीमहावीरं, जंतुजाताभयप्रदम् ।

योजनगामिनीवाचं, त्रिदशेश्वरपूजितम् ॥ ६ ॥

विविधानि नमस्कृत्य, कुर्वे प्रश्नोत्तराण्यहम् ।

शास्त्रानुसारतः सम्यक्, भव्यानां ज्ञानहेतवे ॥ ७ ॥

प्र०-१-जवनपतिदेवोऽथो अधिकशक्तिवाळा कोइ व्यंतरदेवो होय ?

उ०-श्री जगवतीसूत्रना पहेला शतकना बीजा उद्देशानी टीकामां
टीकाकार श्री अजयदेव सूरीश्वरजी महाराजे कहुं ठेके:-

“ संति व्यन्तरेभ्यः सकलशादल्पार्थयो भवनपतयः केचन ”

सारांशः-कोइक जवनपतिना देवताओ व्यंतरदेवो थको पण अ-
ल्पशक्तिवाळा होय ठे.

(૨) પૂજ્ય-આચાર્ય-શ્રીપદ્મિજયદાનમૂર્તિ-વિરચિત-

પ્ર૦-૨-સૌધર્મ ઇંદ્રનું વાહન ઔરાવણ હસ્તિ તથા વજ્ર શસ્ત્ર હાથમાં છે, એમ શ્રીકલ્પસૂત્રમાં કહેલ છે, તો ઈશાનઇંદ્રનું પણ તેજ સમજવું કે બીજું ?

જ૦-શ્રી જગવતી સૂત્રના ત્રીજા શતકના પ્રથમોદેશમાં કહેલ છે કે:-

“ ઈસાણે દેવિંદે દેવરાયા સૂલપાણી વિસમવાહણે ” ॥

સારાંશ:-ઈશાનઇંદ્રનું વાહન વૃષજ તથા શૂઘ્ર શસ્ત્ર હાથમાં છે.

પ્ર૦-૩-શ્રીસ્થુલિખ્તઙ્ગસ્વામીનું નામસ્મરણ કેટલા કાલ સુધી રહેશે ?

જ૦-ચોરાશી ચોવીશી રહેશે. હપદેશતરંગિણીમાં કથું છે કે:-

“સ્થૂલમ્બ્રનામસ્મરણં ચતુરશીતિજિનચતુર્વિંશતિકાં યાચદ્ મવિષ્યતિ”

સારાંશ:-શ્રીસ્થુલિખ્તઙ્ગસ્વામીનું નામસ્મરણ ચોરાશી (૭૪) ચોવીશી સુધી રહેશે.

પ્ર૦-૪-શ્રીસિદ્ધજગવાનમાં અનંતચતુષ્ક કથું ?

જ૦-જ્ઞાન, દર્શન, વીર્ય અને સુખ. શ્રી યોગશાસ્ત્રમાં કલિકાલસર્વજ્ઞ જગવાન્ શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ ફરમાવે છે કે:-

“ સુક્તા એકસ્વભાવાઃ સ્યુઃ, જન્માદિક્લેશવર્જિતાઃ ।

અનંતદર્શનજ્ઞાન-ધીર્યાનંદમયાશ્ચ તે ॥ ૧ ॥ ”

સારાંશ:-જન્મ આદિ ક્લેશથી રહિત મુક્ત આત્માઓ એક સ્વજા-વવાલ્લ હોય છે. તે આત્માઓ અનંતદર્શન, અનંતજ્ઞાન, અનંતવીર્ય અને અનંતસુખમય હોય છે.

પ્ર૦-૫-ગોશાલાય મુકેલી તેજોલેશ્યાયી જસમીજૂત થયેલા શ્રોસુ-નક્ત્ર અને શ્રીસર્વાનુમૂતિ નામના મુનિવરો કયા દેવલોકમાં ગયા ?

જ૦-શ્રીસુનક્ત્રમુનિ આત્મા દેવલોકમાં અને શ્રીસર્વાનુમૂતિ ધારમા દેવલોકમાં ગયા છે. હપદેશમાધ્વાનો ટીકામાં કથું છે કે:-

“સુનક્ત્રસાધુર્ગોશાલકાર્યેષ્વં વદન્તિ-મો।સ્વધર્મોચાર્ય ફિ નિન્દસિસ

एव त्वं गोशालक इति श्रुत्वा क्रोधवशातस्तेन तेजोलेइया ज्वालितः समाधिना मृत्वाऽष्टमस्वर्गे देवत्वेनोत्पन्नः एतद्वसरे द्वितीयः सर्वानुमृतिनामापि सर्वजीवान् क्षामयित्वा अनशनाराधनां कृत्वा समागत्य गोशालकसन्मुखं वदतिस्म दुष्टेन सोऽपि ज्वालितो मृत्वा द्वादशे स्वर्गे सङ्गुत्पन्नः।”

सारांशः—श्रीसुनक्षत्रमहर्षिण गोशालाने कहुं के तुं गोशालोज ठे. पोताना धर्माचार्यनी निंदा केम करे ठे ? आ सांजळी क्रोधधी गोशालाए तेजोलेइया मुकी, तेथी वळी समाधि पूर्वक मरी श्रीसुनक्षत्रमुनि आठमा देवलोकमां गया. आ अवसरे सर्व जीवोने खमावी अवनशनद्वारा आराधना करी त्यां आवी श्रीसर्वानुमृति मुनिण गोशालाने कहुं के—हे दुष्ट गोशाला ! स्वधर्माचार्यने केम निंदा ठे. आ सांजळी क्रोधांध गोशाले तेजो लेइया मुकी तेथी दग्ध थई श्रीसर्वानुमृतिमुनि बारमा देवलोकमां गया.

प्र०—देवताओठ जाषामांथी कइ भाषा बोले अने तेनो अर्थ शो?

उ०—कंइक प्राकृत अने कंइक मागधी बन्ने मिश्रित (अर्द्ध मागधी) जाषा देवताओ बोले. श्रीजगवतीसूत्रना पांचमा शतकना चोया उद्देशामां स्पष्टतया उल्लेख ठे केः—

“ देवा णं मंते । कयराए भासाए भासंति कयरा वा भासा भासिज्जमाणी विसिस्सई ! गोयमा ? देवाणं अद्धमागहाए भासाए भासंति सावि य णं अद्धमागहा भासिज्जमाणी विसिस्सई । ”

व्याख्या—‘ विसिस्सइ ’ ति विशिष्यते विशिष्टा भवतीत्यर्थः । ‘अद्धमागहा’ ति भाषा किल षड्विधा भवति यदाह—

‘ प्राकृतसंस्कृतमागध-पिशाचभाषा च सूरसेनी च ।

षष्ठोऽत्र मूरिभेदो, देशविशेषादपभ्रंशः ॥ १ ॥ ’

तत्र मागध आषालक्षणं किञ्चित्किञ्चिच्च प्राकृतभाषालक्षणं यस्यामस्ति सार्द्धं मागध्या इति व्युत्पत्त्याऽर्द्धमागधीति । ”

सारांशः—देवताओ अर्द्धमागधी जाषा बोले. प्राकृत, संस्कृत, मागधी,

પિશાચી, સૂરસેની અને અપઞ્ચંશ આ ૭ પ્રકારની જાણ છે. તેમાંથી કશ્ક માગધી જાણનું લક્ષણ અને કંશ્ક પ્રાકૃત જાણનું લક્ષણ જેમાં હોય તેને અર્ધમાગધી કહેવાય.

પ્રશ્ન-૭-મુવનપતિમાંથી આવીને તીર્થંકર થાય ?

જાબ-જવનપતિમાંથી નીકળીને કોશ્ક તીર્થંકર થાય. શ્રીપ્રજ્ઞા-પના સૂત્રના ૨૦ મા પદની વૃત્તિમાં કહેલું છે કે:-

“ વસુદેવચરિત્રે પુનઃ નાગકુમારેમ્યોઽપ્યુદ્ધૃતોઽનન્તરમૈવતક્ષેત્રેઽસ્થા-
મૈવાવસર્પિણ્યાં ચતુર્વિંશતિતમસ્તીર્થંકર ઉપદર્શિતઃ તદ્વ્રતત્ત્વં કેવલિનો
વિદન્તિ ”

સારાંશ:-ઐરવતક્ષેત્રમાં આ ચોવીશીમાં થયેલા ચોવીશમા તીર્થંકર નાગકુમારમાંથી નીકળીને યયા છે. તથા શ્રીસેનપ્રજ્ઞના બીજા ઉલ્લા-
સમાં કહેલ છે કે:-

“ આધિક્ષિતીયતૃતીયતીર્થંકૃતોરુદાધિસુપાર્શ્વજીવયોરન્તરકાલસ્યાત્પ-
ત્વાદૈમાનિકદેવગતિર્ન સંગચ્છતે, નરકગતિરપિ તથાધિવયોર્ન સંગચ્છતે,
ન ચ મવનપત્યાદિગતિઃ તત બાગતાનાં તીર્થંકરત્વપ્રાપ્તિનિષેધાત્ કા
ગતિરિતિ પ્રશ્નોઽગ્રોત્તરં બનયોર્ગતિઃ શાસ્ત્રે શ્રુતા નાસ્તિ પરં મવનપતિગતિઃ
સંમાવ્યયે યત્તો વસુદેવર્હિઙ્ગૌ મવનપતેરાગતસ્ય તીર્થંકરત્વં પ્રતિપાદિતમ-
સ્તિ તત્ત્વં તત્ત્વચિદ્દેષમિતિ ॥ ૧૧ ॥

સારાંશ:-આવતી ચોવીશીમાં બીજા તથા ત્રીજા તીર્થંકર દેવો શ્રી
જગવાન્ મહાવીરસ્વામીના કાકા ડુપાર્શ્વનો જીવ તથા શ્રી શ્રેણીક-
મહારાજાના પૌત્ર પૌષ્પમાં કાલધર્મ પ્રાપ્ત થયા તે ઉદાધિ રાજાનો
જીવ, આ બન્નેની નરકગતિનો તો સંજવ નથી અને વૈમાનિક દેવોનો
જઘન્યમાં જઘન્ય પટ્યોપમથી ઓઢી સ્થિતિ નથી, તેમજ આંતર
ઓહું હોવાથી જવનપતિમાંથી નીકળી થવા સંજવ છે.

પ્રશ્ન-૮-વ્યવહારી જીવો અને અવ્યવહારી જીવો કોને કહેવા ?

उ८-पंचदंरु कथामां कहेल ठे के:-

“ सर्वे जीवा व्यवहार्यव्यवहारितया द्विधा सूक्ष्मा निगोदा एवान्धा-
स्तेभ्यो अन्ये व्यवहारिणः ॥ २७१ ॥”

सारांश:-अनादि सूक्ष्म निगोद अव्यवहारी, वाको सर्व व्यवहारी
तथा श्री पन्नवणाना अढारमा पदनी टीकामां कहेल ठे के:-

“ ये निगोदावस्थात उद्धृत्य पृथ्वीकायादिभेदेषु वर्तन्ते ते लोकेषु दृष्टि-
पथमागताः सन्तः पृथिवीकायिकादिव्यवहारमनुपतन्तीति व्यवहारिका
उच्यन्ते, ते च यद्यपि भूयो निगोदावस्थामुपयान्ति तथापि ते सांव्यवहारिका
एव, संव्यवहारे पतितत्वात् ये पुनरनादिकालादारभ्य निगोदावस्थामुपगता
एवावतिष्ठन्ते ते व्यवहारपथातीतत्वादसांव्यवहारिकाः । ”

सारांश:-अनादी निगोदमांथी नीकळी पृथिवीकायादिकमां आवी
ते फरीथी निगोदमां जाय तो पण व्यवहार करेलो होवाथो ते संव्य-
वहारीक जाणवा. जे अनादि काळथी सूक्ष्म निगोदथी नीकळ्याज
नथी ते अव्यवहारी जाणवा.

प्र०-ए-देवोने निद्रा होय ?

उ०-देवोने निद्रा न होय. श्रीरायपसेणोनी टीकामां कहुं ठे के:-

“ सूर्याभविमानवासिनो देवा देव्यश्च यथासुखमासते शेरते दीर्घकाय-
प्रसारणेन नतु निद्रां कुर्वन्ति तेषां देवयोनिक्त्वेन निद्राया अभावात् । ”

सारांश:-सूर्याभविमानवासी देवदेवीओ यथासुख वेसे ठे, काया
प्रसारी शय्यामां जागता सुवे ठे, कारण के देवोने निद्रा न होय.

प्र०-१०-अनंतानुबंधी कपायनो जघन्य उदय केटला काखनो ?

उ०-अनंतानुबंधी कपायनो जघन्य उदय अंतरमुहूर्तनो. श्री
योगशास्त्रमां श्री हेमचंद्रसूरीश्वरजी महाराजाए कहेल ठे के:-

“ प्रसन्नचन्द्रादेः क्षणमात्रस्थितेनामपि कषायाणामनन्तानुबन्धित्व-
मन्यथा नरकयोग्यकर्मापार्जनमाभावात् । ”

सारांशः—नरकगतियोग्य कर्म उपार्जन करावनार अनंतानुबंधो कषायनो जघन्य उदय अन्तर्मुहूर्त प्रमाण श्रीप्रसन्नचंद्रादिनी मा-
फक जाणवो.

प्र०-११—कोरकु मग आदि सचित्ते ठे के अचित्ते ?

उ०—कोरकु मग आदि अचित्ते ठे. ओ ओघनिर्युक्तिनी टीकामां
टीकाकार महर्षि कहेल ठे के:-

“अचित्तानामपि कदाचित्कैश्चांश्चिन्नस्पतीनामविनष्टा योनिः स्याद्
शुद्धिमुद्गादीनां तथाहि शुद्धिं शुद्धा सती जलसेकात्तादात्म्यं भजन्तो
इत्यते, एवं ककटुकमुद्गादिष्वपि, अतो योनिरक्षणार्थमचेतनयतनापि
न्यायवत्येवेति । ”

सारांशः—गळो आदि कोइक अचित्ते वनस्पतिश्रोनी पण योनि
सचित्ते होय ठे. जेम सुकी गळो कोरकु मग आदि पाणोना सिंच-
चनयी पाठा सचित्ते थाय ठे. तेथी तेनी योनिना रक्षण माटे यतना
करवी योग्य ठे. आरुविधिमां कहुं ठे के:-

“ककटुकमुद्गा हरितकीकुलिकादिरचेन्नोऽप्यवनिष्ठयोनिरक्षणार्थं निः-
शुक्ततादिपरिहारार्थं च दन्तादिभिर्न भज्यते । ”

सारांशः—कोरकु मग तथा हरफना उळीया आदिने अचित्ते कहेल
ठे. पण तेनी आखी योनिना रक्षण माटे तथा निःशुक्तताना परिहारार्थे
ते दांतनी जागवा नहीं पण आखा गळो जवा.

प्र०-१२—नरकनी अंदर नारकी ओवोने परमाधार्मिक कदर्थना करे
ठे पण नारकीओ कोइपण वखत परमाधार्मिकना सामा थाय खरा के ?

उ०—ओपन्नवणा सूत्रना बावीशमा पदना टीकामां कहेल ठे के:-

“ भवनवास्यादयो देवाः दृतीयां पृथिवीं यावद् गता गमिष्यन्ति च
किमर्थगता गमिष्यन्तीति चेदुच्यते—पूर्वसांगतिकस्य त्रेदनामुपशमयितुं
पूर्ववैरेणो वेदनामुदीरयितुं तत्र गच्छन्ति, तदानोभमन्तकालादेतदपि भ-

વતિ તદ્ગતાઃ સન્તો નારકૈર્વધ્યન્તે इति, આદ્ય ચ મૂલદીકાકારોऽपि तत्र गता नारकैर्वध्यन्ते इत्यप्यनन्तकाले एव कथंचित्सम्भवमात्रमिति ”

સારાંશઃ—અહિં જેમ કેદસ્તાનામાં કેદીઓને જેલરો મારે કુટે ઠે અને કોઈ વચ્ચત કેદીઓ પણ એકસંપ કરી સામા થાય છે, તેમ નારકીઓ પણ કદાચિત્ પરમાધાર્મિકને બાંધે, પરન્તુ એ આશ્ચર્યચૂત વનાવ અનં-તાકાલે સંજવે.

પ્ર૭—૧૩—જૃંજકદેવો કહ્ નિકાયના તથા તેમની સ્થિતિ કેટલી ?

૭૭—જૃંજક દેવો વ્યંતર નિકાયના અને પદ્યોપમની સ્થિતિવાળા જાણવા. શ્રીજગવતી સૂત્રના ચૌદમા શતકના આઠમા ઉદ્દેશમાં કહ્યું છે કેઃ—

“ જૃમ્મણં દેવાણં મંતે ! કેવતિયં કાલં ઠિતી પત્તતા ? ગોધમા ! પર્ગં પલ્લિધોવમં ઠિતી પત્તતા । ” વ્યાખ્યા—“ જૃમ્મન્તે—વિજૃમ્મન્તે સ્વચ્છન્દ-ચારિતયા વેષ્ટન્તે યે તે જૃમ્મકાઃ તિર્યગ્લોકવાસિનો વ્યન્તરદેવાઃ । ”

સારાંશઃ—સ્વઠંદપણે ક્રિયા કરે તે જૃંજકદેવો વ્યંતરનિકાયના અને તેમની સ્થિતિ એક પદ્યોપમની છે.

પ્ર૭—૧૪—સાધુ સાધ્વીની વરીદીક્ષામાં દિગ્બંધનમાં આવકઆવિકાનું નામ આપવાનું કહેલ છે ?

૭૭—સાધુ સાધ્વીની વરી દીક્ષા વચ્ચતે દીગ્બંધનમાં આવક આ-વિકાનું નામ આપવાનું કોઈ ગ્રંથમાં નથી. માટે આવક આવિકાનું નામ આપવું યોગ્ય લાગતું નથી. શ્રી આચારાંગ સૂત્રના પ્રથમ અ-ધ્યયનના સાતમા ઉદ્દેશની ટીકામાં કહેલ છે કેઃ—

“ ગણસ્તવ કોટીકા સ્થાનિયં કુલં વૈરાખ્યા શાખા અમુકાભિધાન આચાર્ય ઉપાધ્યાયશ્ચ સાધ્વ્યા પ્રવર્તિની તૃતીયોદેષ્ટવ્યા ”

સારાંશઃ—સાધુની વરીદીક્ષામાં દિગ્બંધનમાં તારો કોટોક ગહ, સ્થાનિય કુલ, વૈરી શાખા, અમુક આચાર્ય અને અમુક ઉપાધ્યાય એ બે

नाम अने साध्वीनी बन्दीदोहामां आचार्य, उपाध्याय अने प्रवर्तिनी
आ व्रण नामो आपवां. तथा-

आचार्येणात्मनो वामपार्श्वे स्थापितस्य व्रतारोपणरूपोपस्थापना यथा-
विधि विवेया ततो दिग् निबध्यते द्विविधा त्रिविधा वा तत्र साधोर्द्विविधा
तद्यथा आचार्यस्योपाध्यायस्य च, व्रतिन्यास्त्रिविधा तद्यथा आचार्यस्योपा-
ध्यायस्य प्रवर्तिन्याश्च ॥ ”

सारांशः-श्रीआचार्य महाराजे पोतानी काशी वाजु राखी शिष्यने
व्रतारोपण रुप उपस्थापना करवी. तेमां दिग्बन्धनमां साधुने आचार्य अने
उपाध्याय दम बे नाम तथा साध्वीने आचार्य, उपाध्याय अने प्रवर्तिनी
यम व्रण नाम कहेवां. आ प्रमाणेनो उल्लेख श्री यतीजीतकढपमां
ढे तथा तेवीज रीते श्री बृहत्कढपभाष्यादि अनेक सूत्रोमां ढे.

प्र०-१५-प्राणोने धारण करे तेने जीवकहीण तो श्री सिद्ध जग-
वान्मां केटला प्राण ?

उ०-श्री सिद्ध जगवान्मां चार प्राण होय. श्रीषट्दर्शनसमुच्चयनी
टीकामां कहुं ढे के:-

“ व्रूपप्राणा भावप्राणाश्चेत्यादि, अनन्तज्ञानावन्तदर्शनानन्तवीर्या-
नन्तसुखलक्षणं जीवनं सिद्धानामपि भवतीत्यर्थः ”

भावार्थः-श्रीसिद्धजगवान्मां ‘अनंतज्ञान, अनंतदर्शन, अनंतसुख
अने अनंतवीर्य आ चार भावप्राणो होय.

प्र०-१६-जातिस्मृतिज्ञानवान् जातिस्मृतिज्ञाने करीने उत्कृष्टा-
वधारेमां वधारे पोताना पाठखा जव केटला देखे ?

उ०-जातिस्मृति ज्ञानी संख्याता जव देखे. श्री-आचारंग सूत्रना
पहेखा श्रुतस्मृतिना पहेखा अध्ययनना प्रथम उद्देशानो टीकामां एवो
उल्लेख ढे के:-

“ जातिस्मरणं तु नियमतः संख्येयानिति । ”

સારાંશ:-જાતિસ્મરણજ્ઞાનવાન્ નિયમે કરીને ઉત્કૃષ્ટા પોતાના સં-
ખ્યાતા જવ દેશે. તથા શ્રી રત્નસાર ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે:-

“પુષ્પભવા સો પીછદ્દુ એકં દો તિથિ જાવ નવગં વા ।

ઉચ્ચરિં તસ્સ અવિસઓ સમાવઓ જાડસરણસ્સ ॥ ૧ ॥”

સારાંશ:-જાતિસ્મૃતિ જ્ઞાનવાન્ પાઠણા એકવે ત્રણ જવ યાવત્ નવ
જવ દેશે ઉપરાંત દેશ્વવાનો તેનો સ્વજાવ નથી. તથા

“પૂર્વભવજાતિસ્મરણં નવ ભવાન્ પ્રાકુનાન્ યાવત્ પદ્યતિ તન્મતિ-
જ્ઞાનસ્યંવ ભેદઃ ।”

પ્રાવાર્થ:-જાતિસ્મૃતિ જ્ઞાન પાઠણા નવ જવ સુધી દેશે. જાતિસ્મૃતિ-
જ્ઞાન મતિજ્ઞાનનો જેદ છે. આ પ્રમાણે શ્રી વિનયંધર ચરિત્રમાં પણ
જાતિસ્મૃતિ જ્ઞાનવાળો નવ જવ પાઠણા દેશે. એમ કહ્યું છે. તથા
શ્રી વિચારશતકમાં શ્રી સમયસુંદરોપાધ્યાયજી પણ લેશે છે કે:-

“જાતિસ્મરણતો મનુષ્યો નવ ભવાન્ પદ્યતિ નત્વધિકાન્ હૃદં ચ
મતિજ્ઞાનભેદ એવેત્યાદિ ।”

સારાંશ:-જાતિસ્મૃતિ જ્ઞાનવાન્ મનુષ્ય નવ જવજ દેશે ઉપરાંત ન
દેશે. જાતિસ્મૃતિ જ્ઞાન મતિજ્ઞાનનો જેદ છે. . .

પ્રશ્ન-૧૭-શુક્લપાદ્ધિક જીવો કોને કહેવા અને કૃષ્ણપાદ્ધિક જીવો
કોને કહેવા ?

જવાબ-શ્રી સ્થાનાંગસૂત્રના પહેલા ઠાણાની ટીકામાં કહેલ છે કે:-

“કૃષ્ણપાદ્ધિકેતરયોર્લક્ષણં-જેસિમવહ્દો પુગલપરિવદ્ધો સેસઓ ચ
સંસારો । તે સુક્ષ્મપક્ષિયા સ્વલુ અહિપ્ પુણ કન્દુપક્ષી ચ ॥ ૧ ॥”

સારાંશ:-જે જીવોનો સંસારપરિવ્રમણ કાલ અર્ધપુદ્ગલપરાવર્તન
વાકી રહેલ છે તે શુક્લપાદ્ધિક અને જે જીવોનો સંસારપરિવ્રમણકાલ
અર્ધપુદ્ગલપરાવર્તન કરતાં અધિક વાકી છે તે કૃષ્ણપાદ્ધિક. તથા
શ્રી દશાશ્રુતસ્કંધના ઠાઠા અધ્યયનની ચૂર્ણિમાં કહ્યું છે કે:-

“शुक्लपक्षिभ्यो अंतो पुगलपरियद्वस्स नियमा सिञ्चिद्विहिति सम्मविद्धी निञ्चविद्धी वा होज्जा ।”

भाचार्यः—शुक्लपक्षी अंतःपुगल परावर्त्तन कालमा अवश्य मोक्ष लाभ. शुक्लपक्षी सम्यक्दृष्टि पण होय अने मिथ्यादृष्टि पण होय.

प्र०-१८-श्रीषध तथा जेषज शब्दनो एकज अर्थ ठे के जिन ?

उ०-श्री विपाकसूत्रनी टीकामां कहेख ठे के:-

‘ भोसहमेसज्जेणं’ ति औषधानि एकद्रव्यरूपाणि ‘मेसज्जेहि य’ ति मेषजानि अनेकद्रव्यरूपाणि पथ्यानि वा ।”

भाचार्यः—एक द्रव्यने श्रीषध तरीके अने अनेक द्रव्य अथवा पथ्य वस्तुने जेषज तरीके जणावेख ठे.

प्र०-१९-मनःपर्याय नामनुं चोथुं ज्ञान साधुमहाराजाओनेज धाय के एहस्थने पण धाय ?

उ०—एहस्थने मनःपर्याय ज्ञान न धाय. साधु महाराजाओनेज धाय. श्रीपन्नवणासूत्रना श्रीजा पदनी टीकामां स्पष्ट उल्लेख ठे के:-

“ संयतानामेवामर्षौषध्यादिभूषिप्राप्तानां मनःपर्यवज्ञानसंभवात् ।”

भाचार्यः—आमर्षौषध्यादि भूषिने पामेला महर्षिओनेज मनःपर्याय-ज्ञान उत्पन्न थाय पण एहस्थोने तो नज थाय.

प्र०-२०-मनःपर्यायज्ञानीने अवधिज्ञान नामनुं त्रीजुं ज्ञान अवश्य होय ?

उ०—केटसाक मनःपर्यायज्ञानी महर्षिने अवधि ज्ञान होय केटसाकने न पण होय. श्री नंदीसूत्रनी टीकामां कहेख ठे के:-

“ आमर्षौषध्यादीनामन्यतमाद्युक्तिमवष्टुक्ति वा प्राप्तस्य मनःपर्याय-ज्ञानमुत्पद्यते नाद्युक्तिप्राप्तस्य अन्ये त्ववष्टुक्तिप्राप्तस्यैवेति नियममाचक्षते तद्व्युक्तिं सिद्धप्राप्तृतादाववधिमन्तरेणापि मनःपर्यायज्ञानस्यानेकशोऽस्मि-धानात् ।”

सारांशः—आमर्षोपध्यादिकृद्भिर्मांथी कोइ एक ऋद्धिधारीने अथवा अवधिज्ञानरूप ऋद्धिने पामेला महर्षिर्त्तने मनःपर्यायज्ञान उत्पन्न थाय पण ऋद्धिरहितने नहि. कोइक अवधिज्ञानीनेज मनःपर्यायज्ञान माने ठे ते ठीक नथी, कारणके श्रीसिद्धप्राचृतादिमां अवधिज्ञान बिना पण मनःपर्यायज्ञानने अनेक बखत कहेल ठे. तथा—

“जे तिलाणी ते आभिणिबोहीयनाणी, सुयनाणी, ओहीनाणी, अहवा आभिणिबोहीयनाणी, सुयनाणी, मणपञ्चवनाणी ।”

सारांशः—जे त्रणज्ञानी ते मतिज्ञानी १, श्रुतज्ञानी २, अवधिज्ञानी ३, अथवा मतिज्ञानी १, श्रुतज्ञानी २, मनःपर्यायज्ञानी ३, आ प्रमाणे श्री जगवतीसूत्रना आठमा शतकना बीजा उद्देशामां पण अवधिज्ञान-सहित महर्षिओने तथा अवधिज्ञान रहित महर्षिर्त्तने पण मनःपर्यायज्ञान उत्पन्न थाय एवो स्पष्ट उल्लेख ठे.

प्र०-२१—साधुमहर्षिर्त्तने परमावधिज्ञान थया पठी केटला काले केवलज्ञान प्राप्त थाय ?

उ०—परमावधिज्ञान थया पठी अवश्य अन्तमुद्भूतकाले केवलज्ञान उत्पन्न थाय. श्रीजगवतीसूत्रना अठारमा शतकना आठमा उद्देशानी टीकामां स्पष्ट उल्लेख ठे के—

“परमावधिकआवह्यमन्तमुद्भूतेन केवली भवति ।”

भावार्थः—परम अवधिज्ञानी अवश्य अन्तमुद्भूत काले केवलज्ञानी थाय.

प्र०-२२—पौषधमां एकासणुं करनार आवकने लीछुं शाक कल्पे के केम?

उ०—पौषधमां लीछुं शाक न कल्पे. श्रीसेनप्रश्नमां श्रीसेनसूरिजी-महाराजे कहेल ठे के—

“अपचानपौषधैकाशनकमध्येऽन्यपौषधैकाशनकमध्ये वाऽऽर्द्रशाकभक्षणं

शुष्यति नवेति, प्रश्नोऽत्रोत्तरं उभयपौषधैकाक्षनके आर्द्रशाकमक्षणप्रवृत्ति-
रघुना नास्ति ॥ ६० ॥

सारांशः—उपधानना पौषधमां तेमज अन्य पौषधमां पण एकासणुं
करनारने लीलुं शाक खावानी प्रवृत्ति सांप्रत कालमां नथी.

प्र०-५३—कोळीयाना तेलथी तळेखी वस्तु कदाह् विगयमां गणाय ?

उ०—कोळीया तेलथी तळेखी वस्तु कदाह् विगयमां न गणाय.

श्रीसेनप्रश्नना चोथा उल्लासमां कहेख ठे के—

“येषां कदाह् विकृतिप्रत्याख्यानं भवति तेषां ढोलियाख्यतैलमलित-
पक्वान्नादिकं कल्पते न वेति, प्रश्नोऽत्रोत्तरं—ढोलियाख्यतैल विकृतिर्न
भवति तेन तत्तैलनिष्पन्नं पक्वान्नायपि विकृतिर्न भवति ॥ २५ ॥”

प्राचार्यः—कोळीचं तेल तेलविगयमां नथी तेथी ते तेलमां तळेखी
वस्तु कदाह् विगयमां न गणाय.

प्र०-२४—श्री आचार्य महाराजा गौचरी जाय ?

उ०—श्री आचार्यमहाराज स्वयं गौचरी न जाय ग्रने जाय तो दंग
आवे. श्रीव्यवहारप्राप्यना ठाठा उद्देशानी टीकामां कहेख ठे के—

“उत्पत्तनाणा जहं नो मर्हति, चोरीसबुद्धातिसया जिर्णिदा।

एवं गणी भद्रगुणोचवेभो, सत्त्वाह नो हिंइह इह्मिं तु ॥ १ ॥”

व्याख्या—“यथा उत्पत्ते ज्ञाने मिनेन्द्रात्मबुद्धिंशद्बुद्धातिवायाः सर्वज्ञा-
तिवाया देहसौगन्ध्यादयो येषां ते तथा भिक्षां न हिंन्ते, एवं तीर्थकरदृष्टा-
न्तेन गणी—आचार्योऽष्टगुणोपेतोऽष्टविगणिलेपदुपेतः शास्ता—तोर्यकर
इव ऋद्धिमान् न हिंन्ते ॥ १ ॥

शुद्धिर्गर्भमि शुद्धा, वसमे लहुभाजनिवारयंतरस।

गीतागीते शुद्धलहु, आणादीया बह् दोसा ॥ २ ॥

व्याख्या—आचार्य भिक्षामदामोति व्यवसितं यदि वृषभो न निवा-
रयति तदा तस्यानिवारयतः प्रायश्चित्तं चत्वारो लहुकाः, अथ वृषभेण
निवारितोऽपि न तिष्ठति तर्हि वृषभः शुद्ध आचार्यस्य प्रायश्चित्तं चत्वारो
शुद्धाः, तथा गोतार्थं मिश्रुमेव निवारयति तदा तस्य मासगुरु, अगो-

तार्थस्य भिक्षोरनिवारतो मासलघु, आचार्यस्य गीतार्थागीतार्थभ्यां वारि
तस्यापि गमने प्रत्येकं चतुर्गुरु आज्ञादयश्चेमे वक्ष्यमाणा बहवो देशाः । ”

भावार्थः—केवल ज्ञान उत्पन्न थया पढी चोत्रीस अतिशयवंत श्री
तीर्थंकर महाराज गौचरी न जाय तेम आठ प्रकारनी गणी संप-
दाए युक्त श्री आचार्य महाराज गौचरी न जाय. श्री आचार्य महा-
राज गौचरी जवाने तत्पर थाय अने तेमने श्री वृषभ (श्री उपा-
ध्यायजी) महाराज निषेध न करे तो श्री उपाध्यायजीने चतुर्लघु
प्रायश्चित्त आवे. श्री उपाध्यायजीए निषेध करवा ठतां श्री आचार्य
महाराज गौचरी जाय तो श्री आचार्य महाराजने चतुर्गुरु प्रायश्चित्त
आवे. तथा आचार्य महाराजने गौचरी जवानो निषेध गीतार्थ
मुनिराज न करे तो गीतार्थ मुनिराजने गुरुमास प्रायश्चित्त आवे
गीतार्थ मुनिश्रीए निषेध करवा ठतां श्री आचार्य महाराज गौचरी
जाय तो श्री आचार्य महाराजने चतुर्गुरु प्रायश्चित्त आवे. श्री आचार्य
महाराजने गौचरी जतां अगीतार्थ मुनि निषेध न करे तो अगी-
तार्थ मुनिने लघुमास प्रायश्चित्त आवे अगीतार्थ मुनिए निषेध
करवा ठतां जाय तो श्री आचार्य महाराजने चतुर्गुरु प्रायश्चित्त आवे.

प्र०-२५-स्त्यानर्द्धि निद्रानुं बल वासुदेवथो अर्ध कहेल ठे ते व-
र्त्तमानकाले संजवे ?

उ०-सांप्रतकालमां स्त्यानर्द्धि निद्रानुं बल सामान्य मनुष्यथी
वमणुं, व्रणगणु अथवा चारगणु होय. श्री बृहत्कल्पजाग्यवृत्तिना
त्रीजा खंरमां कहेल ठे के:-

“ केशवो-वासुदेवस्तस्य बलादर्द्धबलं स्त्यानर्द्धिमतो भवतीति तीर्थकू-
दादयः प्रज्ञापयन्ति । एतच्च प्रथमसंहनिमल्लीकृत्योक्तं, इदानीं पुनः सा-
मान्यलोकबलाद् द्विगुणं त्रिगुणं चतुर्गुणं वा बलं भवतीति मन्तव्यम् । ”

જાવાર્ય:-સ્થાનાર્થિ નિદ્રાનું બલ વાસુદેવ થકી અર્ધવલ વજ્રઋષ-
જનારાચ સંઘયણવાલાને હોય. વર્તમાનકાલે સામાન્યલોકના બલથી
બેગણું, ત્રણગણું અથવા ચારગણું હોય.

પ્રૃ-૨૬-ઉપશમ સમ્યક્ત્વ અને ક્ષયોપશમસમ્યક્ત્વમાં ત્રિજ્ઞતા શો?

જૃ-ઉપશમ સમ્યક્ત્વમાં સમ્યક્ત્વમોહનીયનો હૃદય સર્વથા ન
હોય. ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વમાં સમ્યક્ત્વ મોહનીયનો વિપાકોદય તથા
મિથ્યાત્વમોહનીયનો પ્રદેશોદય હોય. શ્રીજગવતીસૂત્રના પહેલા
શતકના ત્રીજાં ઉદ્દેશાની ટીકામાં કહેલ છે કે:-

“ક્ષયોપશમો મુદીર્ણસ્ય ક્ષયોઽમુદીર્ણસ્ય ચ વિપાકાનુભવાપેક્ષયા
ઉપશમઃ પ્રદેશાનુભવસ્તૂદયોઽસ્ત્યેવ, ઉપશમે તુ પ્રદેશાનુભવો નાસ્તિ ।”

સારાર્શ:-હૃદયમાં આવેલ મિથ્યાત્વમોહનીનાં પુદ્ગલોનો વિપાકાનુભ-
વનો અપેક્ષા ઉપશમ પણ પ્રદેશાનુભવની અપેક્ષા હૃદય હોય તેનું
નામ ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ અને યથા પ્રદેશાનુભવની અપેક્ષા પણ
મિથ્યાત્વમોહનીનાં પુદ્ગલોનો હૃદય ન હોય તેનું નામ ઉપશમ
સમ્યક્ત્વ. આવકપ્રજ્ઞાસિની ટીકામાં પણ કહેલ છે કે:-

“ક્ષયોપશમિકાદસ્ય કો વિશેષઃ ? इति उच्यते, तत्रोपशान्तस्यापि
मिथ्यात्वस्य प्रदेशानुभवोऽस्ति नत्वौपशમिके, अन्ये तु व्याचक्षते श्रेणिम-
ध्यवर्तिन्येवौपशमिके प्रदेशानुभवो नास्ति नतु द्वितीये, तथापितत्र सम्य-
क्त्वाज्જનુભવાभाव एव विशेषः । ”

સારાર્શ:-ક્ષયોપશમસમ્યક્ત્વ અને ઉપશમસમ્યક્ત્વમાં ફરક શો
છે ? ઉત્તર ક્ષયોપશમસમ્યક્ત્વમાં ઉપશમ પામેલી મિથ્યાત્વમોહની-
યનો પ્રદેશોદય હોય, અને ઉપશમસમ્યક્ત્વમાં મિથ્યાત્વ મોહનીયનો
પ્રદેશોદય ન હોય. બીજા આચાર્યો કહે છે કે-શ્રેણિગત ઉપશમ સમ્ય-
ક્ત્વમાં મિથ્યાત્વમોહનીયના પ્રદેશોદય ન હોય, પણ શ્રેણિ વિનાના

ઉપશમસમ્યક્ત્વમાં મિથ્યાત્વમોહનીયનો પ્રદેશોદય હોય. તથાપિ તે ઉપશમસમ્યક્ત્વમાં સમ્યક્ત્વમોહનીયનો ઉદય તો નજ હોય, અને ક્યોપશમ સમ્યક્ત્વમાં સમ્યક્ત્વ મોહનીયનો ઉદય હોય ઇટલો વ-
ક્ષેમાં વિશેષ છે.

પ્ર-૧૭-શ્રમણ જગવાન્ મહાવીરસ્વામીય ઉદ્ગમસ્થ અવસ્થામાં તપ કર્યો તેનું વર્ણન તો સાંભળવામાં આવેલ છે પણ કેવલી અવ-
સ્થામાં કેટલો તપ કર્યો ?

અ-શ્રી શ્રમણ જગવાન્ મહાવીરસ્વામીય કેવલી અવસ્થામાં મોહ-
સમયે ઢઠનો તપ કર્યો તે શિવાય તપ કરેલ નથી. શ્રી જગવતીસૂ-
ત્રના વીજા શતકના પહેલા ઉદ્દેશમાં કહ્યું છે કે:-

“ તેણ કાલે તેણ સમય સમયે મગર્વ મહાવીરે વિચરમોહયાવિ હોત્યા”
વ્યાખ્યા “વિચરમોહ ત્તિ વ્યાપૃત્તે વ્યાપૃત્તે સૂર્યે શુન્કતે इत्येवं શીલો વ્યા-
ત્તમોજી પ્રતિદિનમોજી इत्यर्थः । ”

સારાંશ:-કેવલી અવસ્થામાં તપશ્ચર્યા કરવાના પ્રયોજનનો અજાવ
હોવાથી શ્રમણ જગવાન્ શ્રી મહાવીરસ્વામી પ્રતિદિન ઝોજન કરતા
હતા.

પ્ર-૧૮-પહેલે દિવસે એકાસણું, ત્રીજે દિવસે ઉપવાસ અને ત્રીજે દિવસે
એકાસણું આનું નામ ચતુર્થજન્મ કહીય. આ પ્રમાણેજ ઉછજન્મઅ-
ષ્ટમજન્મદિકપારણે ઉત્તરપારણે એકાસણાદિકનો નિયમ સ્તરો ?

અ-ચતુર્થજન્મ એ એક ઉપવાસની સંજ્ઞા છે. શ્રીજગવતીસૂત્રના
વીજા શતકના પહેલા ઉદ્દેશાની ટીકામાં કહ્યું છે કે:-

“ ચતુર્થ જન્મ યાવત જન્મ સંજ્ઞયતે યત્ર તત્ત્વચતુર્થમિયં ઓપવાસસ્ય સંજ્ઞા
एवं षष्ठादिकमुपवासद्वयादेरिति । ”

સારાંશ:-ચાર ઝોજન જે તપમાં ત્યાગ થાય તેનું નામ ચતુર્થજન્મ

आ एक उपवासनी संज्ञा जाणवी, आ प्रमाणे ठठादिक बे उपवासादिकनी संज्ञा अर्थात् ठठ बे उपवासनी, अठम त्रण उपवासनी थावत् चोत्रीस जक्त सोख उपवासनी संज्ञा जाणवी. तथा श्री स्थानांग मूत्रना बीजा स्थानकना बीजा उद्देशामां पण कहेन् त के:-

“ एकं पूर्वदिने द्वे उपवासदिने चतुर्थे पारणकदिने भक्त-भोजनं परिहरति यत्र तपसि तच्चतुर्थंभक्तं तथास्थास्ति स चतुर्थंभक्तिकस्तस्य एवमन्यथापि शब्दव्युत्पत्तिमात्रमेतत् प्रवृत्तिस्तु चतुर्थंभक्तादिशब्दानामेकाग्रुपवासादिविविति ॥ ”

सारांश:-प्रथम दिवस एक जक्त, उपवासना दिवसे बे जक्त अने पारणक दिवसे एक जक्त मळी चार जक्त (जोजन) जे तपमां त्याग थाय तेनुं नाम चतुर्थ जक्त कहीए ते तपवाळाने चतुर्थजक्तिक कहीए एवीज रीते छट्ट अट्टमादि चतुर्थजक्तादि शब्दादिनी आ फक्त व्युत्पत्ति जाणवी. चतुर्थजक्तादि शब्दांनी प्रवृत्ति तो उपवासादिकमां ठे. तथा श्रीकडपसूत्रसमाचारीमां कहुं ठे के:-

“ वासावासं पञ्चोसवियस्स अट्टमत्तियस्स भिक्खुस्स कप्पंति दो गो-यरकाला गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्त-ए वा । १२। वासावासं पञ्चोसवियस्स अट्टममत्तियस्स भिक्खुस्स कप्पंति तमो गोयरकाला० । १३। विणिट्ठमत्तियस्स भिक्खुस्स कप्पंति सबेवि गो-यरकाला० । १४। ”

सारांश:-चतुर्मास स्थित रवेख ठठजक्तिक साधुने एहस्थना घरे बे वखत जात पाणी लेवा जवा आववाने वास्ते कइये. ॥ १२ ॥ वर्षा-रुतु रवेख अष्टमजक्तिक साधुने एहस्थना घरमां त्रण वखत आहार पाणी लेवा जवा आववाने कइये. ॥ १३ ॥ वर्षा चतुर्मास रवेख चार उपवासादिक करेख साधुने जेटळी वखत इडा थाय तेटळी वखत आहार पाणी लेवा एहस्थना घरे जावा आववाने कइये. ॥ १४ ॥

जो चतुर्थ चक्र एक उपवासनी संज्ञा न होय तो आ श्रीकल्पसूत्रना पाठनो संबंध केम मले ? अर्थात् एक उपवासनी संज्ञा होय तो ज संबंध मले.

प्र०३९-विजयादि चार अनुत्तर विमानमां एक वखत गयेलो जीव व्यंतरादि देवगतिमां अथवा नारकी आदि तीर्थ च गतिमां जाय ?

उ०-विजयादि चार अनुत्तर विमानमां गयेल उत्तम आत्मा तीर्थ-चमां नरकमां तथा वैमानिक शिवाय अन्य देवोमां न जाय. अर्थात् मनुष्यमां तथा वैमानिक देवोमांज जाय. श्रीपञ्चवणासूत्रना पंदरमा पदमां कहेल ठे के:-

“ इह विजयादिषु चतुर्षु गतो जीवो नियमात् तत उद्धृतो न जातुष्वि-
दपि नैरयिकादिपंचेन्द्रियतिर्यक्पर्यवसानेषु तथा व्यन्तरेषु ज्योतिष्के च
मध्ये समागमिष्यति तथा स्वाभाव्यान्मनुष्येषु सौधमादिषु वा गमिष्यति
तत्रापि जघन्यत एकं वा अवाप्तुर्कथं संख्येयान् न पुन असंख्येयान्
अनन्तान् वा । ”

सारंशः-विजयादि चार अनुत्तरमां गयेलो जीव नरकगतिमां,
एकेन्द्रियधी पंचेन्द्रिय सुधी तीर्थ च गतिमां तथा व्यंतर, ज्योतिष्क,
जघनपति आदि देवगतिमां निथमे करीने न जाय, मनुष्य तथा सौध-
मादि वैमानिकमांज जाय तेमां पण जघन्यधी एक अथवा बे जव अने
उत्क्रष्टा संख्याता जव करे पण असंख्याता अथवा अनंता जव न करे.

प्र०-३७-परमाणु अने प्रदेशमां जेद शो ?

उ०-स्कंधनी साथे रहेलो प्रदेश, जुदो पके ते परमाणु. श्री नवत-
त्तनी टीकामां श्री समयसुंदरजी उपाध्यायजीय जखेल ठे के:-

“ ननु प्रदेशपरमाण्वोः परस्परं को भेदः ? उच्यते प्रदेशोऽपि निर्विभागाः
परमाणुरपि निर्विभागाः परं स्कन्धलज्जः प्रदेशः स्कन्धात् पृथग्भूतः परमा-
णुरिति । ”

સારાંશ:-પ્રદેશના પણ બે જાગ થાય નહીં તેમ પરમાણુના પણ બે જાગ થાય નહીં. તો પઢી પ્રદેશ અને પરમાણુમાં જેદ શો ? ઉત્તર એ બે કે-પુદ્ગલસ્કન્ધોથી જુદો પદે તેને પરમાણુ કહેવાય અને તેજ પરમાણુને જ્યાંસુધી તે પુદ્ગલસ્કન્ધોની સાથે સમ્બન્ધવાળો હોય ત્યાં સુધી તેને પ્રદેશ કહેવાય, બીજો વિશેષ નથી.

પ્ર-૩૧-કેવલીસમુદ્ધાત સર્વ કેવલજ્ઞાની કરે ?

જ-કોઈ કેવલી જગવાન કેવલી સમુદ્ધાત કરે કોઈ કેવલી જગવાન કેવલી સમુદ્ધાત ન કરે. શ્રીગુણસ્થાનક્રમારોહમાં કહેલ છે કે:-

“ યા વપ્માસાધિકાયુષ્કો, ભ્રમતે કેવલોદ્ગમમ્ ।

કરોત્યસૌ સમુદ્ધાત-મન્યે કુર્વન્તિ ચા ન ચા ॥ ”

સારાંશ:-કેવલજ્ઞાન થયા પઢી જે કેવલજ્ઞાની મહારાજાઓને ૭ માસ થકી અધિક આયુષ્ય હોય તે સર્વ કેવલી જગવાનો કેવલી-સમુદ્ધાત કરે અને બીજા પટલે કેવલજ્ઞાન પામ્યા પઢી અન્તર્મુહૂર્તથી આરંજી યાવત્ ૭ માસ સુધી બાકી આયુષ્યવાળા કોઈ કેવલી જગવાન કેવલી સમુદ્ધાત કરે અને કોઈ ન પણ કરે.

પ્ર-૩૨-કલ્પવૃક્ષ, ચિન્તામણિરત્ન આદિ ઉત્તમ વસ્તુનું અર્થિજનોના મનોરથોને પોતાની શક્તિથી સફલ કરે છે યા દેવોની સહાયથી ?

જ-કલ્પવૃક્ષાદિકના અધિષ્ઠાયક દેવતાઓ અર્થિજનોની ઇચ્છા-પૂર્ણ કરે છે. શ્રીવીતરાગસ્તવની ટોકામાં કહ્યું છે કે:-

“ કલ્પવિટપી તથાવિષ્ણુદેવતાદિસન્નિષાનાદર્શિસાર્થમનોરથપ્રથનેન પ્ર-
માણ્યો નમતિ ”

સારાંશ:-કલ્પવૃક્ષ તેવા પ્રકારના દેવાદિની સહાયબદે અર્થિવર્ગની મનોરથપૂર્તિ કરવાથી પ્રજાવશાસ્ત્ર થાય છે. આ રીતે ચિન્તામણિરત્નાદિ પદાર્થો માટે પણ સમજી લેવું.

प्र०-३३-संख्याना प्रतिक्रमणमां सामायिक लोधा पढी सजायनो
आदेश मागो नवकार गणी आवको जे पच्छकाण मुहपत्तिनी प्रतिले-
खना-पन्विलेहणा करे ठे तो ते मुहपत्तिनी प्रतिलेखना करवा पूर्वे
खमासमण दर्ई आदेश मागवानी जरूर ठे या नहि ?

उ०-खमासमण दर्ई मुहपत्ति प्रतिलेखनानो आदेश मागवो जोइए.
श्रीसेनप्रश्नना चोथा उल्लासमां कहेल ठे के:-

“ संख्याप्रतिक्रमणे सामायिकोच्चारानन्तरं स्वाध्यायनमस्कारत्रयं कथ-
यित्वा वन्दनकप्रत्याख्यानमुखवलिं प्रतिलिख्यते सा क्षमाश्रमणं दत्त्वा
प्रतिलिख्यते किं वा क्षमाश्रमणं विना तथा सा किं कथयित्वा प्रतिलिख्यते
इति प्रश्नोत्तरं सामायिकं कृत्वा विसृज्य संदिसावुं प्रमुख क्षमाश्रमण-
चतुष्टयं दत्त्वा नमस्कारत्रयं च कथयित्वा क्षमाश्रमणपूर्वकं ‘इच्छाकारेण
संदिसह भगवन् ! मुहपत्ती पढिलेहुं’ इत्यादेशपूर्वं मुखवलिं प्रतिलिख्य
वन्दनकत्रयं च दत्त्वा प्रत्याख्यानं कर्तव्यमिति ॥ १९१ ॥ ”

सारांश:-सांजना प्रतिक्रमणमां सामायिक लइने ‘बेसणे संदिसावुं’
आदि चार खमासमण दइने त्रण नवकार गण्या बाद खमासमण
दर्ई “ इच्छाकारेण संदिसह भगवन् ! मुहपत्ति पढिलेहु ? ” आ प्रमाणे
नो आदेश मागोने मुहपत्तिनी पन्विलेहणा करी बेवांइणा दर्ई प्रत्या-
ख्यान करवुं जोइए.

प्र०-३४-साधुमहात्माळं निंय जातिमां गौचरी माटे जाय ?

उ०-साधुळं निंय जातिमां गौचरो न जाय. ओ दशवैकाखिकसूत्रना
पांचमा अध्ययनमां कह्युं ठे के:-

“ पढिकुट्टकुळं न पविसे ”

सारांश:-निषेध कुलमां साधुळं गोचरी न जाय. तथा श्री व्यव-
हारजाण्यवृत्तिमां लखेल ठे के:-

“ सूतकादि दश दिवसान् यावत् वर्ज्यते इति, यावत्कथिकं वरुड-
छिपकचर्मकारडोवादि ”

सारांशः-वर्जनिक कृषकना वे जेद ? अल्पकालिक १ यावत्जीव-जन्म मरणानुं सूतक दश दिवस सुधि वर्जितुं ते अल्पकालिक, वरुण, ठिपक, चमार, कोंब आदि अथम जातिना घरनो आहारादि वर्जवो ते यावत्जीवसुधी तथा आ प्रमाणेज श्री निशीयसूत्रमां पण प्रतिषेधकृषमां गोचरी जवानो निषेध ठे अने श्री आचारांग सूत्रना बीजा श्रुतस्फंधना पहेला अध्ययनना बीजा उद्देशानी टीकामां पण जुगुप्सित-निंदित चमारादिना कृषोमां गोचरी जवानो निषेध ठे.

अण-३५-कायिकसम्यक्त्वना स्वामी श्री श्रेणिक महाराज आदि नरकमां गया तो शुं अनंतानुबंधी कषायना उदय विना पण कोइ नरकमां जइ शके खरा ?

उण-श्री श्रेणिक महाराजादिने अप्रत्याख्यानानी कषायनो उदय अनंतानुबंधी जेवो होय एम संजवे ठे. श्रीविणयंवरचरित्रमां कथुं ठे को-

“ संज्वलनक्रोधः संज्वलनरूपोऽपि तिष्ठति १, कदाचित्प्रत्याख्यानरूपो भवति २, कदाचिदप्रत्याख्यानरूपः १, कदाचिद्वनन्तानुबन्धिरूपः ४, तथा प्रत्याख्यानक्रोधः संज्वलनरूपः ५, प्रत्याख्यानरूपः ६, अप्रत्याख्यानरूपः ७, अनन्तानुबन्धिरूपः ८, एवमप्रत्याख्यानक्रोधः संज्वलनरूपः ९, प्रत्याख्या-नरूपः १०, अप्रत्याख्यानरूपः ११, अनन्तानुबन्धिरूपः १२, तथा अनन्तानु-बन्धिक्रोधः संज्वलनरूपः १३, प्रत्याख्यानरूपः १४, अप्रत्याख्यानरूपः १५, अनन्तानुबन्धिरूपः १६, एवं क्रोधस्य षोडश भेदाः स्युः तथा मानसापा-लोभानामपि षोडश षोडश गणनया ६४ भवन्ति । भगवत्यष्टादिवक्ष्यं चि-त्तारोऽस्ति तत्प्रायेण क्षाधिकसम्यक्त्ववर्ता नरकमनसम्भवो नान्यथा. ”

सारांशः-संज्वलननो क्रोध संज्वलनरूप १, कदाचित् प्रत्याख्या-नरूप २, कदाचित् अप्रत्याख्यानरूप ३ अने कदाचित् अनंतानुबंधी रूप ४. एज प्रमाणे प्रत्याख्यानी क्रोध संज्वलनरूप. ५ कदाचित् प्रत्या-

ख्यानरूप ६ कदाचित् अप्रत्याख्यानरूप ७ अने कदाचित् अनंतानु-
बंधीरूप ८. तेमज अप्रत्याख्यानो क्रोध कदाचित् संज्वलनरूप ९,
कदाचित् प्रत्याख्यानरूप १०, कदाचित् अप्रत्याख्यान रूप ११ अने
कदाचित् अनंतानुबंधीरूप १२. तेमज अनंतानुबंधीनो क्रोध कदाचित्
संज्वलनरूप १३, कदाचित् प्रत्याख्यानो रूप १४; कदाचित् अप्रत्याख्या-
नीरूप १५ अने कदाचित् अनंतानुबंधीरूप १६. आ प्रमाणे सोल जेद
क्रोधना तेवाज सोल मानना, सोल मायाना अने सोल लोचना सर्वे
मली कषायना चोसठ जेद थाय. आ विचार श्री भगवत्यादि अं-
गोमां ठे. आ रीतिथी श्रीश्रेणिकमहाराजादिनो अप्रत्याख्यानी कषा-
यनो उदय अनंतानुबंधी स्वरूप होवाथी तेठ नरकगतिमां जाय एम
संजवे ठे अन्यथा नही. तथा श्री लोकप्रकाशना श्रीजा सर्गमां पण
कहुं ठे के:-

“एतुः प्रत्येकं चतुर्मेदाः, मेदाः संज्वलनादयः ।

एवं षोडशैकैक-अनुपष्टिबिधा इति ॥ २१ ॥

यथा कदाचिच्छिष्टोऽपि, क्रोधादेर्योति दृष्टताम् ।

एवं संज्वलनोऽप्येति, काप्यनन्तानुबन्धिताम् ॥ ४२३ ॥

एवं सर्वेष्वपि भाव्यम् ॥

तत एवोपपद्येतानन्तानुबन्धिभाविनी ।

कृष्णादेर्गतिर्नूनं, क्षीणानन्तानुबन्धिनः ॥ ४२४ ॥

सारांशः-संज्वलनादिक प्रत्येक कषायोना चार चार जेद थवाथी
सोल कषायना चोसठ जेद थाय, जेम श्रेष्ठ मनुष्य पण क्रोधादिकथी
कदाचित् दृष्टपणाने प्राप्त थाय ठे. तेम संज्वलन कषाय पण अनंता-
नुबंधीपणाने प्राप्त थाय. एम सर्व कषायोने माटे जाणवुं. अने तेज
कारणथी क्षीण अनंतानुबंधी कषायवाळा श्रीकृष्णमहाराजादिनी
अनंतानुबंधीना उदयथी थवा वाळी नरकगति संजवे.

प्र०-३६-उपधाननी क्रिया दरेक साधुमहात्माठ करावी शके ?

૭૦-ઉપધાન વહન કરવાની ક્રિયા શ્રીમહાનિશીથ સૂત્રના યોગ વહન કરેલા હોય તે સાધુ મહારાજજ કરાવી શકે. શ્રી તત્ત્વતરંગિણીમાં કહેલ છે કે:-

“ કૃતમહાનિશીથાદિયોગાનુષ્ઠાનાનામેવોપધાનવાહનાદિ યુક્તં નેતરે-
વામાઝ્ઞામઙ્ગાદિદોષૈઃ સંસારપરિબ્રમણપ્રસંગાત્ ”

સારાંશ:-જે સાધુમહાસ્માઝ્ઞ શ્રીમહાનિશીથ નામના સિદ્ધાન્તાદિના યોગને વહન કર્યા હોય તેઝંજ કરાવી શકે. આઝ્ઞાઝંજ કરવાથી સંસાર પરિબ્રમણ થવાના કારણથી બીજાઝ ન કરાવી શકે. તથા શ્રીસેન-પ્રશ્નના બીજા ઝહ્વાસમાં શ્રીસેનસૂરિઝી મહારાજ ફરમાવે છે કે:-

“ શરીરાસ્વાધ્યાયકારણે સત્યનૂઢમહાનિશીથયોગસ્ય સાધો! સમીપે
આવિકા ઝપધાનક્રિયાં કરોતિ ન વેતિ પન્નોઞ્ચોત્તરં શરીરાસ્વાધ્યાયકા-
રણેઽપિ શ્રીમહાનિશીથયોગવાદ્વાનિક ઇવોપધાનક્રિયાં કરોતિ નાન્યસ્ય
પાર્થે ॥ ૫૮ ॥ ”

સારાંશ:-આવિકા શરીર અસ્વાધ્યાય (ઋતુધર્મ)ના કારણે પણ શ્રી મહાનિશીથ સિદ્ધાન્તના યોગવહન કરેલ સાધુ મહારાજ પાસેજ ઉપધાનની ક્રિયા કરી પણ બીજા પાસે ન કરે. આથી સ્પષ્ટ થાય છે કેજે દિવસ ગણતરીમાં પણ ન આવે તે દિવસે પણ ક્રિયા શ્રી મહાનિશીથ-સૂત્રના યોગોઢવહન નહિ કરેલા સાધુ મહારાજ પાસે ન થઈ શકે તો પઢી અન્ય (શુદ્ધ) દિવસોને માટે તો કહેવું જ શું ?

પ્રપ-૬૭-શ્રીમાન્ વિજયશેઠ અને વિજયા શેઠાણીના જેવું આદર્શ અમળોપાસક યુગલ બીઝું થયું હોય ઇમ જાણવામાં છે. ?

૭૦-ઞરુવ શહેરમાં વસતા સુશ્રાવક જિનદાસ અને તેમની ધર્મ-પત્ની શ્રીમતી સુદાગદેવીનું શ્રીમાન્ વિજયશેઠ અને વિજયાશેઠા-ણીના જેવુંજ આદર્શ અમળોપાસક યુગલ થયું છે. ઓ ઝપદેશતરંગિણીમાં કહ્યું છે કે:-

“वसन्तपुरे शिवंकरः श्रेष्ठो परमाहृतो निवसति स्म, तत्र श्रीधर्मदास-
सूरयः संप्राप्ताः, वंदनार्थं शिवंकरो गताः, वंदनकानि दत्तानि, गुरुपार्श्वे आ-
लोचना गृहीता, सहर्षेणाभाणि-भगवन्। मम लक्षसाधर्मिकभोजनप्रदान-
मनोरथोऽस्ति परं किं करोमि धनं तथाविधं नास्ति गुरुभिरभाणि-यादि
भृशुकच्छे श्रीमुनिसुव्रतस्वामिवंदनार्थं तत्र जिनदासाभिघः आह्वः भार्या-
सुहागदेवीयुतः सर्वशक्त्या वल्लभो जनावलंकरणीयः तद्वात्सल्येन लक्ष-
साधर्मिकभोजनदानपुण्यं भविष्यति।”

सारांशः—वसंतपुर नामना नगरमां परम जैन शिवंकर नामा श्रेष्ठो श्रो
वसे ठे. ते नगरमां श्री धर्मदास नामा आचार्य महाराज पधार्या. शि-
वंकर श्रेष्ठ वांदवाने वास्ते गयो. वांदी आलोचना छद् हर्षणी गुरु
महाराजने कहुं. जगवन्। एक लाख साधर्मिकोने भोजन कराववानो
मारो मनोरथ ठे पण शुं करं तेदहुं धन नथी. गुरु महाराजे कहुं—
जरुचमां श्रीमुनिसुव्रतस्वामीने वंदन करवाने जा त्यां सुहागदेवी
नामनी स्त्रीनी साथे जिनदास नामा धावकने सर्व शक्तिथी वल्लभो-
जनावलंकारादिके अलंकृत करवो. तेना वात्सल्यथी लाख साधर्मिकने
भोजननुं दान आप्यानुं पुण्य थहे.

प्र०-३८-पाक्षिक-परक्की आदि प्रतिक्रमणमां क्यांथी आरंजी
क्यां सुधी ठीकने वर्जवी ?

उ०-चैत्यवंदनथी आरंजी शांति सुधी ठीक वर्जवी. श्रीसेनप्रभमां
कहुं ठे के:-

“ पाक्षिकप्रतिक्रमणे धुत्कदा निवार्यते इति प्रमोऽञ्जोत्तरं चैत्यवंदना-
दित आरम्भ शान्तिं यावत् क्षुब्धिवार्यत इति परंपरास्ति ॥ २१ ॥ ”

सारांशः—पाक्षिक आदि प्रतिक्रमणमां चैत्यवंदनथी आरंजीने
शान्ति सुधी ठीक वर्जवी. एम परंपरा ठे.

प्र०-३९-धनुष आदिथी अती सावध-पापमय क्रियानुं अशुच
कर्मना बंधरूप फल जे जोवोना शरीरथी धनुष बनेल ठे ते जोवोने

थाय तो जे जीवोनां शरीरनां (मुनिउना उपयोगमां आवतां) पात्रादिक बनेख ठे ते जीवोने पुण्यकर्मनो बंध थाय या नहि ?

उ०—जे जीवोना शरीरनां पात्रादिक बनेख ठे ते जीवोने पुण्य कर्मनो बंध न थाय. श्रीजगवतीसूत्रना पांचमा शतकना ठछा उद्देशानी टीकामां स्पष्ट उल्लेख ठे के:—

“अविरतिपरिणामाद् बन्धः अविरतिपरिणामश्च यथा पुरुषस्यास्ति एवं धनुरादिनिवर्तकशरीरजीवानामपीति, सिद्धानां तु नास्त्यसाविति न बन्धः, पात्रादिजीवानां च न पुण्यबन्धहेतुत्वं तदेतौ विवेकादेस्तेष्वभावमिति ।”

सारांशः—अशुभकर्मना बंधमां हेतुचूत अविरति परिणाम पुरुषनी जेम विद्यमान होवाथी गत्यंतरमां जे जीवोना शरीरथी धनुष आदि बनेख ठे ते जीवोने धनुषआदिथी यतो पापमयक्रियाना फल रुप अशुभकर्मनो बंध जरू थाय, श्रीसिद्धजगवानने तो अविरति परिणाम न होवाथी कर्मबंध न थाय. परन्तु जे जीवोना शरीरथी पात्र विगरे बनेख ठे, तेउने शुभ कर्मना बंधमां हेतुचूत जे विवेक विगरे तेनो अप्राप्त होवाथी पुण्य कर्मनो बन्ध न थाय.

प्र०—४०—त्यारथी श्रीजगद्गुरुस्वामी महाराजाप श्रीकल्पसूत्रनी रचना कीधी त्यारथी आरंजीने श्रीपर्युषणा पर्वना दिवसोमां ते सूत्र वंचाय ठे पण तेनी पूर्वे श्रीसुधर्मास्वामी आदि परमर्षिओ शुं वांचता हशे ?

उ०—नवमा पूर्वमार्थी आ श्री कल्पअध्ययन वांचता हशे. श्री सेनप्रभना बीजा उल्लासमां श्रीसेनसूरिजी महाराज कहे ठे के:—

“श्रीभद्रबाहुस्वामिना नवमपूर्वावुद्धता श्रीकल्पः श्रीपर्युषणार्पचदिनीं यावद्वाच्यमानोऽस्ति श्रीसुधर्मास्वामिप्रमृत्याचार्याणां तु पर्युषणासमये किं शास्त्रं वाच्यमानममूदिति प्रश्नोऽत्रोत्तरं सुधर्मस्वामिप्रमुखा नवमपूर्वगतमेवैतदध्ययनं यथावस्थितं व्याख्यातवन्त इति संभाव्यते ॥ २०१ ॥”

સારાંશ:-શ્રી પ્રજ્ઞાહુસ્વામી મહારાજે નવમા પૂર્વથી ઉદ્ધાર કરેલ શ્રી કલ્પસૂત્ર પર્યુષણના પાંચ દિવસ વંચાય છે પણ તે પહેલાં શ્રી સુધર્માસ્વામી આદિ આચાર્ય જગવાનો પર્યુષણના સમયમાં કયું શાસ્ત્ર વાંચતા હશે એ પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર શ્રી સુધર્માસ્વામી આદિ નવમા પૂર્વમાં રહેલું આજ અન્યયન યથાવસ્થિત વાંચતા હશે એવી સંજ્ઞાવના કરી શકાય છે.

પ્રશ્ન-૪૧-શ્રી લગ્નશુદ્ધિ ગ્રંથના કર્તા શ્રીહરિજડસૂરિજી કયા સમજવા?

જા-લગ્નશુદ્ધિના કર્તા યાકિની મહત્તરાસુનુ શ્રીમાન્ હરિજડ સૂરિજી જાણવા. શ્રીમાન્ કુલમંનુસૂરિજી મહારાજ વિચારામૃત-સંગ્રહ નામના ગ્રંથમાં લખે છે કે:-

“ ધર્મસંગ્રહખ્યનેકાંતજયપતાકાપંચવસ્તુકોપદેશપદલગ્નશુદ્ધિલોકતત્ત્વ-નિર્ણયયોગવિન્દુધર્મચિન્દુપંચાશકપોઢશકાષ્ટકાદિપ્રકરણાનિ ચતુર્દશશન-મિતાનિ પૂર્વશ્રુતવ્યવચ્છેદકાલાનંતરં પંચપંચાશતા વર્ષેઃ દિવં ગતૈઃ શ્રીહરિ-ભદ્રસૂરિભિર્વિરચિતાનિ ”

સારાંશ:-૧ ધર્મસંગ્રહણી ૨ અનેકાંતજયપતાકા ૩ પંચવસ્તુ ૪ ઉપદેશપદ ૫ લગ્નશુદ્ધિ ૬ લોકતત્ત્વનિર્ણય ૭ યોગવિન્દુ ૮ ધર્મચિન્દુ ૯ પંચાશક ૧૦ પોઢશક ૧૧ અષ્ટકાદિ ચતુર્દસો પ્રકરણો પૂર્વશ્રુતના વ્યવહારે પઠી પંચાવન વર્ષે સ્વર્ગને અર્ધંકાર કરનાર યાકિનીમહત્તરાસુનુ શ્રીહરિજડસૂરિજીએ રચેલાં છે.

પ્રશ્ન-૪૨-શ્રીમાન્ ગૌતમસ્વામીને જગવાન્ મહાવીરસ્વામીજી ઉપર અત્યંત રાગ હતો તો પ્રથમ કોઈ જવમાં તેમનો પરસ્પર નિકટ સ-મ્બન્ધ થયો છે ?

જા-શ્રીત્રિપૃષ્ઠવાસુદેવના જવમાં બહેનો નિકટ સંબંધ થયેલ છે. શ્રીજગવતી સૂત્રના ચૌદમા શતકના સાતમા ઉદ્દેશાની ટીકામાં ઉલ્લેખ છે કે:-

“ त्रिपृष्ठमवे भगवतो गौतमः सारथिः ”

सारांशः—जगवान् महावीरस्वामीनो जीव जे समये त्रिपृष्ठ नामना वासुदेव हुता ते अवसरे श्रीमान् गौतमस्वामीनो जीव तेमना रथना सारथी तरीके हुता.

प्र०—४३—कइ कइ गतिमांथी आवेला जीवो चक्रवर्ती थाय ?

उ०—नरकगति तथा देवगतिथी आवेला जीवो चक्रवर्ती थाय.

श्रीजगवतीसूत्रना बारमा शतकना नवमा उद्देशामां कहेल ठे के:-

“ नरदेवाणं मते कथोर्हितो व्यवर्ज्जति ? किं नेरहपर्हितो ? पुच्छा, गोयमा ! नेरहपर्हितोवि व्यवर्ज्जति नो तिरिहर्हितो नो मणुपर्हितो देवेर्हितो वि व्यवर्ज्जति । ”

सारांशः—नरक तथा देवगतिमांथी आवेला जीवो चक्रवर्ती थाय, परन्तु मनुष्य तथा तिर्यचगतिमांथी आवेला जीवो चक्रवर्तीपणुं न पावे. तेमज श्रीसंप्रदयीसूत्र आदि शास्त्रोमां पण कहेल ठे.

प्र०—४४—जगवान् श्री महावीरस्वामीनो जीव एकवीसमे जवे मनुष्य हुतो अने बावीसमे जवे तेठ चक्रवर्ती थया ते केम बने ?

उ०—मनुष्यमांथी आवी चक्री न थाय. थया ते आश्चर्य जाणवुं. श्रीदेवजन्मसूत्रिकृत श्रीमहावीरचरित्रमां कहेल ठे के:-

“ एष यश्चकिर्हृत्, लब्धो पुणेण वीरणिणजीवो ।

अच्छेरगए भावे नायवो क्षित्तिविदेहेसु ॥ १ ॥ ”

जावार्थः—जगवान् श्रीमहावीरस्वामीनो जीव मनुष्यगतिमांथी आवी पुन्य थकी चक्रवर्ती थया ते महाविदेह क्षेत्रमां आश्चर्य थयुं.

प्र०—४५—संन्यानुं प्रतिक्रमण कर्या पढी आवक देराशर दर्शन करवा जइ शके ?

उ०—संन्याना प्रतिक्रमण कर्या पढी आवक देराशर दर्शन करवा जइ शके. श्री आचारोपदेश नामा ग्रंथना पांचमा वर्गमां लखेल ठे के:-

“ विहितावश्यकः आचः, कुर्याद्विश्रामणां गुरोः ॥ ९ ॥

वस्त्राद्यतमुत्तमो मौनी, हरेत् सर्वाङ्गं भ्रमम् ।

गुरुं संवाहयेद्यत्नात्, पादस्पर्शं त्यजन्निजम् ॥ १० ॥

ग्रामचैत्ये जिर्णं नत्वा, ततो गच्छेत्स्वामन्दिरम् ॥ ”

सारांशः—प्रतिक्रमण करीने वस्त्राथी मुख ढाकी मौनपणे गुरुमहा-
राजने पोताना पगनो स्पर्श न थाय तेवी रीतीथी श्रावक गुरुमहा-
राजना सर्व अंगना भ्रमने दूर करवा विश्रामणा (वैयावच्च) करी ग्रामना
देराशर (मन्दिर) मां दर्शन करी पोताना घरे जाय. आ पाठमां स्पष्टपणे
प्रतिक्रमण करी गुरुनी वैयावच्च करी पढीथी देराशर जवानी विधि
प्रतिपादन करेल ठे.

प्र०-४६—उपवास, आयंबिल, एकासणुं विगेरे त्रिविहार अने चो-
विहार एम बन्ने प्रकारे थाय ठे तेम पौरिसी विगेरे पण त्रिविहार
थाय या नहि ?

उ०—पौरिसी विगेरे पण त्रिविहार थाय प्रातःस्मरणीय, जगवान्
श्रीदेवेंद्रसूरिकृत श्रीचंद्रारुहृत्तिमां एवो उल्लेख ठे के—

“ साधवः शक्तिसद्भावे पौरुषादीनि षतुर्विंशतिवारस्य प्रत्याख्यान्ति,
तद्भावे त्रिविंशतिवारस्य नतु द्विविंशत्ये, निष्कारणे स्वाद्यस्थाननुज्ञानात् ।
आद्यस्तु संप्रदायात्कानिचित्प्रत्याख्यानानि द्विविंशतिवारस्यापि । ”

सारांशः—साधु शक्तिना सद्भावे पौरिसी विगेरे चोविहारे करे अने
शक्तिना अजावे त्रिविहारे करे पण कारण बिना साधुने स्वादिम खा-
वानी आज्ञा न होवाथी दुविहारे तो न करे, परन्तु श्रावक तो दुवि-
हारे त्रिविहारे अने चोविहारे पण पौरुषी साढपौरुषी आदि करे.

प्र०-४७—साधुमहात्माळ खजूरी अथवा मुंजनी प्रमार्जनी-पुंजणीथी
उपाश्रयनुं प्रमार्जन करे ?

૭૭-સાધુઠેં જીવે અથવા મુંજની પ્રમાર્જનીથી પ્રમાર્જન ન કરે.
શ્રીગણાચારપચાસામાં કહેલ છે કે:-

“લ રિપત્તુજેણ, જો પમજે ઉવસસયં ।

... નો દયા તત્સ જીવેસુ, સમ્મ જાગાહિ ગોયમા ॥ ૭૬ ॥”

સારાંશ:-જીવે અથવા મુંજની પ્રમાર્જની-પુંજણીથી
લપાશ્રયનું પ્રમાર્જન કરનાર સાધુને હે ગૌતમ ! જીવોની દયા રહિત
અર્થાત્ નિર્દય જાણવો.

પ્ર૭-૪૭-પુણ્યનક્ષત્રનું ઘસવાનપણું જ્યોતિષશાસ્ત્રમાં છે પણ કોઈ
શ્રીજેનસિદ્ધાન્તમાં છે ?

૭૭-પુણ્યનક્ષત્ર અને વિજય મુદ્દર્ત ગમનમાં શ્રેષ્ઠ છે. શ્રીજ્ઞાતાસૂ-
ત્રના આત્મા અધ્યયનમાં કદાં છે કે:-

“હુત્તો પુસ્તો વિજઓ મુદ્દર્તો”

સારાંશ:-પુણ્ય નક્ષત્રે કરીને શુક્ર ચંદ્રમાં તથા વિજય નામા મુદ્દર્ત
ગમનમાં શ્રેષ્ઠ છે. આ પાઠની ટીકામાં ઘણો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે કે:-

“અપિ બ્રાહ્મણે ચન્દ્રે, પુણ્યઃ સર્વાર્થસાધકઃ ।”

સારાંશ:-બારમો ચંદ્રમાં હોય તોપણ પુણ્યનક્ષત્ર સર્વાર્થસાધક છે.

પ્ર૭-૪૮-દીક્ષા અવસરે મૂળનામ બદલી ઘીડું રાક્ષવામાં આવે છે
તે પ્રવૃત્તિ આધુનિક છે તથા પ્રાચીન ? જો પ્રાચીન હોય તો તેનું કોઈ
દૃષ્ટાન્ત શાસ્ત્રમાં છે ?

૭૭-દીક્ષા અવસરે નામ બદલવાની વિધિ પ્રાચીન છે. સારું નામ
રાક્ષવાનું પંચવસ્તુમાં કહ્યું છે, તથા મહા સતી શ્રોમદનરેલાનું નામ
બદલી સુવ્રતા નામ આપવામાં આવેલ છે. શ્રી હરાધ્યયનસૂત્રની ટી-
કામાં લખેલ છે કે:-

“તીર્થ વિ તાર્ણિ સાદુળીર્ણ સમીવે ગદિયા દિષ્ણા કયમુવયનામા
તવસંયમ કુળમાળી વિહરહ ॥”

સારાંશ:-પ્રત્યેકબુદ્ધ શ્રીનમિરાજર્ષિની માતા મદનરેખા તે સાધ્વીઝની પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી દીક્ષા અવસરે મદનરેખા નામ વદલી 'સુવ્રતા' નામ આપેલી સાધ્વી તપ સંયમ પાલન કરતી વિચરે છે.

પ્ર૦-૫૦-ઉપધાનમાં ત્રણ ચોમાસીની અસજાય ગણાય ?

ઉ૦-ઉપધાનમાં ચોમાસીની અસજાય ન ગણાય-શ્રી સેનપ્રશ્નના ચોથા હલ્લાસમાં કહેલ છે કે:-

“આશ્વિનાસ્વાધ્યાયિકાદિનત્રયમુપદેશમાલાદિ ન ગણ્યતે તથા ચતુર્માસકત્રયાસ્વાધ્યાયિકાયાં તદ્ ગણ્યતે નવેતિ પ્રશ્નોઞ્જોત્તરં તદ્સ્વાધ્યાયિકાયાં દિનત્રયમુપધાનમધ્યે, ન તથા ચતુર્માસકત્રયે, તસ્માच्चતુર્માસકત્રયાસ્વાધ્યાયિકાયામુપદેશમાલાદિ ગણ્યતે ॥ ૫૪ ॥”

સારાંશ:-આસો માસની ત્રણ દિવસની અસજાયમાં ઉપદેશમાલાદિ ગણાતા નથી તેમ ત્રણ ચોમાસાની અસજાયમાં ઉપદેશમાલાદિ ગણાય કે નહિ. इति પ્રશ્ન. અત્ર ઉત્તર આસો માસ સંબંધિ ત્રણ દિવસની અસ્વાધ્યાય ઉપધાન મધ્યે ગણાય છે તેમ ચોમાસાની અસજાય ઉપધાનમાં ગણાતી નથી. તે માટે ત્રણ ચોમાસાની અસજાયમાં ઉપદેશમાલાદિ ગણી શકાય.

પ્ર૦-૫૧-શ્રીતીર્થંકર નામકર્મના બંધમાં હેતુમૂત કેવલ દ્વાયિક સમ્યક્ત્વજ છે કે ઉપશમ અને દ્વાયોપશમ સમ્યક્ત્વ પણ છે ?

ઉ૦-ત્રણે સમ્યક્ત્વ શ્રી તીર્થંકર નામકર્મના હેતુ છે. શ્રી પંચસંપ્રહની સ્વોપજ્ઞ ટીકામાં કહ્યું છે કે:-

“તીર્થંકરનામગોત્રસ્ય ત્રિવિધમપિ સમ્યક્ત્વં હેતુઃ ।”

સારાંશ:-દ્વાયિક-દ્વાયોપશમિક અને ઔપશમિક આ ત્રણે સમ્યક્ત્વો શ્રીતીર્થંકર નામકર્મના બંધમાં હેતુમૂત છે.

પ્ર૦-૫૨-વર્તમાન સમયમાં ઝરતકેત્રના મનુષ્યોને દ્વાયિક સમ્ય-

कृत्व उत्पन्न थाय ? अने न थाय तो तेमां कारण शुं ? तथा तेनो निषेध कया शास्त्रमां ठे ? तेमज चरम युगप्रधान श्रीदुःप्पसहसूरिजी द्वायिक सम्यक्त्ववंत थशे तेनुं समाधान शुं !

उ०-वर्तमान कालमां जरतक्षेत्रमां जन्मेला मनुष्यने वज्रऋषज-नाराच संघयण तथा क्षपकश्रेणिनो अज्ञाव होवथी द्वायिक सम्यक्त्व उत्पन्न न थाय. चोथा कर्मग्रंथनी टीकामां कह्युं ठे के:-

“ क्षयेणात्यन्तोच्छेदेन त्रिविधस्यापि दर्शनमोहनीयस्यापि निवृत्तं द्वायिकं तच्च क्षपकश्रेण्यामेव भवति ”

सारांश:-त्रण प्रकारना दर्शनमोहना क्षयथी पेदा थयेल द्वायिक सम्यक्त्व. ते द्वायिक सम्यक्त्व क्षपकश्रेणिमांज थाय पण क्षपकश्रेणि विना न थाय अने जरतक्षेत्रमां श्रीजंबूस्वामीजी मोक्षे गया तेमनी साथे क्षपकश्रेणि विह्वेद गयातुं वर्णन श्रीप्रवचनसारोद्धारादि अनेक ग्रंथोमां ठे, तेथी वर्तमानसमयमां जरतक्षेत्रना मनुष्योने द्वायिक सम्यक्त्व थइ शके नहि. तथा-

“ इह दर्शनमोहनीयक्षपणायाः प्रस्थापकाः-आरंभको मनुष्यो जिन-कालको-जिनकालसंभवी जिनकालश्च ऋषभजिनविचरणकालप्रभृतिको जंबूस्वामिकेवलोत्पत्तिलाभपर्यवसानो वेदितव्यः तथा वज्राष्टकस्योपरि वर्तमानो वज्रर्षभनाराचसंज्ञनश्च भवति । ”

सारांश:-वज्रऋषजनाराचसंघयणवाळा अने आठ वर्षथी उपरनी वयवाळा तेमज श्रीऋषभदेव जगवानथी छई श्रीजंबूस्वामीजी पर्यंतना कालमां वर्तता. उत्तम आत्मार्जने द्वायिक सम्यक्त्व थाय, बीजाने नही, कारण के जिनकाल तथा वज्रऋषजनाराचसंघयणनो अज्ञाव ठे एंम श्री कम्मपथकीनी टीकामां कह्येळ ठे. ह्वे श्री महानिशीथ सि-द्धान्तमां ठेह्वा युगप्रधान श्री दुःप्पसहसूरिजीने एकामतारी द्वायि-

કસમ્યકૃત્વંત કહેલ છે, તે દ્વાયિકસમ્યકૃત્વ તેમને પાઠઠના મનુ-
પ્યજવમાં ઉપાર્જન કર્યાનો સંજવ છે. દ્વાયિકસમ્યકૃત્વના ધારી ઉત્તમ
પુરુષ શ્રીકૃષ્ણ મહારાજા તથા શ્રીદુઃપ્પસહસૂરિ મહારાજાના પાંચ જવ
શ્રીકમ્મપયનીની ટીકામાં કહેલ છે

“ ક્ષીણસસકસ્ય કૃષ્ણસ્ય પંચમે ભવેઽપિ મોક્ષગમનં શ્રૂયતે ઠકંચ,-

“ વરયાધો નરમર્ષમિ, વેવો હોઠ્ઠણ પંચમે કપ્પે ।

તત્તો ખુઓ સમાણો, વારસમો જમમતિત્થયરો ॥ ૧ ॥ ” તિ

इत्थमेव दुःप्पसहादीनामपि द्वायिकसम्यक्त्वमागमोक्तं श्रूयते इति ।”

સારાંશ:-દર્શનમોહનીયતી સાત પ્રકૃતિને દાય કરી દ્વાયિક સ-
મ્યકૃત્વ પ્રાપ્ત કરનાર શ્રીકૃષ્ણ મહારાજના આગમમાં પાંચ જવો વર્ણન
કરેલ છે, ૧ શ્રી કૃષ્ણ મહારાજનો, ૨ નારકીનો, ૩ મનુષ્યનો, ૪ પાંચમા
દેવલોકમા દેવ, ૫ શ્રી જમમનામા તીર્થંકર મહારાજ. ૬ વીજ રોતે
દ્વાયિક સમ્યક્ત્વી શ્રી દુઃપ્પસહસૂરિ મહારાજના પાંચ જવ આ-
ગમમાં કહેલ છે અને યુગપ્રધાન દુઃપ્પસહસૂરિ મહારાજા ઇકાવતારી
હોવાથી ત્રણજ જવ કરવાના હોવાથી પાઠઠના મનુષ્યજવમાં દ્વાયિ-
કસમ્યકૃત્વ ઉપાર્જન કરેલું સિદ્ધ થાય છે, પાઠઠના મનુષ્યજવમાં દ્વાયિ-
કસમ્યકૃત્વ ઉપાર્જન કર્યું ત્યાંથી જવ ગણીય તો પ્રથમ મનુષ્યજવ,
બીજો દેવજવ, ત્રીજો શ્રીદુઃપ્પસહસૂરિનો જવ, ચોથો દેવજવ અને
પાંચમો મનુષ્યજવ પામી ચારિત્રનું આરાધન કરો કેવલજ્ઞાન ઉપાર્જન
કરી મોક્ષે જશે. આ પ્રમાણે માનવાથીજ સર્વ શાસ્ત્રીય પાઠોનું સમા-
ધાન થાય, અન્યથા શ્રીદુઃપ્પસહસૂરિજીના પાંચજવ, શ્રીદુઃપ્પસહ
સૂરિજીનું ઇકાવતારીપણું, કપકશ્રેણિમાંજ દ્વાયિક સમ્યકૃત્વનો
ઉત્પત્તિ, શ્રીકૃષ્ણદેવ સ્વામીથી આરંભો શ્રીજંબુસ્વામી પર્યંતના
કાલમાં પણ બજાકૃષ્ણજનારાચસંઘયણવાળા ઉત્તમ આત્માઓજ

हायिकसम्यक्त्वना अधिकारी पण बीजा नहि. इत्यादि शास्त्रोक्त वातोनो संबन्ध केम मळे ? अर्थात् न मळे.

प्र०-५३-बी अथवा तेखथी तळेखी पूरी आदिमां एकज विगय गणाय के बे ?

उ०-बी अथवा तेखथी तळेखी वस्तुमां एकज फणाहविगय गणाय. श्रीसेनप्रश्नमां कहुं ठे के:-

“अथतननिष्पन्नकटाहविकृतिर्भुज्यते तस्य कियन्त्यो विकृतयो लग-
न्तीति प्रसोज्जोत्तरं एका कटाहविकृतिर्लगातीति । १९० ॥”

सारांश:-आजनी बनेखी फणाह विगय (बी अथवा तेखथी त-
ळेखी पूरी आदि) लाय तेने केटखी विगयो लागे. इति प्रश्न अत्र
उत्तर एक फणाह विगय लागे पण बीजी नही.

प्र०-५४-श्रीअतिमुक्तकुमारे केटला वर्षनी वयमां दीक्षा अंगी-
कार करी ठे. ?

उ०-श्री अतिमुक्त कुमारे ठ वर्षनी वयमां दीक्षा अंगीकार
करी ठे. श्री जगवती सूत्रना पांचमा शतकना चोथा उद्देशानी
टीकामां कहेल ठे के:-

“छवरिसो पवइभी निर्गर्भ रोइऊग पावयणंति एतदेव आश्चर्यमिहा-
न्यथा वर्षाष्टकादाराज प्रवृत्त्या स्यात् । ”

सारांश:-श्रीअतिमुक्तकुमार बाह्यावस्थामां ठ वर्षनी वयमां श्री
निर्गर्भ प्रवचननी रुचि थवायी दीक्षा अंगीकार करी ए आश्चर्यभूत
ठे, अन्यथा आठ वर्षनी वयथी पहेलां दीक्षा न थाय.

प्र०-५५-जावतीर्थ कोने कहीए !

उ०-जावतीर्थ श्रीचतुर्विध संघने अथवा प्रथम गणधरने कहेवाय.
चैत्यवंदन जाण्यनी अवचूरिमां कहेल ठे के:-

“भावतीर्थं तु चतुर्विधः श्रमणसंघः प्रथमगणधरो वा ।”

सारांशः—चतुर्विध श्रमणसंघ अथवा श्रीप्रथमगणधरदेवने जाव-
तीर्थ कह्यै तथा श्री जगवती सूत्रना बीशमा शतकना आठमा
उद्देशानी टीकामां कहेल ठे केः—

“तीर्थं पुण चांबवत्ताइन्ने समणसंघे ॥”

सारांशः—क्षमादि गुणे करीने युक्त चतुर्विध श्रमणसंघने तीर्थ कह्यै.

प्र०-५६—अग्निने विषे उंदरो उत्पन्न थाय ?

उ०—अग्निमां उंदरो उत्पन्न थाय, श्रीअनुयोगद्वारसूत्रनी टीकामां
कहेल ठे केः—

“इष्टकापाकायग्निसूषिकावास इत्युच्यते तत्र अग्नौ किल सूषिकाः
संमूर्च्छन्ति ।”

सारांशः—इष्ट आदिनी जट्टीनी अग्नि उंदरोनुं स्थान ठे तेमां संमू-
र्छिम उंदरोनी उत्पत्ति थाय ठे.

प्र०-५७—रात्रिष साधु साध्वीने तथा सामायिक पौषधमां रहेल
आवक आविकाने विजळीनी उजेही लागे ?

उ०—रात्रिष साधु साध्वीने चंद्रमानी प्रज्ञा विनाना स्थानमां
दीवानी उजेही लागे. श्रीसंदेहदोखावलीमां कशुं ठे केः—

“ननु चंद्रोज्ज्वलायां रात्रौ सामायिकस्थस्य विद्युदादिना स्पर्शनकं स्यान्न
वा ? उच्यते चंद्रोद्योतवति प्रदेशे स्पर्शनकं न भवति चांद्रेण तेजसा तस्या-
भिभूतत्वात्, तत्रापि चंद्रप्रभाभिर्व्यास एव शरीरमागे पटावृत इव तन्न
भवति ततो अन्यत्र तु भवत्येव तथा सूर्यकिरणाः प्रकृतिप्रखरा इति
तत्प्रयोत्तेनापि स्पर्शनकं न भवतीति ।”

सारांशः—चंद्रमाथी उज्ज्वल रात्रिष सामायिकमां रहेलाने विज-
ळीनी उजेहीनो स्पर्श लागे के नहीं ? उत्तर—चंद्रमाना उद्योतवाळा
प्रदेशमां चंद्रमानी प्रज्ञाथी व्यास शरीरना जागमां वस्त्रथी आह्ला-
दितनी जेस चंद्रमानी प्रज्ञाथी विजळीनी उजेहीनो पराजव यवाथी

न लागे, बीजा स्थाने अवश्य लागे. दिवसमां तो सूर्यनां तेजस्वी किरणो होवाथी विजलीनी उजेहीनो स्पर्श न लागे. तथा श्रीसेन-प्रश्नना त्रीजा उद्धासमां पण कहुं ठे के:-

उद्योते उद्योतिका लगति नवेति मन्त्रोऽत्रोत्तरं । शरीरोद्योतिकयोरन्तराद्ये चंद्रोद्योते सति उद्योतिका लगति चंद्रोद्योते शरीरलग्ने सति उद्योतिका न लगतीति परंपराऽस्ति तथा खरतरकृतसंदेहदोषावलीग्रंथेऽपि तथैवोक्तमस्तीति ॥ ४५ ॥ ”

जावार्थ:-उद्योतमां उजेही लागे के नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर. शरीर अने उजेहीनी वचमां चंद्रमानो उद्योत होय तो उजेही लागे. चंद्रमानो उद्योत शरीरने लागतो होय तो उजेही न लागे एवो परंपरा ठे तथा खरतरनी करेलो संदेह दोषावली नामा ग्रंथमां पण तेमज कहेल ठे.

प्र०-५५-चतुर्दश गुणस्थानमां पहेलुं मिथ्यादृष्टि गुणस्थान कहेल ठे तो मिथ्यादृष्टिमां कया गुणने आश्रिते गुणस्थान कहुं ?

उ०-जडकत्वादि गुणोने आश्रित मिथ्यात्वमां गुणस्थानप पुं जाणवुं. कलिकाष्ठ सर्वज्ञ जगवान श्री हेमचंद्राचार्य महाराजे श्री योगशास्त्रमां कहुं ठे के:-

“ मिथ्यादृष्टिर्भवेन्मिथ्या-दर्शनस्योदये सति ।

गुणस्थानत्वमेतस्य, भद्रकत्वाद्यपेक्षया ॥ १ ॥ ”

सारांश:-मिथ्यादर्शनना उदयथो मिथ्यादृष्टि धाय. तेमा जडकत्वादि अपेक्षाप गुणस्थानपणुं ठे.

प्र०-५६-स्तवन, चैत्यवंदन तथा स्तुतिमां जेद शो ?

उ०-नमुत्थुणंनी आदिमां एकादि श्लोकरूप कहेलुं ते चैत्यवंदन, नमुत्थुणंनी पढी चार श्लोकादि रूप कहोप ते स्तवन, कायोत्सर्गनी पढी एक श्लोक कहोप ते थुई जाणवो. चैत्यवंदन जाण्यनी अवचूरिमां कहुं ठे के:-

“ स्तोत्रं चतुःश्लोकादिरूपं भगनीयं एकश्लोकादिकं चैत्यवन्दनायाः पूर्वं भण्यते तन्मंगलवृत्तापरपर्यायाः नमस्काराः इत्युच्यन्ते, यत् कार्यात्सर्गानन्तरं भण्यते तत्स्तुतय इति रूढाः चैत्यवन्दनार्थन्ते च स्तोत्रमयमेव च तेषां परस्परं विशेषः अन्यथा जिनगुणकीर्तनरूपत्वात् सर्वेषामेकत्वापत्तेः । ”

सारांशः—नमुत्थुणंणी पठी चार श्लोकादि कहीए ते स्तवन, नमुत्थुणंणी आद्यमां एक श्लोकादि कहीए ते मंगलवृत्त—नमस्कार अन्य नाम चैत्यवन्दन, कायात्सर्गनी अनंतर कहीए ते स्तुति. आ प्रमाणे रुढि ठे एज परस्परमां विशेष ठे, अन्यथा जिनगुणकीर्तनरूपमां समान छे.

प्र०—६०—वायुकाय सर्वने वैक्रियलब्धि होय ?

उ०—बादर पर्यासा वायुकायने केटलाकने वैक्रियलब्धि होय. श्री प्रज्ञापन्नासूत्रना पांचमा पदनी टीकामां कहुं ठे केः—

“ वायुकायिकाअतुर्विधाः तद्यथा सूक्ष्मा बादराश्च, एकैका द्विधाः पर्यासा अपर्यासाश्च, तत्र बादरपर्यासाव्यतिरिक्ताः शेषास्त्रयोपि प्रत्येकमसंख्येयलोकाकाशप्रमाणाः, ये तु बादरपर्यासास्ते प्रतरासंख्येयभागप्रमाणाः, तत्र अयाणां राशीनां वैक्रियलब्धिरेव नास्ति, बादरपर्यासानामपि संख्येयभागमात्राणां लब्धिर्न शेषाणां, ”

सारांशः—वायुकायना वे जेद १ सूक्ष्म अने ३ बादर ते बन्नेना पण बवे जेद पर्यासा अने अपर्यासा एम वायुकायना चार जेद, तेमां १ बादर पर्यासा जीवो ते प्रतग्ना असंख्याता जाग प्रमाणे ठे. बाकी त्रण असंख्याता लोकाकाश प्रमाणे जाणवा. तेमां सूक्ष्म पर्यासा ३ सूक्ष्म अपर्यासा, अने ३ बादर अपर्यासा आ त्रणने तो वैक्रिय लब्धि सर्वथा होय नहीं, बादर पर्यासा वायुकायनेज वैक्रियलब्धि होय ते पण संख्याता जागनेज होय सर्वने नहीं.

प्र०—६१—साधु साध्वीने जरतजरेहुं वल्ल कल्पे ?

उ०-साधु साध्वीने जरेखुं वस्त्र न कहये. गह्वाचार पयझानी अव-
चूरिमां उल्लेख ठे के:-

“ गणि गोयमन्नावचियं, सेयवत्थं विवज्जिहं ।

सेवए चित्तरूपाणि, न सा अज्जा विपाहिथा ॥ ११२ ॥”

हे गणि गोतमार्यापि च या श्वेतं साध्वीयोग्यं वस्त्रं वसनं विवर्ज्य
परित्यज्य सेवते धुनक्ति चित्ररूपाणि विविधभरतावियुक्तानि वस्त्राणि
यद्वा चित्राणि आश्चर्यकराणि चित्ररूपाणि-यल्लुप्तदण्डिकाकमलादीनि येषां
तानि चित्ररूपाणि बहुमूल्यवस्त्राणि साध्ययोग्यानि न सा आर्या-साध्वी
व्याहृता मया भगवता-वर्षमानस्वामिना न कथितेत्यर्थः किंतु सा जिन-
प्रवचनोद्वाहकारिणीति । ”

सारांशः-हे गौतम ! जे साध्वी श्वेत वस्त्रने वर्जनि नाना प्रकारना
जरतथी जरेखां, डोटी दमीठ कमळादि चित्रकारी अने बहु मूल्यवाळां
साध्वीने अयोग्य वस्त्रने जोगवे तेने साध्वी न कहेवाय पण प्रवचननी
उल्लेख करनारी जाणवी, एम जगवान् श्रीमहावीर स्वामीजी कहे ठे.

प्र०-६१-सास्वादनसम्यक्दृष्टि खन्धिअपर्याप्तामां उत्पन्न थाय ?

उ०-सास्वादनसम्यक्दृष्टि खन्धिअपर्याप्तामां उत्पन्न न थाय. श्री
पल्लवणासूत्रना पांचमा पदनी टीकामां एवुं कथन ठे के:-

“ न च लब्धपर्याप्तकेषु मध्ये सासादनसम्यग्दृष्टिरुपपद्यते, किं कार-
णमिति चेदुच्यते, लब्धपर्याप्तको हि सर्वसंक्लिष्टः, सास्वादनसम्यग्दृष्टिश्च
मनाक् शुभपरिणामस्ततः स तेषु मध्ये नोत्पद्यते । ”

सारांशः-खन्धि अपर्याप्ता सर्वसंक्लिष्टपरिणामी अने सास्वादन-
सम्यक्दृष्टि कंश्च शुभ परिणामी होवाची सास्वादन सम्यक्दृष्टि
जीव खन्धिअपर्याप्तामां उत्पन्न न थाय.

प्र०-६३-रात्रिप संचारो करती वखत साधु साध्वीओ कानमां
रुनुं पुमहुं न राखे तो चाखे या नहि ?

૩૦-કાનમાં રત્નું પુમરું અવશ્ય રાખવું જોઈએ. શ્રી મહાનિશીથ-
સૂત્રના સાતમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે:-

“ અકર્ણ કલ્પવિચરેત્ કળ્યાસકર્ણે તુષ્ટશ્ચ સંચારમિ । ”

સારાંશ:-કાનના વિવરમાં રત્નું પુમરું ઘાઢ્યા વિના સંચારમાં મુદ્દ
જાય (તો દંડ આવે).

પ્ર-૬૪-શું શ્રી અંબરુ તાપસી તીર્થંકર થશે ?

૩૦-શ્રીશ્રૌપપાતિક સૂત્રમાં કહ્યું છે કે-શ્રી અંબરુતાપસ અનશન
કરી પાંચમા દેવલોકમાં ગયા છે ત્યાંથી ચંબીને મહાવિદેહકૌત્રમાં શ્રી
દૃઢપ્રતિજ્ઞ નામા મહાઋદ્ધિમાન્ થઈ મોક્ષમાં જશે માટે તીર્થંકર
થવાની વાત સાચી નથી. શ્રી જગવતી સૂત્રના ચૌદમા શતકના
આઠમા ઉદ્દેશાની ટીકામાં કહેલ છે કે:-

“ કૃતાનશનો બ્રહ્મલોકે ગમિષ્યતિ તતઃપુત્રો મહાવિદેહે દૃઢપ્રતિજ્ઞાભિ-
ધાનો મહર્ષિઃ સૂત્રા સેત્સ્યતિ । ”

સારાંશ:-શ્રીઅંબરુનામા તપસ્વી અનશન કરી બ્રહ્મદેવલોકમાં
ઉત્પન્ન થશે. ત્યાંથી ચંબી મહાવિદેહ કૌત્રમાં દૃઢપ્રતિજ્ઞ નામા મહ-
ર્ષિક થઈ મોક્ષમાં બીરાજમાન થશે.

પ્ર-૬૫-સિદ્ધશિલા અને અલોકનો વચમાં અંતર કેટલું ?

૩૦-સિદ્ધશિલા અને અલોકની વચ્ચે ઉત્તેષ અંગુલથી એક
યોજનનું અંતર છે. શ્રી જગવતી સૂત્રના ચૌદમા શતકના આઠમા
ઉદ્દેશાની ટીકામાં કહેલ છે કે:-

“ રૂષત્પાગ્ મારાયાઃ પૃથિવ્યાઃ લાકાન્તસ્ય ચાન્તરં તદુચ્છયાંગુલનિષ્પન્નયો-
જનમમેયમિત્યનુમીયતે । ”

સારાંશ:-ઉત્તેષ અંગુલના માપથી સિદ્ધશિલા અને લોકાંતની વચ્ચે
એક યોજનનું અંતર છે. અર્થાત્ સિદ્ધશિલાથી અલોક ઉત્તેષ અંગુ-
લના માપે એક યોજન દૂર છે એમ અનુમાન થાય છે.

प्र०-६६-नरकमां बादर अग्निकाय ठे या नहि ? जो नथी तो श्रीउत्तराध्ययन आदि सूत्रोमां हुताशन (अग्नि)मां अनेक वखत दग्ध यवानी यात कथांथी आवी ?

उ०-नरकमां बादर अग्निकाय नथी. नवांगी टीकाकार जगवान् श्रीअजयदंवसुरिजीए श्रीजगवती सूत्रना चौदमा शतकना पांचमा उद्देशानी टीकांमां कहुं ठे के:-

“नारकक्षेत्रे बादराग्निकायस्याभावान्मनुष्यक्षेत्र एव सर्वभाषाषच्चेत्त राध्ययनादिषु भूयते ह्यासणे जलतमि दद्दुषुषो अणेगसो’ इत्यादि, तदग्निमिदं द्रव्यान्तरापेक्षया अवसेयम् ।”

सारांश:-मनुष्यलोकमां बादरअग्नि शास्त्रोमां कहेल ठे. नरकमां बादर अग्निकाय नथी. श्री उत्तराध्ययन सूत्रमां नरकमां अनेक वखत अग्निमां दग्ध यवानी यात आवे ठे ते बादर अग्निकायना सदृश द्रव्यान्तरनी अपेक्षाए जाणवी.

प्र०-६७-ज्ञाननी बुद्धि करनारां नक्षत्रो कयां ?

उ०-दश नक्षत्रो ज्ञाननी बुद्धि करनारां ठे. श्रीसमवायांग सूत्रमां कहेल ठे. के:-

“ दस नक्षत्ता नाणबुद्धिकरा पञ्चत्ता तंजहा-

मिगसिर अहा पुत्तो, तिन्नि य पूवा य मूलमस्सेसा ।

इत्थो चित्ता य तथा, दस बुद्धिकता य नाणस्स ॥ १ ॥ ”

उ०-१ मृगशिर, २ पुष्य, ३ आर्द्रा, ४ पूर्वाफाल्गुनी, ५ पूर्वाषाढा, ६ पूर्वाजाडपद, ७ मूल, ८ अश्लेषा, ९ हस्त, अने १० चित्रा. आ दश नक्षत्रोने ज्ञाननी बुद्धि करनारां कहां ठे.

प्र०-६८-सूत्रमां आर्द्रकुमारनी स्त्रीए रेंटीयो कांत्यानी हकीकत आवे ठे ? अने आवे ठे तो ते हकीकत तेमां केवा स्वरूपे वर्णन करी ठे ? तथा रेंटीड कांतवो शीख पाखवानुं साधन ठे एम शास्त्रमां कहेल ठे ?

૭૭-અનાયદેશમાં આર્દ્રક નગરમાં આર્દ્રનામના રાજપુત્રને બુદ્ધિનિધાન શ્રી અજયકુમારે મોકલેલ શ્રીજિનપ્રતિમાના દર્શન કરતાં જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થવાથી વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો. તે વૈરાગ્યવાન્ આર્દ્રકુમાર આર્યદેશમાં આવ્યો અને દેવતાય ‘જોગાવલી કર્મ બાકો છે’ આ પ્રમાણે કહી નિષેધ કરવા ઉતાં પણ દીક્ષા અંગીકાર કરી. સ્થાવરાદ જોગાવલી કર્મના ઉદયથી વસંતપુર નગરવાસી શ્રેષ્ઠીની પુત્રી સાથે પાણિગ્રહણ કર્યું અને પુત્ર ઉત્પન્ન થયો. ઘટલે પોતે દીક્ષા લેવા તત્પર થયા. આ વાત પોતાના લઘુ બાળકને સમજાવવા અને પોતાના પતિને દીક્ષા લેતાં અટકાવવાની ક્ષાતર શ્રી આર્દ્રકુમારની પત્નીય રેંટીઠ કાંતવા માંડ્યો. તે જોઈ બાળકે પૂછ્યું કે હે માતા ! સામાન્ય જનોને યોગ્ય એવો આ રેંટીઠ કાંતવાનું કામ આપ શા માટે કરો છો ? માતાય જવાબ આપ્યો કે હે પુત્ર ! તારા પિતા દીક્ષા લેવા તૈયાર થયા છે અને તું બાળક હોવાથી ધન ઉપાર્જન કરવાને અસમર્થ છે માટે અનાથ સ્ત્રીજનને યોગ્ય આ વિધિય ધન ઉપાર્જન કરી તારું તથા મારું પાલન કરીશ.

આ પ્રમાણે હકીકત છે, બાકી રેંટીઠ શીલ પાલવાનું સાધન કોઈ શાસ્ત્રમાં કહેલ નથી. જે કોઈ શીલ પાલવાનું સાધન અથવા અન્ય ધર્મનું સાધન કહે છે તે જૈન શાસ્ત્રોના અનગ્રિહ છે. અથવા યશની ક્ષાતર લોક પ્રવાહમાં જાડી જાણીને હત્સૂત્ર-પ્રરુચના કરનારા છે. રેંટીઠ કાંતવો એ ધર્મ નથી કિંતુ અન્ય આજીવિકાના અજાણે અનાથ સ્ત્રી જનોને યોગ્ય પદ્ધતિ આજીવિકાનું એક સાધન છે. શ્રી સુયગરાંગ સૂત્રના વીજા શ્રુતસ્કંધના ઇદ્રા ઉદ્દેશાની નિર્યુક્તિના વ્યાખ્યાનમાં શ્રી શીલાંકસૂરિજી મહારાજ લખે છે કે:-

“ તથા સુતચ્યુતપાદનાર્થે કર્મસકર્તૃનમારબંધ, પૃષ્ઠા વાસી બાલકેન

किमन्वैतत् भवत्या प्रारब्धमितरज्ज्वाचरितं ? ततोऽसावबोधद्-यथा तव पिता प्रव्रजितुकामः, त्वं चाद्यापि क्षिशुरसमर्थोऽर्थार्जने ततोऽहमनाथा स्त्री-जनोचितेनानिन्द्येन विधिनात्मानं भवन्तं च किल पालयिष्यामीत्येतदा-लोच्य मयारब्धमिति । ”

सारांशः-श्री आर्द्रक कुमारनी स्त्रीय पुत्रने जणावधाने रु कांत-वानुं शरु कर्यु. बासके मातांने रेंटीठ कांतती जोइ पूठयुं. हे माता ? पामर जनोने उचित आ काम तें केम आरंजेख ठे. माताए उत्तर आप्यो. हे पुत्र ! तारो पिता दीक्षा खेवाने तत्पर थयेख ठे. तुं इजो नानो बासक अर्थ उपार्जन करवाने असमर्थ ठे तेथी हुं अनाथ स्त्री-जनोने उचित आ रेंटीठ कांतवानी अनिध विधियी ड्रव्य उपार्जन करी मारुं तथा तारुं पालन करीश. एम विचारी रेंटीठ कांतवानुं काम मे आरंजेख ठे.

प्र०-६९-मूळानां पत्र आदि ज्ञदय ठे के अज्ञदय ?

उ०-मूळानां पांचे अंग पत्र, दांगला, मोगरा आदि अज्ञदय ठे. श्रीरत्नशेखरसूरिजी महाराज श्रीधाराविधिमां जणावे ठे के:-

“ मूलकस्तु पंचांगोऽपि त्याज्यः । ”

सारांशः-मूळाना पांचे अंगो त्याग करवा योग्य ठे.

प्र०-७०-रंग चढावेलां पात्रो तरुके सुकवाय के नहि ?

उ०-रंगेख पात्रो अनाच्छादित स्थाने शीतकालमां सूक्ष्म अप्-कायना रक्षण अर्थ दिवसनो पहेखो तथा चोथो पद्दोर वर्जिने तरुके सुकववां अने ग्रीष्मकालमां सूक्ष्म अप्कायना रक्षणार्थ दिवसनो पहेखो तथा बेह्लो ऋधो पद्दोर ठोडीने तरुके सुकववां. जो वर्जित-कालमां सुकवे तो सूक्ष्म अप्कायजीवोनी विराधना याय. श्री ओघनिर्युक्तिसूत्रमां कहुं ठे के:-

“ पदमचरिमा व सिसिरे, गिम्मे अहं तु तासि वज्जिता ।

पायं ठवे सिणेहाइ, रक्खणह्मा पवेसो वा ॥ ३९८ ॥ ”

सारांशः—शरद ऋतुमां सूक्ष्म अप्कायनी रक्ताने अर्थे दिवसनी प्रथम पौरुषी तथा चतुर्थ पौरुषी वर्जिने क्षेपित पात्र बहार खुदसी जग्यामां सुकववाने माटे मूके. ग्रीष्म ऋतुमां सूक्ष्म अप्कायनी रक्ताने अर्थे दिवसनी पहेलो तथा चौथा पहोरनी अधो जाग अर्थात् चार घडी वर्जिने तापमां मूके.

प्र०-७१—मैथुनसेवनमां केटला जीवोनो नाश थाय ?

उ०—मैथुनसेवनमां नवलाख गर्जज जीव, असंख्याता बेईन्द्रिय-जीव तथा असंख्याता समूर्द्धिम मनुष्य जीवोनो नाश थाय डे. श्री-संबोधप्रकरणमां जगवान् श्रीहरिभद्रसूरीश्वरजी महाराज कहे डे के—

“ इत्थोण जोणिसज्जे, गन्मगया चेव हुंति नव लक्खा ।

इको व दो व तिसि व, लक्खपुहुत्तं च लकोसं ॥ ७३ ॥

इत्थीण जोणिसज्जे, इवंति बेईन्द्रिया असंखा य ।

उप्पज्जंति चरंति य, सम्मुच्छिन्ना तह असंखा ॥ ७४ ॥

XXXXXXत्पीसंभोगे समर्ग, तेसि जीवाण हुंति उद्वर्ण । ”

सारांशः—स्त्रीनी योनि मध्ये गर्जज जीव नव लाख उत्पन्न थाय. ते सर्व चवी जइ जवन्यथी एक, वे अथवा अण उल्लुष्टा पृथक्त्व (बेथी नव) उत्पन्न थाय. स्त्रीनी योनिनां विकर्षेन्द्रिय जीवो असंख्याता तथा समूर्द्धिम जीवो पणं असंख्याता उपजे अने चवे. XXXXXस्त्री संज्ञोगे एक साथे ते सर्व जीवोनो नाश थाय.

प्र०-७२—श्री तीर्थंकर महाराजाड जे देशमां बिचरे ते देशमां तेसमा अतिशयथो पचवीश योजन सुधी रोग, बैर, मारो, ईति आदि न होय तो जगवान् श्री महाबोरस्वामी बिचरतां वणिक्गाममां मित्र

नामना राजाए उज्जितनो नाककान आदिना ठेदनरुप विरुंवना-
पूर्वक वध कर्यो तेनुं केम ?

उ०-भगवानना अतिशयथी सोपक्रम कर्म होय ते शांत थाय ठे
पण निरुपक्रम कर्म होय ते श्रोपधथी असाध्य व्याधिनी जेम दूर थइ
शकतां नथी. तेथी जगवान् श्रोमन्महावोरस्वामीना विद्यमानमां
वणिकग्राममां मित्रनामा राजाए उज्जित वालकनो विरुंवना पूर्वक
वध कर्यो संजवे ठे. तथा तेवोज रीते पुरिमताल नगरमां महावल
राजाए अजंगसेन चोरनो तथा मथुरा नगरीमां श्रीदामराजाए नंदी
वर्धनकुमारनो अने साहंजणी नगरीमां उदायन राजाए पुरोहितपुत्र
वृहस्पतिनो तेमना निरुपक्रम कर्मना उदयथी जगवान् श्री मन्महावो-
रस्वामिनी विद्यमानतामां वध करेल ठे. श्री विपाकसूत्रना त्रीजा अध्व-
यननी टीकामां श्रीअजयदेवसूरीश्वरजी महाराजे कहेल ठे के:-

“ ननु तीर्थकरा यत्र विहरंति तत्र देशे पंचविंशतेष्वौजनानामादेशान्त-
रेण षाडशानां मध्ये तीर्थकरातिशयात् न वैरादयोऽर्था भवन्ति. यदाह-
‘ पुच्छुप्पक्षा रोगा, पसमंति य ईहवेरमारीओ ।

अहंबुद्धिभणावुड्डी, न होइ दुन्मिक्खडमरं च ॥१॥ ’

तत्कथं श्री मन्महावीरे भगवति पुरिमताले नगरे व्यवस्थित एवा-
भग्नसेनस्य पूर्ववर्णितो व्यतिकरः संपन्नः ? इति, अत्रोच्यते, सर्वमि-
दमनर्थजातं प्राणिनां स्वकृतकर्मणः सकाशादुपजायते, कर्म च द्वेषा सोप-
क्रमं ? निरुपक्रमं च २ तत्र यानि वैरादीनि सोपक्रमकर्मसंपाद्यानि तान्येव
जिनातिशयादुपशास्यन्ति सदौषघात साध्यव्याधिवत्, यानि तु निरुपक्रम-
कर्मसंपाद्यानि तानि अवश्यं विपाकतो वेषानि नोपक्रमणकारणविषयाणि
असाध्यव्याधिवत्, अत एव सर्वातिशयसम्पत्समन्वितानां जिनानामप्य-
नुपक्षांतवैरमावा गोशालकादय वपसर्गान् विहितवन्तः । ”

सारांशः-श्री तीर्थकर महाराज जे देशमां विचरता होय ते देशमां
पञ्चीश योजन सुधी मतांतरे वार योजन सुधी श्रीतीर्थकर महारा-

जना अतिशयथी वैरादि अनर्थो न थाय. कहुं ठे के:-श्रीतीर्थकर-
महाराजना अतिशयथी पूर्वे उत्पन्न थयेख रोगो प्रशांत थाय. ईति,
वैर, मारी, अतिवृष्टि, अनादृष्टि, दुर्जिह्वा, कमर न थाय तो श्री महा-
वीरस्वामी जगवान् पुरिमताल नगरमां विद्यमान ठां अजगसेन
चोरने पूर्वे वर्णन करेलो वृत्तांत प्राप्त केम थयो. अत्र उत्तर-जीवोने
सर्व अनर्थ पोताना कर्मना वशथी थाय ठे. ते कर्मना वे जेद ठे
एक सोपक्रम अने बीजो निरुपक्रम. तेमां जे वैर, रोग, ईति, मारी
आदि सोपक्रम कर्मथी पेदा थयेख होय ते तीर्थकर महाराजना
अतिशयथी ज्यां तेठ विचरे ते देशमां औषधथी साध्य रोगनी जेम
शान्त थाय. जे उपद्रवादि निरुपक्रमकर्मथो पेदा थयेख होय ते अवश्य
जोगवहुंज पने पण औषधथी असाध्यव्याधिनी जेम शान्त न थाय
ते कारणथीज सर्वातिशयसंपन्न जगवान् श्रीमहावीरस्वामी महाराजने
पण अनुपशांत वैरवाला गौशालादिके उपसर्गो कर्था तेमज पुरिमताल
नगरमां श्रीमहावीरस्वामिनी विद्यमानतामां महाबल राजा अजग-
सेन चोरनो विरुंवनापूर्वक बध कर्थो.

प्र०-७३-संविप्रपादिको शिष्य करे के न करे ?

उ०-केटलाक संविप्रपादिको शिष्य न करे, केटलाक उत्तम चा-
रित्रवंत संविप्रपादिको शिष्य करे. जेम संविप्र पहीपणाने चारण
करता जगवान् श्रीमान् हरिजडसूरीश्वरजी महाराजने शिष्यो हता.

शंका-आप श्रीमान् हरिजडसूरीश्वरजी महाराजने संविप्रपही
केम कहो छो ? शुं तेठर्थांने कोइ ग्रंथमां संविप्रपही कहेख ठे. ?

समाधान:-न्यायाचार्य महोपाध्यायजी श्रीमान् चशोबिजयजी महा
राजे सानीत्रणसो गाथाना स्तवननी पंदरमी ढाळनो अगीयारमी
गाथामां कहेल ठे के:-

“ સુવિહિતગચ્છ કિરિયાનો ધોરી, શ્રી હરિમત્ર કહાય ।

યેહ બાવ ઘરતો તે કારણ, મુજ મન તેહ સુદાય । ”

તથા વઢી શ્રીદાનદ્યાર્ત્તશિકામાં પણ કહેલ છે કે:-

હરિમત્રો હ્રદોઽધાણીયનઃ સંવિગ્નપાક્ષિકઃ ॥ ૧૯ ॥

જાનાર્થ:-શ્રીહરિનંદસૂરિજી સંવિગ્નપાક્ષિક છે.

શંકા-આ શું આના શાસનધુરંધર પ્રજાવક સૂરીશ્વર જગદાનને સંવિગ્નપાક્ષિક કહેવા એ શ્રી હોપાધ્યાયજી મહારાજનું કેટલું સાહસિકપણું ? શું કોઈ અન્ય મહાપુરુષે શ્રીહરિનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજને સંવિગ્નપાક્ષિક કહેલ છે ?

સમાધાન:-જોઝા ! શતાવધાની ગીતાર્થ શાસ્ત્રહ્રશિરોમણિ શ્રી મહોપાધ્યાયજી મહારાજનું સાહસિકપણું કહેવું એ તાર્કકેવું સાહસિકપણું ? કેવી કુક્લિમત્તા ? કદાપિ શું તેલેશ્રી આધાર વિના કહે ? નવાંગી હત્તિકાર મહારાજ શ્રી અજયદેવસૂરીશ્વરજી મહારાજના ગુરુ શ્રી જિનેશ્વરસૂરીશ્વરજી મહારાજ શ્રી સત્તાવીશમા અષ્ટકનો ટોકામાં કહે છે કે:- ‘ સંવિગ્નપાક્ષિકો હસૌ ’ આ શ્રી હરિનંદસૂરિજી સંવિગ્નપાક્ષિક હતા.

શંકા-શ્રી હરિનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજ સ્વકૃત સંબોધપ્રકરણમાં લખે છે કે:-

“ બસત્ત્વ નયિ વિવસ્વદ્દેશ સુસાદ્ધન બોહેતં । ”

જાનાર્થ:-પોતાના શિષ્ય તરીકે કોઈને દીક્ષા ન આપે. પ્રતિબોધ કરીને સુસાધુ મહાત્માહને આપે. આ પાઠમાં સંવિગ્નપાક્ષિકને શિષ્યનો નિવેષ સ્પષ્ટપણે કરેલ છે અને શ્રી હરિનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજને હંસમહાહંસાદિ શિષ્યો હતા એ વાત ઘણા ગ્રંથોમાં છે તો પછી વિરોધ કેમ ન આવે ?

समाधानः—वाह तारी अकल ? एकाही उंटमीना जेवीज तारी दर्शनशक्ति देखाय ठे अन्यथा प्रथम उक्त श्री संबोध प्रकरणमा शिष्यना निषेधनो पाठ ठे तेनी अगामीनीज गाथामां कहेल ठे के—

‘ अहवा देइ दिक्खं भत्तहा । ’

ज्ञावार्थः—अथवा पोताने माटे दीक्षा आपे आ पाठ तारा जोवामां केम न आव्यो ? हे जोळा ! कदाग्रह ठोमी श्री न्यायाचार्य महाराजे जे कह्युं ठे ते सत्य ठे एम हवे मान के जेथी कल्याण थाय. ‘ दंसण-जट्टो जट्टो । ’ शास्त्रमां कहेल ठे के जे दर्शनथो ब्रह्म थयो ते ब्रह्मज थयो. माटे सम्यक्त्वनी शुद्धिनी तो प्रथम जरूर ठे, महापुरुषोनी अवज्ञा करवाथी सम्यक्त्वनो नाश थाय ठे. माटे अवज्ञा नहीं करतां तेमना वचन उपर विश्वास राखीश तोज हे कइयाणिन् ! कइयाण थयो. महा पुरुषोना वचन उपर विश्वास विना कइयाणनो बीजो मार्गज नथी.

शंका—श्री हरिजड सूरेश्वर जगवानने आप केवा प्रकारना संविन्न पादिक मानो ठो ? श्रीसंबोधप्रकरणमां कह्युं ठे के—

‘ ओसन्नचरणकरणोपि सुजह संविगगपक्खरुई ’

ज्ञावार्थः—चरणसीत्तरी तथा करणसीत्तरीमां शिथिल पण संविन्न पदनी रुचिवालो शुरू थाय. शुं श्रीहरिजडसूरेश्वरजी महाराजने आप आ प्रकारना चारित्रविहित मानो ठो ?

समाधानः—जगवान् श्रीहरिजडसूरेश्वरजी महाराज चारित्रविहित नहीं पण उत्तम प्रकारना चारित्रने पालवावाळा, पोतानी खसुताना मानवावाळा, जव्य जीवोतुं कइयाण करनारा, शासनना धोरी अने जेमना समागमथी पण जव्य जीवोतुं कइयाण थाय एवा हता. श्री संबोधप्रकरणमां कह्युं ठे के—

“ સંવિગ્નપક્ષિચાર્ણં પુણ સંગો મધમદ્વકતો । ”

જાવાર્થ:-સંવિગ્નપક્ષિકોનો સંયોગ પણ જીવ્ય જીવોના કહ્યાણનો કરનારો હોય છે. આ કહ્યા પ્રમાણે જીવ્યોના કહ્યાણ કરનારા તથા-

“ તન્નિસાપ સુસાઠ્ઠુગોષિ સપા ।

વિહરંતિ તસ્ત આણા, ધારંતિ સરંતિ તવયણં । ”

જાવાર્થ:-તેમની નિશ્રાપ સારા ઉત્તમ સાધુર્લપણ સદા વિચરે, તેમની આજ્ઞાને મસ્તક ઉપર ધારણ કરે અને તેમના વચનોનું સદા સ્મરણ કરે. તેવા ગુણી જગત્પૂજ્ય સુવિદિતશિરોમણિ ગણાધિપતિ જગવાન્ શ્રી હરિજગ્નસૂરીશ્વરજી શાસનસંરક્ષક હતા આ અમારું મંતવ્ય છે.

શંકા-આપના કહ્યા પ્રમાણે માનવાને કોઈ સ્પષ્ટ અદ્વરો છે ?

સમાધાન:-શ્રી ન્યાયાચાર્ય મહારાજના પ્રથમ કહેલ અદ્વરોનું શું વિસ્મરણ થયું ? જુલ ‘ સુવિદિતગઢ કિરિયાનો ધોરી ’ સુવિદિત-ગઢના તથા ચારિત્ર સંબંધિપાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુણનું પાસન આદિ કિરિયાના અધ્યેશ્વરી હતાં પમ સ્પષ્ટપણે કહેલ છે. વિશેષ જાણવાની જેમની જ્ઞા હોય તેંડંપ શ્રીસંબોધપ્રકરણ જોવું.

પ્રશ્ન-૭૪-ચણાદિકની જાજી સાથે ગોરસં મલ્લે તો દિવલ થાય ના નહિ ?

જવાબ-ગંધારફણી, મેથીની જાજી તથા ચણાદિકની જાજી કાચા ગોરસં સાથે મંલવાંથી દિવલ થાય. શ્રીસેનપ્રશ્નના બીજા ઉલ્લાસમાં શ્રીસેનસૂરિજીમહારાજે કહેલ છે કે:-

“ ગોધારફણી ચણાદિદિવલસ્ય મજ્જિકા ચ દિવલં સ્યોજ વેતિ
પ્રશ્નોત્તોચરં દિવલં ભવતિ । ”

સારાંશ-ગોધારફણી, ચણા આદિ દિવલની જાજી પણ દિવલ થાય ?
इति प्रश्न अत्र उत्तर दिवल (विदल) थाय.

પ્રશ્ન-૭૫-ઘાવલીઆ તથા કુંમટીઆની સાથે વિદલ થાય ?

૩૭-બાવળીયા સાથે વિદલ ન થાય શ્રી શ્રોસેનપ્રશ્નના ત્રીજા ઉદ્ઘાસમાં કહ્યું છે કે:-

“જંમિ હ પીલિજ્ઞંતંમિ, ઇતિ ગાથા યથાશ્રુતાર્થેન બચ્ચૂલાદીનાં દ્વિદલ-
ત્વં નોત્થાપ્યતે પ્રત્યુત વ્યવસ્થાપ્યતે નિઃસ્નેહત્વાત્તેનેતત્ દ્વિદલતાન્યપોહા-
ચૈતદ્ગાથામાવાયર્થઃ પ્રસાદઃ ઇતિ પ્રશ્નોઽપ્રોત્તરં યસ્મિન્ પીલ્યમાને સતિ સ્નેહો
ન ભવતિ દાલિકરણે દ્વિદલતાસંભવે સતીતિ શેષસ્તદ્યાન્યાદિકં પૂર્વાચાર્યો
દ્વિદલં ક્રુવન્તિ દ્વિદલે વત્પન્નેઽપિ સ્નેહયુતં દ્વિદલં ન ભવતીતિ, પ્રસ્તુતગાથા-
માવાયર્થો વ્યક્ત एवास्ति । तेन बच्चूलादीनां मिजालु स्नेहसव्भावात्तेषां
द्विदलताऽभावो बोध्य इति ॥ ३२८ ॥ ”

સારાંશ:-‘જંમિ’ જેને પોલવામાં, આ ગાથાનો અર્થ સાંજલે ૩ છે તેને
અનુસારે બાવળીયાદિકોનું દ્વિદલ (વિદલ) પણું નિષેધ થતું નથી.
પણ સ્નેહરહિત હોવાથી ઊલટું દ્વિદલપણું સ્થાપન થાય છે તે કારણથી
દ્વિદલપણાના નિષેધને અર્થે આ ગાથાનો અર્થ પ્રસાદ કરવો. ઇતિ પ્રશ્ન
અત્ર ઉત્તર-જેને પીલવાથી તેલ ન નીકળે અને બેદાલ થાય તે ધાન્યને
શ્રીપૂર્વાચાર્ય મહારાજાઈ દ્વિદલ કહે છે. બેદાલો થાય પણ જો તેલ
નીકળે તો તે ધાન્ય વિદલમાં ન ગણાય. આ પ્રમાણે ‘જંમિ ૩’
ગાથાનો અર્થ પ્રગટ છે. આગાથાના અર્થાનુસારે બાવળીયાની મિંજોમાં
તેલ હોવાથી કાચા ગોરસ સાથે વિદલ ન થાય. કુમટીયાની પણ
વે દાલો તો થાય છે પણ જો તે દાલને પીલવાથી તેલ નીકળે તો
વિદલ ન ગણાય અને તેલ ન નીકળે તો વિદલ ગણાય.

૬૭-૭૬-ચક્રવર્તી ફરીને ચક્રવર્તી થાય તો કેટલા કાલે થાય ?

૩૦-ચક્રોને ફરીથી ચક્રવર્તીપણું પ્રાપ્ત થાય તો જઘન્યથી સાધિક
સાગરોપમ કાલે અને ઊક્લુષ્ટથી અર્ધ પુદ્ગલપરાવર્તન કાલે થાય.
શ્રી જગવતી સૂત્રના ચારમા શતકના નવમા ઉદ્દેશમાં કહ્યું છે કે:-

“ નરદેવાળં પુચ્છા, ગોચમા ! જહ્નુભેળં । સાતિરેગં સાગરીવર્મ ઉક્ષોસેળં
અર્ણતકાલં અવદ્ધ પોગ્ગલપરિયદં દેસૂળં । ”

સારાંશ-ચક્રવર્તી ફરીથી ચક્રવર્તીપણું પામે તો જગન્યથી સાધિ-
કસાગરોપમ જેટલા કાલ પઢી અને ઉત્કૃષ્ટથી અનન્તકાલ પટલે દેશ
ઝળા અર્ધપુદ્ગલપરાવર્તનકાલ પઢી પામે.

પ્ર-૭૭-અપશમ સમ્યક્ત્વનો ઉત્કૃષ્ટકાલ કેટલો ?

અ-અપશમ સમ્યક્ત્વનો ઉત્કૃષ્ટો કાલ અંતર્મુદ્વર્તનો છે. શ્રીશ્રાવ-
કપ્રજ્ઞાતિ નામના પ્રંચની ટીકામાં કહેલ છે કે:-

“ અંતર્મુદ્વર્તમાત્રં કાલં તત્ત્વં નિયામકાભાવેન નિયમેન મિધ્યાત્વ-
પ્રાસેરતાવન્તમેવ કાલમિતિ કિં ઔપશમિકસમ્યક્ત્વં લખતે જીવઃ સ્મિતિ । ”

સારાંશ-ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ નિયમે કરીને ઉત્કૃષ્ટો અંતર્મુદ્વર્ત
કાલ રહે તે પઢી નિયામકના અજાવે મિધ્યાત્વપણાને જીવ પ્રાપ્ત થાય.

પ્ર-૭૮-જગન્યથી કેટલા આયુષ્યવાલો મનુષ્ય નરકમાં જાય ?

અ-એમાંસની અંદરના આયુષ્યવાલો નરકમાં ન જાય. શ્રી જગ-
વતીસૂત્રના ચોવીસમા શ્લોકના પહેલાં અર્થેશાની ટીકામાં કહેલ છે કે:-

“ માસદ્વયાંતર્ભત્પ્રાચુર્નરો નરકં ન યાતિ । ”

સારાંશ-એ માસની અંદરનો આયુષ્યવાલો મનુષ્ય નરકમાં ન જાય
અર્થાત્ ગર્ભમાં અપજ્ઞ થયા પઢી એ માસથી અપરના આયુષ્યવાલો
મનુષ્ય નારકીમાં જઈ શકે.

પ્ર-૭૯-અપશમ ૧ ક્ષાયોપશમ ૨ ક્ષાયિક ૩ સાસ્વાદન ૪ વેદક
૫ આ પાંચ સમ્યક્ત્વમાં પૌદ્ગલિક કેટલાં ?

અ-અપશમ સમ્યક્ત્વ ૧ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ ૨ અને સાસ્વાદન ૩
આ ત્રણ સમ્યક્ત્વો અપૌદ્ગલિક છે. બાકીનાં એ ક્ષાયોપશમ સમ્યક્-
ત્વ અને વેદકસમ્યક્ત્વ પૌદ્ગલિક જાણવાં. શ્રી વિચારપંચાશિ-
કામાં કહ્યું છે કે:-

‘અંતર્મુદૂર્તના આયુષ્યવાલો મનુષ્ય નરકમાં જાય.’ આ વિષય-
માં શ્રી જીવાગ્નિગમ સૂત્રની ટીકામાં ટીકાકાર મહર્ષિ લખે છે કે:-

“ નૈરઙ્ગસ્ય ણં મંતે । અંતરં કાલઘો કેચચિરં હોહ ? ગોયમા ! જહ્નેષાં
અંતોમુદૂર્તં ” વ્યાખ્યા “ નૈરયિકસ્ય ભવન્ત । અન્તરં નૈરયિકાત્પરિગ્રહસ્ય
શૂયો નૈરયિકત્વપ્રાપ્તેરન્તરાલં કાલતઃ કિચચિરં ભવતિ કિયત્કાલં યા-
વદ્ભવતોત્યર્થઃ ? ભગવાનાહ-ગૌતમ ! જઘન્યેનાન્તર્મુદૂર્તં કપમિતિ વેદુઃચ્યતે
નરકાદુદ્ગત્ય ગર્ભજમનુષ્યત્વેન ઉત્પન્ન સર્વાભિઃ પર્યાસિભિઃ પર્યાસો વિશિષ્ટ-
સંજ્ઞાનોપેતો વૈક્રિયલઙ્ગિમાન્ રાજ્યાધાકાંક્ષી પરચક્રાશુપદ્રવમાકર્ણ્ય સ્વ-
શક્તિપ્રમાવતઃ ચતુરંગસૈન્યં વિકુવિત્વા સંગ્રામયિત્વા ચ મહારૌદ્રધ્યાનોપ-
ગતો ગર્ભસ્થ એવ કાલં કૃત્વા શૂયો નરકેત્પથતે ”

સારાંશ:-હે જગવન્ ! નારકીને અંતર પટલે નરકનો જીવ નરકમાંથી
નીકળી મનુષ્ય થઈ પાઠો નારકીપણે ઉત્પન્ન કેટલા કાલે થાય ? ઉત્તર-
હે ગૌતમ ! જઘન્યથી અંતર્મુદૂર્ત કાલે કેવી રીતે તે કહે છે-નારકી-
માંથી નીકળી ગર્ભજ મનુષ્યપણે ઉત્પન્ન થઈ સર્વ પર્યાસિથી પર્યાસો
વિશિષ્ટ સંજ્ઞાન યુક્ત વૈક્રિય લઙ્ગિમાન્ રાજ્યાદિની શૃંગાવાલો પરસૈ-
ન્યાદિનાં ઉપદ્રવને સાંજળી પોતાની શક્તિથી ચતુરંગ સૈન્યને વિકુર્વી
સંગ્રામ કરી મહારૌદ્રધ્યાની ગર્ભમાંજ કાલ કરી નરકમાં ઉત્પન્ન થાય.

શ્રીજીવાગ્નિગમજીના આ પાઠમાં અંતર્મુદૂર્તની સ્થિતિવાલો
મનુષ્ય નરકમાં જાય એમ સ્પષ્ટપણે કહેલ છે. અને શ્રી જગવતીસૂ-
ત્રમાં ‘ જહ્નેષાં માસપુદૂર્ત ’ કહેલ છે. આ બન્ને પાઠો પરસ્પર વિરોધી
હે તેથી એમ સંજ્ઞવે છે કે-શ્રીજીવાગ્નિગમજીમાં અંતર્મુદૂર્તની સ્થિ-
તિવાલો મનુષ્ય નરકમાં જાય તે કદાચિત્ કોઈક જીવની અપેક્ષાએ
અને શ્રી જગવતીજીમાં બે માસની ઉપરની સ્થિતિવાલો નરકમાં જાય
તે બહુલતાની અપેક્ષાએ અથવા શ્રી જીવાગ્નિગમસૂત્રમાં નરકમાંથી
નીકળી મનુષ્યપણું પામી ફરીથી નરકમાં જાય તે મનુષ્યનું જઘન્ય
આયુષ્ય કોઈકનું અંતર્મુદૂર્તનું હોય અને શ્રી જગવતીજીમાં નરકગતિ
દિવાય ગત્યન્તરથી આવેલ મનુષ્ય ‘ માસપુદૂર્ત ’ પટલે બે માસની ઉપર
સ્થિતિવાલો નરકમાં જાય એમ સંજ્ઞવે છે. અથવા અન્યથા જેમ સૂત્રોના
પાઠોમાં પરસ્પર વિરોધ ન આવે તેમ વિદ્વાન્ મહર્ષિઉપ અર્થ કરવો.

“ वम्मावम्मागासा जीवा काळो य साहर्गं चेव ।

सासायणववसामियं अपुग्गळाईं च एभाई ॥ १८ ॥ ”

सारांशः—धर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय, आकाशास्तिकाय, जीव
अने काळ तथा दायिकसम्यक्त्व, सांस्वादनसम्यक्त्व अने उपशम
सम्यक्त्व आटली वस्तु अपौद्गलिक ठे.

प्र०—७०—सात विकथाळं सांजळवामां आवे ठे ते कइ ?

उ०—स्त्रीकथा १, जक्तकथा २, देशकथा ३, राजकथा ४, मृदुकारु-
णिकाकथा ५, दर्शनजेदिनीकथा ६ अने चारित्रजेदिनी ७ आ सात
विकथाळं जाणवी. श्री गच्छाचारपयल्लानी टीकामां कह्युं ठे के:-

“विरुद्ध कथा विकथा—स्त्रीकथा १, भक्तकथा २, देशकथा ३, राजकथा
४, मृदुकारुणिका कथा ५, दर्शनमेदिनी कथा ६, चारित्रमेदिनी कथा ७,
सप्तवा भाषाभक्तकथेऽपि. श्रोतृहृदयमार्दवजननात्पुत्री सा चासौ पुत्रा-
दिप्रधानत्वात् कारुण्यवती मृदुकारुणिका यथा—

हा पुत्र पुत्र हा वच्छ वच्छ मुहसि कहमणाहाऽहं ।

एवं कलुषपलावा जलंतजलणेऽत्र सा पडिया ॥ १५ ॥

दर्शनमेदिनी ज्ञानाद्यतिशयतः कुतूषिकनिन्दवप्रशंसारूपा ६, यस्यां
कथार्या कथ्यमानार्या कुतचारित्रमनसा प्रतिपन्नव्रतस्यापि चारित्रं प्रति मेदे
भवति ७ । ”

सारांशः—धर्मकथानी विरुद्ध कथा ते विकथा तेना सात जेदो
स्त्रीकथा १, जक्तकथा २, देशकथा ३, राजकथा ४, हापुत्र ! हावत्त ! मने
अनाथने तें केम मुको एवा करुण-विलाप करती जवळती अग्निमां
पनी एवी पुत्रादिना विलापनी प्रधानताए करीने श्रोतृ जनोना हृदयमां
कोमळ करुणताने पेदा करवा वाली कथा ते मृदुकारुणिका नामा
पांचमी विकथा ५, कुतूषिक निन्दवादिकना ज्ञानातिशय जोइ तेनी
प्रशंसा करवा रुप कथा ते ठो दर्शनमेदिनी विकथा ६ अने जे कथा

करतां चारित्र्य खेवाना परिणाम थयेल होय तेना परिणामनो अथवा चारित्र्य अंगीकार करेल होय ते चारित्र्यनो नाश थाय तेतुं नाम चारित्र्य जेदिनी सातमी बिकथा जाणवी.

प्र०-७१-ब्रह्मव्रतना धारणहार महात्मा पुरुषो स्त्रीनुं आसन तथा शीखवती स्त्री पुरुषनुं आसन केटला काल त्याग करवुं जोइए ?

उ०-शीखव्रतधारी पुरुषोए स्त्री जे आसन उपर वेठेल होय ते आसन उपर स्त्रीना उठ्या पढी अंतर्मुहूर्त सुधी वेसवुं नहीं तथा शीखव्रतधारिणी स्त्रीए जे आसन उपर पुरुष वेठेल होय ते आसननो त्रण पढोर त्याग करवो. जगवान् श्री हरिचंद्रसूरिजी महाराजे संबोध प्रकरणमां कहेल ठे के:-

“ पुरिसासर्गमि इत्थी, जामतिगं जाव नेपवेसे ।

इत्थीमासर्गमि पुरिसो, अंतर्मुहूर्तं विबजिजा ॥ ८० ॥ ”

सारांश:-पुरुषना आसन उपर पुरुषना उठ्या पढी त्रण पढोर सुधी ब्रह्मचर्यवती स्त्री न वेसे, अने स्त्रीना आसन उपर पुरुष अंतर्मुहूर्त सुधी न वेसे.

प्र०-७२-केटली नरकमां परमाधार्मिककृत वेदना होय ?

उ०-परमाधार्मिककृत वेदना बाहुल्यताथी प्रथम त्रण नरकमां होय. श्रीसंग्रहणीसूत्रमां कहेल ठे के:-

“ तिसु परमाहमियकथावि । ”

सारांश:-प्रथमनी त्रण नरकमां परमाधार्मिककृत वेदना होय. कलिकाल सर्वज्ञ जगवान् श्रीमद् हेमचंद्रसूरिकृत श्री रामायणमां कथुं ठे के:-श्रीरामचंद्रजी केवली जगवानना मुखथी 'अधुना नरके तुयें' सांप्रत कालमां श्री लक्ष्मणजी चोथो नरकमां ठे एम सांजळो श्रीसीतेंद्र पाठला स्नेहथी श्री लक्ष्मणजीने खेवाने गया. त्यां

चोथी नरकमां परमाधार्मिके करेली वेदनानुं वर्णन ठे ते वर्णन आ प्रमाणे ठे:-

“ सिंहादिरूपैः विकृतै-स्तत्र शंबूकरावणौ ।

लक्ष्मणेन समं क्रुधौ, युध्यमानौ ददर्श सा ॥ २४६ ॥

नैव वो युध्यमानानां, दुःखं भावीति वादिनः ।

परमाधार्मिकाः क्रुधा, अग्निकुंदेषु तान्मृषुः ॥ २४७ ॥”

सारांश:-सिंहादि नाना प्रकारना रुपोप करीने श्री लक्ष्मणजीनी साथे क्रोधायमान शंबूक तथा श्री रावणने थुरू करता देखी क्रोधा-यमान परमाधार्मिको बोड्या. आ प्रमाणे थुरू करवार्थी तमने दुःख थशे नहीं. एम कही तेमने अभिना कुंरमां नाख्या. आ पाठथी सिद्ध थाय ठे के कदाचित् चोथी नरकमां पण परमाधार्मिककृत वेदना होय.

प्र०-७३-काची केरी, काचां चीजनां आदिना कटका करेल होय ते बे बनी पढी प्रासुक थाय ?

उ०-काची केरी तथा काचां चीजनां आदिना कटका करेल होय ते प्रबल अग्नि अथवा प्रबल लुणना संस्कार विना बे बनी पढी प्रासुक न थाय. श्री सेनप्रश्नमां श्री सेनसूरी श्वरजी महाराजे कहुं ठे के:-

“ चिर्भटकप्रभृति सबीजवस्तु बह्नितापमन्तरेण केवलराजिकासंस्कारेणाचित्तं भवति नवेति प्रश्नोऽत्रोत्तरं आमचिर्भटकप्रमुख सबीजं निर्बीजं वा प्रबलालिलवणसंस्कारं विना प्रासुकं न भवतीति ॥ ११ ॥”

सारांश:-चिजनां आदि सबीज वस्तु अग्नि विना केवलराज्ञा संस्कारथी अचित्त थाय इति प्रश्न एनो उत्तर काचां चिजनां आदि सबीज अथवा निर्बीज प्रबल अग्नि अथवा प्रबल लवणना संस्कार विना प्रासुक न थाय. आ प्रमाणेज तात्पर्य चोथा उद्धासना ३५ मा

प्रश्नमां पण ठे तथा श्री हीरप्रश्नना चोथा प्रकाशमां जगद्गुरु श्री विजयहीरसूरीश्वरजी महाराजे कहुं ठे के:-

“ अपक्वफलं बीजरूपणादनुवटिकाद्वयानन्तरं प्राप्नुकं भवति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरं अग्निस्त्वणादिप्रबलसंस्कारेण प्राप्नुकं भवति नान्य-
येति ॥ १ ॥ ”

सारांशः-बीज काढेलां काचां फल वे घनी पढी प्राप्नुक थाय के नहीं ? इति प्रश्न, उत्तर-प्रबल अग्नि अथवा स्त्वणादि संस्कार विना प्राप्नुक थाय नहीं. श्री आरूविधिमां श्रीरत्नशेखरसूरीश्वरजी महाराजे पण कहुं ठे के:-

“ मरिचराजिकावधारादिमात्रसंस्कृतचिर्मटिकादीनि सचित्तबीजानि सर्वपक्वफलानि च मिश्राणि ॥ ”

सारांशः-मरी, राइ आदिना बघार मात्रथी संस्कार करेल चिन्नकादि अने जेनी अंदर सचित्त बीज ठे एवां पाकां फलो मिश्र जाणवां. तथा श्रीलघुप्रवचनसारोद्धारमां पण कहुं ठे के:-

“ निष्कल्ली निम्बिर्यं, फलमामगमामुद्धुत्तुवरि ।

वियलं तद्धरमिस्सं, न कप्पइ सुसिण कपण विणा ॥ ९ ॥ ”

प्राचार्यः-त्वचा, ठाल तथा बीजरहित काचां फलो बेचनी पढी अग्निसंस्कार विना न कल्पे तथा ठाल उष्ण कर्या विना छिदलनी साथे अर्थात् काची छाशनी साथे छिदल न कल्पे. ॥

श्रीसेनप्रश्न, श्रीहीरप्रश्न, श्रीआरूविधि, श्रीलघुप्रवचनसारोद्धार आदि ग्रंथोना पाठथी काचा चिन्नकां काची केरी (आंवा) आदिना कटका वे घनी पढी अचित्त प्रोजीउने न कल्पे.

प्र-७४-चउविहार प्रत्याख्यानमां अनाहार वस्तु कल्पे ?

उ०-चउविहार प्रत्याख्यानमां खीबसो, गळो, पळीठं, त्रीफळां, कडु, करियातुं आदि अणाहार वस्तु कारणे कल्पे, अणाहार वस्तु पण

કારણ વિના નિત્ય સ્વાદને અર્થે અથવા ઉદરપૂર્તિને અર્થે લેવા ન કહ્યે. શ્રી શ્રાદ્ધવિધિમાં ઉલ્લેખ છે કે:-

“ અહવા જં શુક્લત્તો, કદમલવમાહ પવિત્રવદ્ કોટ્ટે ।
સર્વો સો આહારો, ઓસહમાહ પુણો મહમો ॥ ૧ ॥
જં વા શુક્લત્તસ્ત ષ, સંકસમાણસ્ત દેહ આસાયં ।
સર્વો સો આહારો, અકામનિદું ચ ગાહારો ॥ ૨ ॥ ”

જ્ઞાવાર્થ:-દુધાર્ત મનુષ્ય કાદવ જેવો પણ જે આહાર પેટ જરવાને માટે લાયક તે સર્વ આહારમાં ગણાય. પણ ઔષધાદિકની જાણના અર્થાત્ સાકર આદિ ઔષધાદિક તે કેટલોક આહારમાં ગણાય, અને સર્પ કરમેલાને માટી લાવી રૂપાદિક ઔષધ તે અણાહાર ગણાય. અથવા દુધાર્ત મનુષ્યને જે પદાર્થ કમવો કષાયલો હોય પણ લાતાં સ્વાદ પેદા થાય તે સર્વ આહાર ગણવો. જે આહાર લાવાની રૂઝા ન થાય અનિષ્ટ હોય ઝીડવાને અરુચિકર હોય તે અણાહાર ગણવો.

પ્ર-૮૫-સાંપ્રતકાલે પાંચ પ્રકારના નિર્ગંધમાંથી કેટલા લાજે ?

ઉ-સાંપ્રત કાલે વક્રશ અને કુશીલ એ પ્રકારના નિર્ગંધ લાજે. શ્રીસંબોધપ્રકરણમાં જગવાન્ શ્રીહરિજગ્સૂરીશ્વરજી મહારાજે કહ્યું છે કે:-

“ સવજિનાર્ણ તિત્થં, વક્રસક્રુસીલેર્હિ વદપ્પ હત્થ ।

નવરં કસાયકુસીલા, પમત્તજ્ઞણો વિસેસેણ ॥૩૪૬॥ ”

જ્ઞાવાર્થ:-સર્વે પટલે ચોવીશે શ્રીજિનેશ્વર દેવોનું તીર્થ ૧ વક્રશ ૧ કુશીલથી વર્તે છે. સાંપ્રતકાલમાં વિશેષ પટલો છે કે વિશેષ કરીને કષાય કુશીલ અને પ્રમાદી સાધુઓ હોય, તથા શ્રીપવચનસારોચ્ચારમાં પણ કહ્યું છે કે:-

“ સમણા વવસકુસીલા જા તિત્થં તાવ હોર્હિતિ ”

સારાંશ:-વક્રશ અને કુશીલ સાધુનું શ્રીતીર્થના અંત સુધી રહેશે.

प्र०-७६-साधु तथा साध्वीर्ध धोएल वस्त्रोने तरुकामां सुकवे ?

उ०-साधुर्ध तथा साध्वीर्ध माटे वपरातां धोयेल वस्त्रोने तरुके सुकववानो निषेध ठे, श्री श्रोधनिर्युक्ति सूत्रमां कहुं ठे के:-

“ बोवे पतावर्ण न करे परिमोगमपरिमोगे जायातव ”

सारांश:-धोएलां वस्त्र तरुके न सुकववां. ते धोयेल वस्त्र वे प्रका-
रना एक वपरातां अने बीजां नहीं वपरातां. वपरातां धोयेल वस्त्र
ढायामां सुकववां अपरिजोग्य वस्त्र (नहीं वपरातां) तरुके सुकववां.

प्र०-७७-गाममां एक रात्रि अने नगरमां पांच रात्रि वसवानो
कल्प दरेके दरेक साधु माटे ठे के कंइ विशेषता ठे ?

उ०-गाममां एक रात्रि अने नगरमां पांचरात्रि रद्देवानो कल्प
प्रतिमाप्रतिपन्न साधुर्ध माटे ठे. प्रश्नव्याकरण नामा दशमा अंगसूत्रनी
टीकामां जगवान् श्री अजयदेवसूरीश्वरजी महाराजाय कहुं ठे के:-

“ ग्रामे ग्रामे चैकरात्रं याचत् नगरे नगरे च पंचरात्रं ‘ दृष्टव्यंते ’ ति
विहरंतेत्यर्थः, एतच्च त्रिष्टुप्रतिमाप्रतिपन्नसाध्वपेक्षया सूत्रमवगन्तव्यम् । ”

भावार्थ:-गाममां एक रात्रि अने नगरमां पांच रात्रि विचरता आ
कल्प त्रिष्टु प्रतिमा अंगीकार करेला साधु महाराजनी अपेक्षाए
जाणवो. तथा श्रीउववाइ सूत्रनी टीकामां पण कहेल ठे के:-

“ ग्रामे एगराहया नगरे पंचराहया-व्याख्या ग्रामे एगराहय ति एक-
रात्री वसमानतया अस्ति येषां ते एकरात्रिका एवं नगरे पंचरात्रिका इति
एतच्च प्रतिमाकल्पिकानाश्रित्योक्तं अन्येषां मासकल्पविहारित्वादिति । ”

भावार्थ:-गाममां एक रात्रि रद्देवानो कल्प जेमनो ठे ते एक
रात्रिका एवी रीते नगरमां पांच रात्रि रद्देवानो जेनो कल्प ठे ते
पांच रात्रिका कह्यो. गाममां एक रात्रि अने नगरमां पांच रात्रि
वसवानुं त्रिष्टु प्रतिमा धारी एवा उत्तम साधु महाराजनेज आश्रित्य
कहुं. त्रिष्टु प्रतिमाधारी साधु क्षिवायना बीजा स्थविर कल्पिक साधुर्ध

તો માસ કલ્પ વિહારી હોવાથી ગામમાં એક રાત્રિ અને નગરમાં પાંચ રાત્રિનો કલ્પજ નથી.

પ્ર-૭૭-સાધુઠ નદી ઊતરી ઈરિયાવહી કરે ?

ઉ-નદી ઊતર્યા બાદ તે નદીના તીરેજ ઊઝા રહી શ્રીસાધુ સાધ્વીએ ઈરિયાવહી અવશ્ય કરવી. શ્રીઊષનિર્યુકિ સૂત્રમાં કહેલ છે કે:-

“તીરત્યેણ કિં કાયર્થં તિ ? મન્નહ ‘ હસ્સગ્ગો ’ કાયોત્સર્ગઃ કર્તવ્યઃ, તન્ન ચ કિયન્ત વચ્છસાઃ. ” इत्याह-‘ पणविसाड ’ चि. पंचविंशतिकच्छा-साश्चिन्तनीयाः । ”

જાવાર્થ:-નદી ઊતરી તીરે આવીને શું કરવું ? ઉત્તર-કાયોત્સર્ગ કરવો. કેટલા શ્વાસોશ્વાસનો કાહસ્સગ્ગ કરવો પચવીસ શ્વાસોશ્વાસનો-‘ વંદેસુ નિમ્મલયરા ’ સુધીનો કાયોત્સર્ગ કરવો અર્થાત્ ઈરિયાવહી કરવી.

પ્ર-૭૮-તીર્થંકરદેવની માતા તીર્થંકરદેવને જન્મ આપ્યા પછી બીજા પુત્રરત્નનો પ્રસવ કરે કે નહિ ?

ઉ-શ્રીમલ્હિનાથજગવાનને શ્રીમલ્હકુમાર નામના નાના જાણ હતા એથી સિદ્ધ થાય છે કે શ્રીતીર્થંકર દેવની માતા તીર્થંકર જગવાનનો જન્મ આપ્યા પછી પણ બીજા પુત્રરત્નનો પ્રસવ કરે. શ્રીજ્ઞાતાસૂત્ર નામા ઢઢા અંગસૂત્રના આઠમા અધ્યયનમાં કહેલ છે કે:-

“મિહિલાપ કુંભગસ્સ પુત્તે પમાવતીએ અત્તપ મલ્લીએ મણુજાયપ મલ્હદિન્નપ નામ કુમારે. ”

સારાંશ:-મિથિલા નામા નગરમાં કુંભરાજાના પુત્ર પ્રજાવતી રાણીનો આત્મજ શ્રીમલ્હિનાથ જગવાનનો નાનો જાણ મલ્હદિન્ન નામા કુમાર હતો.

પ્ર-૮૦-આવક આવિકાઓ ચરવલ્લો અને મુદ્દપત્તિ રાણે છે પરન્તુ તે અવશ્ય રાણવાં જોઈએ એવું કોઈ શાસ્ત્રમાં છે ?

उ०-रजोहरण अने मुखवज्रिका साधु साध्वी अने आवक आविका आ चारेने आवश्यक राखवा जोश्य. श्रीअनुयोगद्वार सूत्रमां लोकोत्तर जाव आवश्यकना अधिकारमां आवता 'तदप्यिकरणे' आ पाठनी व्याख्यामां जगवान् श्रीहरिजडसूरीश्वरजी महाराजे लखेल ठे के:-

“तदपितकरणः, इह करणानि-रजोहरणमुखवज्रिकादीनि तस्मिन् आवश्यकके यथोचित्व्यापारनियोगेनापितानि न्यस्तानि करणानि येन सः।”

ज्ञावार्थ:-साधु साध्वी आवक आविका यथोचित् व्यापारना नियोगे करीने आवश्यकना साधनचूत रजोहरण मुखवज्रिकादीनो व्यापार करेल ठे. आज प्रमाणे मखधारगच्छीय श्रीहेमचंडसूरीश्वरजी महाराजे पण कहेल ठे.

प्र०-ए१-वर्तमानमां विचरता परमात्मा श्रीसीमंधरस्वामी आदि बीस तीर्थकर देवोनां लांढन कयां कयां ठे अने ते परमउपकारी पुरुषसिंहोनी जन्मनगरी विगेरेनुं वर्णन कया ग्रंथमां आवे ठे ?

उ०-जगवान् श्रीसीमंधरस्वामी आदि बीस विहरमान जिनेश्वर-देवोनां क्रमपूर्वक लांढन-१ वृषज, २ हस्ति, ३ मृग, ४ वांदर, ५ सूर्य, ६ चंड, ७ सिंह, ८ हस्ति, ९ चंड, १० सूर्य, ११ शंख, १२ वृषज, १३ कमळ, १४ कमळ, १५ चंड, १६ सूर्य, १७ वृषज, १८ हस्ति, १९ चंड, अने २० मो स्वस्तिक आ ठे. ते उत्तम पुरुषोनी जन्मनगरी आदि एकबीस बोलोनुं वर्णन करनार 'श्रीविहरमान एक विंशति स्थानक' नामा ग्रंथमां कहेल ठे के:-

“वसहृगयहरिणकविरचिससिसिंहकरी य चंदभाणू य ।

संखो वसहो कमलो कमलो ससिखरवसहो य ॥ १९ ॥

इत्थी य चंदो सत्थिय । ”

सारांशः—१ श्रीसीमंघरस्वामिने वृषजनुं खंडनं, २ श्रीशुगमंघरं
स्वामिने हस्तिनुं खंडनं, ३ श्रीबाहुस्वामिने हरिणनुं खंडनं, ४ श्री
सुबाहुस्वामिने कपिनुं खंडनं, ५ श्रीसुजांतप्रभुने सूर्यनुं खंडनं, ६
श्रीस्वयंप्रभुजगवान्ने खंडनं, ७ श्रीकृष्णाननजगवान्ने
सिंहनुं खंडनं, ८ श्रीअनंतवीर्यप्रभुने हस्तिनुं खंडनं, ९ श्रीसुरं
प्रभुस्वामिने खंडनं, १० श्रीसुविशालप्रभुने सूर्यनुं खंडनं,
११ श्रीवज्रधरस्वामिने शंखनुं खंडनं, १२ श्री चंडाक्षकप्रभुने वृषजनुं
खंडनं, १३ श्री चंडबाहुस्वामिने कमलनुं खंडनं, १४ श्रीजगत्स्वामिने
कमलनुं खंडनं, १५ श्री इश्वरजिनप्रभुने खंडनं, १६
श्रीनेमिप्रभुस्वामिने सूर्यनुं खंडनं, १७ श्रीवीरसेन जगवान्ने वृष-
जनुं खंडनं, १८ श्रीमहोजय प्रभुने हस्तिनुं खंडनं, १९ श्रीदेवयंश-
प्रभुने खंडनं खंडनं, २० श्री अजितवीर्यप्रभुने खंडनं खंडनं.

प्र०—ए०—प्रथम पौरसीमां आणखो आहार पाणी साधु साध्वी-
ने केटला काळ कस्ये ?

उ०—प्रथम ग्रहरे आणखो आहार पाणी साधु साध्वीने ग्रहं ग्रहं
सुधी कस्ये पण आण ग्रहरे न कस्ये. श्रीजगवंतीने मोमां पांचमां
अंगसूत्रना सातमा शतकना प्रथम उद्देशांमां जगवान् श्रीसुधर्मा
स्वामिजी पंकरमावेळ ते के.

“जेण निर्गम्ये वा निर्गम्यी वा फासुपंसणित्तं संसर्ग जाव साहमं
पढमाए पोरिसीए मडिगाहेत्ता पळिस्सं पोरिसिं उवायणावेहे रेत्ता आहारं
आहारेह एस णं गोमया । आलातिक्कते पाणमोयणे । २१ ।

सारांशः—हे गौतम ! जे साधु अथवा साध्वी प्रासुक कस्यनिक
अशन, पान, खादिम स्वादिम, रूप चतुर्विध आहार पहेली गौतमोमं

साक्षीने पश्चिमप्रोक्षणी-बोयो पद्मेर प्राप्त, अर्था पढी आहार करे तेजुं नाम कासातिक्रांत पान, जोजन कह्योय.

प्र०-ए३-श्री. जिनमंदिरमां. परमात्मानां. प्रतिमानां. दर्शन करतां केटलाक-आवको पोताना मस्तक उपरयी पावनी विगेरे उतारे. जे ते शुं उचित ठे. ?

उ०-श्री जिनचैत्यमां श्री जिनदेवनां दर्शन करती वखते पावनी उतारवी उचित सागती नथी. श्री विचारशतक नामना ग्रंथमां ते ग्रंथना कर्ता उपाध्याय श्रीसमयसुंदरजीए स्पष्ट खुलासो करेज ठे के:-

“चैत्ये प्रविशद्भिः आद्यैः कटुकमतीयआद्यवद् शिरोवेष्टनं नोत्तारणीयं यत् बद्धादितमस्तकेऽपशङ्कुनं लोकोर्निदा य स्यात् यत् प्रवचनसारोपरसूत्रवृत्तौ ८४ आद्याननाधिकारे मौलि-शिरोवेष्टनविशेषरूपमित्युक्तं तत्र मौलिशब्देन पावनीति नोच्यते किन्तु कर्णयोर्बन्धनपूर्वकं शिरोवेष्टनं कुशासा इति प्रसिद्धमिति पुनः तत्त्वं तु ज्ञानिगम्यम् ॥ ८३ ॥”

सारांश-श्रीजिनमंदिरमां उद्याना मस्तके प्रवेश करवायी अपशङ्कुन तथा लोकोर्निदा थाय ते कारणयी कनवा मतिना-आव-कोनी जेम आवकोय-माथा, उपरयी-पावनी, उतारवी न जोइय. श्री प्रवचनसारोपर सूत्रनी टीकामां ८४) आद्यातनाना अधि-कारमां मौलि-शिरोवेष्टनरूप अर्थात् मौलि शब्दनो अर्थ मस्तक उपर वीटिख वख कहेल ठे. त्यां मौलि शब्दे करीने पावनी न कह्योय किंतु जे कानबन्धन पूर्वक-शिरोवेष्टन जे मोनासा नामयी प्रसिद्ध ठे. अर्थात् जे जे कान तथा पावनी उपर खेस वीटि ठे ते. श्रीजिन-मंदिरमां प्रवेश करतां न जोइय तत्व तो ज्ञानी जाण्ये.

प्र०-ए४-अंबावटी (वर्त्तमान समयना खंजात) मां बीराजती श्रीस्वर्जनपार्श्वनाथस्वामिनी. मूर्ति. प्राचिन ठे-पम दंतकथायी

સાંજઝવામાં આવે છે તો તે કયા જગવાનનાં શાસનમાં કોણે જરાવી છે તે વિષેનો કોઈ હલ્લેલ આપના જાણવામાં છે ?

ઉપ-ગૃહ પોલીશીમાં ૧૬ માં શ્રીનમિનાથ જગવાનના શાસનમાં ૨૨૨૨ વર્ષે અષાઠ નામા આવકે શ્રીસ્તંજનપાર્શ્વનાથસ્વામિની મૂર્તિ જરાવ્યાનો હલ્લેલ જોવામાં આવે છે. એક પ્રાચિન વિદ્વાને લખ્યું છે કે:-

“ નમિતીર્થકૃતસ્તીર્થે, વર્ષે શિક્ષતુષ્ટયે ।

આષાઠઃ આવકો મોહોઽકારયત્ પ્રતિમાશ્રયમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ શ્લોક પાર્શ્વસ્થપૃષ્ઠેઽસ્તિ, ગતચતુર્વિંશતિકાર્યાં ૧૬ નમિતીર્થકર-વારકે ૨૨૨૨ વર્ષે શંભુચંદ્રસંમનકર્ષારૂપશિવત્રય કારિતમ્ ॥ ”

સારાંશ:-ગૃહ પોલીશીમાં પ્રયેલા સોલમા તીર્થપતિ શ્રીનમિનાથ સ્વામિના શાસનમાં બાવીસોને બાવીસ વર્ષે ગયે ગૌર ‘અષાઠ’ નામના આવકે ‘શ્રીસંલેશ્વર, શ્રીસ્તંજન અને શ્રીચારુપ’ એમ શ્રીપાર્શ્વનાથસ્વામિનાં ત્રણ વિંબો કરાવેલ છે. આ પાઠમાં જે શ્લોક છે તે શ્રીપાર્શ્વનાથ-જગવાનની મૂર્તિના પુંઠે લલેલો છે.

આ વિષયમાં શ્રી ઉપદેશ સત્તતિકામાં શ્રીસોમધર્મગણી મહારાજશ્રી લલે છે કે:-

“ અજ્ઞાપમાવાદિરમર્ત્યનાયક-શ્રીરામકૃષ્ણોરગપાંડુપાવિમિઃ ।

નાનાષિષ્યપાનકૃતાત્તેનચિરં, પ્રાર્થનમ્ન પાતુ ભવાત્ સ દેહિનામ્ ॥૧૧॥ ”

સારાંશ:-જેમની આદિ જાણવામાં નથી અને હંડમહારાજ, શ્રી રામચંદ્રજી, શ્રીકૃષ્ણમહારાજ નાગપતિ અને જલપતિ આદિ મહાન્ આત્માત્મ વિવિધ સ્થાનોમાં ચિરકાલ સુધી પૂજિત એવા શ્રીપાર્શ્વનાથ જગવાન્ પ્રાણીર્જનું સંસારથી રક્ષણ કરો. આ શ્લોકમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ-સ્વામિની મૂર્તિ ક્યારે જરાવવામાં આવી તે જાણવામાં નથી-એમ જણાવવામાં આવ્યું છે. હવે વઢી બીજા આચાર્યોના મતે જણાવે છે કે:-

૧૫ પાંચે શ્રીકૃષ્ણનાથસ્ય, મમ્મણ્યવહારિણા

દૃષ્ટ મોક્ષાઃ કદા ભાવિ, મમ સ્વામ્યપિ સં જગૌ ॥ ૧૬ ॥

તીર્થે શ્રીપાર્શ્વનાથસ્ય, તત્ત્વ સિદ્ધિર્મૈવિદ્યયતિ ।

૧૬ શ્રીપાર્શ્વનાથસ્ય, તત્ત્વ સિદ્ધિર્મૈવિદ્યયતિ ॥ ૧૭ ॥ ”

૧૭ સારાંશઃ-શ્રીકૃષ્ણનાથસ્વામિને મમ્મણ્ય વ્યવહારીય પૂરંબુકે દે જગવન્ ? મારો મોક્ષે વ્યવેર થશે ? જગવાને તે વ્યવહારીય હસર આપ્યો કે શ્રી પાર્શ્વનાથસ્વામિના તીર્થમાં તારો મોક્ષ થશે. તે પ્રમાણે સાંજલવાપી મમ્મણ્ય નામના વ્યવહારીય શ્રીપાર્શ્વનાથસ્વામિની મૂર્તિ જરાવી મમ કેટલાંક આચાર્યો કહે છે.

આ હપરના ગ્રંથે હલ્લેલો જોતાં શ્રીસ્તંજનપાર્શ્વનાથસ્વામિની પ્રતિમા ધણીજ પ્રાચિન છે. એ સમજી શકાય છે. પણ વ્યવેર અને કોણે જરાવી તેમો નિર્ણય તો શ્રીજ્ઞાની મહારાજ જાણે.

૧૮ પ્રથમ-પ્રથમ-શ્રી ધણાજી તથા શ્રી શાંખિજીંડજી કઈ ગતિમાં ગયા છે ?

૨૦-શ્રી ધણાજી તથા શ્રી શાંખિજીંડજી આવન્ને મહાપુરુષો પ્રારિત્ર્યર્મનું આરાધન કરી સર્વાર્થસિદ્ધિ નામના વિમાનમાં સેત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા દેવો થયા છે. કલિકાલસર્વજ્ઞજગવાન્ શ્રીદેવમર્ચંડસુરિજીવિરચિત શ્રીધોનિશાંખનો શ્રીજી પ્રકાશમાં સ્પષ્ટ હલ્લેલ છે કે-

૨૧ શ્રીજી સિતલો સર્વાર્થ-સિદ્ધિર્મૈવિદ્યયતિ ।

૨૨ સુરોત્તમો વ્યવહારસ્તંભિર્યમિતાયુષો ॥ ૨૩ ॥ ”

૨૩ સારાંશઃ-શ્રીશાંખિજીંડજીની આતાં ખડો તથા શ્રીધોનિશાંખ મહારાજા સંદર્ભ કરીને પીતાના સ્થાને ગયા. પછી શ્રીશાંખિજીંડજી તથા શ્રીધણાજી બન્ને મહર્ષિ મહાસ્માઠી કાંઈ ધર્મ પામી. સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાનમાં સેત્રીસ સાગરોપમના આયુષ્યવાળા દેવો થયા.

પ્ર૦-૯૬-પ્રમાદી સાધુ આવશ્યક આદિ ક્રિયાના અવસરે તેનો પરિત્યાગ કરી ધ્યાનાદિ કરવા બેસે. પ. યું યોગ્ય કે ?

જ૦-આવશ્યક આદિ ક્રિયા કરવાના અવસરે તેનો ત્યાગ કરી ધ્યાનાદિ કરવા બેસનાર પ્રમાદી સાધુ મિધ્યાદૃષ્ટિ જાણવો. શ્રી યુગસ્થાનકંમારોહમાં કહેલ છે કે:-

“ પ્રમાયાવશ્યકત્પાગાન્નિશ્ચલં ધ્યાનમામ્રયેત્ ।

યોઽસૌ નૈવાગમં જૈનં, વેત્તિ મિધ્યાત્વમોહિનઃ ॥ ૩૦ ॥

તસ્માદોવશ્યકૈઃ કુર્યાત્, પ્રાપ્તદોષેનિકુંતનમ્ ।

યાવન્નાપ્નોતિ સદ્ધ્યાન-સંપ્રત્તયુગામયમ્ ॥ ૩૧ ॥

સારાંશ:-જે પ્રમાદી સાધુ પ્રતિક્રમણ પ્રતિલેહનાદિ અવશ્ય કરણીનો ત્યાગ કરી નિશ્ચલ ધ્યાનનો આશ્રય કરે તે મિધ્યાત્વ-મોહનીય કર્મના હૃદયથી મોહિત થયેલ શ્રીજિનેશ્વર જંગવંતના આગમને જોષતોજ નથી. ॥ ૩૦ ॥ તેથી અપ્રમત્ત યુગસ્થાનમાં રહેલું સદ્ધ્યાન થાવત પ્રાત્ત યાય નહિ ત્યાં સુધી પ્રમાદી સાધુ પ્રાત્ત થયેલ દોષોનું હેદન આવશ્યકે કરીને કરે ॥ ૩૧ ॥

પ્ર૦-૯૭-રાત્રિજોજનમાં અધિક દોષ શો આધારે કહેવાય છે ?

જ૦-‘વનમાલાપ’ હૃદયમંજરીને પાઠાં આપવા માટે અન્ય સઘટ્ટા સોગનોને ઢોકીને રાત્રિજોજનનાજ સોગન છેવરાવ્યા ’ આ ઉપરથી રાત્રિજોજનમાં અધિક દોષ સિદ્ધ થાય છે. કલિકાલસર્વજ્ઞ જગવાન્ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યરચિત યોગશાસ્ત્રના ત્રીજા પ્રકાશમાં ‘હૃદયે’ છે કે:-

“ મૂયતે કાન્યકાપર્શ-નનાદત્યૈષ કલ્પનઃ ।

નિશાંમોર્જનકાપર્શ, કારિતો વનમોલયાં ॥ ૬૮ ॥ ”

સારાંશ:-રામાયણમાં સાંજલીપ ઢીપ કે શ્રી રામચંડી, શ્રી સદમ-ણજી અને શ્રી સીતાજી દેશાંતર જતાં માર્ગમાં કુબેરનામા નગરમાં

महीधर राजानी पुत्री वनमाछाने श्री लक्ष्मणजी परखा पढी पोताने देशांतर गमन करवानुं होवाथो वनमाछाने तेना पिताना घेर रहेवानुं श्री लक्ष्मणजीय कहेवाथी वनमाछाय पोताने खेवाने माटे फरीथी आववा सोगन खावानुं जणाव्युं, तेथी श्री लक्ष्मणजी प्राणातिपाता दिक् पापवाळाउनी जे गति पाय ते मारी थाय' इत्यादि सोगन खाता हुता तेनो निषेध करी रात्रिजोजनना पापना सोगन कराव्या ॥ ६७ ॥

प्र०-६७-श्री चारणमुनिवरों रात्रिना समये गमनागमन करे ?

उ०-रात्रिना समये महेख उपर सुतेछा ? नारद, १ वसु अने त्रीजो पर्वत आ त्रणने उदेशीने, गमन करता चारण मुनिवरोप एक नारदने स्वर्गगामी अने बीजा बेने नरकगामी कक्षा. आ वर्णन उपरथी चारणमुनिवरोतुं रात्रिना समये पण गमनागमन सिद्ध पाय ठे. फळिकाळसर्वज्ञ जगवान् श्रीहेमचंद्रसुरोश्वरविरचित योगशास्त्रना बीजा प्रकाशमां उल्लेख ठे के:-

“ पार्श्वे क्षीरकदम्बस्य, गुरोः पर्वतका सुतः ।

राजपुत्रो वसुञ्चाजो, नारदश्चापठञ्जयः ॥ ४ ॥

सौघोपरि शयानेषु, तेषु पाठञ्जमांशिधि ।

“ चारणञ्जणौ व्योम्नि, यान्तावित्पुत्रमुनिपः ॥ ५ ॥ ”

सारांश:-श्री क्षीरकदंबकनामा गुरुनी पासे तेमनो पुत्र पर्वत, राज-पुत्र वसुनामा तथा नारदजी आ त्रण जणता हुता. ते त्रणे जणवाना थाकथी रात्रिने विषे महेखनी उपर सुता हुता आ अवसरे आकाशमां गमन करता चारण मुनि महाराजाळ सुतेछा त्रणने देखी परस्पर बोछा के आ त्रणमांथी एक स्वर्गमां जशे अने बे नरकमां जशे.

आ प्रमाणे श्री रामायणमां तथा श्री जावप्रजसूरिजी महाराज कुत श्री पार्श्वनाथचरित्रमां पण वर्णन ठे.

प्र०-एए-अचिन्तरज उद्गावणीनो कायोत्सर्ग क्यारे करवो ?

उ०-अचिन्तरज उद्गावणीनो कायोत्सर्ग वर्षमां एक वखतज चैत्र मासमां शुक्ल एकादशीथी आरंजीने शुक्लपूर्णिमा सुधीमां निरंतर त्रण दिवस करवो, अर्थात् शुदी ११-१२ अने १३ एम त्रण दिवस करे. अर्गाआरसना रोज भूली जाय तो शुदी १२-१३ अने १४ आ प्रमाणे त्रण दिवस करे अने कदाच बारसना पण चूखथी रद्दी जाय तो तेरस, चौदश अने पूर्णिमा आ त्रण दिवसोमां पण करे. श्री आ-वश्यकसूत्रना चोथा अध्ययननी निर्युक्तिमां श्रुतकेवली जगवान श्री जडवाहुस्वामीजीए कहेल ठे के:-

“ सामाविय तिभि दिणा, सुगिम्हए निविस्ववन्ति जइ जोग ।

तो तंमि पढंतेमी, करंति संवच्छरज्जाय ॥ १३३१ ॥ ”

सारांश:-चैत्र मासमां त्रण दिवसजो कायोत्सर्ग करवामां आवे तो एक वर्ष सुधी स्वाप्ताविक अचिन्तरज पढे तो स्वाध्याय आय अर्थात् स्वाप्ताविक अचित्त रज पढे तेथी स्वाध्यायने बाधक न आवे. तथा श्रीव्यवहारसूत्रना सातमा उद्देशानी टीकामां पूज्यपाद श्री मलय-गिरिजी महाराज पण लखे ठे के:-

अध्वकालप्रारंभे चैत्रशुक्लपक्षे इत्यर्थः दशम्याः परतो यावत्पौर्णमासी अत्रांतरे निरंतरं त्रिणि दिनानि यावत् यदि योगं निक्षिपन्ति एकादश्यादिषु त्रयोदशीपर्यन्तेषु यदि वा द्वादश्यादिषु चतुर्दशीपर्यन्तेषु यदि वा त्रयो-दश्यादिषु पौर्णमासीपर्यन्तेषु अचिन्तरजोअवहेद्वनार्थं कायात्सर्गं कुर्वन्ति तदा तस्मिन् पांशुवर्षे रजोवद्घाते वा स्वाभाविके पतति संवत्सरं यावत्स्वाध्यायकं कुर्वन्तीतरथा नेति ॥

सारांश:-अध्वकालना प्रारंभमां अर्थात् चैत्र मासना शुक्ल पक्षमां दशमीथी पढी एकादशीथी पुनम सुधीमां निरंतर त्रण दिवस अर्थात् एकादशीथी त्रयोदशी सुधी अथवा बारसथी चौदस सुधी अथवा

तेरसयी पुनम सुधीमां अचिन्तरजः उद्गाहनार्थं कायोत्सर्गं करे तो स्वाभाविक अचिन्तरज पके तो पण एक वर्ष सुधी-स्वाध्याय भई शके. पण जो सचित्त रज पके तो अस्वाध्यायज थाय. :-

अ-१००-सुला, आंघळा आदिने दीक्षा दर्श शकाय के नहि ?

उ०-सुला, आंघळा आदि विकल अंगवाळांने दीक्षा आपी न शकाय.

श्री पंचकल्पजाप्यमां जगवान् श्रीसंघदासगणी क्षमाश्रमण महा-
राजे कहेस ते के:-

“ अथस्स ग. कप्यती विक्खलाः ” × × × × × × ×

“ करपादकलनासियद्धविट्ठणा य वामणा चडमा । ,

खुजा पयुल कुंटा, काणा एए अदिकसेया ॥ १ ॥ ”

सारांश:-आंघळाने दीक्षा आपनी न कल्पे × × × × × हाथ, पग, कान, नाक अने हाठ रहित होय, वामन होय, वरुज होय, कुबको होय, पांगळो होय, कुंटमुंट होय अने काणा होय. ए दीक्षा देवाने योग्य नथी.

अ०-४०१-वरु, उंबर आदि वृक्षोनां फळोने. शा कारणे अजक्य-
गणवामां आवे ते ?

उ०-वरु, उंबर आदि वृक्षोनां फळो अनेक त्रसजीवोथी जरपूर हो-
वाने छीधे ते फळोने अजक्य-समजवां. अयोगशास्त्रना श्रीजा प्रकाशमां:
कलिकालसर्वज्ञजगवान् श्री हेमचंद्रसूरीश्वरजी महाराजा कहेते के:-

“ उडुंबरवटप्लक्ष-काकोडुम्बरशास्त्रिनाम् ।

पिप्पलस्य च नाम्नीयात्, फलं कुमिकुलाकुलम् ॥ ४२

अप्राप्तुवन्नान्यमस्य-मपि क्षामो बुभुक्षया । .

न भक्षयति पुण्यात्मा, पंचोडुम्बरजं फलम् ॥ ४३ ॥ ”

सारांश:-उडुंबर १ वरु २, पीपळो ३ काको डुंबर ४ पिंपळ ५ वृक्षनां
कुमि जीवांना समूहथी व्याप्त फळने खावां नही ॥ ४२ ॥ सुखथी

કુર્બલ શરીર થયેલ હોય અને અન્ય જડથ જોજન ન મળતું હોય તો પણ પુણ્યાત્મા પાંચ હાથે બરના ફાળને લાયક નહીં ॥ ૪૩ ॥

પ્ર-૧૦૨-શ્વેતકીનો રસ તેનો કાલ કેટલો ?

જ-શ્વેતકીનો કાલ બે પહોરનો કહેલો છે. શ્રીલઘુપ્રવચનસારોદ્ધાર નામના ગ્રન્થમાં તે ગ્રન્થના કર્તા મલધારગચ્છનાયક શ્રીચંદ્રસૂરિજી મહારાજે ઉલ્લેખ કરેલ છે કે:-

“ ઉચ્ચરસે સોવીરે આમદુર્ગ ”

સારાંશ:-શ્વેત-કેલકીનો રસ તથા સોવીર-કાંજીના પાણીનો કાલ બે પહોરનો જાણવો.

પ્ર-૧૦૩-શ્રીઅજિતશાંતિસ્તોત્રના કર્તા શ્રીનંદીષેણ મુનોશ્વર ક્યારે થયા ?

જ-ત્રાવોશમા તીર્થપતિ શ્રીનેમનાથસ્વામિની આજ્ઞાથી શ્રીશત્રુંજયતીર્થની યાત્રા માટે પધારેલ શ્રીનંદીષેણ મુનોશ્વરે શ્રીશત્રુંજયતીર્થ ઉપર શ્રીઅજિતશાંતિસ્તોત્રની રચના કરી. શ્રીશત્રુંજયકલ્પમાં તે કલ્પના કર્તા આચાર્ય શ્રીધર્મચોષસૂરોશ્વરજી મહારાજા કહે છે કે:-

“ નેમિવયળે જત્તા-ગણ જહિ નંદિસેણહુણિવહ્ણા ।

વિહિઅ અજિતસંતિથઓ, જયહ તય પુંઢરિયતિથ ॥ ૧૯ ॥ ”

ત્રાવાર્થ:-શ્રીનેમિનાથ જગવાનની આજ્ઞાથી પર્વતરાજની યાત્રાને અર્થે આવેલા શ્રીનંદિષેણ નામા-ગણધર મહારાજાએ જે તીર્થોપરે અજિતશાંતિ નામા સ્તવનની રચના કરી તે પુંઢરિક તીર્થાધિરાજ જયવતું વર્તો ॥ ૧૯ ॥ તથા શ્રીજિનપ્રજસૂરિ કૃત વિવિધ તીર્થકલ્પમાં પણ કહ્યું છે કે:-

“ શ્રીનેમિવચનાયાત્રા-ગતાઃ સર્વકજાવહસ્ ।

નંદિષેણગણેશોઞ્જા-જિતશાન્તિસ્તર્વ વ્યવાત્ ॥ ૨૦ ॥ ”

સારાંશ:-શ્રીનેમિનાથ જગવાનની આજ્ઞાથી શ્રી શત્રુંજય મહા-
તીર્થની યાત્રાને અર્થે આવેલા શ્રી નંદીધેણ નામા ગળધર જગવાને
સર્વરોગને નાશ કરનાર શ્રી અજિતશાંતિસ્તવની રચના કરી. ॥ ૩૨ ॥

પ્રૃ-૧૦૪-કાચી ઢાશની સાથે દિદ્વલ જેમ અજદ્ય ગણાય છે
તેવીજ રીતિય કોઈ બીજી વસ્તુ પણ અજદ્ય છે કે નહિ ?

જૃ-કાચી ઢાશની સાથે દિદ્વલની માફકજ કુસુંજા (જેનો
રંગ બને છે તે કુસુંજા)નું શાક પણ અજદ્ય છે. શ્રી સંસકતિર્નિર્ધુક્તિમાં
શ્રુતકેવલી જગવાન શ્રીજગદ્વાદુસ્વામીજી મહારાજા કહે છે કે:-

“ જામે તકે સોઢ, કુસુંમસાગ અકપિયં નિયં ।

બાલસરિસા અપેગા, સપ્પા ય સમુચ્છિમા તત્ત્વ ॥ ૧ ॥ ”

સારાંશ:-કાચી ઢાશની સાથે કુસુંજાનું શાક નિત્ય અકલ્પનિક
છે. કારણ તેમાં બાલ સદૃશ અનેક સમૂર્ણિમ સર્પો પેદા થાય છે. ॥૩॥

પ્રૃ-૧૦૫-સાધુ સાધ્વીઠંય ધર્માનુષ્ઠાન કહ્ દિશામાં કરવું જોઈય ?

જૃ-સાધુ સાધ્વીઠંય દીક્ષા, પ્રતિક્રમણ આદિ ધર્માનુષ્ઠાન પૂર્વ
દિશા અથવા ઉત્તર દિશામાં મુલ કરીને કરવું જોઈય. શ્રી સ્થાનાંગ
નામના ત્રીજા અંગસૂત્રના બીજા સ્થાનના પહેલાં ઉદ્દેશમાં કહ્યું છે કે:-

“ દો વિસામાં અભિગિચ્છ કળ્પતિ નિરગથાગં વા નિર્ગંધોર્થં વા પદ્મા-
વિત્તપ પાદ્મં ચેવ ઘડિગં ચેવ, પદ્મં શુંભાવિત્તપ સિલ્લાવિત્તપ લવઢાવિત્તપ
સંઘંભિત્તપ સંઘવિત્તપ સજ્જાર્થં ઘડિસિત્તપ સજ્જાર્થં સમુદિસિત્તપ સજ્જા-
યમણુઝાણિત્તપ આલોહિત્તપ પદ્મિલ્લિત્તપ નિદિત્તપ ગરિહિત્તપ વિઝહિત્તપ
વિસાહિત્તપ અકરણપાપ અઘુદિત્તપ અહારિદ્દિપાપચિહ્નં તલોકર્મં પદિ-
વલ્લિત્તપ ॥ ”

સારાંશ:-સાધુઠંને અથવા સાધ્વીઠંને પૂર્વ દિશા અથવા ઉત્તર
દિશાના સમુલ મુલ રાખીને દીક્ષા આપવાને કલ્પે. લોચ કરવાને ૧,
મહાશિક્ષા તથા આત્મેવનશિક્ષા મહા કરવાને ૨, મહાવ્રતો આ-

રોપણ કરવાને ૩, જોજનમંદલીમાં સ્થાપન કરવાને ૪, સંયારામંદ-
લીમાં સ્થાપન કરવાને ૫, યોગવિધિના ક્રમે કરોને અંગાદિનો હ્દેશ
કરવાને ૬, સમુદ્દેશ કરવાને ૭, અંગાદિની અનુજ્ઞા કરવાને ૮, આ-
લોચના અંગીકાર કરવાને ૯, પ્રતિક્રમણ કરવાને ૧૦, અતિચારોની
નિંદા કરવાને ૧૧, શ્રી ગુરુ મહારાજની સમક્ષ અતિચારોની ગર્હા
કરવાને ૧૨, અતિચારાનુબંધને વિચ્છેદ કરવાને ૧૩, અતિચાર પંકથો
મલીન આત્માને નિર્મલ કરવાને ૧૪, ફરીથી નહીં કરું ય પ્રમાણે
અંગીકાર કરવાને ૧૫, યથાયોગ્ય પાયશ્ચિત્ત તપોકર્મ અંગીકાર
કરવાને ૧૬ આ દરેક કાર્ય પૂર્વ અથવા ઉત્તર દિશા સન્મુલ્લ મુલ્લ
રાખીને કરવાને સાધુ સાધ્વીઝને કલ્પે પણ અન્ય દિશામાં મુલ્લ
રાખીને ન કલ્પે.

પ્ર-૧૦૬-શ્રીજિનેશ્વર જગવાનના વિંબના લલાટમાં સુવર્ણાદિક
તિલક ચઢાવવામાં આવે છે તે પ્રવૃત્તિ આધુનિક છે કે પ્રાચિન છે ?

ઉ-શ્રીજિનેશ્વર દેવના લલાટ સ્થાનમાં સુવર્ણાદિ તિલક ચઢા-
વવાની પ્રવૃત્તિ અતિપ્રાચિન છે. શ્રીદવદંતીય પાઠલા ઠઠા જવમાં
સંગર નામના ગામમાં મસ્મણ નામના રાજાનો વીરમતી નામની રાણી
શ્રીઅષ્ટાપદ પર્વત ઉપર ચોવીશે પ્રભુને રત્નજ્ઞિત સુવર્ણમય તિલક
ચઢાવી આયુષ્ય પૂર્ણ થયે કાલધર્મ પામી દેવલોકમાં દેવીપણે ઉત્પન્ન
થઈ ત્યાંથી ચવી જરવારુણી થઈ ત્યાં અંતમાં ચારિત્રનું પરિપાલન કરી
શુરુ લેશ્યામાં કાલ ધર્મ પામી ચોથા જવમાં યુગલિણી થઈ પાંચમા
જવે દેવલોકમાં દેવીપણે ઉત્પન્ન થઈ ત્યાંથી ચવી વિદર્જદેશમાં
કુંકિનપુર નામના નગરના જીમરથ રાજાની પુષ્પદંતી નામની રાણીનો
કુક્લીથી વ્યતિપાત પ્રમુલ્લ કુયોગોથી અદૂષિત સમયમાં શ્રીજિનેશ્વર
દેવને પૂર્વ જવમાં તિલક ચઢાવ્યાં તેના પુન્યથી જાલ સ્થાનમાં

सूर्य समान प्रकाशवाळा स्वाज्ञाविक तिलकयो त्रिभूषित पुत्रीपणे
उत्पन्न अइजेनुं नाम 'द्वदंती' राखवामां आळ्युं. सर्वतंत्रस्वतंत्र जग-
वान् श्रीहेमचंद्रसूरिजी महाराजा आठमा पर्वना त्रीजा सर्गमां
लखे ठे के:-

“ उपरि न्यस्तरत्नानि, सुवर्णतिलकानि सा ।
चतुर्विंशतिमहैवम्यः, कारयामास भक्तिभाक् ॥ २३७ ॥
अन्येद्युः सपरिवारा, गत्वाष्टापदमूर्धनि ।
सा स्नात्रपूर्वमानसै, चतुर्विंशतिमहैताम् ॥ २३८ ॥
तासामहैत्यतिमानां, ललाटेषु न्यवत्त च ।
श्रीवक्त्रेः कुसुमानीव, हैमानि तिलकानि सा ॥ २३९ ॥ ”

सारांश:-ज्ञकिवाळी श्रीवीरमतीप चोवीशे श्रीअर्दत्त जग-
वान्ने अर्थे रत्नो उपर जडेसां सुवर्णनां तिलको कराळ्यां. अन्यदा
अष्टापद पर्वतनी उपर परिवार सहित जडने ते श्री वीरमतीप चो-
वीशे श्रीअर्दत्त जगवान्नी स्नात्र पूर्वक पूजा करी. ते अर्दत्त
जगवान्नी प्रतिमाळना लळाटमां रत्नजन्त सुवर्णना तिलको
लक्ष्मीवेलीना पुष्पनी जेम स्थापन कर्चो.

आ पाठयी श्रीजिनेश्वरदेवना लळाटमां सुवर्णादिकनां तिलक
चक्राववानी प्रवृत्ति अति प्राचिन सिद्ध थाय ठे.

प्र०-१०७-साध्वीजी पुरुषोनी सज्जामां श्रीकल्पसूत्रनुं व्याख्यान करे ?

उ०-साध्वीने कल्पसूत्र सज्जामां पांचवानो सर्वथा निषेध ठे. श्री
कल्पसूत्रनी टीकामां महोपाध्यायजी श्रीविनयविजयजी महाराजे
लखेल ठे के:-

“ राजौ विहितकालग्रहणादिविधिना साधूनां वाचनं श्रवणं च सा-
ध्वीनां निश्चायवृण्णायुक्तविधिना दिवापि तथा श्रीवीरनिर्वाणादशीत्य-
धिकनवशत ९८० वर्षातिक्रमे मतांतरेण च त्रिनवतियुतनवशत ९९३
वर्षातिक्रमे ध्रुवसेनचपस्य पुत्रमरणार्तस्य समाधिमाघातुमानंदपुरे समा-

समक्षं समहोत्सवं श्रीकल्पसूत्रं वाचयितुमारब्धं ततः प्रभृति चतुर्विधोऽपि संघः श्रवणेऽधिकारी वाचने तु विहितयोगानुष्ठानः साधुरेव ॥ ”

सारांशः—रात्रिमां करेल कालग्रहणनी विधीयी श्रीकल्पसूत्रने वांचवाना अधिकारी तो साधु महाराजज अने श्री निशीथचूर्णिमां कथन करेली विधीयी साध्वीउं दिवसमां पण सांजळवाने अधिकारी ठे. तथा जगवान् श्रीमहावीरस्वामिना मोक्ष पढी ९७७ वर्षे मतां-तरे ९९३ वर्षे पुत्रमरणयी दुःखित ध्रुवसेन राजाने समाधि कर-वाने वरुनगरमां सजा समक्ष महोत्सव पूर्वक श्रीकल्पसूत्रवांचवानो आरंज कयों ते दिवसयी श्रीचतुर्विध संघ पण सांजळवाने अधि-कारी वांचवाने तो श्रीकल्पसूत्रना योगोद्बहन करेल साधु महाराजज अधिकारी ठे. अर्थात् साध्वी श्रीकल्पसूत्र सजामां वांचवाने अधि-कारी नथीज. तथा श्री कल्पसूत्रनी कीरणावली नामनी टीकामां श्री धर्मसागरजी महोपाध्यायजीए पण कथन करेल ठे केः—

“ वांचनायां श्रवणे च केऽधिकारिण इत्याकाङ्क्षायां मुख्यता साधवाः सांख्यश्राधिकारिणः, तत्रापि कालतो राज्ञो कृतोद्देशसमुद्देशादियोगानु-ष्ठानो वाचनोचितो वाचयति, तदितरे तु शृण्वन्ति, साध्वीश्रावणादि कारणे पुनर्निशीथचूर्णयांयुक्तविधिना दिवापि तयोरधिकारः । सम्प्रति तु श्रीवीरनिर्वाणादशीत्यधिकनवशत ९८० वर्षातिक्रमे क्वचिच्च दिनवति-नवशत ९९३ वर्षातिक्रमे ध्रुवसेनचूपास्य पुत्रमरणार्त्तस्य समाधिमाषातुमान-न्वपुरे समासमक्षं समहोत्सवं श्रीकल्पसूत्रं वाचयितुमारब्धम्, अतः प्रभृति चतुर्विधसङ्घोऽधिकारी श्रवणे, वांचनायां तूक्तक्षणा साधुरेवेति”

सारांशः—वांचवाने अने सांजळवाने अधिकारी कोण ? ए जा-णवानी इहामां मुख्यतायी साधुउं अने साध्वीउं अधिकारी, तेमां पण कालथी रात्रिए उद्देश समुद्देशादि योगानुष्ठान करेल वांचवाने योग्य साधु वांचे अने बीजाउं सांजळे. साध्वीने संजळाववाना का-

रणे श्रीनिशीथचूर्णिमां कहेल विधिची दिवसमां पण तेमनो साधु साध्वीठनो (साधुठने वांचवानो अने साध्वीठने सांजळवानो) अधिकार ठे. सांप्रतकाळे तो श्रीधीरजगवान्ना निर्वाणची एण्ण वर्षे कोइक पुस्तकमां एण्ण वर्षे पुत्रना मरणची दुःखित भुवसेन राजाने समाधि करवाने आनंदपुर (वरुनगर) मां सत्ता समक्ष महोत्सव पूर्वक श्रीकल्पसूत्र वांचवानो आरंभ कर्यो ते दिवसचो छड्ने श्रीचतुर्विध संघ पण सांजळवाने अधिकारी ठे. वांचवाने तो प्रथम कहेल छरण (योगानुष्ठान) वाळो साधुज अधिकारी ठे.

आपे आपना गह्वनाज पूर्व पुरुषोना करेखा ग्रंथोना आधारे साध्वीने सत्तामां श्रीकल्पसूत्र वांचवानो निषेध दर्शाव्यो. पण अन्य गह्वना करेखा कोइ प्रथमां वर्णन ठे ?

साध्वी सत्तामां श्रीकल्पसूत्र न वांचे एम खरतर गह्वने मान्य श्री समयसुंदरजी उपाध्याये पण पोताना करेखा समाचारी शतकनामा ग्रंथना पांचमा प्रकाशमां उल्लेख करेख ठे के:-

“ ननु साध्वीभिर्दशाश्रुतस्कंधादिछेदग्रंथा वाच्यन्ते न वा ? उच्यते वाच्यन्ते स्वत एव परं न समाप्रबन्धेन निषिद्धत्वात् स्वतो वाचनं तु संगतिर्मंगति यतस्तत्तपोवहनं तासां निर्दिष्टमस्ति, अन्यथा तत्तपोवहनमनर्थकं स्यात् अपि च अत्रेसि पवेयणीयमिति ता न भ्रणन्ति अत एव स्वयं वाच्यते न वाचना अनुज्ञाता तासाम् । इति साध्वीनां स्वतः कल्पसूत्रवाचनम् इति ॥ ८९ ॥ ”

सारांश:-दशाश्रुतस्कंधादि छेद शास्त्रो साध्वीठ वांचे के नही ? उत्तरमां जाणवुं के स्वयं पोते वांचेपण निषेध होवाची सत्तामां वांचे नहि. साध्वीठने श्रीदशाश्रुतस्कंधादिशास्त्रोना योगोद्वहन करवानुं शास्त्रमां कहेल ठे तेची स्वयं पोताने वांचवाने योग्य लागे ठे. स्वयं जो वांची न शके तो तेना योग निरर्थक थाय, तथा ‘ अत्रेसि

પવેયણોયં' આ પાઠ સાધ્વીઠં જાણે નહીં આ કારણથીજ તેમને સજામાં વાંચવાની આજ્ઞા નથી સ્વયં વાંચે. આ હેતુથી શ્રી કલ્પસૂત્ર સાધ્વીઠંને સ્વયં વાંચવું પણ સજામાં વાંચવું નહિ શક્તિ ॥ ૬૯ ॥

પ્રશ્ન—સાધ્વી સજામાં જ્યારે કલ્પસૂત્ર વાંચે નહિ ત્યારે અન્ય આચારાંગાદિ શાસ્ત્રોનું વ્યાખ્યાન પુરુષોની સજામાં કરી શકે ?

ઉત્તર—સાધ્વી પુરુષોની સજામાં વ્યાખ્યાન ન કરી શકે. સજામાં કહેવાથી સ્ત્રીની સજામાં સાધ્વીપ કલ્પસૂત્ર ન વાંચવું અર્થાત્ અન્ય આચારાંગાદિ શાસ્ત્રો વાંચવાં.

પુરુષની સન્મુખ તો સાધ્વીને વ્યાખ્યાન વાંચવાનો સર્વથા નિષેધજ છે. જો સાધ્વી પુરુષોની સન્મુખ વ્યાખ્યાન કરે તો વારંવાર તેમના મુખ સામું જોવું પરંતુ તેમને હૃદયેનીજ કહેવામાં આવે તે બ્રહ્મચર્યને ધારણ કરનારી સાધ્વીને યોગ્ય સંજવતું નથી. તથા સર્વ ગૃહોને માન્ય ૧૪૦૦ ગ્રંથોના રચનાર જગવાન્ શ્રી હરિન્નદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજે શ્રોતસંવેધપ્રકરણમાં સ્પષ્ટપણે ઉલ્લેખ કરેલ છે કે:-

“ કેવલધીર્ણ પુરુષો, વક્ત્રાણં પુરિસમગ્ગમો બજ્ઞા ।

કુર્વતિ જાત્ય મેરા, નદપેદ્ધકસંનિદા જાણ ॥ ૭૨ ॥ ”

સારાંશ:-પ્રકલીં છોડીને આગળ સાધુ વ્યાખ્યાન કરે અને પુરુષની અગામી સાધ્વી વ્યાખ્યાન જે ગૃહમાં કરે તે ગૃહનો મર્યાદા નાટકીયાના ટોલા જેવી જાણવી.

પ્રશ્ન-૧૦૮-અપુનર્વધક તથા સકૃત્વધકમાં જેદ કેટલો ?

ઉત્તર-જે જીવ યથાપ્રવૃત્તિકરણે કરીને મોહનોય કર્મનો ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિનો ક્ષત્ય કરી ગ્રંથીદેશને પ્રાપ્ત થયેલ છે હવે ફરીથી ઉત્કૃષ્ટ મોહનોય કર્મનો સ્થિતિ વાંધવાનો નથી તે અપુનર્વધક અને જે

जीव मोहनीय कर्मनी उत्कृष्ट स्थितिनो ह्य करी ग्रंथीदेशने प्राप्त थया पढी पण फरीथी एक बखत मोहनीय कर्मनी उत्कृष्ट स्थितिनो बंध करशे ते सकृत्बंधक कह्ये. छितीय पंचाशकनी टोकामां जग-वान् श्री अजयदेवसूरीश्वरजी महाराजे कहेख ठे के:-

“यो यथा प्रवृत्तिकरणेन ग्रंथिप्रवेशमागतोऽभिलषति। सकृदेवोत्कृष्टां सा-
गरोपमकोटीकोटीसप्ततिलक्षणां स्थितिं भन्त्यत्यसौ सकृद्बन्धक उच्यते ।
यस्तु तां तथैव क्षपयत् ग्रन्थिप्रवेशमागतः पुनर्न तां भन्त्यति भैत्यति च
ग्रन्थि सौऽपुनर्बन्धक उच्यते । ”

जे जीव यथाप्रवृत्तिकरणे करीने मोहनीयकर्मनी उत्कृष्ट सीत्तेर कोनाकोनी सागरोपम स्थितिनो ह्य करी ग्रंथीदेशने प्राप्त थयेखो ठे अने फरीथी जे मोहनीय कर्मनी उत्कृष्टी स्थितिनो बंध करनार नथी तेमज जेणे ग्रंथीजेद् कयों नथी पण करशे ते जीवने अपुन-र्बंधक जाणशे; अने जे जीव यथाप्रवृत्तिकरणे करीने मोहनीयकर्मनी उत्कृष्ट स्थितिनो ह्य करी ग्रंथीदेशे प्राप्त थयो ठे पण फरीथी एक बखत मोहनीयकर्मनी उत्कृष्ट स्थितिनो बंध करवा बाद तेनो नाश करी पुनः ग्रंथीदेशने प्राप्त करी ते ग्रंथोनो नाश करनार ठे ते जीवने सकृत्बंधक कहेवाय.

प्र०-१०९-प्रतिक्रमणमां व्रतोना अतिचारनी आलोचना कर-
वानी ठे तो पढी जे श्रावकोए व्रतोनो स्वीकारज नथी कयों तेठने प्रतिक्रमण शानुं ?

उ०-श्रीजिनेश्वरदेवे श्रावको माटे जे कार्यनो निषेध करेखो होय ते करवामां आबुं होय १, जे कार्यो श्रावको माटे अवश्य कर-
वा फरमाव्या उतां न कयों होय २, श्रीवीतरागदेवना वचन उपर अश्रद्धा करी होय ३, तथा श्रीजिनदेवना सिद्धान्तथी विपरीत प्र-

રૂપણા કરી હોય ધ તેની સ્વાતર શ્રાવકોને પ્રતિક્રમણ કરવા વંદિ-
તાસૂત્રમાં પરમપૂજ્ય શ્રોગણધરદેવોપ ફરમાવેલ છે કે:-

“ પઢિસિદ્ધાર્ણ કરણે, કિચ્છાણમકરણે અ પઢિક્કમણં ।

અસ્સદ્દહણે ય તદ્ધા, વિવરીયપરૂવણા ય ॥ ૪૮ ॥ ”

જાવાર્થ:-શ્રાવકોને જે કાર્ય કરવાનો નિષેધ છે તે કરેલ હોય,
કરવા લાયક કાર્ય ન કરેલ હોય, જગવાનનાં વચનો ઉપર અશ્રદ્ધા
કરી હોય, તથા વિપરીત પ્રરૂપણા કરી હોય તેને માટે શ્રાવકે
અવશ્ય પ્રતિક્રમણ કરવું.

પ્રશ્ન-૧૧૦-શ્રી જક્કામરસ્તોત્રનાં કાવ્યો કેટલાં-ચુંવાલીસ કે
અરુતાલીસ ?

જા-શ્રીમાન્ ગુણાકરસૂરિજી મહારાજે સંવત્ ૧૪૩૬ માં જક્કા-
મરસ્તોત્રની ચુંવાલીસ કાવ્યોની ટીકા રચેલી છે એટલે સંજવ છે કે
શ્રીજક્કામરસ્તોત્રના કર્તા શ્રીમાનતુંગસૂરિજી મહારાજાપ્રતે સ્તોત્રની
રચના ચુંવાલીસ શ્લોક પ્રમાણજ કરી હશે.

પ્રશ્ન-૧૧૧-શ્રી નવકારમંત્ર ચૌદપૂર્વના સારરૂપ છે એવો ઉલ્લેખ
કયા ગ્રંથમાં છે ?

જા-શ્રીનવકારમંત્ર દ્વાદશાંગીનો સાર છે. ‘શ્રાદ્ધદિનકૃત્ય’ નામના
ગ્રન્થરત્નમાં પૂજ્ય શ્રીદેવેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાપ્રતે સ્પષ્ટપણે જણાવેલ
છે કે:-

“ યુત્તુપિ બારસંગં, સ એવ મરણંમિ કીરપ જમ્હા ।

અરહંતનમોક્ષારો, તમ્હા સો બારસંગત્થો ॥ ૧૪ ॥ ”

જાવાર્થ:-દ્વાદશાંગીને બોલો મરણાંત અવસ્થામાં જે કારણથી
શ્રીઅરિહત જગવાનને નમસ્કારરૂપ નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરીય બોલ
તે કારણથી તે નવકારમંત્ર શ્રીદ્વાદશાંગીનો અર્થ અર્થાત્ સારગૂત છે.

प्र०-११५-आ अक्सर्पिणीमां श्रीतीर्थनो व्यवहृद कया कया तीर्थकर जगवान्ना आंतरामां ययो ?

उ०-नवमा तीर्थपति श्रीसुविधिनाथ जगवान्थी आरंजी सो-
लमा श्री शान्तिनाथ प्रजु सुधीना सात आंतरामां साधु, साध्वी, आवक
अने आविका रुप श्रीतीर्थनो सर्वथा व्यवहृद थयो हतो. श्रीअरि-
हन्तपरमात्माना धर्मेनी वात पण रहेवा पामी नहोती. श्रीप्रवचन-
सारोद्धारना उन्नीसमा द्वारमां उल्लेख करेल ठे कै:-

“ पुरिमंतिमभट्टं तरेसु, नित्यस्स नत्थि बुच्छेभो ।

मज्झिम्हपसु सत्तसु, पत्तिक्कालं तु बुच्छेभो ॥ ४१० ॥

चउमार्गं चउमागो, तिस्सि य चउमागं पल्लियचउमागो ।

तिस्सेव य चउमागा, चउत्थमागो य चउमागो ॥ ४११ ॥ ”

सारांश:-प्रथमना आठ श्री तीर्थकरो तथा श्रीकुंथुनाथ जग-
वान्थी ठेला आठ श्रीतीर्थकर महाराजालना आंतरामां तीर्थनो
विहृद थयेल नथी. श्रीसुविधिनाथ जगवान्थी श्रीशान्तिनाथ जग-
वान् सुधीना मध्यना सात आंतरामां अगल कहेल काळ प्रमाणे
तीर्थनो व्यवहृद थयेल ठे. हवे ते काळ अनुक्रमे कहे ठे. पढ्योपमनो
चोथो जाग १, पढ्योपमनो चोथो जाग २, पढ्योपमना त्रण चोथा
जाग-पोथो पढ्योपम ३, पढ्योपम चतुर्थ जाग ४, पढ्योपमना त्रण
चतुर्थ जाग ५, पढ्योपम चतुर्थ जाग ६, पढ्योपम चतुर्थ जाग ७,
‘सप्तति शतक स्थानक’ नामा गंधमां पण उल्लेख ठे कै:-

“ इग इग तिगेग तिग इग, इगंस च इगार पल्लियचउमागो ।

चित्तिंते इअ पल्लि, सुविहाइसु सत्त तित्थंते ॥ २१३ ॥ ”

सारांश:-पढ्योपमनो एक चतुर्थ जाग १, पढ्योपमनो चतुर्थ
जाग २, पढ्योपमना त्रण चतुर्थ जाग ३, पढ्योपमनो चतुर्थ जाग
४, पढ्योपमना त्रण चतुर्थ जाग ५, पढ्योपमनो चतुर्थ जाग ६,

પલ્લોપમનો ચતુર્થ જાગ ૭. સર્વ મહી પલ્લોપમના ૧૧ અગ્યાર ચતુર્થ જાગો પટલે પોણા ત્રણ પલ્લોપમ, અન્ય આચાર્યો આ સર્વ પલ્લોપમના ચોથા જાગના સ્થાનમાં પલ્લોપમજ કહે છે, તેમના મતથી અગ્યાર પલ્લોપમ શ્રીસુવિધિનાથ જગવાન્થી શ્રીશાંતિનાથ જગવાન્ સુધીના સાત આંતરામાં તીર્થ વ્યવહાર કાલ જાણવો. શ્રી સુવિધિનાથ જગવાન્થી શ્રીશાંતિનાથ સુધી સાત આંતરામાં તીર્થ-વ્યવહાર થયાનું જગવાન્ શ્રીજિનજડ ગણી ક્રમા ભ્રમણ મહારાજે પણ વિશેષનવતિનામા ગ્રંથમાં વર્ણન કરેલ છે.

પ્રશ્ન-૧૧૩-પાંચમ કાલમાં ગામો શ્મશાન સમાન થશે એમ શ્રી પાંચમા આરાની સદ્ભાષ્યમાં કહેલ છે તો એ વાત કોરૂપણ સૂત્રગ્રંથમાં કહી છે એ નહિં ? અને આ પાંચમા આરામાં કહ કહ વસ્તુની હાનિ સમજવી ?

જવાબ-પાંચમા આરામાં ગામો શ્મશાન સમાન થશે, સમયે સમયે વર્ણાદિક દ્રવ્ય પર્યાયો, ઔષધિભંજી શક્તિ, મનુષ્યાદિકનું આયુષ્ય, સંહનન, બુદ્ધિ, શારીરિકબલ તથા શ્રદ્ધાદિક સદ્ગુણોની હાનિ થશે. અને દુર્ભિક્ષ, કમર આદિ ઊપદ્રવો વલ્લભ થશે. ‘શ્રીપંચકલ્પ-જાણ્યમાં’ પૂજ્યપાદ પ્રાતઃસ્મરણીય શ્રીસંઘદાસગણી ક્રમાભ્રમણ મહારાજે કહ્યું છે કે:-

“ ભગિરથ ચ દુસમાય, ગામા હોર્ષિતિ ત્વ મસાણસમા ।
 હય સેત્તણુણા હાણી, કાલે ચિ હોતિ સા હાણી ॥ ૩૩ ॥
 સમય સમય ણતા, પરિહાર્યતે હ વળ્ણમાદીયા ।
 દશાદી પજ્ઞાર્યા, અહોરત્તં તત્તિયં ચેવ ॥ ૩૪ ॥
 દુસમઅણુમાવેર્ણ, સાહુ જોગ્ગા હ દુક્કમા સેત્તા ।
 કાલે ચિ ચ દુન્નિવજ્ઞા, અભિવજ્ઞર્ણ હોતિ હમરા ચ ॥ ૩૫ ॥

वृक्षमधुमादेण य, परिहाणी हाति ओसहचलार्ण ।
 तेणं मणुयार्णपि तु, आलगमेहादिपरिहाणी ॥ ३६ ॥
 संघयणंपि य हायह, ततो य हाणी य धितिवलस्स भवे ।
 विरियं सारीरबलं, तंपिय परिहापनि य सत्तं ॥ ३७ ॥
 हायंति य सहदाओ, गहणे परियहणे य मणुयार्णं ।
 उच्छाहो उज्जोगो, अणालसत्तं च एगद्धा ॥ ३८ ॥
 ह्य नाहं परिहाणि, अणुगहद्धा य एस साहूणं ।
 निज्जुहणुकपाए, दिहंतेहि इमेहि तु ॥ ३९ ॥ ”

सारांश—दूषम कालमां गामो शमसान तुल्य अशे, आ क्षेत्र गुण
 आश्रित हानि, काल आश्रित पण ते हानि होय. समये समये अनंता
 वर्षं गंध रस स्पर्शादि द्रव्यादिना पर्यायोनी हानि, दिवस अने रात्रि
 ठे ते प्रमाणेन रहेवाना, दूषम कालना प्रजावे साधुने योग्य क्षेत्रो
 दुर्लभ, काले पण वारंवार दुर्भिक्ष अने उपद्रवो भवाना, दूषम
 कालना प्रजावे औषधना बळनी पण हानि, अने ते कारणथी
 मनुष्यनुं आयुष्य अने बुद्धि आदिनी पण हानि, संघयणनी हानि
 अने तेथी घृतिबळनी हानि, आत्मबळ, शरीरबळ अने सत्त्वनी
 पण हानि, ज्ञानने ग्रहण करवामां अने परावर्त्तन करवामां हानि तथा
 श्रद्धानी पण हानि, उत्साह—उद्योग के अनालस्य कहो तेनी हानि
 एम काल प्रजावथी सर्व प्रकारनी हानि जाणीने साधुना अनुग्रहने
 अर्थे अनुकंपा करीने श्रुतकेवलो जगवान् श्रीजज्ञबाहुस्वामिण
 नवमा पूर्वमांथी उद्धार करी श्रीपंचकल्पनामा सूत्रनी रचना करी ठे

प्र०-११४—नवीन प्रसुत थयेल गाय आदिनुं दुध केटला
 दिवस न कल्पे ?

उ०—नवीन प्रसुत थयेल गायनुं दुध पांच दिवस, बकरीनुं
 आठ दिवस अने जैसनुं दस दिवस सुधी न कल्पे. ‘श्रीलघुप्रवचन-
 सारोद्धारमां’ कहेल ठे. के:-

“ गोएलगमहिशीर्ण, खोरं पण भव वस दिणानुपरि सुद्धं ।”

साराशः—गायतुं दुध पांच दिवस पढी, बकरीतुं दुध आठ दिवस पढी अने जैसतुं दुध दश दिवस पढी शुरू थाय अर्थात् कल्पे.

प्र०—११५—साधु साध्वीढ माटे गौचरी आखोववानो विधि शास्त्रमां शो ठे ?

उ०—श्रीशुरु महाराजनी पासे आबी सन्मुख उजा रही काबा-पग उपर कांको अने जमणा हाथमां मुहपत्ति राखी उजा उजा कामा-भमण दर्ई ईरियावद्दिनो आदेश मागी ईरियावद्दो करी एक खो-गस्स ‘चंदेसु निम्मखयरा’ सुधीनो कायोत्सर्ग करी कायोत्सर्गमां जे क्रमे गौचरी खीधी होय तेनुं चितवन करी जे दोषो छागेल होय तेने संधाळी कायोत्सर्ग पारी जे क्रमे गौचरी खीधी होय ते सर्व शुरुमहाराजने निवेदन करे. पढी गौचरीमां छागेला सूक्ष्म दोषने आखोववाने अर्थे ‘गोयरचरिआए’ नो पाठ कही तस्स उत्तरी० अन्नत्य० कही कायोत्सर्ग करी तेमां ‘अहो जिणेहिं असावज्जा’ गायतुं चितवन करी कायोत्सर्ग पारी खोगस्स कहे. श्री दशवैकालिक सूत्रना पांचमा अध्यायनना प्रथम उद्देशामां कहेल ठे के—

“ विणपणं पविसित्ता, सगासे शुरुणो झुणी ।

इरियावहियमादाय, आगमो भ पडिक्खे ॥ ८८ ॥

आमोइत्ताण नीसेसं, अइभारं जइक्खं ।

गमणागमणे वेव, भत्तपाणे व संजए ॥ ८९ ॥

उज्जुत्तो अणुविग्गो, अहक्खित्तेण वेभसा ।

आलोए शुरुसगासे, जं जहागहिं भवे ॥ ९० ॥

न सम्ममालोइं झुज्जा, पुंवि पण्णा व जं फडं ।

पुणो पडिक्खे तस्स, बोसट्ठी चितए इमं ॥ ९१ ॥

अहो जिणेहिं असावज्जा, चित्ती साम्भण वेसिआ ।

झुक्खसाएणवेउस्स, साहुदेहस्स चारणा ॥ ९२ ॥

સારાંશ:-સાધુ નિસીદિ પૂર્વક નમો સ્વમાસમણાણં કહી ડપા-
 ધયમાં પ્રવેશ કરી શ્રીગુરુમહારાજની પાસે આવી ફરિયાવહી કરી
 ગુરુની પાસે કાયોત્સર્ગ કરે ॥ કાઠસ્તગમાં જે ક્રમે ગયા, આઘ્યા, ગૌ-
 ચરી લીધી તેમાં જે અતિચાર ઘાગ્યા તે સંપૂર્ણ અતિચારોનું સ્મરણ
 કરે ॥ વિધિ પૂર્વક કાયોત્સર્ગ પાઠીને સરલ બુદ્ધિમાન્ હઠેગ રહિત
 અવ્યાક્તિ ચિત્તે કરી શ્રીગુરુ મહારાજની સમક્ષ અશનાદિ આહાર જે
 પ્રકારે લીધો હોય તે નિવેદન કરે ॥ અનાજોગથી અથવા વિસ્મરણથી
 પુરઃકર્મ અથવા પશ્ચાત્કર્મ સુદમ અતિચારોનું સમ્યક્ આલોચન થયેલ
 ન હોય તેનું પ્રતિક્રમણ કરવાને અર્થે 'શ્લુષામિ પન્નિક્કમિઠં ગોયર-
 ચરિશ્ચાપ ।' નો પાઠ કહી કાયોત્સર્ગ કરે ॥ કાયોત્સર્ગમાં 'અદ્ધો'
 આશ્ચર્ય ઢે કેશી જિનેશ્વરજગવાને સમ્યક્ દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રના
 સાધનપૂત સાધુના શરીરને ધારણ કરવા સાધુઠની અસાવધ બુદ્ધિ
 કહી ઢે. આ ગાથાનું સ્મરણ કરી 'નમો અરિહંતાય' કહી કાયોત્સર્ગ
 પારી 'લોગસ્સુહોશ્વરે' કહે.

પ્ર૦-૧૧૬-કાચા પાણીમાં ગોલ, છાંન, સાકર આદિ નાલવાથી
 પ્રાસુક-અચિત્ત થયેલા પાણીનો કાલ કેટલો સમજાવો ?

અ૦-કાચા પાણીમાં ગોલ, છાંન, સાકર વિગેરેના પદાર્થો વર્ણ
 ગંધ, રસ અને સ્પર્શના થયેલ પરિવર્તનના પ્રજાવથી તે પ્રાસુક થયેલા
 પાણીનો કાલ ચોમાસામાં ત્રણ પ્રહર, શિયાળામાં ચાર પ્રહર અને
 ઉનાળામાં પાંચ પ્રહરનો જાણવો. શ્રીલઘુપ્રવચનસારોદ્ધારમાં કહેલ
 ઢે કે-

“ તિષ્ઠવ્યજામ, હસિજનીરસ ।

વાસાહસુ તમ્માર્ણ, પ્રાસુજલસાવિ એવે ॥ ૮૬ ॥ ”

સારાંશ:-હવે પાણીનો કાલ-વર્ષા ઋતુમાં ત્રણ પ્રહર, શિયાળામાં

ચાર પહોર અને ડનાઢામાં પાંચ પહોરનો જાણવો. પ્રાસુક (ફાસુ) જલનો પણ કાઢ ડના પાણીના જેટલોજ જાણવો. ફાસુ પાણી કોને કહેવું ? ઉત્તર—શ્રીલગ્નપ્રવચનસારોદ્ધારમાં કહ્યું છે કે:—

“ વત્તરસર્ગંધપજ્જવ—મેયવિમિત્તસં શુ હવહ ફાસુજલં ।

સાકરગુહર્ત્તદાર્ઘ, વત્થુવિમેપહિ પરિણમિયં ॥ ૯૫ ॥ ”

સારાંશ:—વર્ણ, રસ, ગંધ, સ્પર્શ, પર્યાયના જેદથી નિશ્ચય ફાસુ જલ થાય, તે વર્ણાદિ પર્યાયોનો જેદ સાકર, ગોઢ, શાંદ શ્રાદિ વસ્તુના જેદે કરીને પરિણત થવાથી થાય છે.

પ્રગ-૧૧૬—શ્રીજિનર્થિવની દૃષ્ટિ દ્વારના કયા જાગમાં રાખવી ?

ઉગ-બારસાલના આઠ જાગ કરતાં ઉપરનો જે સાતમો જાગ આવે તેના પાઠા આઠ જાગ કરવા તેમાં ઉપરનો જે સાતમો જાગ આવે તે જાગમાં દૃષ્ટિ રાખવી. જેમકે ચાર હાથની બારસાલ છે તેના આઠ જાગ કરતાં અર્ધો હાથ આવે તેના આઠ જાગ કરતાં દોઢ અંગુલ આવે તો હવે નીચેના ઠ જાગના અર્ધહાથ અને દોઢ અંગુલના હીતાવે ત્રણ હાથ અને નવ અંગુલ થાય તેમાં જો દૃષ્ટિ આવે તો તે અર્ધોદૃષ્ટિ સમજવી અને ઉપરનો અર્ધહાથ અને દોઢ અંગુલમાં દૃષ્ટિ આવે તો તે ઊર્ધ્વદૃષ્ટિ સમજવી તેથી ઉપર તથા નીચેનો જાગ લેની વચલા સાતમા જાગના દોઢ અંગુલમાં દૃષ્ટિ આવે તે સમદૃષ્ટિ હોવાથી વચલા જાગમાંજ શ્રીવીતરાગદેવની દૃષ્ટિ રાખવી. પરમ જૈન ઠકુર ફેરુ કૃત વાસ્તુશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે:—

“ સાસણસુર સત્તમપ, સત્તમસત્તમિ વીયરાયસ । ”

સારાંશ:—શ્રીજિનશાસનના અધિષ્ઠાયક દેવદેવીની દૃષ્ટિ બાર-શાલના દશ જાગ કરીય તેના સાતમા જાગમાં આવે. શ્રીવીતરાગ-જગવાન્ની દૃષ્ટિ બારશાલના આઠ જાગ કરીય તેમાં જે ઉપરનો

સાતમો જાગ તેના પાઠા આઠ જાગ કરીય તેમાં જે ઉપરનો સાતમો જાગ તે સ્થાનમાં રાખવી.

પ્ર૭-૧૧૭-શ્રીમેષકુમારની માતા ધારિણીદેવીને પુત્ર કેટલા ?

ઉ૭-શ્રીજ્ઞાતાસૂત્રમાં શ્રીમેષકુમારની દીદ્ધા અવસરે તેમની માતાજીને એકજ પુત્ર જણાવેલ છે અને શ્રીઅનુત્તરોપપાતિકસૂત્રમાં મહારાજા શ્રેણિકની રાણી ધારિણીદેવીને ૧ જાલી, ૨ મયાલી, ૩ હવયાલી, ૪ પુરુષસેન, ૫ વારિસેન, ૬ દીહદંત અને ૭ હષ્ટદંત આ નામના સાત પુત્રો કહેલા છે, પરંતુ શ્રીમેષકુમારની માતા ધારિણીદેવી અને જાહ્નિ, મયાહિ આદિ સાત પુત્રોની માતા ધારિણી જિહ્વ જિહ્વ હોવાનો સંજવ છે કારણ શ્રી શ્રેણીક મહારાજાને ઘણી રાણીઠં હોવાથી એકજ નામની બે રાણીઓ હોય તેમાં વિરોધ નથી જણાતો અથવા શ્રીમેષકુમારની દીદ્ધા પઢી પણ બીજા પુત્રો થયા હોય એમ માનવામાં પણ બાધક નથી લાગતો પઢી તત્ત્વ તો તત્ત્વજ્ઞાની મહાપુરુષો જાણે.

પ્ર૭-૧૧૮-અજ્ઞાત આત્માઠંને કઈ કઈ વસ્તુઠંની પ્રાપ્તિ ન થાય.

ઉ૭-અમલ્ય આત્માઠં ઇંદ્ર, અનુત્તર વિમાનના દેવ, શિક્ષાકા પુરુષ અને નારદ ન થાય. તેઠં કેવલજ્ઞાની તથા ગણધરદેવના હસ્તે દીદ્ધા ન પામે. તેઠંને શ્રીતીર્થંકર મહારાજાએ આપેલ સાંવત્સરિક-દાનની પ્રાપ્તિ પણ ન થાય. તે આત્માઠં પ્રવચનઅધિષ્ઠાયક દેવ દેવી, લોકાંતિક દેવના સ્વામી, ત્રાયલ્લિંશકદેવ, પરમાધાર્મિકદેવ અને યુગલિકમનુષ્યપણું આદિ ઘણી ઘણી વસ્તુઠંને પ્રાપ્ત ન કરે શ્રીસંબોધ-પ્રકરણમાં જગવાન્ શ્રીહરિજ્ઞાસૂરીશ્વરજી મહારાજા કહે છે કે:-

“ જહ્ અમધિયજોવેર્હિ, ન ફાસિયા એવમાહ્યા ખાવા ।

ઈર્વસમનુત્તરસુર-સિલાયપુરિસનવનારયસં ચ ॥ ૨૯૦ ॥

કેવલિગણહરહત્યે, પવજ્ઞા તિરથચરર્થં વાળં ।

પવચણસુરીસુરસં, લોર્ગતિયદેવસામિસં ॥ ૨૯૧ ॥

तायत्तीससुरत्तं, परमाहम्मियल्लमणुयत्तं ।
 संमिन्नसोय तह, पुव्वराहारयपुलायत्तं ॥ २९२ ॥
 महनाणाहसुलकी, सुपत्तदाणं समाहिमरणत्तं ।
 चारणदुग्गमदुसप्पिय-खीरासवाखीणठाणं वा ॥ २९३ ॥
 तित्थयरतित्थपडिमा-तणुपरिमोगाहकारणे वि पुणो ।
 पुढवाइभावमवि, अभवजीवेहि नो पत्तं ॥ २९४ ॥
 चउदस रयणत्तणेवि, पत्तं न पुणो विमाणसामित्तं ।
 समत्तनाणसंजम-तवाइ भावा न भावदुगे ॥ २९५ ॥
 अणुमवजुत्ता भत्ती, जिणाण साहम्मियाण वच्छलं ।
 नय साहेइ अभवो, संविग्गत्तं च तप्पक्खं ॥ २९६ ॥
 जिणजणयजणणी जाया, जिणभिक्षादायगा जुगपहाणा ।
 आपरियपयाइदसर्गं, परमत्थगुणहुदमपत्तं ॥ २९७ ॥

सारांशः—अजव्य जीव आ दशावैल जावोने प्राप्त यतो नथी,
 इन्द्रपणुं, अनुत्तर विमानना देवपणुं, शिलाका पुरुषपणुं, नव नारदपणुं, श्री
 केवलज्ञानी तथा श्रीगणधरदेवना हाथे दीक्षा, श्रीतीर्थकर महाराजाय
 आपेल वार्षिक दान, श्रीप्रवचनना अधिष्ठायक देव देवोपणुं, लोकांतिक
 देवना स्वामीपणुं, त्रायत्रिंशक देवपणुं, परमाधार्मिक देवपणुं, युगलिक-
 मनुष्यपणुं, संजिन्नश्रोतलब्धि, पूर्वधरलब्धि, आहारकलब्धि, पुलाक-
 लब्धि, मतिज्ञानादिलब्धि, सुपात्रमां दान, समाधिमरण, जंघाचारणल-
 ब्धि, विद्याचारणलब्धि, मधुराश्रयलब्धि, घृताश्रयलब्धि, क्षीराश्रयलब्धि
 अक्षिणमाह्नसीलब्धि, श्रीतीर्थकर महाराजना तथा श्रीतीर्थकर
 महाराजनी प्रतिमाना परिजोगमां आवे एवुं पृथिवीकायादिकरणं आ
 सर्व जावोने कही पण अजव्य जीवो प्राप्त यता नथी. चक्रवर्तिनाचौद
 रत्नपणुं, विमाननुं स्वामिपणुं, सम्यक्त्व, ज्ञान, चारित्र अने सम्यक् तप
 आदि जावो, उपशमिक जाव, क्षायिकजाव, अनुजवयुक्त श्रीजि-
 नेश्वरदेवनो जकि, स्वार्थमिक्कवात्सल्य आ जावोने अजव्य आत्मा न

साधे. संविमपणुं, संविमपक्षीपणुं, श्रीजिनेश्वर जगवान्ना पिता, माता, स्त्री, श्रीजिनेश्वर जगवान्ने जिह्वादाता, युगप्रधान, परमार्थ गुणे करीने युक्त श्रीआचार्यादि दश पद आदि जावोने अजव्य जीवो कदापि प्राप्त होता नथी.

प्र०-१२०-मोटा रोगो क्या क्या ?

उ०-आस १, खांसी २, ज्वर आदि सोळ मोटा रोगो ठे. श्री विपाकसूत्रना प्रथम अध्यायनमा कहूं ठे के:-

“ सास १ कासे २ जरे ३ दाहे ४ कुच्छिसूले ५ मगंदरे ।
अरिसा ७ अजीर ८ दिष्टी ९ मुचसूले १० अकारप ११ ॥ १ ॥
अच्छिवेयणा १२ कनवेयणा १३ कंठ १४ लदरे १५ कोठे १६ ॥ ”

सारांस:-१ आस, २ खांसी, ४ ज्वर, ४ दाह, ५ कुक्षिशूल, ६ जगंदर, ७ अलस, ८ अजीर्ण, ९ दृष्टिशूल, १० मस्तकशूल, ११ अरुचि, १२ अक्षिवेदना, १३ कानवेदना, १४ खाज, १५ जलोदर अने १६ कोठ. आ सोळ रोगो मोटा ठे.

प्र०-१२१-आ अवसर्पिणी कालमां थयेला नवे वासुदेवोतुं शारीरिक बल सरखुंज होय के केम ?

उ०-अवसर्पिणीकालमां वर्ण, गंध, रस, स्पर्श, संस्थान, शक्ति आदि हीन हीनज थाय, एटले नवे वासुदेवोतुं शारीरिकबल घटतुंज होय. कलिकालसर्वज्ञ जगवान् श्री हेमचंद्रसूरेश्वरजो महाराजा त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरित्रमा कहे ठे के:-

“ तां भुजाग्रे दधौ विष्णु-रायो मूर्ध्नि कितोयकः ।
कंठे तृतीयस्तुर्य-स्तुरा स्थले पंचमो हृदि ॥ ११ ॥
षष्ठः कट्यां षडधिक-स्तूर्वोराजानु चाष्टमः
चतुरंगुलमन्त्योऽथ-सर्पिण्यां ते पतद्बलाः ॥ ३२ ॥ ”

सारांश:-प्रथम वासुदेवे कोटिशिला स्वभुजाग्रसुखी ठंवी जयामो,

बीजाए एज कोटीशिला पोताना मस्तक सुधी, त्रीजाए कंठसुधी,
चोथाए उरस्थलसुधी, पांचमाए नात्रिसुधी, ठट्टाए कटिजागसुधी,
सातमाए साथलसुधी, आठमाए जानुसुधी अने नवमाए एज को-
टिशिला जमीनथी मात्र चारज अंगुल लंची करी. कारण अवस-
र्पिणीमां तेउं हीन हीन बलवाळा होय ठे.

प्र०-११५-श्रीशान्तिनाथस्वामिनी माताए केटखां स्वप्नो जोया ?

उ०-श्रीशान्तिनाथस्वामिनी माताए चौद स्वप्नो जोयां पण ते
बे बखत जोयां, एक बखत तो श्रीतीर्थकरपणाने सूचवनारां अने
बीजी बखत चक्रवर्तिपणाने सूचवनारां जोयां. आचार्यजगवान् श्री
धनेश्वरसूरीश्वरजी शत्रुंजयमहात्म्यना आठमा सर्गमां लखे ठे के:-

“ बभूव भारते क्षेत्रे, पुरे गजपुरे वरे ।

जितविश्वविश्वसेनो, विश्वसेनो महीधवः ॥ ७३ ॥

अचिरा नाम तत्पत्नी, शीललीलासमुज्ज्वला ।

सा द्विश्वतुर्दश स्वप्नान्, निशाशेषे व्यलीकयत् ॥ ७४ ॥

सर्वार्थसिद्धिः स्वामी, मासे भाद्रपदेऽसितौ ।

ससम्यां च भरण्यां मे, तस्याः कृष्णाववातरत् ॥ ७५ ॥

द्विस्वप्नदर्शनादर्ह-द्वक्रिजन्मसुनिश्चया ।

रत्नगर्भेव सा गर्भे, बभार शुभदोहदा ॥ ७६ ॥ ”

सारांश:-जरतक्षेत्रने विषे श्रेष्ठ गजपुर नामा नगरमां संपूर्ण जग-
तना सैन्यने जितनार विश्वसेन नामा राजा थया. तेमनी शीललीलाए
करीने उज्ज्वल अचिरा नामा राणी ते राणीए पांढरीं रात्रिने विषे बे
वार चढद स्वप्नो जोयां. श्रीशान्तिनाथस्वामी सर्वार्थसिद्ध नामा विमानथी
चढीने जाडवा (शुजराती श्रावण) वदी सातमनी रात्रिण जरणी नामा
नक्षत्रे श्रीअचिरा मातानी कुद्दीने विषे उत्पन्न थया. बे वार चढद
स्वप्नोना देखवाथी श्रीतीर्थकर महाराजा तथा चक्रवर्तिना जन्मनो

નિશ્ચયવાળી અને શુભદોહલાવાળી શ્રીશ્ચિરા માતાપૃસ્તનોને પૃથ્વી જેમ ધારણ કરે તેમ રત્નસમાન ગર્જને ધારણ કર્યો.

પ્રૃ-૧૨૩-તિવિહાર હપવાસમાં પાણહાર પૌરુષી આદિ કરવામાં આવે છે તેમ પાણહાર નવકારસી પણ થાય થા નહિ ?

હૃ-પાણહાર નવકારસી થાય. શ્રીપ્રત્યાસ્થાનજ્ઞાપ્યની શ્રવચૂરીમાં 'પાણહાર નમુક્તારસહિયં' આ પ્રમાણે સ્પષ્ટ પાઠ છે.

પ્રૃ-૧૨૪-શ્રીબ્રાહ્મીજી અને શ્રીસુંદરીજી આ બન્ને મહાસતીઠ કુંવારિકા હતી પા વિવાહિતા ?

હૃ-શ્રી શ્રાવણ્યકસૂત્રની ટીકામાં પૂજ્યપાદ શ્રીમલયગિરિજી મહારાજા કહે છે કે-શ્રીજરતજીની જગિની શ્રીબ્રાહ્મીજીનો વિવાહ શ્રીબાહુબલીજીસાથે અને શ્રીબાહુબલીજીની જ્ઞેન સુંદરીજીનો વિવાહ શ્રીજરતમહારાજાની સાથે શ્રીશ્રુષ્ઠદેવ જગવાને શુભલિકધર્મ નિવારણ કરવાને અર્થે વિપરીતપણે કર્યો છે.

પ્રૃ-૧૨૫-મનુષ્યલોકોની બહાર કદ કદ વસ્તુ ન હોય ?

હૃ-નદી, ડહ, મેઘનો ગર્જારવ, વાદરશ્મિ, ચક્રવર્તી, વાસુદેવ આદિ ઉત્તમ પુરુષો, મનુષ્યનું જન્મ અને મરણ તેમજ રાત્રિ, દિવસ, પક્ષ, માસાદિરૂપ કાલ આદિ વસ્તુઠં મનુષ્યલોકની બહાર ન હોય. કોત્રસમાસ પ્રકરણમાં પૂજ્ય શ્રીરત્નદોશ્વરસૂરિજી મહારાજા કહે છે કે-
“ નદિવદ્ધવણયણિયાગણિ-જિણાઃ નરજન્મમરણકાલાઈ ।

પણચાલલવન્કાલોયણ-નરશિર્ષં ક્ષુપુ નો પુરમો ॥ ૨૫૬ ॥ ”

સારાંશઃ-પીસતાણીસ કાલ યોજન મનુષ્ય કોત્રને ઢોળી આગલના દીપ સમુદ્રમાં નદી, ડહ, મેઘ ગર્જારવ, શ્મિ, શ્રીતીર્થકરાદિ-ઉત્તમ પુરુષો, મનુષ્યનો જન્મ, મનુષ્યનું મરણ અને કાલાદિ હોય નહિ. ॥ ૨૫૬ ॥

પ્ર૦-૧૨૬-છાદશાંગીરૂપ પ્રવચનના પ્રણેતા, સકલ પ્રજ્ઞાપનીય-જ્ઞાવપરિજ્ઞાયુક્ત અને સર્વજ્ઞસદૃશ એવા શ્રીગૌતમસ્વામિજી મહારાજા પ્રશ્નો પૂઠે યનો હેતુ શો ?

હ૦-પોતાના પ્રરૂપેલા પદાર્થો યથાસ્થિત છે એવી પોતાના શિષ્યોને પ્રતીતિ કરાવવાને અર્થે જગવાન્ શ્રીગૌતમસ્વામિજી પરમગુરુ શ્રી મહાવીરસ્વામિજીને પ્રશ્નો પૂઠે, અથવા શ્રીગૌતમસ્વામિજીના પ્રશ્ન અને પરમગુરુ શ્રીમહાવીરસ્વામિજીના ઉત્તરરૂપે રચના કરી છે.

શ્રીનંદીસૂત્રની ટીકામાં ચૌદસો ગ્રંથરત્નોના રચયિતા જગવાન્ શ્રીહરિચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ કહેલ છે કે:-

“ ગૌતમાઽપિ સૂત્રતઃ પ્રવચનપ્રણેતૃત્વાક્ષતુર્દશપૂર્વધરત્વાત્ સકલપ્રજ્ઞા-પનીયભાવપરિજ્ઞાનયુક્તત્વાત્સર્વજ્ઞકલ્પ એવ ઉક્તં ચ

‘ સંસ્થાતીતેષિ ભવે, સાદૃશં જં વા પુરો ષ પુચ્છેન્ના ।

ન ય ણં બળાદૃસેસી, વિયાજહૃ એસ હવમત્યો ॥ ૧ ॥ ’

અતઃ કિમર્થં પૃચ્છતિ બ્રહ્મોચ્યતે કુતઃશ્રિદમિપ્રાયાન્ જાનાન એવ સ્વશિષ્યેભ્યો વા પ્રરૂપ્ય તત્સંપ્રત્યયનિમિત્તં સૂત્રરચનાકલ્પતો વેતિ ન દોષા । ”

સારાંશઃ-સૂત્રથી પ્રવચનના પ્રણેતા ચંદ્રપૂર્વધર સંપૂર્ણ પ્રજ્ઞાપ-નીય જ્ઞાવોના જાણ હોવાથી શ્રીગૌતમસ્વામિજી મહારાજા સર્વજ્ઞ સદૃશજ છે. કશું છે કે-અસંસ્થાતા જ્ઞાવોને અથવા બીજો જે પૂઠે તેને કથન કરે પણ અતિશય જ્ઞાનથી રહિત હોય તે ન જાણે કે આ ઢ-દ્મસ્થ છે. આવા જ્ઞાની શ્રીગૌતમસ્વામિજી મહારાજા પ્રશ્નો શા માટે પૂઠે ? અત્ર ઉત્તર ક્યાંકથી અગ્નિપ્રાયોને જાણીને અથવા પોતાના શિષ્યોને પ્રરૂપણા કરી તેની પ્રતીતિ કરાવવાને અર્થે અથવા શ્રી ગૌતમસ્વામિજીના પ્રશ્ન અને જગવાન્ શ્રી મહાવીરસ્વામિજીના

उत्तर रूप सूत्ररचनानो कल्प होवाची ते प्रमाणे प्रश्नोत्तररूप रचना करेली ठे तेथी दोष नथी.

प्र०-१२७-‘ऊंकारारावसारा’थी लक्ष्णे ‘देहि मे देवि सारम्’ सुधीनां त्रण पदो सघळा एकत्रित यक्ष्णे उंचा स्वरथी बोले ठे तेनुं कारण शुं ?

उ०-‘ऊंकारारावसारा’ थी आरंभीने ‘देहि मे देवि। सारम्’ पर्यंतनां त्रण पदो पाक्षिक, चातुर्मासिक अने सांवत्सरिक प्रतिक्रमणां दरेके एकसाथे उंचा स्वरे बोळतां ते पदो मंत्ररूप होवाची छुद्र नीच मिथ्यादृष्टिदेव उपद्रव करवामाटे वस्तीमां आवेल होय तो जागी जाय, ए कारणे परंपराथी ते प्रमाणे बोळाय ठे. पंक्तिप्रवर-श्री वीरविजयजीए स्वकृतप्रश्नोत्तरचिंतामणिमां खुलासो करेल ठे के:-

“ऊंकारारावसारेत्यादिनां देहि मे देवि। सारमित्यन्तं यावत्पाक्षिका-विषु त्रिषु प्रतिक्रमणेषु उच्चैस्तरस्वरेण शिष्यादिकैः समप्रैषैकव्यमिति परंपरया दृश्यते श्रूयते च, तद्रहस्यं त्रयं-यदि कश्चित् मिथ्यादृष्टिव्यंतरः सा-ध्यादिकानुपवर्चं करिष्यामीति वृक्षथा वसतो स्थिता प्राण्, अत्रान्तरे ‘ऊंकारारावसारा’ इत्यादिकं महापुरुषप्रणीतमक्षरानुयोगं भाष्यैरुचैः स्वरेण पठ्यमानं निश्चाम्याकस्माद् भयघ्रातो हि स च व्यन्तरस्तस्मात्स्थानकात् क्षादिति नष्टाऽन्यत्र ब्रजेत्, तेन हेतुना प्राशुक्यकारेण पठितव्यमिति वृक्षाः । इत्यमस्मद्गुरुणामन्तिके यथा मया श्रुतं तथाऽत्र निवेदितं ऊंकारारावसा-रेत्यत्र अमरहंसव्यासाराववर्णनोऽस्ति तदुत्कर्षहेतुत्वादनैतावद्वक्तव्यं नैव श्लोकचतुष्टयमिति ॥ ४६ ॥ ”

सारांशः-‘ऊंकारारावसारा’ इत्यादिथी ‘देहि मे देवि सारं’ इत्यंत सुधी पाक्षिक, चातुर्मासिक अने संवत्सरीना प्रतिक्रमणोने विषे सर्व शिष्यादिकोए उंचे स्वरे बोळवुं जोक्ष्ण ठे एम परंपराथी देखीए । बीए अने सांजळीए बीए. तेनुं रहस्य ए ठे के साधु आदिने उप-

उव करीश एवी बुद्धिथी प्रथम वसतिमां कदाचित् कोइ मिथ्या-
दृष्टि व्यंतरदेव रहेल होय आ अवसरे ' जंकारारावसारा ' इत्यादिक
महापुरुष प्रणीत अक्षरानुयोगने उंचा स्वरे करीने श्रावको बोले ते
सांजळी अकस्मात् जयज्रांत थइ ते व्यंतरदेव ते स्थानथी जसदीथी
नाशी बीजे स्थाने चाह्यो जाय ते हेतुथी प्रथम कहेल उंचा स्वरे
बोलवानी रीतिथी बोलवुं एम वृद्ध पुरुषो कहेवे. अमारा गुरुमहा-
राज पासेथी आ प्रमाणे जेम में सांजळ्युं वे तेम कहुं. 'जंकाराराव-
सारा' आ ठेकाणे जमरना समूहना शब्दनुं वर्णन वे ते उल्कर्षनो
हेतु होवाथी आटला सुधीज गुरुप बोलवुं पण चारे श्लोको न बोलवा.

प्र०-११७-श्रीकृष्णमहाराजाना जवो केटला ?

उ०-प्रथम जव श्रीकृष्णमहाराजनो, बीजो नारकीनो, त्रीजो
मनुष्यनो जव पामीने तेमां तीर्थकर नामकर्मने निकाचित करी चोथो
वैमानिकदेवनो जव अने पांचमे जवे श्री अमम नामना बारमा तीर्थ-
कर थशे पटले तेज जवमां मोक्षे जशे:

जगवान् श्री संघदास गणी महाराजे श्रीवसुदेवर्हिनीमां कहुं वे के:-

“ कन्हां तइयाए पुढथोए उवदित्ता हहेव भारहे वासे सयदुवारे नयरे
जियसत्तुस्स रज्जो पुत्ताए उववज्जिऊण पत्तमेउल्लिअ भावो पवळ पडिवज्जिअ
तित्थयरनामकर्म समुल्लणित्ता वंमलोए कप्ये दससागरोवमाऊ होऊण
तओ जुओ बारसमो अममो नाम अरहा भविस्ससि । ”

सारांश:-श्रीकृष्ण महाराजा त्रीजो नारकीमांथी नोकळो आज
जरतदेवत्रमां शतदुवार नामा नगरमां जितशत्रु राजाना पुत्रपणेउत्पन्न
थइने मंरुलिक जावने पामी दीक्षा अंगीकार करी श्रीतीर्थकर नाम-
कर्म उपार्जन करी ब्रह्म देवलोकमां दश सागरोपमना आयुष्यवाळा
थइ त्यांथी चवीने बारमा अमम नामा तीर्थकर थशे. तथा श्रीरत्न-
संचय' नामा ग्रथमां पण कहुं वे के:-

“ નિરયાઓ નરમર્ચમિ દેવી, હોઝળ પંચમે કવ્યે । ”

આ ગાથા તથા શ્રી કર્મપ્રકૃતિની ટીકામાં પણ પાંચ જવ છે—આ જણે પાઠો ૫૨ મા પ્રશ્નમાં આવી ગયેલા છે. તેથી અહીં લખવામાં આવેલ નથી. શ્રીશ્ચંતગરુડશાંગસૂત્રમાં ત્રણ જવ પણ કહેલા છે.

પ્રગ-૨૩૯—દેવતાઓ અવધિજ્ઞાનથી કર્મપુદ્ગલોને દેશે ?

જગ-અનુત્તરવિમાનના પર્યાપ્તા અને ઉપયોગવાળા દેવતાઈ અવધિજ્ઞાનથી કર્મપુદ્ગલોને જાણે અને દેશે પરંતુ પ્રેવેયકસુધીના દેવતાઈ તો ન જાણ કે ન દેશે. આહારના પુદ્ગલો બાદર છે તેને પણ જ્યારે નદેશે અને ન જાણે તો પછી કર્મપુદ્ગલો તેના કરતાં સૂદમ છે તેને કેવી રીતે દેશે અને જાણે? આહારના પુદ્ગલો વ્યંતર, જવનપતિ, જ્યોતિષી અને મિષ્યાહૃદિ વૈમાનિકદેવ ન જાણે નદેશે. સમ્યગ્હૃદિ વૈમાનિકદેવ જાણે અને દેશે. મતાંતરથી વ્યંતરના દેવોથી આરંજી નવમા પ્રેવેયક સુધીના દેવો ન દેશે અને ન જાણે. મલ્લધારગઢીય-શ્રીમાન્ ચંડસૂરીશ્વરજી કૃત સંગ્રહણી સૂત્રની ‘ શ્રોયાદ્વારા સર્વે ’ ની ટીકામાં શ્રી દેવચંડસૂરીશ્વરજી મહારાજે કહ્યું છે કે:-

“ દેવાનાં પ્રનસા પરિકલ્પિતાઃ શુભાઃ પુદ્ગલાઃ સર્વેણેવ કાર્યેનાહારતયા પરિણમન્તિ નારકાઃ સ્વશુભાઃ ઇતિ, તાંઆહાર્યમાણપુદ્ગલાન્ વિશુચાવધિ-ચક્ષુર્ભાવાવનુત્તરસુરા પચ જાનન્તિ પશ્યન્તિ ન પુનર્નારકપ્રેવેયકાન્તદેવાઃ । ”

સારાંશ:-દેવતાઈને મને કરીને પરિકલ્પિત શુભ પુદ્ગલો સંપૂર્ણ કાયાપ કરીને આહારપણે પરિણમન થાય છે અને નારકીઈને અશુભ પુદ્ગલો પરિણમન થાય છે. નિર્મલ અવધિ જ્ઞાન રૂપી ચક્ષુ હોવાથી અનુત્તર વિમાનના દેવોજ તે આહારપણે પરિણમન થતા પુદ્ગલોને જાણે અને દેશે પણ નારકી અથવા વ્યંતર, જવનપતિ, જ્યોતિષી યા-વત્ નવમા પ્રેવેયક સુધીના દેવો જાણે નહિ તથા દેશે નહિ. આહારના

पुद्गलोने जवनपति, व्यंतर अने ज्योतिष्कना देवो तो न जाणे अने न देखे. वैमानिकमां मिथ्यादृष्टि देवो न जाणे अने न देखे. सम्यग्दृष्टि वैमानिक देवो आहारना पुद्गलोने जाणे अने देखे. श्रीसम-
चार्यांगसूत्रनी टीकासां श्रीअजयदेवसूरीश्वरजी महाराजा लखे ठे के:-

“ नारका यान् पुद्गलान् आहारयन्ति तानवधिनापि न जानन्ति भ-
वेष्वन्तर्यामिणो, न पश्यन्ति चक्षुषाऽपि लोमाहारत्वात् तेषां, एवम-
सुरादयः x x x x x x x व्यन्तरज्योतिष्का नारकवत्, वैमानिकास्तु ये
सम्यग्दृष्टयस्ते जानन्ति विशिष्टावधित्वात्, पश्यन्ति चक्षुषोऽपि विशिष्ट-
त्वात्, मिथ्यदृष्टयस्तु न जानन्ति न पश्यन्ति, प्रलक्षपरोक्षज्ञानयोस्तेषाम-
स्पष्टत्वादिति । ”

सारांश:-नारकीं जे पुद्गलोने आहार करे ते पुद्गलोने अ-
वधि ज्ञानथी न जाणे. ते पुद्गलोने जाणवानो नारकीना जीवोना
अवधिज्ञाननो विषय नथी. नारकींने सोमआहार होवाथी चक्षुष
करीने पण जोई न शके. नारकीनी जेमज जवनपतिना असुरकुमारादि
देवो पण न जाणे अने न देखे. x x x x x व्यंतर अने ज्योतिषी देवो पण
नारकीनी जेम न जाणे अने न देखे. जे सम्यग्दृष्टि वैमानिक देवो ठे
तेमने विशिष्ट अवधिज्ञान होवाथी ते जाणे अने विशिष्ट चक्षु होवाथी
देखे. मिथ्यादृष्टि वैमानिक देवो तो तेमनुं अवधि ज्ञान तथा चक्षुं
अस्पष्ट होवाथी न जाणे अने न देखे। कर्मण पुद्गलोने पण व्यंतर,
जवनपति, ज्योतिषी, नवमधैवेयक पर्यंतना वैमानिक देवो न देखे
अने न जाणे. श्रीप्रज्ञापञ्चासूत्रना पंदरमा पदना पहेला उद्देशानी
टीकासां कहुं ठे के:-

“ वेमाणि या इविहा तं माहमिच्छन्ति उच्यते यः ”-

व्याख्या-‘माया-तृतीयः कथाया साऽन्येषामपि कथायाणां सुपलक्ष ग माया
विद्यते येषां ते मायिनः उत्कटरागद्वेषा इत्यर्थः ते च ते मिथ्यादृष्टयश्च मायि-

मिथ्यादृष्टयः तथारूपा उपपन्नका-उपपन्ना मायिमिथ्यादृष्ट्युपपन्नास्तद्विपरीता
अमायिसम्यग्दृष्ट्युपपन्नकाः, इह मायिमिथ्यादृष्ट्युपपन्नकग्रहणेन नवमग्रैवेयक-
पर्यन्ता परिगृह्यन्ते, यद्यप्यारातोयेष्वपि कल्पेषु ग्रैवेयकेषु च सम्यग्दृष्टयो देवाः
सन्ति तथापि तेषामवधिर्न कार्मणशरीरपुद्गलविषय इति । ”

सारांशः—माया बीजो कषाय तेना उपलक्षणार्थी अन्य पण कषायो
ग्रहण करवा. कषाय वाळा मिथ्यादृष्टि ते मायिमिथ्यादृष्टि अर्थात् तीत्र
रागद्वेषवाळा मिथ्यादृष्टिर्ल तथा रूपे उत्पन्न थया ते मायिमिथ्यादृष्टि
उत्पन्न थया तेथी विपरीतपणे उत्पन्ना ते अमायिसम्यग्दृष्टि
उत्पन्ना. अर्ही मायि मिथ्यादृष्टि उत्पन्न ग्रहण करवाथी नवमा ग्रैवेयक
सुधीना सर्व देवो जाणवा. जो के ग्रैवेयकमां तथा कल्प देवलोकमां
सम्यग्दृष्टि देवताळ ठे तो पण तेमनुं अवधिज्ञान कार्मण शरीर
पुद्गल विषयक होतुं नथी अर्थात् ग्रैवेयक सुधीना देवो अवधि-
ज्ञानार्थी कार्मण पुद्गलोने देखे नहि.

अमायिसम्यग्दृष्टि-अनुत्तर विमानना देवो तेना बे जेद एक
अनंतर उत्पन्न थयेला अने बीजा परंपर उत्पन्न थयेला, तेमां
अनंतर उत्पन्न थयेला ते न जाणे अने न देखे. परंपर उत्पन्न थयेलाना
बे जेद. एक अपर्याप्ता बीजा पर्याप्ता, अपर्याप्ता न जाणे न देखे.
पर्याप्ताना बे जेद एक उपयोगवाळा बीजा अनुपयोगी, अनुपयोगी
न जाणे न देखे. जे उपयोगी पर्याप्ता अनुत्तर विमानना देवो ते
देखे अने जाणे आ वास्तने स्पष्टपणे कहे ठे केः—

“ उपपुक्ता जानन्ति पश्यन्ति चावधिज्ञानेन तानिर्जरापुद्गलानिति । ”

सारांशः—उपयोगवाळा पर्याप्ता अनुत्तर विमानना देवो अवधि-
ज्ञाने करीने ते कार्मण पुद्गलोने जाणे अने देखे.

आ बल्ले पाठोथी स्पष्टपणे सिद्ध पाय ठे के नवम ग्रैवेयक पर्यंतना
देवो कार्मण पुद्गलोने न देखे अने न जाणे.

प्र०-१३०-लोच कयां कयां नक्षत्रोमां थइ शके ?

उ०-चरणी, कृतिका, विशाखा अने मघा, आ चार नक्षत्रोमां लोच करवानो निषेध ठे एटखे ते शिवायनां नक्षत्रो तेमां शुच जाणवां. श्रोगणि विज्ञापयन्नामां लखेख ठे के:-

“ पुण्डसुणा पुस्तेण, सवणेण घणिद्वया ।

एएहि चवरिक्खेहिं, लोयकम्माणि कारए ॥ २४ ॥

कितियाहि बिसाहाहिं, मघाहि भरणीहि य ।

एए चवरिक्खेहिं, लोयकम्माणि बज्जए ॥ २५ ॥ ”

सारांश:-१ पुनर्वसु, २ पुष्य, ३ अश्लेष अने ४ धनिष्ठा आ चार नक्षत्रोमां लोच कर्म करवुं. १ कृतिका, २ विशाखा, ३ मघा अने ४ चरणी आ चार नक्षत्रोमां लोच कर्म करवुं नहि. ॥ २५ ॥

चार नक्षत्रोमां लोच करवो कह्यो अने चार नक्षत्रोमां लोच करवानो निषेध करेख ठे. वाकीना उंगणीश नक्षत्रो अजिजित् गणीए तो बीस-नक्षत्रो रक्षां ते लोचमां मध्यम ठे एम आ पाठवी जाणवुं.

प्र०-१३१-साधु महात्मा उन्नो स्वर्गवास कया कया नक्षत्रोमां थयो होय तो पुतळां करवानी जरूर पड़े ?

उ०-१ आर्द्रा, २ स्वाति, ३ अश्लेषा, ४ चरणी, ५ ज्येष्ठा, ६ शतभिषा अने ७ अजिजित्, आ सात नक्षत्रोमां स्वर्गवास थयो होय तो पुतळां करवानी जरूर नथी. १ अश्विनी, २ कृतिका ३ मृगशिरष, ४ पुष्य, ५ मघा, ६ पूर्वाषाढा, ७ हस्त, ८ चित्रा, ९ अनुराधा, १० मूल, ११ पूर्वाषाढा, १२ अश्लेष, १३ धनिष्ठा, १४ पूर्वा-जाड्यद अने १५ रेवती, आ पंदर नक्षत्रोमां साधु साध्वीए काल कयां होय तो एक पुतळुं बनाववुं अने १ विशाखा, २ पुनर्वसु, ३ रोहिणी, ४ उत्तराषाढा, ५ उत्तराषाढा, अने ६ उत्तराजाड्यद

आ ढ नक्षत्रोमां काळधर्म पामेल होय तो वे पुतळां अवश्य करवां.
श्री आवश्यक सूत्रनी पारिष्ठापनिकानिर्युक्तिमां लख्युं ठे के:-

“ दोस्त्रि य दिवद्भस्त्रे, दग्धमया पुत्तला ढ कायवा ।

समलेत्तमि ढ एको, अवद्भस्मीए ण कायवो ॥ ४१ ॥

तिस्त्रेव वत्तराई, पुणवसू रोहिणी विसाहा य ।

ए ए छत्रवत्तता, पणयालमुत्तसंजोगा ॥ ४२ ॥

अस्तिणि कित्ति मियसिर, पुस्तो महफणु इत्य चित्ता य ।

अपुराह मूल साढा, सवणवणिद्धाय भववया ॥ ४३ ॥

तह रेवदत्ति एए, पन्नरस तासह मुद्दत्ता ।

नक्कत्ता मायवा, परिद्वर्णविहि य कुसलेण ॥ ४४ ॥

सयभिसया भरणीओ, अहा अस्तेस साह जेढा य ।

एए छत्रवत्तता, पन्नरसमुत्तसंजोगा ॥ ४५ ॥

सारांश:-दोढक्षेत्री षट्त्रे पीसतालीस मुहूर्त्तीयां नक्षत्रोमां का-
जना वे पुतळां करवां. त्रीस मुहूर्त्तीयां नक्षत्रोमां एक पुतळुं काजनुं
करवुं. पंदर मुहूर्त्तीयां नक्षत्रोमां तथा अत्रिजित नक्षमां पुतळुं करवुं
नहीं ॥ ४१ ॥ हवे पीसतालीस मुहूर्त्तीयां कयां कयां, त्रीस मुहूर्त्तीयां
कयां कयां अने पंदर मुहूर्त्तीयां कयां कया ते अनुक्रमे देखाने ठे. १
उत्तराफल्गुनी, २ उत्तराषाढा, ३ उत्तराजाडपद, ४ पुनर्वसु, ५ रोहिणी,
६ विशाखा, आ ढ नक्षत्रो पीसतालीस मुहूर्त्तना ठे तेमां कोई साधु
अथवा साध्वीए काळ करेल होय तो काजनां वे पुतळां करवां ॥ ४२ ॥
१ अश्विनी, २ कृत्तिका, ३ मृगशिर, ४ पुष्य, ५ मघा, ६ पूर्वाफल्गुनी,
७ इस्त, ८ चित्रा, ९ अनुराधा, १० मूल. ११ पूर्वाषाढा, १२ अवघण,
१३ धनिष्ठा, १४ पूर्वाजाडपद, १५ रेवती, आ पंदर नक्षत्रो त्रीस
मुहूर्त्तनां ठे. ते पारिष्ठापनिका विधिना कुशल पुरुषोए जाणवा तेमां एक
पुतळुं करवुं. ॥ ४४ ॥ १ शतजिषा, २ ज्ञरणी, ३ आर्द्रा, ४ अश्लेषा,
५ स्वाति ६ जेष्ठा, आ ढ नक्षत्रो पन्नर मुहूर्त्तनां ठे. तेमां पुतळुं
करवुं नहि. ॥ ४५ ॥

प्र०-१३१-श्रीतीर्थकरमहाराजा मातानी कुक्षिमां गर्भपणे अवधिज्ञान सहित जेम उत्पन्न थाय ठे तेम अन्य मनुष्य अवधिज्ञानसहित गर्भावासमां आवे या नहि ?

उ०-श्रीशान्तिनाथस्वामिनो जीव पोताना आठमा वज्रायुध नामना चक्रवतिना जवमां अवधिज्ञानसहित मातानी कुक्षिमां गर्भपणं उत्पन्न थया हुता एवुं कथन श्रीशान्तिनाथचरित्रमां ठे. श्री तीर्थकर महाराजाठ अवधिज्ञान सहित माताना गर्भमां आवो उत्पन्न थाय ठे तेम बीजा पख उत्तम पुरुषो उत्पन्न थाय.

श्री प्रज्ञापन्ना सूत्रना पांचमा पदनी टीकामां उल्लेख ठे के-

“ तिर्हि नाणेहिं ” ति, यदा कश्चित् तीर्थकरो अनुत्तरोपपातिकदेवो वा भगवत्पतितेनावधिज्ञानेन जघन्यामवगाहनायामुत्पद्यते तदाऽवधिज्ञानमपि लभ्यते इतीह त्रिमिश्रानैरित्युक्तम् । ”

सारांशः-जघन्य अवगाहना मनुष्यमां ‘ तिर्हि नाणेहिं ’ आ सूत्रनी व्याख्याकरतां टीकाकार महाराज श्रीमलयगिरिजी जगवान् कहे ठे के:-ज्यारे कोई तीर्थकरदेव अथवा अन्य कोई अनुत्तरोपपातिक देव अवधिज्ञानसहित जघन्य अवगाहना मनुष्यमां उत्पन्न थाय त्तारे अवधि ज्ञान पण छाजे तेथी अर्ही त्रण ज्ञान कहां.

तथा श्रीजगवती सूत्रना त्रीजा शतकना त्रीजा उद्देशानी टीकामां कछुं ठे के-

“ अवधिज्ञानं क्षेत्रतः कियचिरं भवति त्रयस्त्रिंशत् सागरोपमाणि कालतस्तु सातिरेका षट्षष्टिरिति । ”

सारांशः-अवधि ज्ञान क्षेत्रथी केटखा काल होय ? तेत्रिंश-सागरोपम, कालथी अवधि ज्ञान केटखा काल ? ढासठ सागरोपमथी अधिक काल आ पाठथी पण श्रीतीर्थकर महाराज शिवाय अन्य

પણ ઉત્તમ પુરુષો અવધિજ્ઞાન સહિત ગર્જાવાસમાં આવે યમ સિદ્ધ થાય છે.

પ્ર૦-૧૩૩-અવધિજ્ઞાનનો વિષય રૂપી પદાર્થને જાણવાનો છે અને મનઃપર્યાય-જ્ઞાની પણ મનોવર્ગણના પુદ્ગલોને જ જાણે છે તેમજ મનોવર્ગણના પુદ્ગલો રૂપી પણ છે તો પછી મનઃપર્યાયજ્ઞાનને જુદું માનવાની જરૂર શી છે ? અવધિજ્ઞાન અસંસ્થાત ખેદે છે તેમાં તેનો સમાવેશ કરવામાં બાધક શું ?

ઉ૦-મનઃપર્યાયજ્ઞાન દર્શન વિના કેવલ મનોદ્રવ્યનું જ પ્રહ્ણ કરે છે. અવધિજ્ઞાન દર્શનપૂર્વક કોઈક મનોવ્યતિરિક્તગ્રાહી અને કોઈક હજયગ્રાહી હોવાથી જિજ્ઞ છે. શ્રીજગવતી સૂત્રના પ્રથમ શતકના ત્રીજા હવેશનાની ટીકામાં કહ્યું છે કે:-

“ મનઃપર્યાયજ્ઞાન મનોમાત્રદ્રવ્યગ્રાહકમેવાદર્શનપૂર્વકં ચ, અવધિજ્ઞાનં તુ કિન્ચિન્મનોવ્યતિરિક્તદ્રવ્યગ્રાહકં કિન્ચિદ્બોમયગ્રાહકં દર્શનપૂર્વકં ચ । ”

સારાંશ:-મનઃપર્યાયજ્ઞાન, કેવલ મનોદ્રવ્યને પ્રહ્ણ કરનાર હોય અને દર્શનથી રહિત જ હોય. અવધિજ્ઞાન દર્શનપૂર્વક હોય અને કોઈક અત્રિજ્ઞાન મનઃપર્યાય દ્રવ્યથી વ્યતિરિક્ત દ્રવ્યને પ્રહ્ણ કરે અને કોઈક અવધિજ્ઞાન મનોદ્રવ્ય તથા અન્ય દ્રવ્યને હજયને પ્રહ્ણ કરનાર હોવાથી મનઃપર્યાય જ્ઞાનથી અવધિજ્ઞાન જિજ્ઞ છે, તથા અવધિજ્ઞાનના સ્વામી ચારે ગતિના જીવો છે અને મનઃપર્યાય જ્ઞાનના સ્વામી તો સાધુ મહર્ષિઃ જ છે.

શ્રી પ્રજ્ઞાપત્તા સૂત્રના પાંચમા પદની ટીકામાં કહેલ છે કે:-

“ ચારિત્રિણામેવ મનઃપર્યાયજ્ઞાનસદ્માવાત્ । ”

સારાંશ:-ચારિત્રપાત્ર મહર્ષિ મહાત્માઝને જ મનઃપર્યાયજ્ઞાનનો સદ્જ્ઞાત્ત્વ હોવાથી, શ્રીનંદીસૂત્રની ટીકામાં તથા શ્રીપ્રજ્ઞાપત્તા

सूत्रनात्रीजा पदनी टीकामां पण 'आमर्षोषध्यादि लब्धिवन्त महर्षि-
उने मनःपर्यायज्ञान उत्पन्न थाय' एवा स्पष्ट उल्लेखो ठे ते पाठो प्रश्न
१ए मां लखेल होवाथो अहीं लखेल नथी.

प्र०-१३४-देवो मयमांसादि पदार्थानुं जक्षण करे ?

उ०-देवोने आहारनी झ्हा थाय के तरतज सारपुद्गलो सर्वांगे
परिणत थाय ठे. देवोने कवलाहार होतो नथी. जे चंकिना, महा-
काष्ठी आदि हिंसक देवो ठे ते पूर्वजवना अज्यासथी मयमांसादि-
कनी आहुतिने मात्र देखवाथोज संतुष्ट थाय ठे पण जोजन करता
नथी. श्रीलोकप्रकाशना वारमा सर्गमां महोपाध्यायजी श्रीमान्
विनयविजयजी महाराजे स्पष्ट उल्लेख करेलो ठे के:-

“ आहारे चित्तसंकल्पो-परिणताः सारपुद्गलाः ।

सर्वांगेषु परिणमे-त्येषां कालिकास्तु न ॥ ६५ ॥

ये तु हिंसाः सुरा वीर-चंडिकाकालिकादयः ।

मयमांसाद्याहुतिभि-स्तुष्यन्ति तपिता इव ॥ ६६ ॥

तेऽपि पूर्वमवाभ्यासात्, पापा मिथ्याभनोहिताः ।

मयमांसादि चित्तैव, तुष्यन्ति न तु जुंजते ॥ ६७ ॥ ”

सारांशः-देवताउने कवलाहार होतो नथी. आहार करवानो
मनमां संकल्प मात्र थाथी सारपुद्गलो उपस्थित थइ सर्व अंगोमां
परिणत थाय ठे. वीरचंकिना, काळिकादिक जे हिंसदेवो मयमां-
सादिकनी आहुतिथी तृप्तनी जेम संतोष पामे ठे ते पण मिथ्यात्वथी
मोहित थयेला पापी देवो पूर्व जवना अज्यासथी मयमांसादिकने
देखीनेज संतुष्ट थाय ठे पण कवलाहार तेमने न होवाथी तेउं
खाता नथी.

प्र०-१३५-वर्त्तमान समयमां कोईक साधु तथा कोईक आवक कहे
ठे के 'श्रीजिनागममां ज्यां ज्यां प्रतिमापूजाना पाव ठे त्यां केवल चंदन-

પૂજાનું વર્ણન આવે છે પણ કેશરનું વર્ણન આવતું નથી' આ પ્રમાણે કહી શ્રી જિનપૂજામાં કેશરનો નિષેધ કરે છે તે યોગ્ય છે ?

હા—‘ શ્રી જિનેશ્વરદેવની પૂજામાં શાસ્ત્રમાં કેશરનું વર્ણન નથી એમ કહેનાર સાધુ કે યદ્વસ્યે જૈનશાસ્ત્ર કોઈ વસ્તુ વાંચેલ હોય અથવા સાંજીલેલ હોય એમ સંજવતું નથી અન્યથા આ પ્રમાણે મિથ્યા-જાણ કેમ કરે ? શાસ્ત્રમાં સ્થાન સ્થાનમાં પૂજામાં કેશરનું વિધાન છે. તે સંબંધી કેટલાક પાઠોનું દિગ્દર્શન કરાવું હું. મહોપાધ્યાયજી શ્રી માનવિજયજી મહારાજ શ્રીધર્મસંપ્રદાયમાં લેખે છે કે:—

“શુદ્ધગન્ધોદકમ્પક્ષાલનકુંકુમમિઅગોશીર્ષચન્દનવિલેપનાદ્ધીરચનગોરો-
ચનમુગમદાદિપત્રમદ્વક્ષરણનાનાજાતીયપુષ્પમાલારોપણચીનાંશુકવલ્લપરિ-
ષાપનકૃષ્ણાશુભિઅકર્પૂરદહનાનેકદીપોદ્યોતનસ્વચ્છાલ્પજ્વાલાક્ષતાદ્વમદ્વલ્લ-
લ્લનચિત્રિષ્પુષ્પયદ્વરચનાદિ વિવેચ્ય”

સારાંશ:—શુદ્ધ અને મુગન્ધિ જાળે કરીને પ્રદાલન, કેસરમિ-
શ્રિત ગોશીર્ષ ચંદને કરી વિલેપન, આંગીનું રષ્ણું તથા ગોરોચન,
કસ્તુરી વગેરેથી પત્રાદિ (બુટા) ની રચના, અનેક જાતિના પુષ્પોની
માલાનું ચઢાવવું, ચીનાશ વસ્ત્રનું પહેરાવવું, કૃષ્ણાગરુ મિશ્ર કર્પૂરનો
ધૂપ, અનેક દીપકોનો પ્રકાશ અને સ્વત્ત્વ, અલંકાર ચોલાથી અદ્વત્ત-
ગણતું આલેખન તેમજ ત્રિચિત્ર પુષ્પયદ્વની રચના કરવો. શ્રોજ્ઞાન-
સારમાં ન્યાયાચાર્ય શ્રીયશોવિજયજી મહારાજે કહ્યું છે કે:—

“ભક્તિઅધ્યાનશુદ્ધગોન્મિઅપાટીરજઙ્ગવૈ: । ”

શ્રીન્યાયાચાર્ય પોતેજ બનાવેલ જ્ઞાનસારના ટકામાં ઉપરોક્ત
પૂર્વાર્કનો અર્થ નીચે પ્રમાણે કર્યો છે:—

ત્રિક્તિ કળ આરાધ્યતા જ્ઞાન, અધ્યાન કળ ‘ ઇસ અદ્વે ’ યદ્વો
સદ્વહ્ના તે રૂપ જે ‘ શુદ્ધગોન્મિઅપાટીરજઙ્ગવૈ: ’ કળ કેસરમિશ્રિત
ચંદનરસ તેણે કરી.

१ “असंसक्तशोषितजात्यकेसरकर्पूरादिमिश्रओखंडवर्धणं ”

२ “कर्पूरकुंडुमादिमिश्रगोशीर्षचंदनविलेपनाङ्गीविधानादि ”

३ “केसरबहुलचन्दनविलेपनेन ”

सारांशः—१ जंतु रहित अने साफ करेहुं उत्तम जातिनुं केसर अने कर्पूरादिके करीने मिश्रित चंदननुं घसवुं. २ कर्पूर अने केसरादियो मिश्रित गोशीर्ष चंदननुं विलेपन अने आंगोनी रचना करवी विगेरे. ३ केसर मिश्रित चंदनना विलेपने करीने. आ प्रमाणे श्री भारूविधिमां त्रण पाठो ठे.

श्री आचारोपदेशमां श्रीमान् चारित्रसुंदरगणीजोप कहेल ठे केः—

“ सध्वनं सकाशमीरं, विनार्था न विरच्यते ” ।

सारांशः—१ केसरे करीने सहित एवा शुद्ध चंदन विना जिनेश्वर देवनी अर्चा नाम पूजा यह शकें नहि.

“गन्धोदकादिभिः स्नपनं, सुरभिसुकुमालवलेपनांगदुष्कने, वनसार-कुंडुमादिभिर्विलेपनांग्यादिविधानं” इति—(श्रीसंघाचार भाष्ये ओमहरि-मन्त्रसूरीश्वरादिसंहन्वओललितविस्तराद्यन्तर्गत—“पुष्पामिषस्तोत्रप्रतिपत्ति-पूजानां यथोत्तरं प्राधान्यमिति ” एतत्पाठाशयाविष्कारप्रसंगे श्रीधर्मचोब-धरयः)

सारांशः—सुगंधी जलादिय करीने स्नान कराववुं, सुरभि अने सुकोमल वस्त्रे करीने अंगकुंडन करवुं. बरास अने केसर विगेरे करीने विलेपन अने आंगी आदिनुं रचवुं. आ प्रमाणे श्री संघाचार जाप्यमां श्रीमान् हरिजडसूरीश्वरजी महाराजा विगेरेण धनावेश लत्रित विस्तरा आदि ग्रन्थोमां आव्रताः—

“ पुष्पामिष स्तोत्रप्रतिपत्तिपूजानां यथोत्तरं प्राधान्यमिति ”

आ पाठनो आशय प्रगट करवाना प्रसंगे श्रीमान् धर्मचोब-सूरिजी महाराज कहे ठे.

શ્રીયોગશાસ્ત્રમાં કલિકાલસર્વજ્ઞ જગવાન્ શ્રીમદ્દેવચન્દ્રસૂરી-
શ્વરજી મહારાજાએ કહ્યું છે કે:-

“ સર્વૌષધિકર્પૂરકુંકુમશ્રીલ્પદાગ્રમૃતિમિજૈલમિઐર્ધૃતલુગ્ધમૃતિમિઃ
સ્નાનકરણમ્ ” इति—

સારાંશ:-સર્વૌષધિ, કર્પૂર, કેસર, ચંદન અને શ્વરુ વગેરેથી
તેમજ જલમિશ્રિત થી અને ડુબ વગેરેથી સ્નાન કરવું.

શ્રી પંચસ્તુમાં તથા તેની ટીકામાં જગવાન્ શ્રીહરિજ્ઞસૂરી-
શ્વરજી મહારાજાએ કહ્યું છે કે:-

“ સુગંધધૂપપાણિમસલ્લોસહિમાદૃદિ ચ પ્લવણ

કુંકુમગાદિધિલેખનમસુરાર્દિ મળાર્દ મહં ॥ ૩૨ ॥ ” इति—

તદુત્તો ચ “શુભગન્ધધૂપપાણિયસર્વૌષધ્યાદિમિસ્તાવત્ સ્નપન પ્રથમમેષ
ધ્ય: કુંકુમાદિધિલેખન તદતિસુરભિગન્ધેષ મનોહારિ દર્શનેન ચ માલ્યમિતિ”

સારાંશ:-સુગંધવાળું અને ધૂપથી ધૂપિત એવું પાણિ અને દરેક
જાતની ઔષધિ વગેરે કરીને પ્રથમ સ્નાન કરાવવું ત્યારબાદ કેસર
આદિય કરીને વિલેપન કરવું અને ગંધે કરીને અતિ સુગંધવાળી તેમજ
દર્શને કરીને મનોહર એવી માલાનું બઢાવવું.

શ્રીમાન્ પૂજ્યપાદ શ્રીદેવેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ શ્રીઆરુદિન-
કૃત્ય નામા પ્રંથમાં લખે છે કે:-

“ કુસિંગકપૂરમીસં, કારં ગંધોદગે વરં ।

તમો શુભળનારે હ, ન્હવેહ અતિસંશુતો ॥ ૫૮ ॥

કપૂરમીસિયં કારં, કુંકુમં ચંદનં તદા ।

તમો ચ જિણર્વિભાણિ, માલેણ મણુલિપય ॥ ૩૧ ॥ ”

સારાંશ:-કેશર અને કપૂરે કરીને મિશ્ર શ્વેષ્ટ સુગંધી જણ કરીને
તે પઢી જકિવાન્ આત્મા ત્રણ શુભનના સ્વામિને સ્નાન કરાવે ॥૫૮॥
કેશર તથા ચંદનને ચરાસથી મિશ્રિત કરીને તે પઢી જાવપૂર્વક

શ્રીજિનેશ્વર જગવંતના વિંબોને વિલેપન કરવું. ॥ ૬૧ ॥

શ્રીધર્મરત્નપ્રકરણની સ્વોપદ્ધા ટીકામાં પૂજ્ય શ્રીશાંતિસૂરજી મહારાજે શ્રીતત્ત્વાર્થસૂત્રાદિ પાંચસો ગ્રંથના કર્ત્તા શ્રી ઉમાસ્વાતિવા-
ચક મહારાજકૃત પૂજાવિધિનું કેસરને વિદિત કરતું કાવ્ય લલેલ છે:-

“ સર્પિદુગ્ધદધિપ્રતુચ્છકુસુમૈર્ધુપામ્બુદીવૈસ્થા,
ગંધસ્નાત્રસુગન્ધિચન્દનરસૈઃ પ્રત્યગ્રસત્કુંકુમૈઃ ।
પૂજાં નિર્જિતદ્વિષોઽમ્લધિયઃ કુર્વન્તિ યે ભાવતો,
શુત્ત્વા સૌખ્યમિદ્ધામરં ચ સતતં તે યાન્તિ શીઘ્રં શિવદ્ ॥ ૧ ॥
इति श्री उमास्वाति वाचककृतपूजाविधौ इत्युक्तमस्ति ।”

સારાંશ:-ધી, હુધ, દહીં, પ્રફુલ્લિત કુસુમ, ધૂપ, જલ અને દીવાલ
કરીને તથા ગંધસ્નાત્ર તથા સુગંધી ચંદનનો રસ અને સ્વહ-શ્રેષ્ઠ
કેશરે કરીને શ્રી વીતરાગદેવનો જે નિર્મલ બુદ્ધિવાનો નાવથી પૂજા
કરે છે તે દેવતાના સુનિરંતર સુખોને જોગવીને અવિલંબે મોક્ષમાં
બીરાજમાન થાય છે ॥ ૧ ॥ આ પ્રમાણે શ્રી ઉમાસ્વાતિ વાચક મ-
હારાજકૃત પૂજાવિધિ નામા પ્રકરણમાં કેશરનું પ્રતિપાદન કરેલ છે.

સંમાનનીય શ્રીસંમતિતર્કનો દૃષ્ટિમાં પણ કહ્યું છે કે:-

“ भगवत्प्रतिमाया भूषणाचारोपणं कर्मक्षयकारणं कर्तुमनम्रसादजन-
कत्वात् कुंकुमायालेपनवत् ॥”

સારાંશ:-શ્રીજિનેશ્વર જગવાનની પ્રતિમાને આચૂષણ આદિનું
આરોપણ કેસરના વિલેપનનો માફક (આદિ શબ્દથી ચક્ષુ, તિલક,
આંગીરચના) ચૂષણ ચક્રાવનારના મનને પ્રસાદ ઉત્પન્ન થવાનું કારણ
હોવાથી, કર્મક્ષયનું કારણ છે.

આ પાઠમાં શ્વેતાંબર દિગંબર બંને પદ્ધતિને પ્રમાણમૂલ કેશર પૂજાના
દૃષ્ટાંતથી આમૂષણનો સિદ્ધિ કરી છે. વર્તમાન કાલમાં કેટલાક
શ્રદ્ધાહિનો ચક્ષુ, તિલક, આચૂષણ શ્રોત્સ આદિ વિષ નાના

પ્રકારની શંકાઈ કરે છે તેમને આ સંમતિસૂત્રની વૃત્તિના પાઠથી અસત્ય શંકાઈ કરો આત્માનું યથાપાત્ર ન થાય તેમ વર્તન કરવા જરૂર છે. તથા 'શ્રીસુપાસનાહચરિય' ત્રા દ્વિતીય પ્રસ્તાવમાં સ્ત્રલેષ છે કે:-

“તિત્થેસરસ્સ વેદં, જયળાપ લુહિજળ સઘત્તો ।

અઘહ ય સુરહિગોસીસચંદળ-સંમીસદ્ધુસિદ્ધેર્ણ ॥ ૨૮૧ ॥”

સારાંશ:-ચતનાપૂર્વક અંગહુણાપ કરીને ચારે વાજુણી શ્રીતી-ર્થકર મહારાજના શરીરને સાફ કરીને ગોશોર્ષચંદન મિશ્રિત કેશરે કરીને પૂજા કરે. ॥ ૨૮૨ ॥

શ્રીતિલકાચાર્યકૃત પ્રતિષ્ઠાકલ્પમાં પણ સ્ત્રલેષ છે કે:-

“કાશ્મીરનીરપૂરે, ક્રિયમાળસાગ્રમત્ર જિનવિન્મસ્મ ।

મગ્ધજનચિત્તરંગે-રિવ રક્તં હરતુ કુરિતાનિ ॥ ૧ ॥”

સારાંશ:-જન્ય જનોના મનના રાગે કરીને રક્ત પણ કેશરના જલના સમૂદે કરીને જ્ઞાત્ર કરાવાતું શ્રીજિનેશ્વર જગવંતનું વિન્મ જન્ય-જનોના પાપોને હરણ કરો.

ચતુર્દશ પૂર્વધર શ્રુતકેવલી જગવાન્ શ્રી જગ્જ્વાહુસ્વામિજી મહારાજે પણ શ્રીપૂજાપંચાશિકામાં સ્ત્રલેષ છે કે:-

“સુહર્વ હિ વરાસં, કુંકુમધર્પ્ય સુગિન્દ્ર્ય કાલે ।

ચંદળસુગવસહિયં, વિલેખનં વિ ય ફલં સેર્ય ॥ ૧૧ ॥”

સારાંશ:-શ્રીજિનેશ્વરદેવને ધિન્મકાલમાં શુદ્ધ દ્રવ્ય ચંદનનો સુગંધ સહિત વરાસ અને અલ્પ કેશરનું વિલેખન પણ મોક્ષના ફલને આપે છે.

આ શિવાય અન્ય ગ્રંથોમાં કેશરના પાતો ઘણાજ છે માટે જે કોઈ કેશરનો નિષેધ કરે છે તે શ્રીજિનેશ્વરદેવની પૂજામાં અંતરાય કરનાર છે. શ્રીજિનેશ્વરદેવની પૂજામાં અંતરાય કરવાથી મહા કમવા વિપાક જોગવવા પમે છે તેનાથી કરનાર જન્યજનોપ કેશરનો નિષેધ કરવો યોગ્ય નથી.

प्र०-१३६-आलोकने अर्थे व्याधिना प्रतिकारने माटे वैद्यादि-
कनो भक्ति सत्कारनी जेम प्रज्ञावशाळी यद् यक्षिणीनो कोई मानता
पूजा करे तो कंई बाधक आवे ?

उ०-वर्त्तमान काळमां आ लोकना कार्यने अर्थे प्रज्ञावशाळी
यद् यक्षिणी आदि देवोनी पूजा मानता करवाथी वक्र अने जक-
जीवोने मिथ्यात्वनुं कारण यवाथी मिथ्यात्व लागे अने तेथी पर-
भवमां दुर्लभबोधिपणाने प्राप्त थाय.

श्रीभारुप्रतिक्रमणसूत्रनी वृत्तिमां कहुं ठे के:-

“ यथा वैद्यादयो व्याधिप्रतिकारार्थं धनभोजनवसनादिना बहु
मन्यन्ते तथा सप्रभावयक्षयक्षिण्यादीनामप्येहलौकिकफलार्थं पूजोपयाचि-
तादौ को दोषः ? मिथ्यात्वं हि तदा स्याद्यदि मोक्षप्रदोऽयमिति बुद्ध्याऽऽरा-
ध्येत यदाहुः—

‘ भदेवे देवबुद्धियां, शुरुधीरगुरो व या ।

अथर्मे बर्मेवुद्धिश्च, मिथ्यात्वं तद्विपर्ययात् ॥ १ ॥ ’

अभूयते च-विशुद्धहससम्यक्त्वा रावणकृष्णश्रेणिकामयकुमारादयोऽपि शत्रु-
जयपुत्रप्राप्त्याद्यैहिककार्यार्थं विद्यादेवतापाराधनं कृतवन्त इति, ततश्चेहलो-
कार्यं यक्षापाराधनेऽपि किं नाम मिथ्यात्वं ? सत्पद्म, तत्त्ववृत्त्याऽदेवस्य देव-
त्वबुद्ध्याऽऽराधन एव मिथ्यात्वं तथाऽपि यक्षापाराधनमिहलोकार्थमपि
आवकेण वर्जनीयमेव, प्रसंगाद्यनेकदोषसंभवात् । प्रायो हि जीवा मन्दबु-
धवक्रबुद्धयः, सम्प्रति च विशिष्य ते शोचं विमृशन्ति-यद्यनेन विशुद्धस-
म्यक्त्वेन महात्मना यक्षापाराधनं विधियते तदा नूनमयमपि देवो मोक्ष-
प्रदतया सम्यगाराध्य इत्यादिपरम्परया मिथ्यात्ववृद्धिस्थिरीकरणप्रसंगः ।
तथा वैहिकफलार्थमपि यक्षापाराधकस्यापि प्रेत्यबोर्विदुःप्रायः । उक्तं च-

‘ अज्ञेन सत्ताणं, मिच्छतं ज्ञो जणेह सूहृष्या ।

सो तेण निमित्तेण, न लह्ह बोहिं जिणाभिहिं ॥ १ ॥ ’

रावणकृष्णादिभिश्च तत्समयेऽहं बर्मेत्येतदर्थमभ्योऽतिशायिमया सर्वप्रतीत-
त्वेनापवादपदे यदि विद्याराधनादि कृतं तथापि तदालम्बनग्रहणं नो
चिन्तम् । यतः-

‘ જાણિજ્ઞ મિચ્છદિદ્ધો, જે ય પરાલંબનાહ ચિપ્પંતિ । ’ ॥ ”

સારાંશઃ—જેમ વ્યાધિના પ્રતિકારને અર્થે ધન, યોજન અને વ-
જ્રાદિકોષ કરીને વૈદ્યાદિકોને વધુ માનીય ઢીય તેમ પ્રજાવશાળી
યક્ષ યક્ષણીઈને પણ આ લોકના ફલને અર્થે પૂજા માનતાદિ કર-
વામાં શો દોષ છે ? મિથ્યાત્વ દોષ તો ત્યારે લાગે કે જો મોદના દાતા
આ દેવ છે યદી બુદ્ધિથી આરાધન કરીય. કહ્યું છે કે—અદેવમાં જે
દેવબુદ્ધિ તથા અગુરુમાં જે ગુરુબુદ્ધિ અને અધર્મમાં ધર્મબુદ્ધિ આ
પ્રમાણે વિપરીતપણાથી મિથ્યાત્વ કહીય. સાંજઢીય ઢીય કે નિર્મલ
દૃઢ સમ્યગ્દૃષ્ટિ શ્રીરાવણ, શ્રી કૃષ્ણમહારાજ, શ્રીશ્લેષિક મહારાજા
અને શ્રીઅજયકુમારાદિકોષ પણ શત્રુના જયને અર્થે, પુત્રપ્રાપ્તિ આદિ
આલૌકિક અર્થે વિદ્યાદેવતાદિનું આરાધન કરેલ છે. તો પઢી આ
લોકના અર્થની સિદ્ધિ માટે યદ્દાદિનું આરાધન કરવું યમાં મિ-
થ્યાત્વ કેવી રીતે ? સત્ત્વ છે. તત્ત્વ વૃત્તિથી અદેવને દેવની બુદ્ધિથી
આરાધન કરવું તેજ મિથ્યાત્વ છે તો પણ યદ્દાદિનું આ લોકને
અર્થે આરાધન કરવું પ્રસંગાદિ અનેક દોષોનો સંજવ હોવાથી આ-
વકોને વર્જનોય છે. પ્રાય મંદબુદ્ધિ, મુગ્ધ અને વ્રુદ્ધિ જીવો વર્ત-
માન કાલમાં વિશેષ કરીને છે, તેઢ આ પ્રમાણે વિચાર કરે કે—આ
વિશુદ્ધ સમ્યક્ત્વંત મહાત્મા યદ્દાદિનું આરાધન કરે છે ત્યારે નિ-
અચર્યા આ દેવ પણ મોદનો દાતા અને આરાધન કરવાને યોગ્ય
છે. શ્યાદિ પરંપરાય કરીને મિથ્યાત્વનો વૃદ્ધિ અને (મુગ્ધ લોકોને)
મિથ્યાત્વમાં સ્થિર કરવાનો પ્રસંગ આવે. તેથી આલોકના ફલને
અર્થે પણ યદ્દાદિનું આરાધન કરનાર પરજવમાં ધુર્લજબોધી થાય છે.
કહ્યું છે કે—અન્યજીવોને મિથ્યાત્વ જે મૂર્લ આત્મા પેદા કરે તે જીવ
અન્યને મિથ્યાત્વપેદા કરવાના કારણથી ઓ જિનેશ્વર જગવાને ક-

हेल बोधिने प्राप्त न थाय. श्रीरावण अने श्रीकृष्णमहाराजादि-
कोष ते काळसां अन्य धर्मोत्थी श्री अर्हत् जगवान्ना धर्मतुं अति-
शायीपणुं सर्व जनोमां प्रतीत होवाची अपवादथो विद्यातुं आराधन
कर्यु तो पण तेमनुं आखंबन ग्रहण करतुं उचित नथो. कहुं ठे के:-
जे पन्वाने साटे बीजानुं आखंबन ग्रहण करे ते मिथ्यादृष्टि जाणवो.

प्र०-२३७-श्रीजिनेश्वरदेवनी नवांगे पूजा करवानुं शास्त्रोक्त ठे ?

उ०-१ अंगुठे, २ ढींचणे, ३ हस्ते, ४ खजे, ५ मस्तके, ६ क-
पाले, ७ कंठे, ८ हृदये, ९ उदरे आ नव अंगे पूजा करवानुं श्रीप्र-
ज्ञापन्ना सूत्रनारचयिता श्रीश्यामाचार्य महाराजना गुरु अने श्रीतत्त्वा-
र्थमहासूत्रादि पांचसो ग्रंथना कर्त्ता श्री उमास्वाति वाचक महाराजे
पूजाप्रकरणमां कहुं ठे के:-

“ भूमिजालुकरासेषु, धूमि पूजा यथाक्रमम् ।

भाले फेठे हृदांभोजो-दरे तिलककारणम् ॥

नवमिस्तिलकैः पूजा, करणीया निरन्तरम् । ”

सारांश:-१ चरण अंगुठे, २ ढींचणे, ३ हस्ते, ४ खजे, ५ मस्तके,
६ कपाले, ७ कंठे, ८ हृदये अने ९ उदरे आ प्रमाणे क्रमे करीने तिलक
करवां. आ प्रमाणे नव तिलकोची निरंतर पूजा करवी.

आपाठची “ प्रजुना सर्वांगे मस्तकची चरण पर्यंत उक्त शीतळ
द्रव्योषती ज्ञाविकजनोप सदाय विलेपन करतुं जोइय मात्र अमुक
अंगे तिलक करवा करतां सर्वांगे सर्वोत्तम शीतळ द्रव्योषती विलेपन
करवामां अन्यास जविकजनोप राखवो जोइय ” आ प्रमाणे विरुद्ध
खनार तथा बोलनार शास्त्रना उत्थापक ठे ए स्पष्ट ठे तथा श्री
चण्द पूर्वधर श्रुत केवळी जगवान् श्रीजगद्वाहु स्वामिजी महाराजे
पण पूजापंचाशिकांमां खलेल ठे के:-

“નૃવળે પચ્છા તિલથં નવ અંગમ્મિ ય તેરસે ઠાળે ”

સારાંશ:-જ્ઞાન વિગેરે કર્યા પછી પ્રચુના નવ અંગે અને તેર સ્થાને તિલક કરવાં ૧ ચરણના બે અંગુલે, બે ઢીંચળે, ૩ બે હાથે, ૪ બે સ્તને, ચાર અંગના આઠ સ્થાનોમાં અને બાકી ૫ મસ્તક, ૬ કપાળ, ૭ કંઠ, ૮ હૃદય અને ૯ નાજિ આપાંચ અંગોના પાંચ સ્થાન મહી નવ અંગના તેર સ્થાનમાં તિલક કરવાં.

પ્રૃ-૧૩૯-શ્રીઅરિહંત જગવાન્ના મંદિર ઉપર રહેલ ધ્વજાની ઢાયા પદ્મસ્થના ઘર ઉપર પડે તેનું શું ફલ ?

ઉ-દિવસનો પ્રથમ પહોર અને ચોથા પહોરને વર્જી બીજા પહોરની તથા ત્રીજા પહોરની ઢાયા પડે તે સર્વથા સારી નહીં.

શ્રી વાસ્તુસારમાં કહ્યું છે કે:-

“ પદ્મંતજામ વજિય, વયાદ્ દુતિપહરસંમધી ઢાયા ।

દુહદાયા નાયવા, તમો વજસેળ વજિજ્ઞા ॥ ૧ ॥ ”

સારાંશ:-દિવસનો પ્રથમ અને ચતુર્થ પહોર ઢોકી ધ્વજાદિની બીજા તથા ત્રીજા પહોર સંબંધી ઢાયા દુઃખદાયક જાણવી તે માટે પ્રયત્ને કરી વર્જવી અર્થાત્ પહેલા અને ચોથા પહોરની ઢાયા કંઈ પણ નુકશાન કરતા નથી.

શ્રીવિવેકવિલાસના આઠમા ઉપાસમાં પણ કહેલ છે કે:-

“ પ્રથમાંત્યયામવર્જી, ત્રિધિપહરસંમધી ।

ઢાયા દુઃખધ્વજાદીનાં, સદા દુઃખપ્રદાયિની ॥ ૧૧ ॥ ”

સારાંશ:-પહેલા અને અંત્ય-ચતુર્થ પહોરને ઢોકી બીજા અને ત્રીજા પહોરમાં ઉત્પન્ન થયેલી દુઃખનો અથવા ધ્વજાદિકની ઢાયા ઘર ઉપર પડે તે નિરંતર દુઃખદાયક છે.

પ્રૃ-૧૩૯-શ્રી વર્તમાનતપની ઠેલીની આરાધના કરનારા

उत्तम आत्मा के जेठ पचास, साठ के सीतेर ठंढो अथवा तेथी पण अधिक आगल वधी गया होय तेउ आर्यबिलमा ठाशथी बनेली वस्तुनो उपयोग करी शके या नहि ?

उ०—आर्यबिलमा ठाशथी बनेली कोइ पण वस्तुनो उपयोग थइ शकेज नहि. आर्यबिलमा ठाशथी बनेली वस्तुनो उपयोग करवाथी तो तेना प्रत्याख्याननोज जंग थाय. ठाशथी बनेली वस्तुनो उपयोग करीने करवामा आवता आर्यबिलनी स्थिति विष्णुना फल्लाहारी उपवासना जेवीज थइ जाय. भ्रमण जगवान् श्रीमहावीरस्वामिना शासनमां वधारेमां वधारे बमासी तपनी आज्ञा ठे तेनो आराधना कोइ दुध के ठाश पीने करवा लागे तो ते नज थइ शके, तेवीज रीतिप ठाशथी बनेली चीजनो उपयोग करीने कोइ श्री वर्द्धमान तपनी ठंढीनी आराधना करवा छ्हे तो ते पण थइ शके नहि, कारणके कोइ जैनशास्त्रमां तेम करवानुं फरमान नथी या प्रामाणिक परम्परा (आची परम्परा पण श्रीजिनशासनमां आंगमवत् मनाय ठे अने पूजाय ठे) थी प्रचार पण नथी. माटे तपना अर्थि आत्माप आर्यबिलमां पण ठाशथी बनेली वस्तुने प्रोजनमां वापरीने तपनी आराधनाने धदखे विराधनाना प्रागीदार न बनवुं.

प्र०—१४०—सम्यग्ज्ञाननो आराधना माटे जे ऋष्य आत्माप शुक्ल पंचमीनो उपवास अंगीकार कर्यो होय तेणे चांदरवा सुदि पंचमीना दिवसे उपवासज करवो जोइए के न करे तो पण आखे ? वळी जेने तिथिप लोओतरीनो नियन होय तेने पांचमना दिवसे लोखुं शाक खावाने कल्पे ?

उ०—शक्ति होय तो चोख अने पांचमनो ठठ करे, शक्ति न होय

तो चोथना दिवसे उपवास करवाथी चाले, पांचमना दिवसे लीलो-
तरीना नियमवाळाने जादरवा शुदी ५ मे लीलुं शाक तो खावाने
सर्वथा न कष्टे. पादशाहप्रतिबोधक परमप्रजावक जगद्गुरु श्री-
विजयहीरसूरीश्वरजी महाराजाएहीरप्रभमां खुलासो करेल ठे के:-

“ पर्युषणोपवासः पञ्चमीमध्ये गण्यते न वा इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-पर्यु-
षणोपवासः षष्ठकरणसामर्थ्याभावे पञ्चमीमध्ये गण्यते, नान्यथेति ॥७॥ ”

सारांशः-संवत्सरी (जादरवा शुदी ४)नो उपवास पांचममां
गणाय के नहि इति प्रश्न अत्र उत्तर-ठठ करवानी शक्तिना अज्ञावे
जादरवा शुदी चोथनो उपवास पांचममां गणाय पण ठठ करवानी
शक्तिवाळाने गणाय नहि. ॥

आ पाठमां शक्तिवाळाने ठठ करवा ज्यारे श्री जगद्गुरु महाराज
फरमावे ठे तो लीलुं शाक तो खवायज केम ? तथा बळी लखे ठे के:-

“ येन शुक्लपंचम्युबरिता भवति स यदि पर्युषणायां द्वितीयातोऽष्टमं
करोति तदैकान्तेन पंचम्यामेकाशनकं करोति उत यथारुच्या इति प्रश्नोऽधो-
त्तरम्-येन शुक्लपंचम्युबरिता भवति तेन मुख्यवृत्त्या तृतीयातोऽष्टमः कार्यः,
अथ कदाचित् द्वितीयातः करोति तदा पंचम्यामेकाशनकरणप्रतिषेधो
नास्ति, करोति तदा भव्यमिति ॥ १४ ॥ ”

सारांशः-जेणे शुक्ल पंचमी उच्चरेख होय ते जो पर्युषणामां
शुदीबीजथी अट्टम करे तो पांचमने दिवसे एकांते एकासणुं करे के
जेम झुा होय तेम करे इति प्रश्न अत्र उत्तर-जेणे शुदी पंचमी उ-
च्चरी होय तेणे मुख्यवृत्तिथी जादरवा शुदी त्रोजथी अट्टम करवो.
जो कदाचित् बीजथी अट्टम करे तो पंचमीना दिवसे एकासणुं कर-
वानो प्रतिबंध नथी करे तो अष्ट ठे. ॥ १४ ॥

आ पाठमां श्रीजगद्गुरुमहाराज पंचमीनुं जेम आराधन थाय
तेमज फरमान करे ठे. अट्टमनो तप पण मुख्यवृत्तिथी त्रोजथीज

કરવા જ્યારે કહે છે તો તે દિવસે લીલોતરોનું શાક તો અવશ્ય વર્જવુંજ યોગ્ય છે,

પ્ર૦-૧૪૧-‘ સૂદ્ધમનિગોદના જીવોને પણ જ્ઞાન અક્ષરના અનં-
તમા જાગે તો અવશ્ય ડઘાકુંજ રહે છે ’ આ પ્રમાણે વર્ણન ઘણાં
શાસ્ત્રોમાં છે તો ‘અક્ષરનો અનંતમો જાગ’ આમાં આવતા ‘ અક્ષર ’
શબ્દનો અર્થ શો ?

અ૦-જીવોથી સદાકાલ ક્ષરે નહિ-નાશ પામે નહિ તેનું નામ
અક્ષર અર્થાત્ જ્ઞાન કહીએ, આ અર્થ નિશ્ચિત થાય છે અને ‘અક્ષ-
રનો અનંતમો જાગ સદા ડઘાકો રહે છે’ પટલે અક્ષરજ્ઞાનનો અનં-
તમો જાગ ડઘાકો સર્વ જીવોને સદાકાલ અવશ્ય હોયજ.

શ્રીવૃહત્કલ્પજાપ્યનો પીઠિકામાં કહેલ છે કે:-

“ અક્ષરમુચ્ય નાર્ણ, તં પુણ હોઝા હુ કિં પમાણં તુ ।

મન્નહ અર્ણંતગુણિયં, સઘાગાસપ્પપસેહિ ॥ ૭૧ ॥ ”

સારાંશ:-અક્ષર પટલે જ્ઞાન કહીએ તે જ્ઞાન કેટલા પ્રમાણે હોય ?
ઉત્તર સર્વ આકાશપ્રદેશથી અનંતગુણુ-અર્થાત્ અક્ષર પટલે કેવલ-
જ્ઞાન તથા શ્રુતજ્ઞાન વચ્ચે થાય છે. તે જ્ઞાનનો અનંતમો જાગ તો સદા સર્વ
જીવોને ડઘાકો અવશ્ય હોયજ. જાપ્યકાર મહારાજેજ કહ્યું છે કે:-

“ નાર્ણં તુ અક્ષરં જેણ, સ્થરતિ ન કયાહ તં તુ જીવાતો ।

તસ્સ ડ અર્ણંતમાગો, ન વરિઝ્ઝહ સઘજીવાર્ણ ॥ ૭૨ ॥ ”

સારાંશ:-જીવથી કદાપિ કાલે પણ નાશ ન પામે તે કારણથી
જ્ઞાનનું નામ અક્ષર કહીએ; સર્વ જીવોનો જ્ઞાનનો અનંતમો જાગ
આઢાદન નજ થાય-ડઘાકોજ રહે.

આ જાપ્યની ગાથાંથી અક્ષર શબ્દનો અર્થ કેવલજ્ઞાન તથા
શ્રુતજ્ઞાન વચ્ચે થાય છે પણ અહીં અક્ષર શબ્દનો અર્થ શ્રુતજ્ઞાનજ
કરવો. શ્રીટીકાકાર મહારાજે સ્પષ્ટપણે ડલ્લેલ કરેલ છે કે:-

“ इह यद्यपि प्रागक्षरं सर्वाकाशप्रदेशेभ्योऽनंतगुणं केवलमभिप्रेतं नि-
स्थापावृत्तोऽप्यनंतभागस्तस्यैव तथापि केवलज्ञानस्यैव श्रुतज्ञानस्याप्यनंत-
भागो नित्यापावृत्त इति तेनानि योजना कृता ”

जावार्थः—अर्द्धी जो के प्रथम सर्व आकाशप्रदेशको अनंतगुण
अक्षरज्ञानं पटले केवल ज्ञानज इक्षित ठे, नित्य उघाको पण तेनोज
अनंतमो जाग होय तो पण केवलज्ञाननी जेम श्रुतज्ञाननो पण
अनंतमो जाग सदा उघाको होय तेथी अंतमां तेनी योजना करी
अर्थात् श्रुतज्ञाननो अनंतमो जाग सदा सर्वजीवोने उघाको रहे.

अक्षरनो अनंतमो जाग पटले श्रुतज्ञाननो तथा मतिज्ञाननो
पण अनंतमो जाग जाणवो.

श्रीनंदीसूत्रनी टीकामां जगवान् श्रीमत्पद्मगिरिजी महाराजे
कहेल ठे केः—

“ अक्षरस्य—श्रुतज्ञानस्य, श्रुतज्ञानं च मतिज्ञानाधिनाभाषि ततो मति-
ज्ञानस्यापि अनंतभागो नित्योद्घाटितः ”

सारांशः—अक्षरनो पटले श्रुतज्ञाननो तथा मतिज्ञानना विना
श्रुत नहोवाथी मतिज्ञाननो पण अनंतमो जाग सदा उघाकोज होय.

जगवान् श्रीवृत्तिजसूरीश्वरजी महाराजाप पण कहेल ठे केः—

“अक्षरस्य अनंतभागो नित्योद्घाटित इत्युपनस्तत्वात् केवलस्य चा-
विभागसंपूर्णत्वेन निकृष्टानंतभागा संभवादवधेरप्यसंख्येयप्रकृतिमेदमित्त
त्वान्मनः पर्यायज्ञानस्याप्योच्यतः ऋजुविपुलमेदमित्तत्वात् पारिदोषादका-
रादिश्रुतज्ञानस्य निबन्धनज्ञानस्य चासाविति । ”

सारांशः—अक्षरनो अनंतमो जाग सदा उघाको रहे एम कहेल
होवाथी केवलज्ञान, अवधिज्ञान के मनःपर्यायनो तो अर्थ संजवेज
नहि कारण केवलज्ञान विजागरहित संपूर्ण एकज होय ठे. अव-
धिज्ञानना असंख्यात प्रकृतिना जेदो होय ठे. मनःपर्यायज्ञानना
ऋजुमति अने विपुलमति एम सामान्यपणे वे जेदो होय ठे. हवे

अकरनो अनंतमो जाग कहेवाथो शेष रहेल अकारादि श्रुतज्ञाननो तथा तेना कारणरूप मतिज्ञाननो पण अनंतमो जाग जाणवो.

प्र०-१४२-देराशरजी उपर ध्वजादंरु केटखो उंचो तथा जाको करवो ? अने ध्वजा पण केटखी लांबी तथा पडोळी करवी ?

उ०-देराशरजीनो जेटखो व्यास तेटलाज प्रमाणे ध्वजादंरु लांबो करवो, अर्थात् देरासरजीनो पाठळनो जीत वे वाजुना करानो जीत-सहित मापतां जेटखी लांबो होय तेटखो लांबो दंरु करवो. जो त्रण ग-जारा होय तो दरेक गजारांनी जेटखी जेटखो खंबाइ होय तेटला लांबा-उंचा दंरु करवा. आ ध्वजादंरुनु उत्तम माप समजवुं. उत्तम मापथी ध्वजादंरु बनावतां जो कदाच ते उंचाइमां वधी जतो होय तो तेनुं मध्यम माप करवानुं पण विधान ठे. देरासरनो जे व्यास होय तेनो दशमो जाग ध्वजादंरुनी उंचाइमांथी ओढो करवाथी ते ध्वजादंरु मध्यम मापनो आय ठे तथा व्यासनो पांचमो जाग ओढो करवाथी कनिष्ठ मापनो दंरु थाय ठे, परन्तु बने त्यां सुधी उत्तम प्रमाणनो दंरु करवो अथवा मध्यम प्रमाणनो दंरु करवो. हवे जो एक गज लांबो दंड होय तो दंरुनी जाकाइ पोणा अंगुलनी करवी जोइय पढी जेटला गज लांबो वधे तेटला अर्धे अंगुलनी जाकाइमां वृद्धि करवी, अर्थात् एक गजना दंरुनी जाकाइ पोणा अंगुलनी, वे गजना दंरुनी सवा अंगुलनी, त्रण गजना दंरुनी पोणावे अंगुलनी, चार गजना दंरुनी सवावे अंगुलनी, पांच गज लांबा दंरुनी पोणात्रण अंगुलनी अने ढ गज लांबा दंरुनी जाकाइ सवात्रण अंगुलनी ए प्रमाणे खंबाइना प्रमाणमां दंरुनी जाकाइ करवी जोइय. दंरुने बंगनीठं वे, चार, ढ, आठ, दश, बार आदि वेकी करवी जोइय पण एकी न करवी. पहेली बंगनी को-लाबा उपर, ठेल्ली पाटलीनी नीचे अने बाकीनी वचमा होवो जोइय.

પાટણીની લંબાઈ દંડની લંબાઈના ઠઠા જાગે કરવી જોઈપ અને તેની પહોળાઈ પોતાની લંબાઈથી અર્ધી કરવી જોઈપ પટલે જો દંડ એક ગજનો લાંબો હોય તો પાટણી ચાર અંગુલ લાંબો અને બે અંગુલ પહોળી, બે ગજનો લાંબો હોય તો આઠ અંગુલ લાંબી અને ચાર અંગુલ પહોળી અને દંડ ત્રણ ગજનો લાંબો હોય તો પાટણી અર્ધગજ લાંબી અને પા ગજની પહોળી હોવી જોઈપ. પહોળાઈના ત્રીજા જાગની પાટણીનો જાગાઈ કરવી. પાટણીના આગળના જાગમાં અર્ધચંદ્રાકૃતિ કરી તેની બાજુપ ઘંટફીઠ તથા પાટણોના ઊપર કલશ સ્થાપન થવો જોઈપ. હવે ધ્વજા તો દંડના જેટલીજ લાંબી અને ઠંચાઈના આઠમા જાગની પહોળી હોવી જોઈપ.

શ્રીપ્રાસાદમર્મનના ચોથા અધ્યાયમાં કહ્યું છે કે:-

“ પ્રાસાદવ્યાસમાનેન, દંડો જ્યેષ્ઠઃ પ્રકીર્તિતઃ ।
મખ્યો હીનો દશાસેન, પંચમાસેન કન્યસઃ ॥ ૪૧ ॥
એકદસ્તે તુ પ્રાસાદે, દંડં પાદ્મનર્મણમ્ ।
કુર્યાદર્ધાંશુલા વૃક્ષિ-યૌવત્ પંચાશત્સત્તમ્ ॥ ૪૨ ॥
સુવૃષ્ટં સારદાદ વ, ટ્રેધિકોટરચલિતમ્ ।
પર્વભિઃ વિષમૈઃ કાર્યૈઃ, સમગ્રંચિઃ પુસ્તાયદ્ ॥ ૪૩ ॥
દંડદીર્ઘપર્ણાંશેન, મર્મટપર્વેન વિસ્તૃતા ।
અર્ધચંદ્રાકૃતિઃ પાર્શ્વે, ઘંટોર્ધે કલશાસ્તથા ॥ ૪૪ ॥
ધ્વજા દંડપ્રમાણેન, ધૈર્ધ્યાંશેન વિસ્તારા । ”

સારાંશ:-દેરાશરની જેટલી પહોળાઈ હોય તેટલો દંડ ઉત્કૃષ્ટ, તેનાથી દશમો જાગ હીન કરીશ તે મખ્યમાન અને પાંચમો જાગ હોન કરીશ તે કનિષ્ઠમાન કહેલ છે. એક હાથની દેરાશરની પહોળાઈ હોય તો પોણો અંગુલ દંડ જામો કરવો પછી પચાસ હાથ સુધી દંડની જાગાઈમાં અર્ધા અર્ધા અંગુલની વૃદ્ધિ કરવી. ગાંઠો અને પોષાણ રહિત

ગોળાકાર શ્રેષ્ઠ લાકડાનો, પકી (૧-૩-૫-૭-૯) પર્વો અને બેકી (૨-૪-૬-૮-૧૦) ગાંઠો વાળો દંડ સુખદાયક છે. દંડની લંબાઈના ઠગા જાગની લાંબી અને લંબાઈના અર્ધા જાગની પહોળી પાટલી કરવો. અર્ધ ચંદ્રમાનો આકૃતિ પાસે ઘંટફીંટ તથા ઊપર કલશ કરવો. દંડના જેટલી લાંબી અને લંબાઈના આઠમા જાગની પહોળી નાના પ્રકારના વલ્લોની વિચિત્ર ધ્વજા કરવી.

શિખરબંધી દેરાશર હોય તો નીચેની સ્વરશિલાથી કલશ સુધીનું પ્રમાણ કરી તેના ત્રીજા જાગનો દંડ ઢંચો કરવો.

પ્રાસાદમંડુકમાં કશું છે કે:-

“ દંડઃ કાર્યસ્તૂતીયાંસા, શિલાતઃ કલશાબધેઃ ।

મધ્યોઽષ્ટાંસેન હીનોઽસૌ, જ્યેષ્ઠાત્પાદોનકન્યસઃ ॥ ૪૧ ॥ ”

જાવાર્ધઃ-શિખરશિલાથી કલશ સુધીના પ્રમાણના ત્રીજા જાગનો ઊત્કૃષ્ટો દંડ કરવો, મધ્યમ દંડ તેના આઠમે જાગે હીન કરવો, ઊત્કૃષ્ઠ દંડના ચોથા જાગે હીન જઘન્ય દંડ કરવો.

શ્રીઆચારદિનકરમાં કશું છે કે:-

“ વિગ્રેવેયકશિશ્વરઃ, પ્રમાણમાનો ધ્વજસ્ય ચૈ દંડઃ ।

દંડહતીયાંસોનો, ભવતિ તથા ધ્વજપદોઽર્ધપ્રથુઃ ॥ ૧ ॥ ”

સારાંશઃ-ગઢાના જાગને ઢોઢો શિખરના પ્રમાણ જેવો ધ્વજાનો દંડ કરવો. ધ્વજા દંડના ત્રીજા જાગે ઊણો લાંબો અને લંબાઈથી અર્ધો પહોળો કરવો. આ પ્રમાણની ધ્વજા કોઈ સ્થાનમાં જોવામાં આવેલ નથી.

પ્રશ્ન-૧૪૩-નરકના જીવો કેટલા અને કેવા કેવા કારણે સાતાવેદનીયનો અનુજવ કરે ?

ઉત્તર-દાહજ્વરાદિ વિના કાલ કરીને ઊત્પન્ન થયેલા નરકના

જીવો ત્યાં પોતાના ઉત્પત્તિ કાલમાં સાતાવેદનીયનો અનુગ્રહ કરે છે કારણ કે નરકમાં ઉત્પત્તિના સમયે ત્યાં ઉત્પન્ન થતા જીવોને નથી હોતી ક્ષેત્રવેદના, નથી હોતી પરસ્પરઉદીરિતવેદના કે નથી હોતી પરમાધાર્મિકકૃતવેદના ૧, કોઈક મહર્ષિક દેવ પૂર્વજવના સ્નેહને છફેડે ત્યાં જાય અને કિંચિત્ કાલ કોઈની વેદના ઉપશાન્ત કરે તે કાલે ૨, તથા વિધશુદ્ધ અધ્યવસાયથી સમ્યગ્દર્શનનો લાભ થાય તે કાલમાં ૩, અને શ્રીતીર્થંકરદેવોનાં જન્માદિક કલ્યાણકો થાય ત્યારે ૪. આ ચાર કારણોથી નરકના જીવો સાતાવેદનીય કર્મને વેદે. શ્રીજીવાગ્નિગમસૂત્રની ત્રીજી પ્રતિપત્તિમાં નરકાધિકારે ત્રીજા ઉદ્દેશમાં કહ્યું છે કે:-

“ ઉચ્ચાર્ણં ચ સાર્યં, નેરફ્ણો દેવકમ્પુણા યાવિ ।

અજ્ઞાનસાયનિમિત્તં, અહવા કમ્પાણુમાવેર્ણ ॥ ૨૪ ॥ ”

સારાંશ:-૧ ઉત્પત્તિ કાલમાં ક્ષેત્રવેદના, પરસ્પર ઉદીરિત વેદના તથા પરમાધાર્મિકની કરેલી વેદના ન હોવાથી પાઠઠના ભવમાં દાહજ્વર અને બેદાદિ વિના કાલ કરી અતિ સંક્ષિપ્ત અધ્યવસાય વિના નરકમાં ઉત્પન્ન થયેલા નારકોનું સાતાવેદનોને વેદે છે. ૨ પૂર્વજવના સ્નેહથી ૩ દેવજીની જેમ કોઈક મહર્ષિકદેવ નરકમાં જઈ અહપકાલ વેદનોને ઉપશાન્ત કરે તેથી શ્રીકૃષ્ણમહારાજાદિકનો જેમ સાતા વેદનોને વેદે છે. ૩ આ-ધઠાને ચક્ર પ્રાપ્ત થવાથી જેમ મહા પ્રમોદ ઉત્પન્ન થાય તેમ સમ્યક્ત્વની ઉત્પત્તિના કાલમાં તથા તે પછી પણ શ્રીતીર્થંકરજગવાન્ના ગુણોની અનુમોદનાદિ રૂપ તેવા પ્રકારના વિશુદ્ધ અધ્યવસાયથી બાહ્યક્ષેત્ર વેદના હોવાઠતાં પણ સાતા વેદનોનેજ વેદે છે. ૪ શ્રીશ્રીરિહંતજગવાન્ના જન્મ, દીક્ષા, કેવલજ્ઞાન અને નિર્વાણ કલ્યાણકના સમયે શ્રીજીનેશ્વરજગવાન્ના પ્રજાવથી નરકના જીવો સાતાવેદની કર્મને

વેદે છે. શ્રીવૃહત્કલ્પ જાણ્યનો પિઠિકામાં પ્રાતઃ સ્મરણીય પૂજ્યપાદ શ્રીસંઘદાસ ગણિજી મહારાજાણે પણ આજ પ્રમાણે સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કરેલ છે.

પ્રૃ-૧૪૪-ગર્જારવ શબ્દ વાયુથી, પાણીથી કે વાયુ અને પાણી ઉભયના સંયોગથી થાય છે ?

ઉૃ ગર્જારવ શબ્દ જલથી ઉત્પન્ન થાય છે. શ્રીસેનપ્રશ્નના વીજા ઉદ્ઘાસમાં શ્રીમાન્સેનસૂરિજીમહારાજાણે કહ્યું છે કે:-

“ ગર્જિતશબ્દો જલસમુત્પ્તો વાયુસમુત્પ્તો વાઙ્મયઃ કિમપીતિ પ્રશ્નોઽ-
ત્રોત્તરમ્-સ્થાનાંગવૃત્તૌ સ્થાને ૨ સ્તનિતાદિશબ્દાનાં વ્યાખ્યાને મેઘગર્જિતમિ-
ત્યર્થકરણાન્મેઘસ્ય ચ જલમયત્વાત્ ગર્જિતશબ્દો જલસમુદ્ભવઃ સંમાચ્યતે
‘વાયુસમુત્પ્તઃ શબ્દો ગર્જિતૈ’ इत्यक्षराणि तु शास्त्रे नोपलभ्यन्त इति॥૫૫॥”

સારાંશ:-ગર્જારવ મેઘ જલથી ઉત્પન્ન થાય છે કે વાયુથી થાય છે અથવા અન્ય કંઈ છે ? હ્રિતિ પ્રશ્ન, અત્ર ઉત્તર-શ્રીસ્થાનાંગસૂત્રની ટીકામાં વીજે સ્થાને સ્તનિતાદિ શબ્દોનો વ્યાખ્યામાં મેઘનો ગર્જારવ યવો અર્થ કરવાથી અને મેઘ જલમય હોવાથી ગર્જારવ શબ્દ જલથી ઉત્પન્ન થયેલ સંજવે છે. ‘વાયુથી ઉત્પન્ન થયેલ શબ્દ ગર્જારવ’ યવા અક્ષર તો શાસ્ત્રમાં જોવામાં આવતા નથી.

પ્રૃ-૧૪૫-કુસુંજા(વા)ની ઝાઝીનું શાક વીજા કોઈ ઝાઝીના શાક સાથે મેઢાપ કરવામાં દોષ છે ?

ઉૃ-પાલક શાકનો કુસુંજાની ઝાઝીના શાકની સાથે મેઢાપ થાય તો મેઢાપ થતાંની સાથેજ સૂક્ષ્મ જીવાંની ઉત્પત્તિ થાય છે. શ્રી વૃહત્કલ્પજાણ્યમાં પ્રથમ લંકના અન્તમાં સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે કે:-

“ પાલંકલક્ષ્મણા, ધુગ્ગકયં ચામ્બોરસુમ્મીસં ।

સંસર્જઈ અ અષિરા, તં પિય નિયમા દુ દોસાય ॥ ૬૦ ॥ ”

સારાંશ:-મહારાષ્ટ્ર દેશમાં પ્રસિદ્ધ પાલક નામના શાકનો કુસું-

બાના શાક સાથે મેઢાપ થવાંથી તથા મગના ડપલક્ષણથી ઘીજા પળ દિદલનો કાચા ગોરસ પટલે ઢુધ, દહીં અને ઢાશની સાથે મેઢાપ થવાંથી શીઘ્ર સૂદ્ધ જીવો ડપલ્લ થાય ઢે, તે નિશ્ચયે કરીને સંયમનો ડપઘાત તથા આત્માનો ડપઘાત રૂપ ઢે ઢોષોને ડપલ્લ કરે ઢે.

પ્રગ-૧૪૬-અલોકમાં જીવ તથા અજીવના જેદ કેટલા ?

ઢગ-અલોકની અંદર જીવનો ઇક પળ જેદ ન હોય અને અ-જીવમાં પળ કેવલ આકાશનોજ ઇક જેદ હોય. શ્રીજગવતીજી સૂત્રના ઘીજા શતકના દશમા ડહેશમાં કહ્યું ઢે કે:-

“ અલોગાસે જં મંતે ! કિં જીવા ? ગુચ્છા તહ ચેવ ગોયમા ! નો જીવા જાવ નો અજીવપસા, ઇગે અજીવદ્ધવેસે અગુરુલકુપ અગંતેહિં અ ગુરુલકુપગુણેહિં સંજુતે સવાગાસમગંતમાગુણે ॥ ”

સારાંશ:-અલોકાકાશમાં હે જંતે ! શું જીવો હોય ?, ૧ જીવના દેશો હોય?, ૨ જીવના પ્રદેશો હોય?, ૪ અજીવો હોય?, ૫ અજીવના દેશો હોય ?, ૬ અજીવના પ્રદેશો હોય?, ડત્તર-હે ગોતમ ! અલોકાકાશમાં જીવો ન હોય ૧, જીવના દેશો ન હોય ૨, જીવના પ્રદેશો ન હોય ૩, અજીવો ન હોય ૪, અજીવના દેશો ન હોય ૫, અજીવના પ્રદેશો ન હોય ૬, આ ઢમાંથી ઇક પળ અલોકાકાશમાં ન હોય. કિંતુ અ-લોકાકાશમાં અનંત અગુરુવ્રધુ પર્યાય ગુણે કરીને સંયુક્ત અગુરુવ્રધુસ્વ-રૂપ સર્વાકાશનો અનંતમો જાગ કણો ઇરુ અજીવ ડ્રવ્યનો દેશ હોય.

પ્રગ-૧૪૭-લોકાન્તિકદેવોના જવો કેટલા ?

ઢગ-લોકાન્તિક દેવો ઇકાવતારી હોય. શ્રીસ્થાનાંગસૂત્રના ત્રીજા સ્થાનના પ્રથમ ડહેશનો ઢોકામાં ઢોકાકાર જગશન્ શ્રીઅ-જયદેવસૂરીશ્વરજી મહારાજે કહ્યું ઢે કે:-

“ लोकस्य-ब्रह्मलोकस्थान्तः-समीपं कृष्णराजीलक्षणं क्षेत्रं निवासो
येषां ते लोकान्ते वा औदयिकभावलोकावसाने भवा अनन्तरभवे मुक्तिग-
मनादिति लोकान्तिकाः ॥ ”

जावार्थः-लोक कहेवाथी ब्रह्मलोकनी समीपे रहेल कृष्णराजी
लक्षण निवास स्थान जेनो ठे ते लोकांतिक देवो, अथवा त्यांथी चवोने
अनंतर चीजा जवमां मोक्ष जवाथी लोकांते कहेतां औदयिक जाव-
रूप लोकना अंतमां धवावाळा देवोने लोकांतिक देवो कहोए.

मतांतरथी लोकांतिक देवोना सात आठ जवनो उल्लेख पणडे.

श्रीप्रवचनसारोद्धारना १६९ मा द्वारमां कहेल ठे के:-

“ अद्यापरद्विष्ट्या, वसन्ति लोगतिषा सुरा तैस्तु ।

सत्तद्वभवमवन्ता, गिञ्जति इमेहि नामेहि ॥ ७४ ॥ ”

जावार्थः-सात अथवा आठ जवे जेमना संसारनो अंत ठे.
(मोक्षे जवाना ठे.) जेमना नामो (आदित्यादि) आगळनी गा-
थामां कहेवाना ठे एवा आठ सागरोपमनी स्थितिवाळा लोकांतिक
देवो अर्चि, अर्चिमाळी आदि नव विमानमां वसे ठे.

प्र०-१४८-परमाणु पुद्गलना वर्ण रसादिक नो परावर्त्तन थाय ?

उ०-परमाणु पुद्गलना वर्ण, गंध, रस, स्पर्श आदि पर्यायोनो
परावर्त्तन थाय. श्रीह्रीरप्रश्नना प्रोजा प्रकाशमां जगद्गुरुश्रीविजय-
ह्रीरसूरीश्वरजी महाराजा फरमावे ठे के:-

“ परमाणोर्वर्णादिपरावर्त्तौ जायते नवेति प्रश्नोऽप्रोत्तरस्-जायते
इति शेषम् । ”

सारांशः-परमाणुना वर्णादिकनो परावर्त्तन थाय के नहीं इति
प्रश्न अत्र उत्तर थाय एम जाणवुं.

प्र०-१४९-अमण जगवान् श्रीमहावीरस्वामी महाराजानो जन्म
चैत्र शुक्ल त्रयोदशी पंचम्येष्ठो ठे अने ते विश्वदोषकतुं निर्वाण आसो

વદી અમાવાસ્યાપ થયેલું હોવાથી તે કરુણાસાગર દેવાધિદેવ પ્રગુ શ્રીશ્રીરપરમાત્માનું આયુષ્ય સંપૂર્ણ બહેનેર (૭૨) વર્ષનું કહેવાય છે, તેનો સંજવ શી રીતે થાય ?

ઉત્તર—આયુષ્ય જન્નદિવસથી જ નહિ પરંતુ વ્યવનથી પટલે પ્રગુ જે દિવસે માતાના ગર્જમા આવ્યા તે દિવસથી ગણાય. તેનો હિસાબ મેલવવા માટે પ્રથમ જૈનશાસ્ત્રમાં વર્ષો કેટલા પ્રકારનાં તથા કેટલા કેટલા દિવસનાં કહેલાં છે તે જાણી લેવું જોઈએ અને તે નીચે મુજબ છે:-

૧૬ યુગમાં સંવત્સર પાંચ હોય છે તેનાં નામો અને દિવસો નીચે મુકવામાં આવે છે:-

(૧) પદ્મોત્પન્ન ચોપન (૩૫૪) દિવસનો ચંદ્રસંવત્સર, (૨) ધીજો ત્રણસો ચોપન (૩૫૪) દિવસનો ચંદ્રસંત્સર, (૩) ત્રીજો ત્રણસો ચોરાસી (૩૭૪) દિવસનો અજિવર્ધિતસંવત્સર, (૪) ચોથો ત્રણસો ચોપન (૩૫૪) દિવસનો ચંદ્રસંવત્સર અને (૫) પાંચમો ત્રણસો ચોરાસી (૩૭૪) દિવસનો અજિવર્ધિત નામનો સંવત્સર, આ પ્રમાણેના ૧૬ યુગમાં પાંચ સંવત્સર-વર્ષ હોય છે

વળી ૧ સૌર્યમાસ, ૨ ચાંદ્રમાસ, ૩ ઋતુમાસ અને ૪ નક્ષત્ર માસ આ માસોથી શરૂ થતા અને ૧૬ અધિકમાસવાળું વર્ષ ૧૬ કરીને બનતા પાંચ સંવત્સરો પણ કહેલ છે, તેનાં પણ નામ અને દિવસો નીચે મુજબ છે:-

૧ ત્રણસો ઠાસઠ (૩૬૬) દિવસનું સૌર્યવર્ષ, ૨ ત્રણસો ચોપન (૩૫૪) દિવસનું ચાંદ્રવર્ષ, ૩ ત્રણસો સાઠ (૩૬૦) દિવસનું ઋતુવર્ષ અને ૪ ત્રણસો અઠાવીસ (૩૨૪) દિવસનું નક્ષત્રવર્ષ તેમજ જે વર્ષમાં અધિક માસ હોય છે તે (૫) પાંચમું અજિવર્ધિત વર્ષ.

श्रीश्रयोतिष्करंरुक् प्रकरणमां 'संवत्सरमानप्रमाणअधिकार' नामा वीजा प्राच्युतमां कहुं ठे के:-

“ पढमविइया उ चंदा, तइयं अभिवद्धियं वियाणाहि ।

चंदे चेव चउत्थं, पंचममभिवद्धियं जाण ॥ १ ॥ ”

सारांश:-पहेलो चंद्रसंवत्सर, वीजो चंद्रसंवत्सर, त्रीजो अजि-
वर्धित संवत्सर, चोथो चंद्रसंवत्सर, पांचमो अजिवर्धितसंवत्सर जाणवो.

“ चंदो अ गुणतीसं, विसट्ठिभागा य भत्तीसा ।

तिन्नि अहोरत्तसया, तीसाईं चेव होइ अभिवद्धे ।

धायालीसं भागा, धावट्ठिकण छेएणं ॥ १ ॥ ”

सारांश:-चंद्र मासना उंगणत्रीस दिवस अने एक दिवसना वासठ जाग करीए तेवा वत्रोस जाग अर्थात् अर्ध दिवसथो कंडक अधिक मली सानी उंगणत्रीस दिवस थया तेने बार गुणा करवाथी ३५४ त्रणसोने चोपन दिवस एक चांद्रवर्षना थाय. अजिवर्धित वर्षना त्रणसोने त्यासी दिवस अने एकदिवसना वासठ जाग करीए तेवा वेतालीस जाग एटले एक दिवसमां कंडक न्यून ते मली त्रणसोने चोरासो दिवस जाणवा.

“ आइछो वडु चंदो, रिक्खो अभिवद्धिओ य पंचेए ।

संवच्छरा जिणमए, जुगस्स माणे विधीयंते ॥ १ ॥ ”

सारांश:-१ सूर्य वर्ष, २ ऋतुवर्ष, ३ चंद्रवर्ष, ४ नक्षत्रवर्ष, अने अजिवर्धितवर्ष आ पांच संवत्सरोनुं श्रीजिनेश्वर परमात्माना मतमां युगना प्रमाणमां विधान करेल ठे.

“ आइछो खलु मासो, तीसं अहं च सावणे तीसा ।

नक्खत्तो खलु मासो, सत्तावीसं भवे अहोरत्ता ।

अंसा य एकवीसं, सत्तट्ठिकण छेएणं ॥ १ ॥ ”

सारांश:-निश्चये करीने सानीत्रीस दिवसनो सूर्यमास, त्रीस

દિવસનો ઋતુમાસ અને નક્ષત્રમાસના સત્તાવીસ દિવસ તથા સહસ-
ત્રીયા એકવીસ ઝાગ આ દિવસોને બાર ગુણ કરવાથી વર્ષોના દિવસો
થાય. ઇટલે સૌર્યવર્ષના ત્રણસોને ઢાસઠ દિવસ, ઋતુ વર્ષના ત્રણસોને
સાઠ દિવસ, નક્ષત્ર વર્ષનાં ૩૩૬ દિવસમાં કેંદ્રક ન્યૂન થાય. આ
વર્ષોનાં નામો તથા દિવસોનું વર્ણન શ્રીસૂર્યપ્રજ્ઞાતિના દશમા પ્રાચૃતમાં
પણ કરેલ છે.

આ વાત પણ ધ્યાનમાં રાખી લેવાની છે કે અન્નિવર્ધિતસંવત્સર
યુગમાં ત્રીજો અને પાંચમો હોય છે ઇટલે જો યુગની મધ્યમાં વધે તો
પોષ મહિનો વધે અને અંતમાં વધે તો અષાઢ માસ વધે.

હવે શ્રમણ યુગવાન્ શ્રીમદ્વાવીરસ્વામીજી માતાના ગર્જમાં અષાઢ
સુદિ ૬ ઠઠની રાત્રે આવ્યા ઇટલે પ્રજુશ્રી વીરતું આયુષ્ય ત્યાંથી
ગણતું અને આયુષ્યની ગણના સૌર્યવર્ષથી કરવી.

શ્રીચ્યોતિષ્કરંક પયજ્ઞામાં સંવત્સરમાન પ્રમાણ અધિકારનામા
બીજા પ્રાચૃતમાં કહેલ છે કે:-

“ સર્વે કાલવિસેસા, આલપમાણા ઠિર્દશ કમ્માર્ણ ।

સર્વે સમા વિભાગા, સૂરપમાણેણ નાયહા ॥ ૧ ॥ ”

સારાંશ:-પાંચ વર્ષ આત્મકયુગ, સો વર્ષ, હજાર વર્ષ, લાલ્લ વર્ષ,
પૂર્વાંગ, પૂર્વ, અઢહાંગ, અઢહાઆદિ પદ્યોપમ સાગરોપમ આદિ સર્વ કાલ.
દેવ, મનુષ્ય, તિર્યંચ, નારકી આદિ ચારે ગતિના જીવોનું આયુષ્ય, જ્ઞા-
નાવરણાદિ આઠ કર્મની તથા તેમની ઉત્તર પ્રકૃતિઠની સ્થિતિ. સર્વ
કાલ વિજાગ ૧ સુષમસુષમા, ૨ સુષમા, ૩ સુષમદુઃખમા, ૪ દુઃખમસુષમા,
૫ દુઃખમા, ૬ દુઃખમદુઃખમા આદિ ઇત્સર્પિણી અવસર્પિણી આદિ
વિજાગો સૂર્યવર્ષના પ્રમાણથી જાણવા.

વઠી એક વાત ય પણ હૃદયમાં રાલ્લવાની છે કે પરમાત્મા શ્રી-

મહાવીરદેવના નિર્વાણસમયે શ્રીકલ્પસૂત્રમાં બીજો ચંદ્રસંવત્સર કહ્યો છે અને યુગની આદિ શ્રીજ્યોતિષ્કરંકપયજ્ઞામાં અષાઢ વદી એક મઘી શરૂ થતી કહી છે, એ કારણથી શ્રમણ જગવાન્ શ્રીમહાવીર-સ્વામિજીના જ્યવન સમયે પાંચમા અગ્નિવર્ધિતસંવત્સરની અષાઢ સુદિ ૬ હતી એમ સંજવે છે.

આ સઘળી વાતો ધ્યાનમાં લીધા પછી પ્રજ્ઞ શ્રીવીરપરમાત્માનું સંપૂર્ણ બહોતેર વર્ષનું આયુષ્ય બરાબર મળી રહે છે. જેમકે:-

પ્રથમ ચંદ્રસંવત્સરના ૩૫૪ દિવસ, બીજા ચંદ્રસંવત્સરના ૩૫૪ દિવસ, ત્રીજા અગ્નિવર્ધિતસંવત્સરના ૩૭૪ દિવસ, ચોથા ચંદ્રસંવત્સરના ૩૫૪ દિવસ અને પાંચમા અગ્નિવર્ધિતસંવત્સરના ૩૭૪ દિવસ. આ પાંચ સંવત્સરના કુલ દિવસ ૧૭૩૦ થાય. ઋતુસંવત્સર સર્વ ૩૬૦ દિવસના હોવાથી પાંચ સંવત્સરના દિવસો પૂર્ણ ૧૭૦૦ થાય, આ હિસાબે એક માસનો ફરક હોવાથી શ્રીવર્ધમાનસ્વામિના જ્યવનસમયની પહેલાં ઋતુસંવત્સરનો યુગ પ્રથમ અષાઢ શુક્લ પૂર્ણિમાએ પૂર્ણ થઈ ઋતુવર્ષનો શ્રાવણ માસ શરૂ થઈ ચૂક્યો હતો અર્થાત્ અગ્નિવર્ધિતની અપેક્ષાએ પ્રજ્ઞ શ્રીવીરનો જ્યવનસમય બીજા અષાઢ સુદિ ૬ નો કહેવાય પણ ઋતુમાસનો અપેક્ષાએ તે સમય શ્રાવણ સુદિ ૬ નો થાય. આ રીતે દરેક આદિત્યયુગમાં ઋતુયુગનો એક માસ વધે તો ચતુર્દશયુગમાં ચતુર્દશ માસ વધવાથી ઋતુમાસનો અપેક્ષાએ સીતેરમા વર્ષના આસો સુદિ ૬ ના દિવસે આદિત્યમાસ-સૌર્યમાસનો અપેક્ષાએ ચતુર્દશ યુગ પટલે પૂર્ણ સીતેર (૭૦) વર્ષ થયાં. તે જાણે કે ચંદ્રવર્ષના આસો સુદિ ૬ ના દિવસે સૂર્યમાસના બે વર્ષમાં ચોવીસ દિવસ ઘટે તે ચોવીસ દિવસ મેલવતાં આસો વદી અમાવાસ્યાના દિવસે સૌર્યમાસની અપેક્ષાએ સંપૂર્ણ બહોતેર (૭૨) વર્ષ થાય, આ પ્રમાણે ગણતરી સંજવે છે.

दिवसनो ऋतुमास अने नक्षत्र मासना सत्तावीस दिवस तथा सडस-
ठीया एकवीस जाग आ दिवसोने बार गुणा करवाथो वर्षोना दिवसो
थाय. एटखे सौर्यवर्षना त्रणसोने ठासठ दिवस, ऋतु वर्षना त्रणसोने
साठ दिवस, नक्षत्र वर्षनां ३३७ दिवसमां कंडक न्यून थाय. आ
वर्षोनां नामो तथा दिवसोनुं वर्णन श्रीसूर्यप्रज्ञातिना दशमा प्राचृतमां
पण करेख डे.

आ घात पण ध्यानमां राखी खेवानी डे के अजिबर्धितसंवत्सर
युगमां त्रीजो अने पांचमो होय डे एटखे जो युगनी मध्यमां वधे तो
पोष महिनो वधे अने अंतमां वधे तो अषाढ मास वधे.

हवे अमण जगवान् श्रीमहावीरस्वामीजी माताना गर्जमां अषाढ
सुदि ६ ठठनी रात्रे आख्या एटखे प्रभुश्री वीरनुं आयुष्य त्यांथो
गणवुं अने आयुष्यनी गणना सौर्यवर्षथी करवी.

श्रीऽथोतिष्करंरुक पयस्त्रामां संवत्सरमान प्रमाण अधिकारनामा
बीजा प्राचृतमां कहेख डे के:-

“सवे कालविलेसा, भावपमाणा ठिईअ कम्मार्ण ।

सवे समा विभागा, सूरपमाणेण नायवा ॥ १ ॥”

सारांश:-पांच वर्ष आत्मक युग, सो वर्ष, हजार वर्ष, लाख वर्ष,
पूर्वांग, पूर्व, अड्डांग, अड्डा आदि पछ्योपम सागरोपम आदि सर्व काल.
देव, मनुष्य, तिर्यक्ष, नारकी आदि चारे गतिना जीवोनुं आयुष्य, ज्ञा-
नावरणादि आठ कर्मनी तथा तेमनी उत्तर प्रकृतिठनी स्थिति. सर्व
काल विजाग १ सुषमसुषमा, २ सुषमा, ३ सुषमदुःखमा, ४ दुःखमसुषमा,
५ दुःखमा, ६ दुःखमदुःखमा आदि उत्सर्पिणी अवसर्पिणी आदि
विजागो सूर्यवर्षना प्रमाणथी जाणवा.

वळी एक घात ए पण खद्यमां राखवानी डे के परमात्मा श्री-

મહાવીરદેવના નિર્વાણસમયે શ્રીકલ્પસૂત્રમાં બીજો ચંદ્રસંવત્સર કહ્યો છે અને યુગની આદિ શ્રીજ્યોતિષ્કરંકપયત્નામાં અષાઢ વદી એકમથી શરૂ થતી કહી છે, એ કારણથી શ્રમણ જગવાન્ શ્રીમહાવીર-સ્વામિજીના જ્યવન સમયે પાંચમા અન્નિવર્ધિતસંવત્સરની અષાઢ સુદિ ૬ હતી એમ સંજ્ઞે છે.

આ સઘઠી વાતો ધ્યાનમાં લીધા પછી પ્રશ્ન શ્રીવીરપરમાત્માનું સંપૂર્ણ બહોતેર વર્ષનું આયુષ્ય બરાબર મળી રહે છે. જેમકે:-

પ્રથમ ચંદ્રસંવત્સરના ૩૫૪ દિવસ, બીજા ચંદ્રસંવત્સરના ૩૫૪ દિવસ, ત્રીજા અન્નિવર્ધિતસંવત્સરના ૩૭૪ દિવસ, ચોથા ચંદ્રસંવત્સરના ૩૫૪ દિવસ અને પાંચમા અન્નિવર્ધિતસંવત્સરના ૩૭૪ દિવસ. આ પાંચ સંવત્સરના કુલ દિવસ ૧૭૩૦ થાય. ઋતુસંવત્સર સર્વ ૩૬૦ દિવસના હોવાથી પાંચ સંવત્સરના દિવસો પૂર્ણ ૧૭૦૦ થાય, આ હિસાબે એક માસનો ફરક હોવાથી શ્રીવર્ધમાનસ્વામિના જ્યવનસમયની પહેલાં ઋતુસંવત્સરનો યુગ પ્રથમ અષાઢ શુક્લ પૂર્ણિમાએ પૂર્ણ થઈ ઋતુવર્ષનો શ્રાવણ માસ શરૂ થઈ ચૂક્યો હતો અર્થાત્ અન્નિવર્ધિતની અપેક્ષાએ પ્રશ્ન શ્રીવીરનો જ્યવનસમય બીજા અષાઢ સુદિ ૬ નો કહેવાય પણ ઋતુમાસનો અપેક્ષાએ તે સમય શ્રાવણ સુદિ ૬ નો થાય. આ રીતે દરેક આદિત્યયુગમાં ઋતુયુગનો એક માસ વધે તો ચંદ્રયુગમાં ચંદ્ર માસ વધવાથી ઋતુમાસની અપેક્ષાએ સીતેરમા વર્ષના આસો સુદિ ૬ ના દિવસે આદિત્યમાસ-સૌર્યમાસનો અપેક્ષાએ ચંદ્ર યુગ પડશે પૂર્ણ સીતેર (૭૦) વર્ષ થયાં. તે પછી બે ચંદ્રવર્ષના આસો સુદિ ૬ ના દિવસે સૂર્યમાસના બે વર્ષમાં ચોતોસ દિવસ ઘટે તે ચોવીસ દિવસ મેળવતાં આસો વદી અમાવાસ્યાના દિવસે સૌર્યમાસની અપેક્ષાએ સંપૂર્ણ બહોતેર (૭૨) વર્ષ થાય, આ પ્રમાણે ગણતરી સંજ્ઞે છે.

શ્રીમાન્ મહાવીર પરમાત્માના ૭૨ વર્ષના આયુષ્યનો ગણના અષાઠ શુદી ૬ થી ગણવામાં તથા જ્યોત્તિશક્રોતિ પ્રમાણે જન્મ દિવસ ચૈત્ર શુદી તેરસથી ગણવામાં પણ વાધક નથી. બંને રીતિથી સંપૂર્ણ આયુષ્ય થાય છે.

શ્રીસેનસૂરીશ્વરજી મહારાજે શ્રીસેનપ્રશ્નના પ્રથમ ઉદ્ધાસમાં કહેલ છે કે:-

“શ્રીવીરતીર્થકૃતો દિસસતિ વર્ષાધુર્માનસુકું તજ્જન્મદિનાદ્વા ગમોત્પત્તેર્વા તદાયુર્વિચાર્યમાણ મિથો વિષદતે તત્કિમિતિ પ્રશ્નોઽપ્રોત્તરસ્-જન્મપત્રાધપે-ક્ષયા તુ જન્મનઃ પરમાર્થસ્તુ ગમોત્પત્તિન આયુષ્પરિમાણં ગણ્યતે, દ્વાસસ-ત્પાદિર્વર્ષમાનપ્રતિપાદનં તુ ન્યૂન્યાધિકમાસદિવસાનામવિવક્ષણાન્ન વિસં-વદતીતિ ॥ ૬૪ ॥ ”

સારાંશ:-શ્રીમહાવીર તીર્થકર પરમાત્માનું વહોતેર વર્ષનું આયુ-ષ્યમાન કહ્યું છે તે તેમના જન્મ દિવસથી અથવા ગર્જન ઉત્પત્તિના દિવસથી વિચાર કરતાં પરસ્પર વિરોધ આવે છે તેનું કેમ ? હતિ પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર-જન્મપત્રાદિની અપેક્ષા જન્મથી, પરમાર્થથી તો ગર્જનમાં ઉત્પન્ન થયા તે દિવસથી આયુષ્યનું પરિમાણ ગણાય. વહોતેર વર્ષનું માન પ્રતિપા-દન કર્યું તે તો ન્યૂન તથા અધિક માસ અને તીથીઝની વિવક્ષા ન કરવાથી વિરોધ નથી.

ચૈત્ર શુદિ ત્રયોદશીથી પણ ગણનાં શ્રીવીરપરમાત્માનું વહોતેર વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ થાય છે તે આ પ્રમાણે:-

તીથી પત્રમાં વર્ષ મધ્યે સવાઅગીયાર દિવસ વધે અને નવ દિવસ ઘટે તેથી સવા અગીયારમાંથી નવ ઘાટ કરતાં સવા બે દિવસ એક વર્ષમા વધે તેને વહોતેર ગુણા કરતાં એકસો ઘાસઠ દિવસ ઘટશે પાંચ મહિના અને ધાર દિવસ વહોતેર વર્ષે વધ્યા તે ગણત્રીમાં લે-વાના ન હોવાથી ચૈત્ર શુદી ત્રયોદશીમાંથી વાદ કરતાં કારતક શુદી

एकम आवे अने अमावास्यानी रात्रि अल्पज बाकी होवाची ते एकमज गणाय.

पंकितप्रवरश्रीवीरविजयजीए प्रश्नोत्तरचिंतामणिमां लखेल ठे के:-

“ अंतिमतीर्थकृतः श्रीमहावीरस्य द्वासप्ततिवर्षापुरागमे अभिहितं परं त्वाषाढशुक्लषष्ठ्यां च्यवनं जातं, ततः परमाश्विनमासस्यामावास्यायां झुक्तिरिति च्यवनदिनादारभ्य झुक्तिदिनं यावद्दिनगणनायां तु सार्वकसप्ततिवर्षाणि किञ्चिदधिकानि जायन्ते, तेनात्र द्वासप्ततिपूर्णवर्षायुः कया रीत्या भवति ? उ०-द्वासप्ततिवर्षायुर्मेलस्यायमान्नायः-तिथिपत्रेषु वर्षं प्रति पंचदशघटिकाधिकान्येकादश दिनानि वर्धन्ते, तथैव वर्षं प्रति नव दिनानि हापयन्ति, ततः सपादैकादशचत्वेभ्यो नवदिनेषु हृतेषु सत्सु शेषोद्धृतौ सपादद्वयबासरी तेनैतौ सपादौ द्वौ द्वासप्ततिगुणौ क्रियेते, तथा पञ्चमासोपरि द्वादश दिनानि जायन्ते, सर्वमिलने द्वासप्ततिवर्षाणि परिपूर्णानि स्युः । ”

सारांशः-चरम तीर्थंकर श्रीमहावीर स्वामी परमात्मानुं बहो-
तेर वर्षनुं आयुष्य श्रीसिद्धांतमा कहेल ठे परंतु अषान शुदी ठे
च्यवन अयुं अने आसो वदी अमावास्याए मोक्षे पधार्था. च्यवन
दिवसथी मोक्षदिवस सुधी गणतां चार मास अधिक बहोतेर वर्ष थाय,
तथा चैत्र शुदी तेरसे श्रीमहावीरपरमात्मानो जन्म ते दिवसथी मोक्ष
दिवस सुधी गणतां तो सानीयकोतेर वर्षथी कंइक अधिक थाय.
तेथी अहीं बहोतेर वर्षनुं संपूर्ण आयुष्य कइ रीतिए थाय. ? उत्तर
बहोतेर वर्षना मेलनो आसनाय आ प्रमाणे ठे के:-तिथिपत्रेमां
प्रतिवर्षे अग्यार दिवस अने पंदर घनी बभे ठे तेमज प्रतिवर्षे नव दि-
वसो घटे ठे तेथी सवाअगीबार दिवसमांथी नव दिवसो वाद करतां
सवाबे दिवस शेष रह्या ते सवाबे दिवसने बहोतेर गुणा करीएत्यारे
पांच महिना अने बार दिवसो थाय, सर्व मलीने बहोतेर वर्षो पूर्ण थाय.

श्रीवीरप्रभु निर्वाण थया त्यारे अमावास्यानी रात्रि चार घन्टी-
ज बाकी हुती. श्री कल्पसूत्रमां कहेछ ठे के:-

“ पञ्चसकालसमयांस × × × ‘सषट्सिद्धेः सुदुत्ते. ”

સારાંશ:—પ્રાતઃકાલમાં xxxxx એક શ્વેદોરાત્રિનાં ત્રીસ મુહૂર્ત્ત બે તેમાં સર્વાર્થસિદ્ધનામા મુહૂર્ત્ત લંગણત્રિસમો બે તે ચાર ઘડી રાત્રિબાકી રહે ત્યારે શરૂ થાય છે. તે સર્વાર્થસિદ્ધમુહૂર્ત્તમાં પ્રમુમોકે પધાર્યા બે પટલે એકમ ગણવામાં બાધક ન આવે.

प्रश्न-१५०-नव अंगसूत्रो उपर वृत्तिना रचयिता सुप्रसिद्ध
 पूज्यपाद श्रीमान् अजयदेवसूरीश्वरजी महाराज क्या गह्वर्मां थया ?
 तथा श्रीजिनेश्वरसूरिजी महाराजा के जेठ एज श्रीअचयदेवसूरि-
 जीना गुरु ठे तेउंश्रीने दुर्धरराजाय खरतर बिरुद आप्नुं एवुं केट-
 लाक कहे ठे ते शुं सत्य ठे ?

उ०-श्रीस्थानांगसूत्र, श्रीसमवायांगसूत्र, श्रीजगवतीजीसूत्र, श्रीज्ञातासूत्र, श्रीउपासदकदशांग, श्रीअंतकृतदशांग, श्रीअनुत्तरोपपातिकदशांगसूत्र, श्रीप्रश्नव्याकरणसूत्र, श्रीविपाकसूत्र, श्रीऔपपातिकसूत्र अने श्री पंचाशक आदि ग्रंथो उपर श्रीअजयदेवसूरिजी-महाराजाए रचेली टीकाउं विद्यमान हे तेनी अंतर्मा 'चांडकुलमां श्रीवर्धमानसूरिशिष्य श्रीजिनेश्वरसूरिशिष्य श्रीअजयदेवसूरि' आ प्रमाणे लिखेल हे पण कोइ गह्णनो उल्लेख तेउंभीए करेन नथी. श्री जिनेश्वरसूरिजी महाराजाए के श्रीबुद्धिसागरजी महाराजे पण पो-ताना ग्रंथमां गह्णनो उल्लेख करेलो जोवामां आवतो नथी ते कार-णथी तेउंभीनो कयो गह्ण ? ए कहेवुं शक्य नथी.

खरतर नामनो कोई पण गह्वारमा सैकाना अंत सुधी नहतो

એમ કહેવું અશક્ય નથી કારણકે 'શ્રી જિનેશ્વરસૂરિજી મહારાજને ડુર્લ્લખરાજાણે સ્વરત્તર વિરુદ્ધ આપ્યું.' એવા અક્કરો શ્રીઅન્નયદેવસૂરિજીના કે તેમના શિષ્યના રચેલ ગ્રંથમાં અથવા વારમા સૈકાના અંત સુધી થયેલ અન્નય કોષ્ઠણ ગણના પ્રામાણિક આચાર્યશ્રીએ રચેલ ગ્રંથમાં પણ અપસંધ થઈ શકતા નથી. વર્તમાનમાં કોઈ કોઈ કહે છે અને લખે છે કે એકહજાર અને ઇંસી (૧૦૦૦)માં શ્રીજિનેશ્વરસૂરિજી મહારાજને પાટણમાં ડુર્લ્લખરાજાણે 'સ્વરત્તર' વિરુદ્ધ આપ્યું પરંતુ આ વાતની સત્યતામાં કોઈ પ્રમાણ નથી, વિરુદ્ધમાં તો ગુજરાતનો ઇતિહાસજ પ્રમાણ છે કારણ કે તેમાં તો '૧૦૭૭માં તો ડુર્લ્લખરાજા મરણ પામ્યો' એવી ફકીકત છે. વળી તેજ શ્રીજિનેશ્વરસૂરિજી મહારાજની બનાવેલી પંચલિંગીના ટીકાકાર મહાત્માશ્રીએ લખ્યું છે કે 'શ્રીજિનેશ્વરસૂરિજીમહારાજે પાટણમાં ડુર્લ્લખરાજાની સજામાં ચૈત્યવાસીનો પરાજય કરી વિસ્તૃત કીર્તિ પ્રાપ્ત કરી.' જો શ્રીજિનેશ્વરસૂરિજી મહારાજને સ્વરત્તર વિરુદ્ધ પણ મળ્યું હોત તો તે પણ ટીકાકારશ્રી કેમ ન લખતા? બીજા પણ પ્રમાણિક આચાર્યો કોઈ ગ્રંથમાં તે વિરુદ્ધનો ઉલ્લેખ કેમ ન કરતા? અને ખુદ શ્રીઅન્નયદેવસૂરિજી મહારાજાણે પણ પોતાના ગુરુશ્રીના તે વિરુદ્ધને કેમ ન લખ્યું? જિનદત્તસૂરિજી પણ ગણધરસાર્થશતકાદિ ગ્રંથોમાં સ્વરત્તર વિરુદ્ધનો ઉલ્લેખ કેમ ન કર્યો? આ સબલ્લા અપરથી સિદ્ધ થાય છે કે શ્રીજિનેશ્વરસૂરિજી મહારાજાને સ્વરત્તરવિરુદ્ધ ડુર્લ્લખરાજાણે આપ્યું નથી, હતાં સ્વરત્તરગણના અનુયાયિઓ પ્રમાણ વિના સિદ્ધ કરવા માને છે !

સાચી વાત તો એ છે કે, વિક્રમ સંવત્ ૫૨૨માં (૧૦૦૪)માં જિનદત્તસૂરિને તેમનો પ્રકૃતિને અનુસરતું 'સ્વરત્તર' એવું અપનામ આપ્યું પણ તે અપનામ તેમને અને તેમના શિષ્યવર્ગને પણ અત્યંત અનિષ્ટજ

હોવાથી પ્રંથોમાં સભ્યું નહીં પણ તે પઢી કાલાતરે-તેરમા સૈકાના અન્તમાં અથવા ચૌદમા સૈકાની આયનાં જીઓ માટે શ્રી જિનપૂજાનો નિષેધ કરનાર જિનદત્તસૂરિના વંશજોય સ્વતર શબ્દનો સત્ત્વ અને સિદ્ધો લોકપ્રસિદ્ધ અર્થવદસો પૂજ્યપાદ શ્રીજિનેશ્વરસૂરિજી મહારાજશ્રીના નામથી કલ્પિત કરેલ સંજવેઢે, અન્યથા જો સ્વતરવિરુદ્ધ શ્રીજિનેશ્વર-સૂરિજી મહારાજાને સભ્યું હોત તો અગીયારમા અને વારમા સૈકામાં થયેલા ચારિત્રપાત્ર પૂજ્યપાદ આચાર્યશ્રી ઓપ તેનો ઠહસેલ અવશ્ય પો-તાના પ્રંથોમાં કર્યો હોત. વળી આચાર્યશ્રી અજયદેવસૂરિજી મહારાજા તો ખુદ તેઓઓના ચિનથી શિષ્ય હોવાથી અને અનેક સૂત્રપ્રંથોના પણ ટીકાકાર હોવાથી પોતાના ગુરુશ્રીના વિરુદ્ધનો (કે જે વિરુદ્ધને ગુણનિષ્પન્ન બનાવી જિનદત્તસૂરિનો અનુયાયિવર્ગ શ્રીજિનેશ્વરસૂરિજી મહારાજાને અલંકૃત કરવા માગે છે) ઠહસેલ કોઈ પકાદ પ્રંથમાં તો અવશ્ય કરતજ, પણ તેતું કોઈજ થયું નથી હતાં તે વાતને સિદ્ધ કરવા અને ધારસો ધારના ઠહસેલને અસત્ય અને અજિનિવેશથી થયેલો મનાવવાની કોશીષ પંચભાંગી પ્રકરણની પ્રસ્તાવનામાં કોઈક વિદ્યાને કરી છે, પરંતુ એમ કરવાથી તો તે વિદ્યાન મહાશયજ અજિ-નિવેશના ઉપાસકની કક્ષામાં આવી જાય છે । તે અપૂર્વ વિદ્યાને અગર વીજા પણ જિનદત્તસૂરિના અનુયાયિવર્ગે ખુદ શ્રીઅજયદેવસૂરિજી મહારાજની સાક્ષી આપવી જોઈય અગર અગીઆરમી વારમી સદીમાં થયેલા અન્ય આચાર્ય મહારાજાઓના રચેલા પ્રંથોના આધારો આપવા જોઈય, અન્યથા કોઈપણ પ્રકારે સાધ્યસિદ્ધિ થઈ શકે તેમ નથી.

પ્ર૦-૧૫૧-શ્રીશત્રુંજયમાહાત્મ્યમાં પૂજ્યપાદ શ્રીમાન્ ધનેશ્વર-સૂરિજીમહારાજાએ કહ્યું છે કે શ્રીશત્રુંજય મહાતીર્થ ઉપર જેવો તેવો

संयति वेषधारी पण वंदनीय अने श्रीगौतमस्वामिवत् पूजनीय ठे तो तेनो परमार्थ शो ?

उ०—श्रीशत्रुंजयमाहात्म्यना द्वितीयसर्गमां केवल खिंगधारी मुमुक्षुने श्रीशत्रुंजय तीर्थ उपर वंदनीय कह्यो ठे ते कारणिक विधिनी अपेक्षाए समजवुं अथवा तीर्थोद्भावना-तीर्थउन्नतिनी बुद्धिथो समजवुं.

श्रीहीरप्रश्नना द्वितीयप्रकाशमां पंकित श्रीहर्षगणिकीना प्रश्नना उत्तरमां युगप्रधान परमपूज्य आचार्यश्री विजयहीरसूरोश्वरजी महाराजश्रीए कहुं ठे के:-

“ वत्सेऽसौ सर्वसौख्यानि, त्रिशुद्ध्याऽऽराधितो यतिः ।

विराधितश्च तैरश्च-नरकानल्पयातनाः ॥ ९० ॥

चारित्रिणो महासत्त्वाः, प्रतिनः सन्तु दूरतः ।

निष्क्रियोऽप्यगुणहोऽपि, न विराध्यो मुनिः क्वचित् ॥ ९१ ॥

यादृशं तादृशं वापि, दृष्ट्वा वेषधरं मुनिम् ।

पृष्ट्वा गौतमवद्भक्त्या, पूजयेत् पुण्यकाम्यया ॥ ९२ ॥

वन्दनीयो मुनिर्वेषो, न शरीरं हि कस्यचित् ।

प्रतिवेषं ततो दृष्ट्वा, पूजयेत् सुकृती जनः ॥ ९३ ॥

पूजितो निष्क्रियोऽपि स्यात्, लज्जया व्रतधारकः ।

अवज्ञातः सत्क्रियोऽपि, प्रतिः स्याच्छिथिलादरः ॥ ९४ ॥

दानं दद्या क्षमा शक्तिः, सर्वमेवाल्पसिद्धिकृत् ।

तेषां ये प्रतिनं दृष्ट्वा, न नमस्यन्ति मानवाः ॥ ९५ ॥

आराधनीयास्तदमी, त्रिशुद्धया जैनर्त्तुगिनः ।

न कार्या सर्वथा तेषां, निन्दा स्वार्थविघातिका ॥ ९६ ॥

कारणं तव कुष्ठानां, महीपाल । स्फुटं हृदः ।

मा कदापि मुनीन्, क्रुद्धानपि त्वं तु विराधयेः ॥ ९७ ॥

इति श्रीवृद्धशत्रुंजयमाहात्म्यद्वितीयसर्गमध्यगतश्लोकास्तेषां मध्ये केवललिङ्गमात्रधरोऽपि मुमुक्षुर्वन्दनीयो गौतमवत् पूजनीयश्च तत्कथं केन

હેતુના ?' હિત પ્રશ્ન-ઉત્તર-‘દત્તેઽસૌ સર્વસૌખ્યાનિ’ ઇત્યાદિ શત્રુજયમા-
હાત્મ્યદિતીયસર્ગગતશ્લોકાસ્તુ કારણિકવિધિમાશ્રિત્ય તીર્થોપજાવનબુદ્ધયા
યા કૃતાઃ સમમાખ્યન્તે ઇતિ ન કશ્ચિદોષઃ ઇતિ ॥ ૧ ॥

સારાંશઃ-‘મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિથી આરાધન કરેલો
આ સાધુ સર્વ સુખને આપે છે અને વિરાધન કરે તો તિર્યચ તથા
નરકના મહાદુઃખોને આપે છે. ચારિત્રવંત મહાસત્ત્વ સાધુમુનિરાજો
તો દૂર રહો પણ ચારિત્રની ક્રિયાહીન ગુણોનો અનર્જિત સાધુ પણ
કદાપિ વિરાધવો નહિ. જેવા તેવા પણ વેષધારી સાધુને દેહીને પુણ્યની
છાવાલો પૃથ્વ્ય જાકિથી શ્રીગૌતમસ્વામિજીની જેમ પૂજા કરે.
કોઈ પણ સાધુનું શરીર વંદનિક નથી કિંતુ સાધુનો વેષજ વંદનિક
હે. તેથી પુણ્યવંત પ્રાણી સાધુવેષને દેહીને પૂજન કરે. ક્રિયાહીન
પણ પૂજેલો સાધુ ઇચ્છાથી વ્રતનો ધારનાર થાય. અવકાશ કરવાથી
ક્રિયાવાનું સાધુ પણ વ્રતમાં શિથિલ આદરવાલો થાય છે. જે મનુષ્યો
સાધુને દેહીને નમસ્કાર કરતા નથી તેમનું દાન, દયા, હમા અને
શક્તિ સર્વ અલ્પફળને આપનાર થાય છે. તે કારણથી જૈનલિંગધારી
આ સાધુનું આરાધવા. સર્વથા તેમની સ્વાર્થને નાશ કરનારી નિંદા
ન કરવી. હે રાજન્ ! કોહનું કારણ તારે પ્રગટ છે. ક્રોધાયમાન એવા
મુનિને પણ કોઈ વસ્તુ તું વિરાધીશ નહિ’. આ પ્રમાણે શ્રી બૃહત્-
શત્રુજયમાહાત્મ્યના બીજા સર્ગમાં શ્લોકો છે તેમણે કેવલ લિંગમાત્ર
ધારી સાધુ પણ વાંદવો અને શ્રીગૌતમસ્વામિજીની જેમ પૂજવો કહ્યો
તે શા હેતુથી ? હિત પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર-‘દત્તેઽસૌ સર્વસૌખ્યાનિ’ ઇ-
ત્યાદિ શ્રીશત્રુજયમાહાત્મ્ય બીજા સર્ગમાં કહેલા શ્લોકો કારણિક
વિધિને આશ્રિત અથવા તીર્થની પ્રજાવનાની શુદ્ધિથી કરેલા હોય
એમ સંજવે છે તે કારણથી કોઈ દોષ નથી.

પ્ર૦-૧૫૨-જઘન્યથી અને ઉત્કૃષ્ટથી શ્રીસ્થાપનાચાર્યજી કેટલા ંચા હોય તો પ્રતિક્રમણાદિક્રિયાની શુદ્ધિ થાય ?

ઉ૦-શ્રીસ્થાપનાચાર્યજી મસ્તકથી ંચે અને પગથી નીચે હોય તો ક્રિયાશુદ્ધિ ન થાય. માટે પગથી ંચા અર્થાત્ જઘન્યપણે ચાર અંગુલ અને ઉત્કૃષ્ટથી મસ્તક સુધી ંચા હોય તો, ક્રિયાશુદ્ધિ થાય.

શ્રીહીરપ્રશ્નના બીજા પ્રકાશમાં કહ્યું છે કે:-

“ સ્થાપનાઃ કિયતિ પ્રદેશે ઉર્ધ્વમધસ્તિયક્ ચ દૂરે સ્થાપિતાઃ ક્રિયા-શુદ્ધિરેતવો ભવન્તિ ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-अत्रोर्ध्वं मस्तकात् पादयोरध-स्तात् तिर्यग् द्रष्टुमशक्ये स्थाने स्थापिताः स्थापनाः क्रियाशुद्धिनिमित्तं न भवन्तीति वृद्धवादः । यत्तुपरितनमूच्यादौ स्थापितास्तु तास्वधस्तनमूच्यादौ क्वापि क्रियायाः क्रियमाणत्वं तत्कारणिकत्वमिति ज्ञेयम् ॥ ४ ॥

સારાંશ:-શ્રીસ્થાપનાચાર્ય કેટલે ંચા, કેટલે નીચા અને કેટલે દૂર સ્થાને સ્થાપેલ હોય તો ક્રિયા શુદ્ધિનો હેતુ થાય ? इति प्रश्न, अत्र उत्तर श्रीस्थापनाचार्य मस्तकથી ંચા, પગથી નીચા અને તિહ્વાં દેલ્ખવામાં ન આવે પણ સ્થાનમાં સ્થાપેલ હોય તે ક્રિયાનો શુદ્ધિતું કારણ ન થાય એમ વૃદ્ધવાદ છે. જે ઉપરનો ચૂમિ ઉપર સ્થાપેલ હોય અને નીચેનો ચૂમિય કોઈક ક્રિયા કરાય છે તે કારણિક જાણથી.

પ્ર૦-૧૫૩-પ્રથમ તીર્થંકર શ્રીકૃષ્ણજીદેવસ્વામિનો માતાને ચૌદ સ્વપ્ન આઘ્યાં તેનો અર્થ કોણે કહ્યો ?

ઉ૦-જગદ્ગતી મસ્દેવી માતાને જગન્નાન્ડુ ચારે ગર્જનામાં આઘ્યા સ્થારે ચૌદ સ્વપ્નો આઘ્યાં તેનો અર્થ પ્રથમ શ્રીનાનિકુન્ડકરે કહ્યો અને પછી સૌધર્મ હંડ અને હંશાનેંડ આઘ્યા તેમણે કહ્યો.

શ્રીતીર્થોદ્ગાલીપયજ્ઞામાં સ્પષ્ટ ઉદ્દેલ છે કે:-

“ મસ્દેવીપદ્મહામો, કર્હિસુ નિયક્કુલ્લગરાણં તુ ॥ ૧૧૫ ॥

तो ते कुलगरनाहा, जायाब भणंति सोहर्ष वयणं ।
 होहिति य तुह पुता, किन्ती जुता महासत्ता ॥ ११६ ॥
 तेविय भम्हाहितो, अहिया होहिति नत्थि संदेहो ।
 अह्वावि कुलगराणवि, विसिद्धतरयं तु जे ठाण ॥ ११७ ॥
 तत्तो य पहायंमी, गयंमि सूरें जुगंतरं कमसो ।
 मिद्धुणाव ताण पासं, सक्कीसाणागया सहसा ॥ ११८ ॥
 तेहि विणपणं तो ते, सुविणफलं पुच्छिया सुरवरिदा ।
 त्वतेवं पिव ईसि, कयंजली सुरवरा भणिया ॥ ११९ ॥
 जह एते साइसया, विद्वा कल्लाणवंसणा सुमिणा ।
 होहिति य तुह पुता, उत्तमविज्ञानसंयुता ॥ १२० ॥ ”

सारांशः—श्रीमरुदेवी माता प्रमुखे पोताना स्वामी कुलगरोने स्वप्नो कक्षां. स्थारे ते कुलगरनाथोप पोतानी बीडने शुज वचन कक्षां के तमारे कीर्तिवंत महासत्त्ववान् पुत्रो यशे अने ते पुत्रो अमारार्थी पण अधिक यशे. अथवा कुलगरोथी पण जे कोइ अधिक श्रेष्ठ स्थान तेने जोगववाळा यशे एमां संदेह नथी. त्यार पढे प्रातः कालमां क्रमे करीने सुयोंदय यये ते श्रीनाजिराजा अने मरुदेवी माता आदि युगलोनी पासे सौधमेंड अने ईशानेंड शीघ्र आव्या. स्थारे माता पितादिके ते सुरेंडोने ते स्वप्नोनां फल पूढथां जरा विचार करता होय तेम द्वाथ जोकी इंडोप कक्षुं के आ सातिशय कल्याणने दर्शववावाळां स्वप्नो दीगां तेथी तमारे उत्तमज्ञानसंयुक्त पुत्रो यशे.

प्र०—१५४—दिगंबरना मंदिरोमां वंदन पूजन थाय ? जो न थाय तो कोइ पडुं समजावे ठे के ‘युगप्रधान श्रीहीरसूरजो महाराजा दिगंबरना मंदिरमां वंदननिमित्ते गया हता’तो श्रुं ते सत्य ठे?

उ०—अकबरबादशाहप्रतिबोधक युगप्रधान श्रीहीरसूरीश्वरजी महाराजाय ‘छादश जल्प पढ’ बनावेल ठे तेमां दिगंबरी प्रतिमाजीने वंदन पूजननो स्पष्ट निषेध करेळ ठे तथा श्रीहीरसूरीश्वरजी

મહારાજા દિગંબર મંદિરમાં વંદન નિમિત્તે ગયા એમાં કોઈજ પ્રમાણ નથી તો સમજાય છે કે જૈનસમાજને ઉલ્ટે રસ્તે દોરવાનો પ્રયાસ કોઈ અતત્ત્વજ્ઞ પંક્તિનો પ્રેરણાથી થયો છે માટે સમાજે તેવા હરેક કુટપ્રયત્નોથી સાવચેત રહેવું. શ્રીસેનપ્રશ્નના ચોથા બહાસમાં ૧૫૯ માં પ્રશ્નમાં દ્વાદશ જલ્પપદ્ધ મધ્યે લખેલ છે કે:-

“ દિગંબર સંવંધિમા ચૈત્ય ૧, કેવલઆદ્યપ્રતિષ્ઠિત ચૈત્ય ૨, દ્રવ્ય લિંગીનઈ દ્રવ્યઈ નિષ્પન્ન ચૈત્ય ૩, ૫ ત્રિણિ ચૈત્ય વિના બીજાં સઘલાઈ ચૈત્ય વાંદવા પુજવા યોગ્ય થાહ. । ”

આ પાઠમાં દિગંબર ચૈત્યનો સ્પષ્ટપણે જગદ્ગુરુજી શ્રીવિજયદ્વી-રસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ નિષેધ કરેલ છે.

પ્ર૦-૧૫૫-સાંપ્રતકાળમાં ચૌદશ આદિ રિક્તા તિથિમાં પ્રતિષ્ઠા થાય છે તો શું કોઈ શાસ્ત્રમાં પ્રતિષ્ઠામાં રિક્તા તિથિ લેવાનું ફરમાન છે? અથવા કોઈ પણ સ્થળે પૂર્વકાળમાં રિક્તા તિથિય પ્રતિષ્ઠા થઈ છે ?

ઠ:-પ્રતિષ્ઠામાં રિક્તા તિથિ લેવા પણ કહેલી છે.

ચૌદસો ચુંવાલીસ ગ્રંથોના રચયિતા જગવાન્ શ્રીહરિજ્ઞસૂરી-શ્વરજી મહારાજા એ લક્ષ્મણુદ્ધિ નામના ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે:-

“ સર્વે વિ વારતિહિઓ, સુહયા સહ સિદ્ધિ જોગસન્માવે ।

ચંદ્રમિ ઉવચ્યમિ, ન પુણો નદંમિ જિમે વા ॥ ”

પ્રાવાર્ય:-‘ચંદ્રમા ક્ષીણ અથવા જીર્ણ ન હોય પણ ઉપચિત પદ્ધતે પુષ્ટ હોય અને સિદ્ધિયોગ જો હોયતો સર્વવાર તથા સર્વતિથિઠં શુનઠે, આત્રો સ્પષ્ટ બહેલ હોવાથી રિક્તા તિથિનો પકાંત નિષેધ નથી. વઢી જેઠ સુદી ચૌદશના દિવસે સિદ્ધિયોગ, રવિયોગ તથા ચંદ્રમા પુષ્ટ હોવાથી તે તિથિ સર્વથા હુષિત નથી.

મારવારુ દેશમાં નાળા ૫ નાની પંચતીર્થિમાંનું એક તીર્થ છે,

નાળામાં પ્રથમ શ્રીમદ્દાવીરસ્વામી જગવાનની જીવતસ્વામિની મૂર્તિ હતી એવો પ્રઘોષ છે, તે પછી કાલાન્તરે નવીન વિંધ સ્થાપિત થયેલ છે, તે જગવાનની પલાંઠી ઉપર લેખ છે તેમાં લખ્યું છે કે:-

“ સંવત્ ૧૬૦૬ વર્ષે મહાવદ ૧ શનૌ શ્રીનાળકીયગચ્છે શ્રીમદ્દાવીર-વિન્ધ પ્રતિષ્ઠિત શ્રીશાન્તિસૂરિમિ: ”

અર્થાત્-શ્રીનાળકીય ગચ્છના શ્રીશાન્તિસૂરિજી ૧૫૦૫ ના વર્ષે માહ વદી ૯ શનિવારના દિવસે શ્રીમદ્દાવીરસ્વામિના વિન્ધની પ્ર-તિષ્ઠા કરી છે.

“ સંવત્ ૧૨૦૬ જ્યેષ્ઠ શુક્ર ૧ મંગલદિને શ્રે. સદ્ગજિગ્મુતેન હઠાપરમ-આવકેળ નિજાનુજમોદા-માગિનેયમમા-મગિનીબોલીપ્રમૃતિસ્વકુટુંબસમ-ન્વિતેન નિજકલત્રસલક્ષગાએયોનિમિત્તે શ્રીપાર્શ્વજિનવિંધ કારાપિત પ્રતિ-ષ્ઠિત ચ શ્રીમજિતેવસૂરિશિષ્યૈઃ શ્રીવિજયસિંહસૂરિમિ: ।

સંવત્ ૧૩૩૮ વર્ષે જ્યેષ્ઠ શુદ્ધ ૧૪ શનૌ શ્રીનેમિનાથસૈષ્યે બુદ્ધગચ્છીય. શ્રીરત્નપ્રમસૂરિશિષ્યશ્રીહરિમદ્રસૂરિશિષ્યૈઃ શ્રીપરમાનંદસૂરિમિ: પ્રતિષ્ઠિતઃ

સંવત્ ૧૩૩૭ વર્ષે જ્યેષ્ઠ શુદ્ધ ૧૪ શુક્રે બુદ્ધગચ્છીયશ્રીવક્રેશ્વરસૂરિસં-તાનીયપૂજ્યશ્રીસોમપ્રમસૂરિશિષ્યૈઃ શ્રીવર્ધમાનસૂરિમિ: શ્રીશાંતિનાથવિંધ પ્રતિષ્ઠિતઃ ।

સંવત્ ૧૬૭૬ વર્ષે માઘ શુદ્ધ ૪ શનૌ શ્રીલકેશવંશીયકુચલાલીય સા. માયાં તેજલ્લે સુતસોમજીયુતેન શ્રીમદ્દાવીરવિંધ કારિત પ્રતિષ્ઠિત ચ શ્રી તપાગચ્છે મ. શ્રીહીરવિજયસૂરીશ્વરપદ્મમાવક મ. શ્રીવિજયસેનસૂરિપ-દ્ધાર્લકારશ્રીવિજયપદેવસૂરિમિ: શ્રીધારાસુભગનગરે । ”

આ ઉપર જણાવેલ લેખોમાં ચતુર્થી, નવમી અને ચતુર્દશી વ્રજે રિક્તા તિથિમાં રવિયોગાદિના યોગવલ્લને આશ્રિત અથવા શુક્લપ્ર-હોના વલ્લથી વિચૂષિતલગ્નવલ્લને આશ્રિત પૂર્વાચાર્યોં જે પ્રતિમાની અંજનશલાકા કરેલી છે, તે શ્રીજિનપ્રતિમા હોઈ શ્રીકુંજારીયાજી તીર્થમાં વર્તમાનમાં બીરાજમાન છે.

आ उपरथी सिद्ध थाय ठे के चतुर्थी, नवमी अने चतुर्दशी तीथि रीका ठेठतां पण ओशान्तिसूरिजी महाराज आदि पूर्वाचार्यों-ए सिद्धियोग रनियोग आदि ब्रह्मवान् शुच्योग होवथी स्वीकारी ठे. सिद्धियोग होय तथा चंद्रमा पुष्ट होय तो ते खेवानी आज्ञा पण शास्त्रमां ठे, एटखे हवे समजनाराठ समजी शकशे के सांप्रतकालमां चौथ नेम के चौदशनी प्रतिष्ठायां योगादि श्रेष्ठ गुणो होयठतां रीका तिथि मात्रथीज कोइ दूषित कहे तो तेमा मात्र बेज कारण संजवे ठे, एक तो जैनशैलिने अनुसरता उयोतिषज्ञाननो अभाव अने बीजुं स्वार्थ न सधावाथी उत्पन्न थयेलो छे. अज्ञान के छेपथी धमधमता प्राणीं उपर अनुकंपा करवी एज उत्तम मुमुक्षु आत्मांठनी फरज ठे, एटखे ए वावतमां आग्री अधिक कंइपण कहेवानी जरूर नथी.

प्र०-१५६-पाक्षिकादि प्रतिक्रमणमां ठीक आवे तो क्यां सुधी फरीथी करवुं अने फरीथी न थाय तो शुं करवुं ?

उ०-अतिचार सुधीमां ठीक आवे अने अवसर होय तो फरीथी करवुं. जगद्गुरु श्रीविजयहीरसूरीश्वरजी महाराजे हीरप्रश्नना बीजा प्रकाशमां कह्युं ठे के:-

“पाक्षिकादिप्रतिक्रमणे क्रियमाणे छिकासद्भावे कृतः स्थानात् किं स्थानं यावत् पुनः प्रतिक्रमणं क्रियते ? इति प्रश्नोऽन्योत्तरम्-पाक्षिकप्रतिक्रमणे पाक्षिकातिचारालोचनादवांग् यदि छिक्का जायते तदा सत्यवसरे चैत्यवन्दनादितः पुनः कर्त्तव्यमिति वृद्धसम्प्रदायः ॥ २ ॥ ”

सारांशः-पाक्षिक, चातुर्मासिक अने संवत्सरी प्रतिक्रमण करतां ठीक थाय तो क्यांथी क्यां सुधी फरीथी प्रतिक्रमण करीए इति प्रश्न अत्र उत्तर पाक्षिक प्रतिक्रमणमां पाक्षिक अतिचार आलोचनाथी पहेलां जो ठीक थाय अने अवसर होय तो चैत्यवन्दनथी फरीथी करवुं एम वृद्ध संप्रदाय ठे.

फरीथी न कराय तो सजाय सुधी प्रतिक्रमण करी खमासमण दइ छुदोपद्रव निमित्ते 'सागरवरगंजीरा' सुधी चार लोगस्सनो का-
र्योत्सर्ग करी दुक्खरक्कयकम्मक्कयनिमित्त कार्योंत्सर्ग करवो. पंक्ति-
प्रवर श्रीरीरविजयजीए प्रश्नोत्तरचिंतामणिमां कहेइ ठे के:-

“पाक्षिकप्रतिक्रमणे यदि छिक्का जायते तदा किं कर्त्तव्यमितिप्रश्नः
प्रत्युत्तरमाह-प्रतिक्रमणे पाक्षिकातिचारालोचनाऽर्थात् यदि छिक्का जायते
तदा सति अवसरे पुनः आदितः प्रतिक्रम्य यदि प्रतिक्रमणवेला न स्यादाति-
चारालोचनपश्चाच्छिक्का जायते तदा को विधिरित्याह-पद्मावश्यकसमाप्त्य-
नन्तरं यावत् स्वाध्यायं कृत्वा क्षमाश्रमणं दत्त्वोत्थायेत्थं कथयन्ति यथा इ-
च्छाकारेण संदिसह भगवन् छुद्रोपद्रवउह्णावणीकाउस्सगं करुं इच्छे छु-
द्रोपद्रवउह्णावणी करेमि० अन्नत्थ उ० लोगस्स ४ सागरवर गंभीरा यावत्
पारयित्वा स्तुतिवाच्या नमोईत्० ।

सर्वे यक्षाधिकार्या ये, वैयाहृत्यकरा जिने। छुद्रोपद्रवसंधातं, ते द्रुतं द्रावयन्तु नः॥१॥
कथयित्वा तदनु दुक्खरक्कयकम्मक्कय० यावद्वृत्तशांतिस्तावत् ज्ञे-
यमिति वृत्तसमादायः ॥ ३७ ॥ ”

सारांशः-पाक्षिक प्रतिक्रमणमां जो ठीक थाय तो शुं करवुं इति
प्रश्न उत्तर कहे ठे-प्रतिक्रमणमां पाक्षिक अतिचारनी आलोचनाथी
पहेलां जो ठीक थाय तो अवसर होय तो प्रथम-(चैत्यवन्दनथी)
फरीथी प्रतिक्रमण करवुं. जो प्रतिक्रमणनो बलत न होय अथवा
अतिचार आलोचनानी पढी ठीक थाय तो शो विधि ते कहे ठे-उ
आवश्यक पूर्ण थया पढी यावत् सजाय सुधी करी खमासमण दइ
उजो यह एम कहे-‘इच्छाकारेण संदिसह जगवन् । छुद्रोपद्रव उह्णा-
वणी काउस्सगं करुं’ एम कही इहे छुद्रोपद्रव उह्णावणी करेमि
काउस्सगं अन्नत्थ उस्ससिपणं यावत् अप्पाणं वोसिरामि कही चार
लोगस्सनो सागरवर गंजीरा सुधी नो कार्योंत्सर्ग करवो पारीने नमोऽ-
ईत्सिक्काचार्योंपाध्यायसर्वसाधुज्यः कही ‘ सर्व यक्षाधिकार्या ये ’

प्र०-१५७-वर्तमान समयमां पण केटझाक पुरुषो प्राचीन री-
तिने श्रनुसरी कागळ खखी तेना उपर चुंवोतेर (७४) नो आंक करे
वे तेनुं कारण शुं ?

**आविशेषसंग्रहमां खरतरगह्णीय उपाध्यायजी समयसुंदरजी गणीय
जल्लेख करेल ठे कै:-**

“मिडतानगरे सुरनामा राजा वसुध तस्य प्रशस्तिः श्रीफलोधीपार्वनाथदेव-
गृहे केशरधर्षणस्थानपार्ववर्तिमित्तौ लिखिताऽस्ति तत्रेदं काव्यं लिखितमस्ति-

“पृथ्वीराजवृषाक्षया यवनपाथो गर्जनाद् वार्षिकम्,
दंडं लातुमितो जघान सुभदानेकमृत्युःससति
सोऽङ्कोऽद्यापि च लेखवस्तुषु जनैः रक्षार्थमालिरूपते
नाह्ना तस्य विराजते गुणनिधिः श्रीसूरवंशो मुनि ॥ १ ॥
अत्र लेखोपरि दीयमानचतुःसप्त्यंकाहेतुर्विशेषः ॥ ५८ ॥”

સારાંશ:—મેઘતા નગરમાં સુર નામા રાજા થયો તેની પ્રશસ્તિ શ્રીફલોદી પાર્શ્વનાથજીના મંદિરમાં કુશર ઘસવાના સ્થાનની પાસેની ખીંતમાં લખેલી છે. તેમાં શ્રી કાવ્ય લેખક બે. પૃથ્વીરાજનામા

રાજાની આજ્ઞાથી યવન રાજની પાસેથી વાર્ષિક દંડ લેવાને ઇ-
છાપ ગર્જના પૂર્વક ચુંબોતેર સુચટોને માર્યા, તે અંકને સંપ્રતિ કાઝે
પણ લેખના ઉપર તેના રક્ષણને અર્થે લોકો લેખે છે. તેના નામથી
શુણનો ઝંઝાર ઘવો મુરરાજાનો વંશ પૃથ્વીને ત્રિષે શોને છે.

પ્ર૦-૧૫૦-સાધુમહાત્માઝને દિવસમાં સુવાની આજ્ઞા છે ?

જ૦-પંથ કરવાથી અમિત થયેલા, વિમાર થયેલા અને વૃદ્ધ
અવસ્થાના સાધુપુરુષો માટે દિવસે સુવાની પણ આજ્ઞા છે.

શ્રીઠંઘનિર્યુક્તિ સૂત્રમાં કહેલ છે કે:-

“ અઘાનપરિસ્તંતો, ગિલાણવુદ્ધો અણુણવેતાળ ।

સંધારુત્તરપદ્ધો, અત્થરણ ગિલજળાઽઽલ્લોક ॥ ૪૧૯ ॥ ”

સારાંશ:-પંથ કરવાથી અમિત, વિમાર અને વયોવૃદ્ધ સાધુ
મહાત્માઝને શ્રીઆચાર્ય મહારાજની આજ્ઞા લઈ સંધારો અને ઉત્તર-
પદ્ધો બીઠાવી દિવસમાં પણ આલોકસ્થાનને ઢોની અન્નચંતર સ્થાનમાં
નિદ્રા લેવી કહ્યે.

પ્ર૦-૧૫૧-દેવો જવધારણીય શરીરથી પટલે પોતાના મૂલશ-
રીરે અત્રે આવે ?

જ૦-શાશ્વત પર્વત ઉપર વાણવ્યંતર દેવદેવીઠં પોતાના મૂલશ-
રીરથી અને ઉત્તરવૈક્રિયશરીરથી સદા ક્રિયા કરે છે તથા સંગમદે-
વતા મૂલ શરીરથી મેરુપર્વતની પૂલિકા ઉપર રહેવ છે તેથી સંજન
હે કે દેવતાઠં મૂલ શરીરથી પણ અહીં આવે.

શ્રીજીવાજિગમસૂત્રમાં ત્રીજી પ્રતિપત્તિમાં મનુષ્યના અધિકાર-
માં જગતી ઉપર વનલંકના વર્ણનની ટીકામાં કહેલ છે કે:-

“ નિયદ પથયા ઇતિ । ઘ્યાલ્યા ॥ નિયતા નૈયત્યેન પર્વતા નિયતિપર્વતા
વ્યવિત નિયયપથયા ” ઇતિ ‘પાઠઃ તન્ન નિયતા સદા મોગ્યત્વેન અવસ્થિતા

पर्वता यत्र वानमंतरा देवा देव्यश्च भवधारणीयेन वैक्रियशरीरेण प्रायः सदा रममाणा अवतिष्ठन्ते इति भावः । ”

सारांशः—नियतपणे करीने पर्वतो—नियति पर्वतो कोईक प्रत्यं-
तरोमां ‘निययपव्या’ पाठ ठे त्यां नियत पटले सदा काल जोग्यपणे
अवस्थित पर्वतो ज्यां वानवंतर देवदेवीठं जवधारणीय शरीरवने तथा
वैक्रिय शरीरवने घणुं करीने नित्य क्रीडा करे ठे.

श्रीरायपशोणी सूत्रनी वृत्तिमां पण सूर्याजविमानना वर्धनना
अधिकारमां पण कहेल ठे केः—

‘निययपव्या’ इति नियत्या—नैयत्येन व्यवस्थिताः पर्वताः नियति प-
र्वताः क्वचित् ‘निययपव्या’ इति पाठः, तत्र नियताः—सदा भोग्यत्वेना-
वस्थिताः पर्वताः—नियतपर्वताः, यत्र सूर्याजविमानवासिनी वैमानिका देवा
देव्यश्च भवधारणीयेनैव वैक्रियशरीरेण सदा रममाणा अवतिष्ठन्ते इति
भावः । ”

सारांशः—नियतपणे जे पर्वतो ते नियति पर्वतो कहीये कोईक
प्रत्यंतरोमां ‘निययपव्या’ एवो पण पाठ ठे त्यां सदा काल जोग्य-
पणे अवस्थित पर्वतो ते नियतपर्वतो ज्यां सूर्याजविमानमां रहेवा-
वाळा वैमानिक देवो अने देवीठं जवधारणीय वैक्रिय शरीरे करीने
सदा क्रीडा करे ठे.

श्रीहीरप्रश्नना त्रीजा प्रकाशमां पण कहेल ठे केः—

“संगमकसुरः सुरेशेन निष्काशितः स भवधारणीयेन शरीरेण मेढ-
चूलायां जगामोत्तरवैक्रियेण वा । इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—मौलेनेति विज्ञायते,
उत्तरवैक्रियस्यैतावत्कालमवस्थानाभावात् । यत्तु मौलं शरीरं विमानावबहिर्न
निर्गच्छतीति वचस्तत्प्राधिकमिति बोध्यम् ॥ २ ॥ ”

सारांशः—ईंद्र महाराजाए काही मूकेलो संगमदेवता ते जव-
धारणीय वैक्रिय शरीरची मेरुपर्वतनी चूला उपर गयो के उत्तर वैक्रिय
शरीरची इति प्रश्न अत्र उत्तर मूळ शरीरची गयो होय एम जणाय

हे. उत्तर वैश्रियशरीरनो पटखो काल रहेवानो अजाव होवाथी मूळ शरीर विमानथी बाहार न जाय प वचन प्रायिक ठे एम जाणवुं. आसेनप्रश्ना त्रीजा उल्लासमां ३५५ मा प्रश्नमां पण देवताओ जव धारणीय शरीरथी कोर्क वलत अही आवे एम कहेल ठे.

प्र०-१६०:-कुरुट अने उत्कुरुट नामना मुनिउंके जेउंए कुणाला नगरीनो विनाश कर्यो तेउं क्यारे थया अने कइ गतिमां गया ?

उ०-कुरुट अने उत्कुरुट नामना वचनसिद्धिवाळावे जाइ साधुउं श्री महावीरस्वामिना केवलज्ञानथी तेर वर्ष पूर्वे विचरता हता. ते बन्ने मुनिउं कुणाला नगरीनी बहार खाइमां कायोत्सर्ग करी चातुर्मास रहेला होवाथी नगरना जलथी साधुउं तणाइ-कुवी न जाय प हेतुथी सानिध्यमां रहेल कोइ प्रकिमान् देवे वर्षादने रोकवाथी नगरवासी जनोए ते साधुउंने त्यांथी काढी मूक्या तेथी कुपित भइ कुरुटे कहुं के ' हे मेघ ! कुणालामां वरस. ' त्यारे उत्कुरुटे कहुं के ' पंदर दिवस सुधी, ' फरीथी कुरुट बोदयो के 'मुशळधाराए' पटखे उत्कुरुट बोदयो के ' जेम दिवस तेम रात्री '. आ प्रमाणे पंदर रात्रि अने दिवस सुधी मेघना वरसवाथी कुणाला नगरीनो नाश थयो ते पापनी आलोचना कर्या विना ते बन्ने मुनिउं त्रीजे वर्षे काल करी सातमी नरके गया. तिलकाचार्यकृत श्रीआवश्यकसूत्रनी वृत्तिमां लखेल ठे के:-

“ कुरुटोत्कुरुटौ साधू, मातृष्वसेयकौ मिथः ।

मातरौ ब्राह्मणावध्या-यकावात्ताहृतव्रतौ ॥ १ ॥

भखू पुर्याः कुणालाया-स्तयोर्निगमनामतः ।

वर्षासु वसतिनीरैः, प्लाव्यतां मेति देवता ॥ २ ॥

भटालयत् कुणालाया, वृष्टिं ज्ञात्वा च तज्जनेः ।

निःसार्येते स्म तौ साधू, कुबोऽब कुरुटोऽब्रवीत् ॥ ३ ॥

वर्षे देव ! कुणालाया-सुषाणोत्कुरुटस्ततः ।

दिनानि दश पञ्चाष, पुनः कुरुट ऊचिवात् ॥ ४ ॥

मुसलोपमधारानि', पुनरुत्कुरुटोऽभ्यधात ।
 यथा दिवा तथा रात्रा-वित्युक्त्वा तौ निरीयतुः ॥ ५ ॥
 कुणालाऽपि पञ्चदश-दिनैरवच्छिन्नवर्षणात् ।
 सार्धं जनपदेनांभः-पूरैः प्रावाह्यताखिला ॥ ६ ॥
 तृतीये वत्सरे तौ च, साधु साकेतपत्तने ।
 कालं कृत्वा ससमोर्व्यां, द्वाविंशल्यन्तरायुषौ ॥ ७ ॥
 कालाख्यनरकावासे, सञ्जायेते स्म नारकौ ।
 कुणालाया विनाशस्य, कालादर्थे त्रयोदशे ॥ ८ ॥
 उत्पन्नं केवलं ज्ञानं, श्रीमद्वीरजिनेशितुः । ”

सारांशः—कुरुट अने उत्कुरुट नामना ब्राह्मण जातिना अध्यापको श्रीजैनदीक्षा श्रंगोकार करेल वे मासीआइ जाइ साधुं कुणालानगरीनी ग्रहार नगरीनुं पाणी जवानो खाइमां चतुर्मास रद्दा. वर्षाद थयाथी नगरीना जले करीने तणाइ न जाय ए हेतुथो सांनिध्य रहेल कोई जक्तिमान देवे कुणालानगरीमां वृष्टिने बंध करी ते जाणीने नगरवासी लोकोप ते साधुंने त्यांथो काढी मूक्या, तेथी क्रोधायमान थइकुरुट साधु बोड्यो के—‘हे मेघ कुणालामां वरस’ त्यार पढी उत्कुरुट बोड्यो के—‘पंदर दिवस सुधी’ फरीथी कुरुट बोड्यो ‘मुसलधाराए’ फरीथी उत्कुरुट बोड्यो के—‘जेम दिवस तेम रात्रि’ एवुं कहीने ते वझे साधुं त्यांथो चाल्या गया. अव्यवहिनपणे पंदर दिवस सुधी मेघना वर्षाया देशनी साथे संपूर्ण कुणालानगरी जलना पूरे करीने तणाइ गइ. साकेतपुरनगरमां श्रीजा वर्षे ते वझे साधुं काळ करी घावीस सागरोपमना जघन्य आसुण्यवाळा तातमी नारकी पृथ्वीमां काळ नामा नरकावासमां नारकीपणे उत्पन्न थया. कुणाला नगरीना नाशथी तेरमे वर्षे श्रीमन्महावीर जिनेश्वर महा-राजने केवलज्ञान उत्पन्न थयुं.

પ્રગ-૧૬૧-શ્રીતીર્થકરમહારાજાના સમવત્સરણમાં પ્રથમ અલ્પ-શ્લોકવાળા મનુષ્ય અથવા દેવતા આભ્યા હોય અને પઠીથી મહર્ષિક આંધે તેને અલ્પશ્લોકવાળા નમસ્કારાદિક કરે ?

જગ-શ્રીતીર્થકરમહારાજાના સમવત્સરણમાં પ્રથમ અલ્પશ્લોક-વાળા મનુષ્ય અથવા દેવો આભ્યા હોય અને મહર્ષિકો પઠીથી આવે તો પ્રથમ આવેલા અલ્પશ્લોકવાળાનું નમસ્કાર કરે. જો મહર્ષિકો પ્રથમ આવેલા હોય અને અલ્પશ્લોકવાળાનું પઠીથી આવે તો પણ પ્રથમ આવેલ મહર્ષિકોને અલ્પશ્લોકવાળાનું નમસ્કાર કરી પોતાના યોગ્ય સ્થાને જાય, આ પ્રમાણે અધિકશ્લોકવાળાનું નમસ્કારાદિ યોગ્ય અલ્પશ્લોકવાળાનું સાચવે.

જગવાન્ શ્રીસંઘદાસગણોજીકૃત શ્રીવૃહદ્વલ્લભનાથ્યમાં સ્પષ્ટ જણાવે છે કે:-

“ વૃત્ત મહર્ષિયં પઞ્ચ-વ્યંતિ દિયમધિ વ્યંતિ પળમંતા ।

નચિ જંતના નચિ કહા, ન પરોપ્પરમજ્ઞરો ન જયે ॥ ૩૭૮ ॥ ”

સારાંશ:-શ્રીતીર્થકર પરમાત્માના સમવત્સરણમાં પ્રથમ સ્થિત રહેલા અલ્પશ્લોકદેવો મહર્ષિકદેવો પઠીથી આવે તેમને નમસ્કાર કરે અથવા મહર્ષિકદેવો પ્રથમ આવેલ હોય અને અલ્પશ્લોકદેવો પઠીથી આવે તો પણ તેમને નમસ્કાર કરી પોતાના યોગ્ય સ્થાનમાં જાય. તથા ત્યાં રહેલાને અહીં અગામી ન જવું એવો પ્રતિબંધ નથી તથા ક્રીકયાદિ વિકથાઈ પણ નહીં તથા પરસ્પર ઈર્ષા નહિ તથા શ્રીદેવાધિદેવ પરમાત્માનો દેશના રૂપ અવૃત્તના પૂરથી વિરોધાનુબંધનો નાશ થયેલો હોવાથી જલવાન્ ચૈરિનો પણ કોઈને જય નહિ.

પ્રગ-૧૬૨-શ્રીઅજિતનાથસ્વામિના પોતા શ્રીઅજિતશત્રુરાજા કહ ગતિમાં ગયા ?

उ०—श्रीजितशत्रु महाराजा मोक्षमां गया ठे. मतांतरयो बीजं देवलोकं गया ठे. श्रीत्रयचननारोद्धारतां रुहेल ठे कै:-

“ नागेष्टुं उसभयिया, सेसाणं मत हूति ईसाणे ।

व्याख्या—नागेष्टु—नाग कुमारेषु भवनपण्डित्तीयनिकायवर्तिषु सुरेषु श्रीकृष्णभनाथस्य पिता नामिनामा गत इति शेषः तथा शेषाणामभिनाथ-प्रभृतीनां चंद्रप्रभानानां सप्तानां पित्रो भवन्ति गता ईशाने द्विती देव लोके सैद्धान्तिकास्तु श्रीअजितस्वामिरितुर्जितशत्रोमुक्तिगमनमाचक्षते अनुयोग-द्वारादौ तथैव भणनात्, तथा—श्रीहेमसूरिकृते—

‘ राजा बाहुवलि सूर्य-यशाः सोमयशा अपि ।

अन्येऽप्यनेकशः के पि, शिवं के पि दिवं ययुः ॥ १ ॥

जितशत्रुः शिवं प्राप, सुमित्रस्त्रिदिवं गतः ।’

इति योगशास्त्रे त्रिपष्ठिचरित्रेऽपि च । ”

सारांशः—त्रयचरतिनो बीजा निरुपमां रुहेल नागकुमारनामा देवोने विषे श्रीकृष्णजदेवजोना पिता श्री राजिराजा गया तथा जेय श्री-अजितनाथस्वामिधी श्रीचंद्रप्रभु सुधीनाम्यातना पिताई ईशाननामा बीजा देवलोकमां गया ठे. सिद्धानवादीउं तो श्रीअजितनाथस्वामिना पिता जितशत्रु महाराजा मोक्षमां गया कहे ठे. श्रीअनुयोगद्वारादि तां तेमज कह्युं ठे. श्रीहेमसूरीश्वर महाराजाए “राजा श्रीबाहुवलो, श्रीसूर्य-यशा, श्रीसोमयशा अने बीजा अनेक कोइक मोक्षमां गया अने कोइक देवलोकमां गया. श्रीजितशत्रु महाराजा मोक्षमां गया. श्री सुमित्र महाराजा देवलोकमां गया.” आ प्रमाणे पाताना रचेला श्री-योगशास्त्रमां तथा त्रिपष्ठिशलाकापुरुषचरित्रमां कहेल ठे.

प्र०—१६३-दर्शनावरणोपकर्मना उदययी चक्षुहोन थयेअ मनु-ष्यने केवलज्ञान थइ शके या नहि ?

उ०—पूर्वकृतकर्मना उदययी चक्षुरहित थयेअ मनुष्यने केवल-

ज्ञान यवामां कोइज बाधक नथी.

श्रीसेनप्रश्नना बीजा उद्धासमां श्रीसेनसूरीश्वरजी महाराजाए
कहुं ठे के:-

“ चतुर्विकलस्य केवलज्ञानमुत्पद्यते नवेति । प्रश्नोऽप्रोत्तम्-उत्पद्यते, ”

सारांश:-नेत्ररहित मनुष्यने केवलज्ञान उत्पन्न थाय के नहि ?
इति प्रश्न अत्र उत्तर-केवलज्ञान उत्पन्न थाय.

प्र०-१६४-नरकना जीवो पूर्वे करेला पोतानां दुष्कृत्योने अ-
वधिज्ञानथी जाणे ?

उ०-नानाप्रकारनां पापकर्मों करीने नरकमां गयेला जीवो पर-
मार्थमिक देवोय स्मरण करावेळ दुष्कृत्योने अवप्रत्ययिक जाति-
स्मरणज्ञानथी जाणे, कारण तेमने अवधिज्ञान तो उत्कृष्टथी पण
एक योजननुंज होय ठे, एटले तेउं पोतानां दुष्कृत्योने अवधिज्ञानथी
जाणी शके नहि.

श्रीसेनप्रश्नना श्रीजा उद्धासमां कहेळ ठे के:-

“ नारकाः पूर्वकृतदुष्कृतं जातिस्मरणेन जानन्त्यवधिज्ञानेन वेति प्रश्नोऽ-
प्रोत्तरम्-नारका नानाविधानि पापानि कृत्वा नरके प्रजन्ति तत्रैतानि तैः
स्मारितपूर्वदुष्कृतानि अवप्रत्ययजातिस्मरणेन नारकाः स्वयमपि जानन्त्यव-
धिना तु न किंचिदवगच्छन्ति तस्योत्कृष्टतोऽपि तेषां योजनप्रमाणत्वादिति
अवभावनासुप्रवृत्तावेतदनुसारेण नारकाः पूर्वमवकृतदुष्कृतं अवप्रत्ययिक-
जातिस्मरणेन जानन्तीति ॥ ११ ॥ ”

सारांश:-नारकीठं पूर्वजवमां करेळ पापोने जातिस्मरण ज्ञाने
करीने जाणे के अवधिज्ञाने करीने जाणे इति प्रश्न, अत्र उत्तर-ना-
रकीठं नाना प्रकारनां पापो करीने नरकमां जाय ठे त्यां परमार्थमिक-
देवोय स्मरण करावेळां ए दुष्कृत्योने अवप्रत्यय जाति स्मरण ज्ञाने
करीने नारकीठं आपो आप जाणे ठे. नारकीठंने उत्कृष्टथी पण अ-

वधि ज्ञान योजनप्रमाण होवाची अवधिज्ञाने करीने कंइ पण जाणता नथी. आ प्रमाणे जवजावनासूत्रनी वृत्तिमां कहेल ठे एना अनुसारे नारकीळ पूर्वजवमां करेल पापोने जवप्रत्ययची उत्पन्न थयेल जातिस्मरण ज्ञाने करीने जाणे ठे.

प्र-१६५-पर्वाधिराजश्रीपर्युषणापर्वविना श्रावकश्राविकाने श्रीकल्पसूत्र संजळावी शक्य ?

उ०-पर्वाधिराज श्रीपर्युषणापर्वविना श्रावकश्राविकाने उद्देशीने वांचवा संजळाववानो निषेध ठे.

श्रीसेनप्रश्नना चोथा उद्धासमां श्रीसेनसूरीश्वरजी महाराजाण कहेल ठे के:-

“ होषकाले साधवः आद्यआर्क्षीजनेषु शृण्वत्सु श्रीकल्पसूत्रं पठन्ति किं वा एकान्ते एवेति प्रश्नोऽप्रोत्तरम्-साधवःस्वेच्छया कल्पसूत्रं पठन्तः पाठयन्तश्च सन्ति अत्रान्तरे कश्चित् आद्यादिर्वन्दनार्थं समागतस्तदा ज्ञानैः पठनपाठनाक्षराणि न ज्ञातानि सन्ति परं आद्यादिकमुद्दिश्य पठनं च पर्युषणापर्वं विना न शुष्यतीति ॥ ६९ ॥ ”

सारांश:-पर्युषणा शिवायना कालमां श्रावकश्राविका लोकोना सांजळतां श्रीकल्पसूत्रने साधुलं जणे जणावे के एकांतमांज इति प्रश्न अत्र उत्तर-साधुलं पोतानी इह्याए श्रीकल्पसूत्रने जणता अने जणावता होय आ अवसरमां कोई श्रावकादिक वांदवाने अर्थे आवे ते अवसरे धामेची जणावा जणाववाना अकरो जाणेल नथी परंतु पर्युषणा पर्व विना श्रावकादिकोने उद्देश करीने जणवुं कष्टे नहि.

प्र०-१६६-ब्रह्मचर्यथी रहित साधुने जे वंदन करे तेने शुं फल थाय?

उ०-ब्रह्मचर्यथी पतित थयेल साधुने जे वंदन करे तेने अनंतजवज्रमणनो लाज थाय.

શ્રીમદ્દાનીશીથસૂત્રના બોજા અધ્યયનમાં ફરમાવું કે:-

‘જેણે કોઈ સાદુ વા સાદુળી વા મેદુળમાસેવેજા સેગં વંદેજા ? ગોયમા ! જેણે સાદુ વા સાદુળી વા મેદુળં સયમેવ અપ્પણા મેવેજા વા ગોરહં ડવડનેત્તુ સેવાવિજ્ઞા વા સેવિજ્ઞમાણં સમણુજાણિજ્ઞા વા જે દિવ્વં વા માણુસં વા નિરિક્સજોણિયં વા જાવ ણં કરકમ્માઈં સચિત્તાચિત્તવત્થુવિમરં વા વિવિહં અશ્વસાપ્પ કારિમાકારિમોવગરણે મણસા વા વયપા વા દ્દાણ વા વેળં સમણે વા સમણો વા દુરંતપંતલક્ષણે અદદ્દલ્લે ડમ્મગ્ગસામાચારા મહાપાવક-મ્મે ણો ણં વંદેજા તિવિહં તિવિહેણં જાવ ણં વિમોહિકાલં તિ । તે મયવં ! જે વંદેજા સે કિં હમેજા ? ગોયમા ! જે તં વંદેજા સે દ્ધારમગ્ગં મીલંગસ-હસ્સધારોણં મહાણુમાગાણં તિત્થગરાદીણ મહત્તો આસાયણં કુજ્ઞા જેગં તિત્થયરાદીણં આસાયણં કુજ્ઞા સેણં અશ્વસાયં પઢુષ જાવ ણ અણંતસં-સારિયત્તં હમેજા । ”

સારાંશ:-જે કોઈ સાધુ અથવા સાધ્વી મૈથુન સેવન કરે તેને વંદન થાય ? હૈ ગૌતમ ! જે સાધુ અથવા સાધ્વી, દેવ સત્રંધી અથવા મનુષ્ય સંત્રંધી અથવા તિર્યંચસંત્રંધી મૈથુન યાવત્ હસ્તકર્માદિ ભવિત્ત અચિત્ત વસ્તુ વિષય કુત્રિમાકુત્રિમ ડવગરણે ત્રિવિધ અધ્યવસાયે કરીને મને અથવા વચ્ચે અથવા કાયાપ કરીને સ્વયં પોતે સેવે અથવા ઉપદેશવેન બોજાને સેવાયે અથવા અન્ય સેવન કરનારને સારા જાણે તે દુરંત પ્રાંત લક્ષણ દેસવાને અયોગ્ય ડન્માર્ગના સમાચરનાર મદ્દા પાપકર્મી સાધુને અથવા સાધ્વીને યાવત્ વિશુદ્ધ ન થાય ત્યાં સુધી ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરીને વંદન ન કરવું, વંદન ન કરાવવું, વંદન કરતાને પણ સારો ન જાણવો. હૈ જગવન્ ! તેને જે વંદન કરે તેને શું ફલ થાય ? હૈ ગૌતમ ! જે કોઈ તેને વંદન કરે તે અઘાર સદ્દસ સીલાંગના ધારી મહાનુજાવ શ્રી તીર્થકરાદિની મહત્તી આજ્ઞાનના કરે છે. જે શ્રીતીર્થકરાદિકોની આજ્ઞાતના કરે તે અધ્યવસાયના નિમિત્તે અણંત સંતારીવળાને ગ્રાસ થાય છે:

प्र०-१६९-श्रीजिनेश्वरदेवनी पूजामां केवां अने केटजां वल्लो वापरवां जोइय ?

उ०-जे वल्लो पहेरीने जोजन अथवा लघुनीति के वर्नीनोति न करी होय, फाटेज, दाजेज के सांवेळ न होय अने घोयेज तेमज धूपथी धूपित होय एवां गुरू वल्लो प्रजुनी पूजामां पुरुषोने बे अने स्त्रीउने त्रण वापरवां.

श्रीश्राद्धविधिमां कहेल ठे के:-

“ न कुर्यात् सन्धितं वस्त्रं, देवकर्मणि भूमिष ।।

न दग्धं न तु वैच्छिन्नं, परस्य तु न चारयेत् ॥ १३ ॥

कटिस्पृष्टं तु यद्वस्त्रं, पुरीषं येन कारितम् ।

समूत्रं मैथुनं चापि, तद्वस्त्रं परिवर्जयेत् ॥ १४ ॥

एकवल्लो न मुंजीत, न कुर्यादेवतार्चनम् ।

न कंतुकं विना कायां, देवार्चा स्त्रीजनेन तु ॥ १५ ॥

एवं हि पुंसां वस्त्रद्वयं स्त्रीणां च वस्त्रत्रयं विना न कल्पते देवार्चादि ।
 वैतवस्त्रं च दुरूपवृत्त्या अतिविशिष्टं क्षीरोदकादि श्वेतमेव कार्यम् । × × ×
 × × न च दुक्कलं भोजनादिकरणेऽपि सर्वदा पवित्रमेवेति लोकोक्तिरत्र प्रमा-
 णयितव्या, किं त्वन्यवैतिकवदुक्कलमपि भोजनमलमूत्राशुचिस्पर्शवर्जनादि-
 ना सत्यापनीयम् । व्यापारानुसारेण पुनः पुनर्वाचनधूपनादिना च पावनीयम्
 धौतिकं च स्वल्पमेव व्यापार्यम् । प्रस्वेदश्लेष्मादि च धौतिकेन न स्फेडनीयम-
 पावित्र्यप्रसक्तेः, व्यापारितवस्त्रेभ्यः पृथग् मोक्ष्यम् । ”

सारांशः-हे राजन् ! देवपूजामां सांघेलुं वल्ल, दाजेज वल्ल, फाटेज
 वल्ल अने वीजातुं पहेरेल वल्ल अंगीकार न करवुं. जे वल्ल पहेरेल
 होय, जे वल्ल पहेरीने वर्नीनोति अथवा लघुनीति करेल होय, मैथुन
 सेवेल होय ते वल्ल श्रीजिनपूजामां वर्जवुं. एक वल्ल पहेरीने जोजन
 करवुं नहि तेम देवपूजा करवी नहि. स्त्रीए कांचळी पहेर्या विना
 देवपूजा करवी नहि. आ प्रमाणे पुरुषोने बे वल्ल अने स्त्रीउने त्रण
 वल्ल विना देवपूजा करवाने कल्पे नहि. घोयेल वल्ल पण अतिवि-

શિષ્ટ ક્ષીરોદક આદિ શ્વેતજ અંગીકાર કરવું x x x x x ટુકૂઝ (રેશમી) વસ્ત્ર પહેરીને ખોજનાદિ કરીપતો પણ તે પવિત્રજ હોય એવી હોર્વોક્તિ છે તે અત્ર પ્રમાણ નથી કિંતુ બીજા ધોતિયાનો જેમ રેશમી ધોતિયું પણ ખોજન, મલ, મૂત્ર આદિ અશુચિ ટાલો શુદ્ધ રાખવું. પહેરવાના કાલને અનુસાર વારંવાર ધોવાવડે અને ધૂપવને ધોતોયું પવિત્ર રાખવું. ધોતિયું ધોમોજ કાલ વાપરવું. ધોતિયું અપવિત્ર થાય માટે પરસેવો, શ્લેષ્મ આદિ ધોતિયાથી દૂર ન કરવો. બીજાં વપરાતાં વસ્ત્રો પૂજાતું ધોતિયું જુદું મૂકવું.

પ્રશ્ન-૧૬૭-બૃહત્ ટીપ્પણી નામનો ગ્રંથ ક્યારે લખ્યો અને તે ગ્રંથના કર્તા કોણ તેમજ તે ગ્રંથ પ્રામાણિક છે ? તથા બૃહત્ ટીપ્પણીના આધારે કોઈ શ્રીશત્રુંજયમાહાત્મ્ય જેવા પ્રમાણિક ગ્રંથને અપ્રમાણિક કહે છે તે શું સત્ય છે ?

જવાબ-બૃહત્ ટીપ્પણીની રચના સોલમા સૈફામાં અગર પંદરમા સૈફાના ઢેવટના સમયમાં થવાનો સંજવ છે કારણ તેમા સોલમા સૈફાના બનેલ ગ્રંથની નોંધ જોવામાં આવતી નથી. તે ટીપ્પણીના તેના કર્તાનું નામ નથી પડેલે તેના કર્તા કોણ છે ? કયા મતના છે ? તેનો નિશ્ચય થઈ શકે તેમ નથી. બાકી તે ગ્રંથની પ્રમાણિકતામા તો પૂરેપૂરી શંકા છે. चौदसो चुवालीस ग्रंथरत्नोना रचयिता जगत्रान् श्री हरिनन्द-सुरीश्वरजी महाराज जेवा महापुरुषे उछा सैफाभां बनावेल गंधो जेवा के श्रीनंदीसूत्रटीका અને श्रीअनुयोगद्वार सूत्रનો वृत्तिके जे अजे પણ विद्यमान છે તેનો પણ તે ટીપ્પણીના કર્તાને નિશ્ચય કરેલો છે ઘટેલે તે ટીપ્પણીના કર્તાને કે તે ટીપ્પણીને પ્રમાણિક મનાવજ કેમ ? કાલા અપ્રમાણિક ગ્રંથના આધારે શ્રીશત્રુંજયમાહાત્મ્ય કે જેનો પ્ર-

प्राणिकता माटे पुरातन प्रजावक जगद्गुरु श्रीविजयहीरसूरीश्वरजी महाराज, पुण्यपाद श्रीसेनसूरीश्वरजी महाराज, महोपाध्यायजी श्रीकीर्तिविजयजी महाराज तथा खरतर गहने परम मान्य श्रील-
मयसुंदरजी उपाध्याय आदि अनेक पुरुषोनी सम्मति ठे तेने अ-
प्रमाणिक कहेवानी धृष्टता करनार तो चोस्की अज्ञाननी मूर्तिज
होवी जोइए.

प्र०-१६ए-अमण जगवान् श्रीमहावीरस्वामिना तीर्थमां कया
कया पुण्यशाली आत्माओए तीर्थकरनामकर्मने उपार्जन कर्यु ?

उ०-१ श्रीश्रेणीक महाराजा, २ जगवान् श्रीमहावीरस्वामिजी-
ताः काका सुपाश्व, ३ श्रीश्रेणीकराजाना पौत्र अत्ते राजा कोषीकना
पुत्र श्रीउदायिराजा के जे महाजागने पौषधमां अचव्य साधुवेष-
धारी विनयस्सने मायां ते, ४ श्री मोहीन अणगार, ५ श्री हडायु,
६ आवस्ती नगरीना वासी शंखनामता सुआवक, ७ हातक के जे-
मुनु बीडुं नाम पुष्कली हतुं ते, ८ वप्रीसे पुत्रने उत्पन्न करनारी
सुलसां आविका, ९ प्रभु श्रीमहावीरने ओषध आपनारी रेवती
आविका आ नव पुण्यशाली आत्माओए प्रभुश्रीवीरना शासनमां
तीर्थकरनामकर्म उपार्जन करेल ठे.

श्रीस्थानांगसुत्रना नवमा स्थानमां कहेल ठे के:-

“समणस्स णं भगवतो महावीरस्स तित्थसि नम्रहिं जीवेहिं तित्थ-
नरणांमगोत्ते कस्मिं निवृत्तित्ते- १ सेणितेणं, २ सुपासेणी, ३ उदायिणा,
४ मोहिलेणं अणगारेणं, ५ दड्ढाण्णा, ६ संखेवेणं, ७ सयणेणं, ८ सुलसाए
साविआए, ९ रेवहएणं ।”

आहार्यः-अमण जगवान् श्रीमहावीरस्वामिजीना तीर्थमां नव
उत्तम आत्माओए तीर्थकरनाम गोत्रकर्म उपार्जन कर्यु ठे. १ श्रीश्रेणीक-

महाराजा, २ श्रीसुपार्श्वमहाराजा, ३ श्रीउदायीमहाराजा, ४ श्रीपोद्दित अनगार, ५ श्रीदुडाउ, ६ श्रीशंख आवक, ७ श्रीशतक-आवक, ८ श्रीमुखसा आविका, ९ श्रीरेवती आविका.

प्र०-१७०-पोरिसि, साढपोरिसि, आदि प्रत्याख्यानमां तिविहार करे तेणे प्रत्याख्यान बे वखत पाळवुं के एकज वखत अने रात्रिना तिविहार करे तेने प्रत्याख्यान पाळवानी जरूर खरी के नहि ?

उ०-पोरिसि, साढपोरिसि तिविहार करे तेणे प्रत्याख्यान बे वार पाळवुं अने रात्रिप करेख तिविहारने पाळवानी जरूर नथी.

मखधारगच्छना नायक श्रीचंद्रसूरिजीकृत लघुप्रवचनसारोद्धारमां फलुं ठे के:-

“ निसिपच्छक्खार्ण पुण, न पारणिज्जं झुणीणं सद्वार्ण ।

तिविहाय पोरिसिप, पारिजा तत्थ दुगवेळं ॥ ११ ॥ ”

जावार्थ:-आवके रात्रि संबंधी दुविहार अथवा त्रिविहार प्रत्याख्यान करेख होय ते पारवुं नहि. साधुओप तथा आवकोप पोरिधी साढपोरिधी आदि तिविहार प्रत्याख्यान करेख होय तो ते प्रत्याख्यान बे वार पारवुं जोइय.

प्र०-१७१-जगतमां अंधकार केटखां कारणोथी थाय ?

उ०-१ श्रीजिनेश्वरजगवान्ना निर्वाणथी, २ श्रीजिनेश्वरजगवान्ना ज्ञाननो विहेद अवाथी, ३ पूर्वना ज्ञाननो विहेद अवाथी अने ४ बादर अग्निना विहेद अवाथी, आचार कारणे जगतमां अंधकार थाय.

श्रीस्थानांगसूत्रना चौथा स्थानना त्रीजा उद्देशामां स्पष्टपणे उल्लेख ठे के:-

“ चउहिं ठापेहिं लोर्गवपारे सिया, तंजहा-१ अरईतेहिं वोच्छिज्जमाणेहिं, २ अरईतपत्तसे धम्मे वोच्छिज्जमाणे; ३ पुवगतसे वोच्छिज्जमाणे, ४ जायतेए वोच्छिज्जमाणे”

सारांशः—चार स्थानोमां जगत्मां अंधकार थाय ठे. ते अनुक्रमे कहे ठे. १ श्रीअर्हत् परमात्मानो विच्छेद थाय २ श्रीअर्हत् परमात्माए प्ररुपेख धर्मनो विहेद-एटखे अर्हत्परमात्माना शासननो विहेद थाय, ३ श्रीअर्हत्परमात्माना पूर्वना ज्ञाननो विहेद थाय, ४ बादराशिकायनो विहेद थाय. आ चार कारणाथी. संपूर्ण जगत्मां अंधकार उत्पन्न थाय ठे.

प्र०—१७५-श्रीसौधर्मआदि इंड्रोना लोकपालोनां नामो एकजं ठे?

उ०—पदेखा सौधर्मेन्द्र, २ त्रीजा सनतकुमारेंद्र, ३ पाचमा महेंद्र, ४ सातमा शुर्केन्द्र अने ५ नवमा प्राणतेंद्र. आ पांच इंड्रोना लोकपालनां नामो पूर्वदिशाना अनुक्रमथी १ सोम, २ यम, ३ वरुण अने ४ वेसमण. आ प्रमाणे जाणवां अने—बीजा ईशानेंद्र, २ चोथा माहेंद्र, ३ ठठा लांतकेंद्र, ४ आठमा सहस्रारेंद्र अने ५ दशमा अच्युतेंद्र, आ पांच इंड्रोना लोकपालनां नामो पूर्वदिशाना क्रमथी १ सोम, २ यम, ३ वेसमण अने ४ वरुण. आ प्रमाणे जाणवां. फरक एटखोज ठे के प्रथमना पांचनो जे नामनो चोथो लोकपाल ठे ते नामनो पढीना पांचनो त्रीजो अने पढीना पांचनो त्रीजो जे नामनो ठे ते नामनो प्रथमना पांचनो चोथो लोकपाल ठे.

श्रीस्थानांगसूत्रना चोथा स्थानना पदेखा उद्देशामां कहेख ठे के:-

“ सप्तस्स १ सोमे २ जमे ३ वरुणे ४ वेसमणे, ईसाणस्स १ सोमे २ जमे ३ वेसमणे ४ वरुणे, एगंतरिता जावञ्जुतस्स ”

जावार्थः—सौधर्मइंड्रना चार लोकपाल १ सोम, २ यम, ३ वरुण, अने

४ वेसमण. ईशान इन्द्रना १ सोम, २ यम, ३ वेसमण अने ४ वरुण, ५ प्रमाणे पक्षांतरित जाव अच्युत सुधी अर्थात् ३ सनतकुमारेंद्र ५ ब्रह्म-
७ शुक्रेंद्र १० प्राणतेंद्र आ चार इन्द्रोना लोकपालोना नामो सौधर्मइन्द्र-
ना लोकपालनी जेम समर्जवा. माहेंद्र ६ स्रान्तकेंद्र ७ सहस्रारेंद्र अने १३
अच्युतेंद्र आ चार इन्द्रोना लोकपालना नामो ईशानेंद्रना लोकपा-
लनी जेम समर्जवा.

प्र०-१४३-कुत्रिकापण पांचमा आरामांक्या सुधी विद्यमान हती?

उ०-जगवान् श्रीमहावीरस्वामिजी पढी पांचसो चुंवाळोस
(५४४) वर्षे अंतरंजिकानामनी नगरीमां बळ नामना राजानो स-
जामां श्रीगुप्त नामना आचार्यमहाराजना रोहगुप्त नामना शिष्ये पो-
हशाख नामना परिव्राजकनी साथेना वादसां त्रिराशिकमतनुं स्थापन
कर्तुं ते उत्सृज-आगमविरुद्ध ठे माटे ते बंदख मिथ्याहुंकृत दे
पम कहेता मदसां थळेख रोहगुप्तने, जे गुरुनी पासेथी विद्यापाम्यो
हतो तेज गुरुथी विरुद्ध बइ तेमनीज समक्ष आगमविरुद्ध त्रिराशि-
कमतनुं समर्थन करवाथी गुरुमहाराजे राजा आदि परिषदनी समक्ष
कुत्रिकापणथी वस्तुयाचनाना रूपसा एकसो चुंवाळोस अश्रोद्धारा नि-
रुत्तर कयो बत्तां पोतानो कदामह न गोनवाथी संघबहार कयो.

श्रीविशेषआवश्यकसूत्रमां कहेख ठे के:-

“ पंचसया चोवाळा, तह्या सिद्धि गयस्स वीरस्स ।

पुरिमंतरंजियाप, तेरासिधिविद्दि वववत्ता ॥ २४५१ ॥ ”

साराश:-श्रीवीरपरमात्माना मोक्ष गंया पढी पांचसो अने चुं-
वाळोस वर्षे अंतरंजिका नामा नगरीमां श्रीगुप्ताचार्य महाराज पासेथी
मयुरीआदि सात विद्या प्राप्त थयेख कौशिक गौत्रीय रोहगुप्तनामा साधु
पोहशाख नामा परिव्राजकनी साथे वादसां जीव अंजीव नोजोव नामा

त्रिराशिक भैंस स्थापन करी परिव्राजकनो पराजय करी श्रीगुरुम-
हाराज पैसे गयो. गुरुमहाराज श्रीगुप्तसूरीश्वरजी एकहुं के वादीनो
पराजय कयो ते ठीक कथुं, पण त्रिराशिनी स्थापना करी ते उत्सूत्रनुं
मिथ्याहुं कृत दे, पण मिथ्याहुं कृत न देवाधी तेनी साथे ठ मास
सुधी बाद थयो एकनो पराजय पराजय न थवाधी राजाय कहुं के
आवा वादधी अमारा राज्यकार्यने नुं कशान थाय ठे माटे हवे बाद
समाप्त करो. हुं सांजळवाने समर्थ नथी. त्वारे गुरु जवाब आप्यो के
आवती काखेज बादने समाप्त करीशुं. पढी बीजे दिवसे शुं कथुं ते
ज्ञाप्यकार महाराजा स्वयं कहे ठे.

“ बीयविणे बेह गुरु, नरिण ! जं मेदणी सन्मुख ।

तं कुत्तियावणे सब-मत्ति सवप्पतीयमियं ॥ २४८६ ॥

तं कुत्तियावणामुरो, नोजीव देति अइ तं सो नत्ति

अइ भणइ मत्ति तो नत्ति, कि व हेउप्पबवेणं ॥ २४८७ ॥ ”

भावार्थ:- बीजे दिवसे श्रीगुप्तसूरीश्वरजी महाराजाए बलश्री
नामा राजाने कहुं के हे राजन् ! आ पृथ्वीमां जे कइ सद्वृत्त विद्य-
मान वस्तु ठे ते सर्व कुत्रिकापणमां होय ठे एम सर्व जनोने तथा
तमोने पण प्रतीत ठे. आ कुत्रिकापणने विषे कोई वाणियाने
भेजदिना आराधनथी. सिद्ध बयेज व्यंतर देवता होय ते खरीद
करनार जनोने समीहित सर्व वस्तु जगत्मां ज्यां होय त्यांही लावीने
आपे ठे. ते कुत्रिकापणनो देव जो जीव अने अजीवथी जुदी वस्तु
नोजीव आपे तो अवश्य नोजीव पदार्थ ठे एम सिद्ध ठे. अने जो कहे
के नथी तो नोजीव पदार्थ अवश्य जगत्मां नथी पढी क्लेशकारी
हेतुनां प्रबंध करीने शुं ? आ प्रमाणे कही श्रीगुरु महाराजे राजानो
समस्त कुत्रिकापणे जइ एकसो जुवालीस प्रश्नोमां रोहयुतने निरुत्तर.

કરી ૭ માસે જય મેલ્લવી તેને સંઘવાણ કર્યો. તેણે ૧ ડબ્બ, ૨ ગુણ ૩ કર્મ, ૪ સામાન્ય, ૫ વિશેષ અને ૬ સમવાયની પ્રપુણા કરી વૈશેષિક મત ચલાવ્યો. આ પાઠથી સિદ્ધ થાય છે કે ભ્રમણજગવાન્ શ્રીમદ્દા-વીરસ્વામિજી પઠી પાંચસો પુવાલીસ (૫૪૪) વર્ષમાં તો કુત્રિકાપણ વિદ્યમાન હતી. ત્યાર પઠીનો કોઈ હલ્લેલ જોવામાં આવ્યો નથી.

પ્ર૦-૧૭૪-જીવ ગર્જાવાસમાં હત્કુટ્ટો-વધારેમાં વધારે કેટલો કાલ રહે ?

હ૦-કોઈક જીવ સિદ્ધરાજ જયસિંહની માફક માતાના ગર્જા-વાસમાં હત્કુટ્ટથી ચાર વર્ષ સુધી રહે. કોઈક મદ્દાપાપી, માતાનો વૈરી જીવ વધારેમાં વધારે માતાના ગર્જમા ચાર વર્ષ સુધી રહી મરીને પાઠો ફરીથી ત્યાંનાં ત્યાં હત્પણ થાય તો ચોવીસ વર્ષ સુધી પણ રહે.

શ્રીપ્રવચનસારોદ્ધારના ૨૪૧-૪૨ માં દ્વારમાં કહેલ છે કે:-

“ ગણ્ઠિઈં મણ્ઠીણુચિદ્ધા હોઈ બરિસં બારસનં ।

ગણ્ઠસં ય કાયઠિઈં, નરાણ ચચવીસં બરિસાઈ ॥ ૧૧ ॥ ”

જાવાર્થ:-મનુષ્ય સ્ત્રીઈને હત્કુટ્ટા ગર્જની સ્થિતિ ચાર વર્ષની હોય છે અર્થાત્ કોઈક જીવ ઘણા પાપ કર્મના હૃદયથી કાતવિસાદિ દૂષણોપ કરીને અથવા દેવાદિના સ્તંત્રનથી નિરંતર ચાર વર્ષ સુધી ગર્જાવાસમાં રહે છે. મનુષ્યને ગર્જની હત્કુટ્ટી કાયસ્થિતિ ચત્તવીસ વર્ષની અર્થાત્ કોઈક જીવ ચાર વર્ષ ગર્જાવાસમાં રહી અંતે મરી તેવાજ પ્રકારના કર્મના વશથી ગર્જમા રહેલ તેજ ક્ષેત્રમાં હત્પણ થઈ ફેર ચાર વર્ષ જીવે એમ બે વચ્ચત થઈને ચોવીસ વર્ષ જાણવાં.

પ્ર૦-૧૭૫-રત્નકમ્બલનો સ્વજાવ કેવો હોય ?

હ૦-રત્નકમ્બલનો સ્વજાવ ગ્રીષ્મકાલમાં શીત આપવાનો અને શીતકાલમાં ગુણતા આપવાનો છે. શ્રીસૂત્રકૃતાંગસૂત્રના તેરમા અ-પ્યયનની ટીકામાં સ્પષ્ટ હલ્લેલ છે કે:-

“बन्ने करेह सीयं, सीय बन्नेत्तणं पुण भवेई ।

कंबल रयणादीणं, एस सहाबो झुणेत्यवो ॥ १ ॥”

जावार्थः—रत्नकंबल उढनार पुरुषने षष्मकाखने विषे शीतलता करे अने शीतकाखमां उष्णताने आपे. रत्नकंबलनो ए प्रमाणेनो स्वभाव जाणवो.

प्र०-१७६-चोथा आरामां पुस्तको हतां ?

उ०-मथुरानगरीमां श्रीजिनदास आवक अष्टमी चतुर्दशीना दिवसे पौषधोपवास करे ठे, धर्मनां पुस्तको बांचे ठे, ते सांजळीने तेमने त्यां रहेला वे वृषजो धार्मिक थया, अंतमां काखधर्म पामी नागकुमारमां कम्बल, सम्बल नामना देवो थई, जगवान् श्रीमहावीर-स्वामिजीनां जीवे त्रिपुष्टवासुदेवना जवमां मारेख सिंहनो जीव गत्यं-तरमां फरी सिंहदृष्ट नामनो देव थयो तेणे जगवान् श्रीमहावीरस्वा-मी गंगानदी उतरवा माटे जे नावामां बिराजमान हता ते नावाने कुबाकवानो जे उपसर्ग करेख ते दूर कर्यो. आथी सिद्ध थाय ठे के चोथा आरामां थयेला श्रीमान् जिनदास नामना आवक पुस्तको बांचता हता. पटले चोथा आरामां पण आवको धर्मनां पुस्तको छ-खता छखावता हता. त्रिषष्टिशलाका पुरुषचरित्रना दशमा पर्वना श्रीजा सर्गमां संखेख ठे के:-

“श्रेष्ठब्रह्म्यां चतुर्दश्या-मुपवास्यात्तपौषवः ।

अवाचयन्महाका-पुस्तकं शृण्वतोस्तयोः ॥ १२० ॥”

जावार्थः—श्रीजिनदास नामा शेठीउं आठम बखदशना दिवसे उपवासथी पौषध करी धर्मशास्त्रनां पुस्तकने—ते बसे कंबल अने सं-बल नामक देवताना जीवो बळदो सांजळे तेम—बांचतो हतो. आज प्रमाणे श्रीआवश्यक सूत्रमां पण उल्लेख ठे.

प्र०-१७७-आत्मकल्याणं गन्तव्यं मुनिवरो ने प्रकाशी विचरवानी
आज्ञा शास्त्रमां वे या नहि ?

उ०-दश पूर्वधरआदि गीतार्थं गुरुदेवोनी आज्ञायां गन्तव्यं निर्गत
महात्मा-जिनकल्याण धारक, परिहारविशुद्धक नामना श्रीजा चा-
रित्रना उपासक अने प्रतिमाप्रतिपन्न यथासाक्षादिक आदि महापुरुषो
के जेठ जघन्यथी पण नवमा पूर्वनी श्रीजी आचार नामनी वस्तु सुधी-
ना ज्ञाता एवा गीतार्थं महापुरुषोने प्रकाशी विहार करवानी आज्ञा
वे अने गन्तव्य साधुलंमां आचार्य अने उपाध्यायने जोकीने श्रीजा
साधुलं बाहे तो सामान्य होय अथवा प्रवर्तक, स्थविर आदि पद-
वीना धरनार होय तेठ पण श्रीआचार्य अने उपाध्यायजीनी नि-
आणज विचरे. वर्तमान समयमां पूर्वनो विह्वेद होवाथी जिनकल्या-
णविनो विह्वेद वे, इवे कल्याणना अर्थ मुनिवरोने प्रकाशी विच-
रवानी आज्ञा होयल क्याथी ? अर्थात् प्रकाशी विचरवानी आज्ञा
शास्त्रमां तो जथी.

श्रीगुरुकल्याणं आप्यनी प्रीतिकामां उल्लेख वे के-

“ गीतार्थो य विहारो, श्रीजो गीयत्यनिसिद्धो मुनिवरो ।

इतो तर्ह्यविहारो, नाशुभाशो जिणवरेभि ॥ १-॥ ”

सारांश-साधु-महर्षिना विहारमात्रे प्रकारे जे गीतार्थने स्वतंत्र
विचारुं ते प्रथम विहार, गीतार्थनी निष्ठा-विहार करवो ते बीजो
गीतार्थनिस्तुत विहार आ वे विहार शिष्या श्रीजो-विहार श्रीजि-
नेश्वर परमात्माए कहेख नथी. गीतार्थ कोने कोने कहियंते, कहले.

“ जिनकल्याणो गीयत्यो, परिहारविशुद्धिओ वि गीयत्यो ।

गीयत्ये इद्विद्वगं, सेसा गीयत्यनीसाय ॥ १ ॥ ”

सारांशः—जिनकटिपक नियमे गीतार्थ परिहारविशुद्धि प्रतिमा-
धारी अने यथालंदकटिपक जघन्यधी पण नवम पूर्व अंतरगत
आचार नाम तृतीय वस्तुना जाण होवाची अवश्य गीतार्थ जाणवा.
गह्रमां श्रीआचार्य तथा श्रीउपाध्यायजी वे गीतार्थ जाणवा. आ सर्वनो
स्वतंत्र बिहार होय वाकी सर्व साधुर्जनो, आचार्य तथा उपाध्यायनी
निश्चाय बिहार होय पण स्वतंत्र न होय. आ वातने स्पष्ट करे ते के:-

“ आयरियगणी इहो, सेसा गीतावि होंति तमीजा । ”

सारांशः—ज्ञानादि ऋद्धिवाळा श्रीआचार्य महाराज तथा श्री
उपाध्यायजी महाराज शिवायना शेष गीतार्थ साधुं पण तेमनी
निश्चाय पटले तेमनी आज्ञायीज विचरे पण स्वतंत्र कदापि न बिहरे.

शेष कया साधु तेने माटे स्पष्टपणे कहे. ते के:-

“ गच्छगयनिगया वा, ठाणनिउत्ताऽनिउत्ता वा ॥ व्याख्या-गच्छ-
गता-गच्छमव्यवर्त्तितः गच्छनिगता भसिवे ओमोभरिए इत्यादिभिः कृत-
णैरेकाकीभूता अथवा स्थाननियुक्ता वा स्थानपदं नियुक्ताः व्यापारिताः
स्थाननियुक्ताः प्रवर्त्तकस्थविरगणावच्छेदकाः तद्विपरिताः स्थाननियुक्ताः
सामान्यसाधव इत्यर्थः एते सर्वे व्यापारयोपाध्यायनिश्चया बिहरन्ति. ”

सारांशः—गह्रमां रहेला तथा गह्रयो बहार निःशुद्धा पटले
रोगदुर्जिह्वा आदि कारणोची पकाकी थपेला अथवा धी-वर्त्तक,
स्थविर अने गणावच्छेदक आदि पदने प्राप्त थपेला अर्थात् प्रवर्त्तक
आदि पदवी धारक होय के पदवीरहित सामान्य साधुर्जन होय ते
सर्व साधुर्जन श्रीआचार्य अने श्रीउपाध्यायजीनी आज्ञापन
विचरुं पण स्वतंत्रपणे विचरवानी श्रीजिनेश्वर देवनी आज्ञा नथी.
ज्यारे प्रवर्त्तक आदि पदवीधरोने स्वतंत्र विचरवानी आज्ञा नथी
तो बीजा सामान्य साधुने वास्ते तो कहेतुंज शुं !

प्र०-१९७-वैरीदेवोमां अथवा विद्याधरोमां कोने कोने संहरण करवानुं सामर्थ्य न होय ?

उ०-निष्कपटपणे सुविशुद्ध ब्रह्मचर्यनुं पावन करनारी साध्वी, अपगतवेदी, परिहारविशुद्धिचारित्रना धारक महर्षि, पुष्पाकल-
ब्धिना धारक महारत्ना, अप्रमत्त मुनि, चौद पूर्वधर-श्रुतकेवली अने
आहारकेलब्धिना धारक महर्षि आदि उत्तम आत्मार्जनुं तेमनी
तपश्चर्या विगेरेना प्रजावन्थी संहरण करवाने वैरीदेवो अगर विद्या-
धरो शक्तिमान नथी थइ शकता.

श्रीप्रवचनसारीकारना २६१ मा छारमां कहुं ठे के:-

“ समर्णीमवगयवेदं, परिहारपुलायमप्यमत्तं च ।

चोदसुखी आहारगं च नय, कोइ संहरई ॥ ५० ॥ ”

सारांश:-शुद्ध ब्रह्मचर्यने पाखण करनारी साध्वीने, वेदक्षय
करेल महर्षिने, ३ परिहारविशुद्धि चारित्रिने, ४ पुष्पाकलब्धिवंतने,
५ चउदपूर्वधर महाराजने ५, अने ६ आहारक शरीरनी लब्धिना
धारक महर्षिने कोइ देव अथवा विद्याधर संहरण करी शके नहि.

प्र०-१९८-श्रीचेनामहाराज सार्येनी लक्षांशमां कूणिकनीं स-
हायसां श्रीसौधमेन्द्र अने चमरेन्द्र आव्या ते कूणिके करेल अष्ट-
मतपनाज प्रजावन्थी अथवा कोइ पूर्वजवना संबंधथी ?

उ०-श्रीसौधमेन्द्र ज्यारे कार्तिकशेठना जवमां हुता त्यारे ते-
सना गहुंस्थावासमां तेमनीं साथे कूणिकने मित्राचारी हुती अने
श्रीचमरेन्द्र पण ज्यारे तांपसना जवमां हुता त्यारे तेमनी साथे पण
कूणिकने तांपसीपणे मित्राचारी हुती, आ प्रमाणे बने इंडो कू-
णिकनां पूर्वजवना मित्रो होवाथी कूणिके अष्टमतपनी आराधना
करवाथी तेळ सहायभा आव्या.

શ્રીજગવતીસૂત્રના સાતમા શતકનાનવમા અંદેશમાં કહેલ છે કે:-

“ ‘ પુલસંગઈપ ’ સ્તિ કાર્ત્તિકગ્રેષ્ઠયવસ્થાયાં શકસ્ય કૃષિકજીવો મિ-
ત્રમમ્ભવત ‘ પરિવાયસંગઈપ ’ સ્તિ પૂરણતાપસાવસ્થાયાં ચમરયાસૌ તાપ-
સપર્યાયવર્ત્તી મિત્રમાસીદિતિ । ”

જાવાર્થ:-કાર્ત્તિક શેઠીયાના યવમાં શક ઇંદ્રનો કૃષિક મિત્ર
હતો. પૂરણનામા તાપસીના યવમાં ચમર ઇંદ્રનો તાપસીયણ કૃષિક
મિત્ર હતો.

પ્રગ-૧૮૦-તામલિ તાપસે કયા યવમાં સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કર્યું ?

૭૭-મિથ્યાદૃષ્ટિ તામલિ નામના તાપસે તાપસવ્રતનું પાલન કરી
અંતમાં અનશન કર્યું ત્યાં ઈરિયાસમિતિને શોધતા શ્રી જેત સાધુર્જને
દેખી: તેમનું ચિંતવન કરતા સમ્યક્ત્વ ઉપાર્જન કર્યું.

શ્રીજિનેશ્વરસૂરીશ્વરકૃતકથાકોશમાં સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે કે:-

“ તામલિનાન્ત્યસમયે અનશનસ્થિતેન શ્વેતપદસાધવઃ પદે પદે ઈર્યાપથ
શોધયન્તો બહિર્મુલિ ગચ્છન્તા દૃષ્ટાઃ, તાન્ દૃષ્ટ્વા ચિન્તિતમત્તેન અહો ! શો-
ભન્નઃ શ્વેતપદાનાં ધર્મો યન્ન ચેર્યાપથે પર્વ જીવરક્ષાઃ ક્રિયન્તે ”

સારાંશ:-અંત્ય અવસ્થામાં અનશનમાં રહેલ તામલિ તાપસે
પગ પગમાં ઈર્યાસમિતિને શોધતા શ્વેતાંબર સાધુર્જ બહાર જતા દેખ્યા
તેમને દેખીને તામલિ તાપસે ચિંતવન કર્યું કે અહો શ્વેતાંબર સાધુ-
ર્જનો ધર્મ શ્રેષ્ઠ છે કે જેના ધર્મમાં ગમજાગમનમાં આ પ્રમાણે જીવોની
રક્ષા કરાય છે.

પ્રગ-૧૮૧-શ્રીબેકામહારાજ અને કૃષિકના સંગ્રામમાં કેટલા
મનુષ્યોનો સંહાર થયો ?

૭૭-શ્રીબેકામહારાજ અને કૃષિકના સંગ્રામમાં એક કરોડ
અને પંસી લાલ મનુષ્યોનો સંહાર થયો છે. શ્રીજગવતીસૂત્રના સા-
તમા શતકના નવમા અંદેશમાં કહેલ છે કે:-

“ महाशिलाकंदरणं भंते ! संगामे बट्टमाणे कति जणसयसाहसीओ-
बहियाओ ? गोयसा । चउरासीई जणसयसाहसीओ बहियाओ. ”

“ रइसुसलेण संगामे बट्टमाणे कति जणसयसाहसीओ बहियाओ ?
गोयसा । छउवति जणसयसाहसीओ बहियाओ ”

सारांशः—श्रीगौतमस्वामिण जगवान्ने पूछुं के हे जगवन् !
महाशिला कंदकनामा संग्राममां वर्त्तता केटला लाख मनुष्यनो कय
थयो ? हे गौतम ! चउरासी लाख मनुष्यनो कय थयो.

रथमुशख संग्राम चालतां केटला लाख मनुष्यनो कय थयो ?
हे गौतम दइलाख मनुष्यनो कय थयो.

महाशिला संग्राममां चोरासी लाख अने रथमुशख संग्राममां
उल्लखल्ले सके सुकना मखी एककोर अने पंसी लाख मनुष्यनो
अचिन्ना महाराज अने श्रीकृष्णिकनी लमाश्मां कय थयो.

प्र०—१७२—तंडुलमहनुं आयुष्य केटहुं अने ते मरीने कइ
गतिमां जाय ?

उ०—नरकमांथी नीकळी गर्जज तिर्यचमां अंतर्मुहूर्तना आयु-
ष्यदलां तंडुलमहपणे उत्पन्न थइ महारौद्रप्यानयुक्त होवाथी नर-
कगतिनुं आयुष्य उपार्जन करीने त्यांथी मरीने नरकगतिमां जाय.

श्रीजोवाजिगमसूत्रनी वृत्तिमां स्पष्टेपणे उल्लेख ठे के:-

“ नरकादुद्धृत्य तिर्यग्गमे गर्भच्युत्क्रांतिकर्तुल्लभस्यत्वेन उत्पन्न महा-
रौद्रप्यानोपगतोऽन्तर्मुहूर्त जीवित्वा न्योऽपि नरकेषु जायते ॥

सारांशः—नारकीथी नीकळी तिर्यचना जवमां गर्जज तंडुल-
महपणे उत्पन्न थइ महारौद्रप्यानमां वर्त्ततो अंतर्मुहूर्त जीवोने मरी
फंरीथी पण नरकमां जाय ठे.

तथा श्रीधर्मबिंदुनी टीकामां श्रीमुनिचंद्रसूरीश्वर महाराजे पण
कहेल ठे के:-

“ तंदुलमत्स्यस्तु बाह्योपमर्दाभावेऽपि निर्निमित्तमेवापूरितातितीव्ररौ-
द्राभ्यानोऽन्तर्मुहूर्त्तमायुरनुपाल्य सप्तमनरकपृथग्यां त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमा-
युर्नारक उत्पद्यते ”

सारांशः—तंदुलीयो मच्छ ब्राह्म जीवघातना विना निमित्त रहि-
तज पूर्ण अतितीव्ररौद्राभ्यानी अंतर्मुहूर्त्त आयुष्य जोगत्री तेत्रीस साग-
रोपमना आयुष्य बाळो सातमी नरकमां नारकीपणे उत्पन्न थाय ठे.

प्र०—१७३ वर्त्तमान कालमां आवकनी प्रतिमा वह्नरूप धर्म
विहेद ठे के प्रतिमा वह्न थई शके ?

उ०—आवकनी पतिमा वह्नरूप धर्मने कोईक मतवाळा वि-
हेद कहे ठे ते कथन शास्त्रविरुद्ध ठे.

जगवान् श्रीहरिजिज्ञसूरीश्वरजीकृत आवक विधि पंचाशकमां
कहेल ठे केः—

“ सुतो शुण एस कमो, ओहेणं संपथं विसेसेण ।

जग्हा भसुहो कालो, दुरणुचरा संजमो इत्य ॥ ४९ ॥ ”

सारांशः—आवक प्रतिमा वह्न विना जो के दीक्षा थाय ठे. पण
प्रथम कहेल प्रतिमावहननो क्रम दीक्षा लेवामां सामान्यपणे युक्त ठे.
प्रतिमा वह्न कर्याविना पण बहु महात्माळं प दीक्षा अंगीकार करेली
होवाथी सर्वथा एज क्रम नहि समजवो. सांप्रतकालमां अशुभकाल
अने संयमनुं पालन दुष्कर होवाथी दीक्षाना उमेदवारे आवक प्रति-
मानो अन्यास करवो योग्य ठे.

प्र०—१७४—श्रीआचारांगादि अंगोना उपांगो कयां कयां ? अने
तेनुं वर्णन श्रीजंबूद्वीप प्रज्ञप्तिनी टीका शिवाय अन्य कोई प्राचीन
ग्रंथमां ठे ?

उ०—१ श्रीआचारांगसूत्रनुं उपांग श्रीश्रौपपातिक, २ श्रीसूत्रकृ-
तांगनुं श्रीराजप्रश्रीय उपांग, ३ श्रीस्थानांगसूत्रनुं श्रीजीवाजिगम, ४

श्रीसमवायांगनुं श्रीप्रज्ञापना, ५ श्रीविवाहप्रज्ञप्ति (श्रीजगवती)
सूत्रनुं उपांग श्रीसूर्यप्रज्ञप्ति, ६ श्रीज्ञातासूत्रनुं श्रीजंबूद्वीपप्रज्ञप्ति,
७ श्रीउपासकदशांगनुं श्रीचंद्रप्रज्ञप्ति, ८ श्रीअंतकृतदशांगनुं श्री-
कल्पिका, ९ श्रीअनुत्तरोपपातिकदशांगनुं श्रीकल्पावतंसिका, १० श्री
प्रश्नव्याकरणनुं श्रीपुष्पिता, ११ श्रीविपाकसूत्रनुं उपांग श्रीपुष्पचू-
लिका, १२ श्रीदृष्टिवादनुं उपांग श्रीबन्दिदशा ठे. आ संबंधी पाठो
घणा ग्रंथमांठे तेमांथी थोमाकज पाठो वाचकोनी जाण माटे सखेल ठे.
श्रीजिनप्रचसूरिकृत विधिप्रपामां सखेल ठे के:-

“ भोराजी पन्नवणा, सूर्यचंनिरककपुष्पवन्दिदशा ।
आचाराइ उर्वंगा, नेयवा आयुपुर्वी ॥ ”

जावार्थ:-१ श्रीओपपातिक, २ श्रीराजप्रश्रीय, ३ जीवाग्निगम, ४
श्रीप्रज्ञापना, ५ श्रीसूर्यप्रज्ञप्ति, ६ श्रीजंबूद्वीपप्रज्ञप्ति, ७ श्रीचंद्रप्रज्ञप्ति,
श्रीनिर्यावलिश्रुतस्कंधना प्रांन वगों, ८ श्रीकल्पिका, ९ श्रीकल्पावतं-
सिका, १० श्रीपुष्पिता, ११ श्रीपुष्पचूलिका, १२ श्रीबन्दिदशा. आ बार
श्रीआचारांगआदि अंगसूत्रोता अनुक्रमे करीने उपांगो जाणवां.

श्रीसुबोधा सामाचारीमां सखेल ठे के:-

“ इयार्णि उर्वंगा आयारे ओववाइयं उर्वंगं १, सूर्यादे रायपलेणियं २,
ठाणे जीवामिगमो ३, समवाप्र पन्नवणा ४, भगवईए सूरप्रज्ञप्ती ५, नायार्ण
जंबुद्वीपप्रज्ञप्ती ६, उवासगदसाणं चंदपन्नप्ती ७, तिहिं तिहिं आयंभिलेहिं
एकेउ उर्वंगं वचई, नवरं तओ पन्नप्तीओ कालियाओ संवई च कीरई सेसाणं
पंचहमगाणं मयंतरेण निरयावलियासुयवखंधो उर्वंगं तत्थ पंच वग्गा निर-
यावलियाओ १, कप्पवडिसयाओ २, पुप्फिजाओ ३, पुप्फचूलिआओ ४,
बन्दिदसाओ ५ । ”

जावार्थ:-ह्वे उपांगो कहे ठे. श्रीआचारांगनुं श्रीओपपातिक
उपांग १, श्रीसूत्रकृतांगनुं श्रीराजप्रश्रीय उपांग २, श्रीस्थानांगनुं श्री

જીવાભિગમ ૩, શ્રીસમવાયાંગનું શ્રીપ્રજ્ઞાપના ૪, શ્રીજગવતીજીનું શ્રી સૂર્યપ્રજ્ઞા ૫, શ્રીજ્ઞાતાજીનું શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞા ૬, શ્રીઊપાસક-
દશામું શ્રીચંદ્રપ્રજ્ઞા ૭, આ સાત ઊપાંગોના યોગો ત્રણ ત્રણ આ-
ચંચિલવહે કરવા વિશેષ ૧-શ્રીસૂર્યપ્રજ્ઞા, શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞા અને ૩
શ્રીચંદ્રપ્રજ્ઞા આ ત્રણ ઊપાંગો કાલિકાહે તેથી તેનાં કાલપ્રહણ
એવાં અને તેના યોગમાં સંવદા કરવા બાકીના પાંચ અંગસૂત્રોનાં મ-
તાંતરથી શ્રીનિર્યાવલિકાશ્રુતસ્કંધ ઊપાંગ છે તેના પ્રાંચ વર્ગ છે
શ્રીનિર્યાવલિકા, ૨ શ્રીકલ્પાવતંસિકા, ૩ શ્રીપુષ્પિતા, ૪ શ્રીપુષ્પચૂલિકા
અને વહ્નિદશા.

પ્રાચિનાચાર્યકૃતશ્રીઆચારમયસામાચારીનાં લખેલ છે કે:-

“ આચારે ઓચવાહ્યં ૧ સૂત્રગદે રાત્રસેળિયં ૨ ઢાળે જીવાભિગમો ૩
સમવાય પત્રવળા ૪ ૫૫ ઊક્તાલિયા મગવદ્ ૫ સૂરપત્તી ૫ નાયાધમ્મકહાનં
જંબુદ્વીપપત્તી ૬ ડવાસંગદસાનં ચંદ્રપત્તી ૭ ૫૫ કાલિયા સચ્ચવિ અ
હરેસંસમુદેસઘણનસ્થં આયંચિલતિગેણ વચ્ચંતિ । અજેસિ પુણ પત્રવળવજ્જ
તજ્જોગમજ્જે આયંચિલંતિનિપૂરણેણ તિલ્લિવિ વચ્ચંતિ । ઔતગદ્વસાદ્વાપાનં પંચ-
ન્દર્શમાણં નિર્યાવલિસુપ્પક્કલં વગં તંમિ પંચવગ્ગા, ૧ કપ્પિમાઓ, ૨
૨ કપ્પવહ્નિસંયાઓ, ૩ પુષ્પિમાઓ, ૪ પુષ્પચૂલિયાઓ ૫૫ સુ દસ દસ અઙ્ગ-
યણા વંહિવસાસુ વારસ પર્થ દિણ ૫ સુઅંકલંથે દિણ ૨ સથેવિ દિણ ૭ ।”

સારાંશ:- ૧ શ્રીઆચારાંગસૂત્રનું ઊપાંગ શ્રીઔપપાતિક, ૨ શ્રી
સૂત્રકતાંગનું શ્રીરાજપત્રીય, ૩ શ્રીસ્થાનાંગનું શ્રીજીવાભિગમ, ૪ શ્રી
સમવાયાંગનું શ્રીપ્રજ્ઞાપના, આ ચાર ઊપાંગ ઉત્કાલિકા છે. ૫ શ્રી
જગવતીજીનું શ્રીસૂર્યપ્રજ્ઞા, ૬ શ્રીજ્ઞાતાસૂત્રનું શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞા, ૭
શ્રીઊપાસકદશાંગનું શ્રીચંદ્રપ્રજ્ઞા, આ પાંચમું, હતું અને સાતમું ત્રણ
ઊપાંગ કાલિકા છે. સાતે ઊપાંગોના ઉદેશ સમુદેશ અનુજ્ઞા ત્રણ ત્રણ
આંચિલે કરીને થાય છે. અન્ય આચાર્યના મતમાં શ્રીપ્રજ્ઞાપના સૂત્રને

વર્જિને વાકીનાં પ્રથમનાં ત્રણ ડાંખો ત્રણ આયંબિલે કરીને ચાલે. શ્રીચંતકૃતદશાંગાદિ પાંચ અંગોતું નિરયાવલિકાશ્રુતસ્કંધ ડાંખાંગ છે, તેમા પાંચ વર્ગ છે ૧ શ્રીકલ્પિકા, ૨ શ્રીકલ્પાવર્તસિકા, ૩ શ્રીપુષ્પિતા અને ૪ શ્રીપુષ્પચૂલિકા આ ચાર વર્ગમાં દશ દશ અધ્યયનો છે. પાંચમો વર્ગ શ્રીવન્દિદશા પમાં ચાર અધ્યયન છે. પાંચ વર્ગના ડાંખેશાદિના પાંચ દિવસ શ્રુતસ્કંધના સમુદેશ અને અનુજ્ઞાના બે દિવસ મઠી સર્વ શ્રીનિર્યાવલિકા શ્રુતસ્કંધના યોગના સાત દિવસ જાણવા.

પ્ર૦-૧૭૫-અજદય અનંતકાય પ્રાસુક તેષાર બીજા ઘરે મઠે તો આવકને કલ્પે ?

જ૦-પ્રાસુક અજદય અનંતકાય બીજાના ઘરે રાંધેલું મઠે તો પણ આવકને ન કલ્પે. શ્રીશ્રાદ્ધવિધિમાં લખેલ છે કે:-

“ અમર્યાનંતકાયિકે તુ પરગૃહાદૌ પ્રાસુકીમૃતેઽપિ ન ગાણે નિઃશુક્તા-પ્રસંગગૃહપાદિદોષસંભવાત્, અતઃ પૃથોત્કાલિકસેત્તુરર્કં રાત્રાર્કસૂરણદં-તાર્ક્યાદિ પ્રાસુકમપિ સર્વે વચ્ચે પ્રસંગદોષપરિહારાય ”

સારાંશ:-અજદય અનંતકાય તો પારકા ઘરમાં પ્રાસુક થયેલ પણ નિઃશુક્તાનો પ્રસંગ અને યદ્ધિ આદિ દોષોનો સંજવ હોવાથી મદ્દલ નહિ કરવું. આજ હેતુથી ડકાલેલ સેલરાં તથા રાંધેલ આહું, સૂરણ અને રીંગણા આદિ પ્રાસુક (ફાસુ) થયેલ પણ પ્રસંગદોષના પરિહારને માટે ત્યાગવું.

પ્ર૦-૧૭૬-યુગલિક મનુષ્યો મરી ગયા પછી તેમના શરીરનો સંસ્કાર કોણ કરે ?

જ૦-યુગલીયા મનુષ્યોના શરીરને મોટા પક્ષીડે ડાખી સમુદ્રમાં ફેંકી દે છે.

શ્રીકલિકાલ સર્વજગવાન્ શ્રીદેમચંડસૂરીશ્વરજી કૃત ત્રિપદિ-
શલાકાપુરુષચરિત્રના પ્રથમ પર્વના બીજા સર્ગમાં લખેલ છે કે:-

“ પુરા હિ સુતમિથુન-શરીરાણિ મહાલગ્નાઃ ।

નીલકાષ્ઠમિવોત્પાદય, સઘશ્ચિક્ષિપુરંબુધૌ ॥ ૧ ॥ ”

જાવાર્થ:-પૂર્વકાલમાં યુગલીયાનાં શરીરોને મોટા પક્ષીઈ માઝા-
ના લાકમ્નાની જેમ ઉપાકી શીઘ્ર સમુદ્રની અંદર ફેંકી દે છે.

શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિતિની ટીકામાં આ ઉપરનોજ શ્લોક મૂકી લ-
ખેલ છે કે:-

“ અથ શ્લોકે અમ્બુઘાવિત્યુપલક્ષણં તેન યથાયોગં ગંગાપ્રદ્યુતિનદીષ્વપિ
તે તાનિ ક્ષિપન્તીતિ જ્ઞેયમ્ ”

જાવાર્થ:-આ શ્લોકમાં અંબુધિ (સમુદ્ર) ના ઉપલક્ષણથી
યથાયોગ ગંગા આદિ નદીઈમાં તે પક્ષીઈ તે શરીરોને ફેંકી દે છે
પમ જાણવું.

પ્ર-૧૭૭-તારંક પક્ષી કેવા હોય ?

ઉ-તારંકપક્ષીમાં જીવ બે અને શરીર એક હોય છે. તેને એક
પેટ, બે મુલ અને ત્રણ પગ હોય છે, તે મનુષ્યની જાણા બોલે છે અને
હમેશાં અપ્રમત્તપણે રહેનાર હોય છે, કારણકે એક શરીરમાં બે જીવ
હોવાથી તેઈને આપસમાં જિજ્ઞાસુ ફલની જ્ઞા થાય તો તે
પક્ષીનું મૃત્યુ થાય છે. શ્રીકલ્પસૂત્રની ‘કીરણાવલી’ નામનીવૃત્તિમાં
કહ્યું છે કે:-

“ મારંકપક્ષિણઃ ક્યાતાઃ, ત્રિપદા મર્ત્યમાષિણઃ ।

દ્વિજિહ્વા દ્વિમુલ્લાએકો-વરામિત્તફલૈષિણઃ । ”

સારાંશ:-તારંકપક્ષીઈ ત્રણ પગવાળા, મનુષ્યની જાણા બોલનાર,
બે જિહ્વા, બે મુલ, એક પેટ અને અજિજ્ઞા ફલની જ્ઞાવાળા જગત્માં
પ્રસિદ્ધ છે.

શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રના પાંચમા અધ્યયનની ટીકામાં લેખે છે કે:-

“ ભારંદપક્ષિણોર્હિં ઇકોદરાઃ પૃથગ્નિવા અન્યફલામભિણોર્જીવદ્વય-
રૂપા મવંતિ, તે ચ સર્વદા ચકિત્તચિત્તા મવન્તીતિ । ”

સારાંશ:-જારંદપક્ષિઓને ઇક પેટ અને બે મુખ હોય છે તથા ઇકજ
ફળને લાવાવાઢા બે જીવો સદાકાલ મનમાં જાય રાખનારા હોય છે.

શ્રીઓપપાતિક સૂત્રની ટીકામાં પણ કહેલ છે કે:-

“ ભારંદપક્ષિણોઃ કિલૈકં શરીરં પૃથગ્નિવં ત્રિપાદં ચ મવન્તિ-તૌં ચા-
લ્યન્તમપ્રમત્તતયૈવ નિર્વાહુઃ ક્રમેતે. ”

સારાંશ:-બે જારંદ પક્ષીઓને ઇક શરીર, બે મુખ અને ત્રણ પગ
હોય છે. તેઠં અપ્રમત્તપણાથીજ નિર્વાહ કરી શકે છે.

પ્ર-૧૭૭-કુસુમિણ દુસુમિણનો કાયોત્સર્ગ કેટલો કરવો ?

અ-૭-શીલ્પવ્રતના લંકન શિવાયનું અન્ય કોઈ જાતનું સ્વપ્ન આવ્યું
હોય અથવા સ્વપ્ન ન આવ્યું હોય તો પણ સો શ્વાસોશ્વાસનો અર્થાત્
‘ચંદેસુ નિમ્મલયરા’ સુધી ચાર લોગસ્સનો કાયોત્સર્ગ કરવો અને શી-
લ્પવ્રતવિરાધક સ્વપ્ન આવ્યું હોય તો ‘સત્તાવીસ’ સત્તાવીસ શ્લોક
પટલે ઇકસોઆઠ શ્વાસોશ્વાસનો અર્થાત્ ‘સાગરવરગંભીરા’ સુધીનો
ચાર લોગસ્સનો કાયોત્સર્ગ કરવો. આચાર્યશ્રીમદ્વરત્નશેખરસૂરિજી-
કૃતશ્વાસુવિધિમા કહ્યું છે કે:-

“ જ્ઞીસૈવાવિકુલ્પગ્નોપલમેષ્ટોત્તરશતોઞ્ચાસમાનઃ કાયોત્સર્ગઃ કાર્યઃ ”

સારાંશ:-મૈથુન સંબંધી કુલ્પગ્ન આવેલ હોય તો ઇકસોને આઠ
શ્વાસોઞ્ચાસનો કાલસ્સગ કરવો.

શ્રીહીરપ્રશ્નના જોષા અલ્લાસમાં પણ કહ્યું છે કે:-

“ પ્રમાતપ્રતિક્રમણસમયે પ્રથમતઃ કુસુમિણદુસુમિણલ્હાવણિર્મ કા-
લસ્સર્ગં ચતુર્લોગસ્સમાનં કરોતિ તદા ‘ચંદેસુ નિમ્મલયરા’ इति यावत्
‘સાગરવરગંભીરા’ इति यावद्વા ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-सामान्येन ‘चंदेसु
निम्लयरा’ इति यावत्करोति, यदा पुनः स्वप्ने दुर्यप्रतातिचारो जातो
भवति तदा नमस्कारमेकमधिकं विनियतीति । ”

सारांशः—प्रातःकालं प्रातिक्रमणना समयमां पहेलां कुसुमि-
णदुसुमिण उभावेणिनो काउस्तसंगं चारलोगस्तनो करे त्यारे 'चंदेसु
निम्मलयर' सुधी के 'सागरवरगंजीरा' सुधी इति प्रश्न अत्र उत्तर-
सामान्यपणे 'चंदेसु निम्मलयर' सुधीनो कायोत्सर्ग करवो. पण
ज्यारे स्वप्नमां चोथावत संबंधो अतिचार लागेक्ष होय त्यारे एक
नवकार अधिक गणवो. श्री आळुविंधि तथा श्रीहीरप्रश्न बने
ग्रंथोनों एकजे जीवार्थे ठे कै एकलोने आठं आसोच्छासनो कायोत्सर्ग
करवो 'सागरवरगंजीरा' सुधी चार लोगस्तनो करे अथवा 'चंदेसु
निम्मलयर' सुधी चार लोगस्त अने उपर एक नवकारनो करे.

प्र०—१०९—चक्रवर्ती ज्यारे बैताढय पर्वतनी तिमिला नामनी
गुफाने उघाढे ठे त्यारे तेमांथो अग्निनी ज्वाळा नीकळे ठे तेथो
'चक्रवर्तिनो घोमो बारयोजन पाडो करे ठे' आबो प्रघोष (दंतकथा)
चाले ठे एं शुं सत्य ठे ? जो असत्य ठे तो पडो ज्यारे राजा कोणीक
तिमिला गुफाने उघाढवा गयो ते वखते अग्निनी ज्वाळा केम नीकळी?

उ०—प्रथमं तो एंज असत्य ठे के 'चक्रवर्ति बैताढय पर्वतनी
तिमिला नामनी गुफाने उघाढे ठे' कारणे तिमिला गुफाना
छारने चक्रवर्ती उघाढताज नथो पण चक्रवर्तिनो सैनानी—सैन्या-
धिपति उघाढे ठे, श्रीजम्बूद्वीपपञ्चतिमां कहुं ठे के:-

“ दंडरयणं गंहाय सत्तुष्टयाई पञ्चोसकई पञ्चोसकित्ता तिमिरस-
गुहाय दाहिणिल्लस दुवारस कवाढे दंडरयणेणं. महया महया सदेणं ति-
क्खुत्तो आवडेह, तएणं तिमिरगुहाय दाहिणिल्लस कवाढा सुसेणसेणाव-
हणा दंडरयणेणं महया महया सदेणं तिक्खुत्तो आवडिमा समाणा
महया महया सदेणं कोवारवं करेमाणा सरसरस संगई सगाई ठाणाई
पञ्चोसकित्ता । ”

सारांशः—सुसेण नाम्ना सेनापतिपदं दंरत्नने लक्ष्मिने जोरथी प्रहार करवाने अर्थे सात आठ पगलां पाठो फरीने तिमिआ गुफाना दक्षिण दिशाना दरवाजाना कमरुने बहु मोटा शब्दथी प्रहार कर्था सुसेणसेनापतिपदं दंरत्नने करीने जोरथी त्रण वखत तिमिआ गुफाना छारने प्रहार करवाथी कोंचारव शब्दने करतां कमरुने उघकी पोत-पोताना स्थानमां स्थित थयां.

‘कमारु उघाकतां तेमांथी अग्निनी ज्वाळा निकळे ठे अने चक्रवर्तिना सेनाधिपतिनो घोरो बार योजन पाठो फरे ठे’ आ प्रमाणे चालती दंतकथा शास्त्रविरुद्ध होवाथी असत्य ठे.

श्रीआवश्यकसूत्र टीप्पणमां मलधारगच्छनायक पूज्य श्री हेमचंद्रसूरीश्वरजी महाराजाए उल्लेख करेल ठे केः—

“चक्रवर्त्यावेशात् सेनापतिर्विशिष्टपूजापुरस्सरं दंरत्ननेन तिमिआगुहा-कपाडोद्घाटनं करोति यस्तु द्वादशयोजनानि तुष्कारुढः सेनापतिः शीघ्र-मपसरतीत्यादिप्रवादः सोऽजागमिकः इव लक्ष्यते कचिदप्यनुपलभ्य-मानत्वात् ।”

सारांशः—चक्रवर्तिनी आज्ञाथी सेनाधिपति विशिष्ट प्रकारे पूजा पूर्वक दंरत्नने करीने तिमिआगुफाना कमरुने उघाकते. घोराउपर बेठेलो सेनापति बार योजन सुधी शीघ्र पाठो फरे ठे. एवो जे प्रघोष (दंतकथा) चाले ठे तेवा अकरो कोइ स्थानमां देखवामां आवता नथी तेथी आगमविरुद्ध जणाय ठे.

इवे कोणीक राजा छार उघाकवा गया अने तेमांथी ज्वाळा नीकली ए बात पण ठीक नथी कारणके तिमिआ गुफाना अधिष्ठायक कृतमालनामा देवे दंरत्नथी राजा कोणीकने मायों अने सैन्य पाठुं फरुं ठे. श्रीआवश्यकसूत्रना चोर्था अध्यायननी टीकामां श्रीहरिचंद्रसूरीश्वरजी महाराजाए स्पष्ट उल्लेख करेल ठे केः—

“ હૃત્થિવિલગ્નો મર્ણિ હૃત્થિમત્થપ કાઠ્ઠન દંદેણ દુધારં આહ્ણઙ્ગ ।
તાદે કથમાલ્લગેણ દંદેણ આહ્ણો મળો ઢદ્ધિં ગળો ”

સારાંશ:—શ્રીકૌણિક રાજાએ હાથી ઉપર બેસીને હાથીના મ-
સ્તક ઉપર મર્ણિને સ્થાપીને દંદે કરીને કમારને પ્રહાર કર્યો. ત્યારે
કૃતમાલ નામા તિમિશ્રા ગુપ્તાના અધિષ્ઠાયક દેવે દંદે કરીને માર્યો
મરીને ઢઠી નરકમાં ગયો.

પ્ર-૧૯૦—લાંઠી ક્યાંથી ક્યાં સુધી અજ્ઞદ્ય સમજવી ?

ઉ-અજ્ઞાન સુદિ ચૌદશથી આરંભી આસો શુદિ ૧૦ સુધી
લાંઠી અજ્ઞદ્ય છે. શ્રીસેનપ્રશ્નના ત્રીજા ઉલ્લાસમાં કહ્યું છે કે:—

“ ચતુર્માસકમધ્યે વિજયદશમીં યાવદ્ સંઘાવિહરણં કર્મ ન શુદ્ધય-
તીતિ પ્રશ્નોત્તર-પરંપરયા સંઘાવિહરણં નિષિધ્યતે ॥ ૩૧૭ ॥ ”

સારાંશ:—ચોમાસામાં વસરા સુધી લાંઠી વહોરવાનો નિષેધ શા
કારણથી હિત પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર પરંપરાથી લાંઠી વહોરવાનો નિષેધ છે
શ્રી આચાર્યવિધિના ચોથા પ્રકાશમાં કહેલ છે કે:—

“પર્યુષિતશ્ચિદ્વલપ્રાપ્તકાર્પટવટિકાદિશુષ્કશાકતન્દુલીયકાદિપત્રશાક-
દુષ્પરક્લારિકિલ્લર્જરત્રાક્ષાલંઘ્યંઆદીનિ કુલ્લિકુલ્લિકાદિસંસક્તિસં-
ભવાભ્યાગઃ ઔષવાદિવિશેષકાર્યે તું સમ્યક્ શોષનાદિયતનયૈવ તેષાં
ગ્રહણમ્ । ”

સારાંશ:—ત્રાસી કઠોર, પુરી, પાપર અને વમીઝ આદિ, સુકવળી
શાક અને તાંજલજાની જાજી આદિ, પત્રશાક, ટોપરું, લારેક, લજૂર,
દ્રાલ, લાંઠી અને સુંઠ આદિ લીલકુલ્લ કુંચુઆ અને પલ્લાદિકનો સંજવ
હોવાથી ચોમાસામાં લાગ કરવા. સુંઠ આદિ તો ઔષધ આદિ
વિશેષ કાર્યમાં સમ્યક્ પ્રકારે શોષનાદિ ચતનાથી ગ્રહણ કરવાં.

પ્ર-૧૯૧—શ્રીપ્રજ્ઞવસ્વામિજીએ ઓજંમ્બુસ્વામિજીની સાથે
દીક્ષા લીધી પવો ઉલ્લેલ છે તો દીક્ષા અવસરે જગવાન શ્રીજંમ્બુસ્વા-

મિજીની વય સોલ વર્ષની અને શ્રીપ્રજવસ્વામિની વય ત્રીસ વર્ષની, શ્રીજમ્બૂસ્વામિજીનું સર્વ આયુષ્ય પંસી વર્ષનું અને શ્રીપ્રજેવસ્વામિજીનું સર્વ આયુષ્ય પંચાસી વર્ષનું હોવાથી ગણના કરતાં શ્રીજમ્બૂસ્વામિજીની વિધમાન અવસ્થામાંજ શ્રીપ્રજવસ્વામિજીનો સ્વર્ગવાસ થવાનો સંજ્ઞ થાય છે. હવે 'શ્રી જમ્બૂસ્વામિજી પોતાની પાટ શ્રીપ્રજવસ્વામિને આપી મોકલે ગયા' આ વાત શી રીતિએ મળે ?

જાહે-શ્રીજમ્બૂસ્વામિજીની દીક્ષા પઠી કેટલાક (૨૭) વર્ષે શ્રી પ્રજેવસ્વામિજીએ પ્રગવાનું શ્રીજમ્બૂસ્વામિજી પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી' પંચી સંચાલના થઈ શકે છે એટલે શ્રીજમ્બૂસ્વામિજીની પાટે શ્રીપ્રજવસ્વામિજી થયા એ વાતમાં વિરોધ આવતો નથી.

શ્રીસેનસૂરીશ્વરજી મહારાજે સેનપ્રથના ત્રીજા હસ્તાસમાં કહેલ છે કે:-

શ્રીજમ્બૂપ્રમથસ્વામિન્યાં સાઠૈ તપસ્યા પુહીતા શ્રીજમ્બૂસ્વામિનઃ સર્વાયુ-
રણીતિર્વષાણિ શ્રીપ્રમથસ્વામિનસ્તુ સર્વાયુઃ પંચાસીતિર્વષાણિ (દીક્ષા
પ્રદાનસમયે ત્રિદશવર્ષીયાઃ શ્રીપ્રમથસ્વામિનો ચોઢશવર્ષીયાઃ શ્રીજમ્બૂસ્વામિનો)
इति जंबूस्वामिनि सत्येष प्रमथस्वामिनः सर्वाभाकृतं संप्रणीयंयत तेनैतत्
पद्मचलोगतं लेख्यकैकयं निवर्ततीति प्रभोऽप्रोत्तरम्-श्रीजम્बूस्वामिंदीक्षान-
न्तरं कियद्भिर्वर्षैः श्रीप्रमथस्वामिनो दोक्षा समाव्यते तथा च सात न
कोपि विरोधो यदुक्तं परिशिष्टपर्वणि:-

“ પંચમઃ શ્રીગણધરોઽપ્યેવમન્યર્થિતસ્તદા ।

તસ્યે સપરિવારાય, દ્વૌ દીક્ષાં વષાવિધિઃ॥

પિતૃનાપૃચ્છ્ય ચાન્યેષુઃ, પ્રેમવોઽપિ સમાગતઃ ।

જંબુકુમારમનુયાન્, પરિગ્રજ્યાત્પ્રાદદે ॥ ”

સારાંશઃ-શ્રીજમ્બૂસ્વામી અને શ્રીપ્રજવસ્વામિજીએ સાથે દીક્ષા અંગીકાર કરી છે. શ્રીજમ્બૂસ્વામિજી મહારાજનું સર્વ આયુષ્ય ચો-
સાસી વર્ષનું છે અને શ્રીપ્રજવસ્વામિજી મહારાજનું સર્વ આયુષ્ય

પંચાશી વર્ષનું છે. સોલ વર્ષની વયમાં શ્રીજંબૂસ્વામિજી મહારાજે દીક્ષા લીધી તે અવસરમાં દીક્ષા લેનાર શ્રીપ્રજ્ઞવસ્વામિજીની વય ત્રિશ વર્ષની આ હેતુથી શ્રીજંબૂસ્વામિજીની વિચ્ચમાનતામાંજ શ્રી-પ્રજ્ઞવસ્વામિજીનું સ્વર્ગગમન થાય તે કારણથી આ પટ્ટાવલીનો લેખ કેમ મળે ? હતિ પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર-શ્રીજંબૂસ્વામિજીની દીક્ષા પૂઠી કેટલાક વર્ષે શ્રીપ્રજ્ઞવસ્વામિજીની દીક્ષા સંજવે છે તેથી કોઈ વિરોધ નથી. શ્રીપરિશિષ્ટપર્વમાં કહેલ છે કે:-શ્રી પાંચમા ગણધર શ્રીસુધર્માસ્વામી મહારાજને એમ પ્રાર્થના કરી સારે પરિવારસહિત શ્રીજંબૂસ્વામિજીને વિધિ પૂર્વક દીક્ષા આપી અન્યદા કાઢમાં માતા પિતાને પૂઠી શ્રીપ્રજ્ઞવસ્વામિજીય શ્રીજંબૂસ્વામિજીની પાસે આવી દીક્ષા અંગીકાર કરી.

પ્ર-૧૯૨-નરકગતિમાં રોગો કેટલા હોય ?

જ્ઞ-સાતમી નરકમાં પાંચ ક્રોડ અક્ષત છાલ અને નવાણું હજાર પાંચસો અને ચોરાસી[૫૬૮૯૫૮૪]રોગ સદાને માટે હોય છે. વાક્રીની નરકોમાં પણ યથાયોગ હોય છે.

શ્રીહિપદેશરત્નાકરમાં સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કરેલ છે કે:-

“ રોગાણં કોઢીઓ, હંવંતિ પંચેવ લક્ષ્મ અઢસડી ।

નચનવહ સહસ્તાહં, પંચ સયા તહ ષ ઝુલસીહ ॥ ૧ ॥

એતે રોગા અપ્રતિષ્ઠાને નરકાવાસે નિત્યા અન્યત્રાપિ ચ સંભવંતિ યથાયાગં તતઃચ યસ્મિન્નરમભે એતાર્વંતો રોગાઃ ક્ષયહેતવઃ તસ્મિન્ પ્રભં એવ સારં ઇત્યાદરણીયસ્સર્વશક્ત્યા ”

સારાંશ:-પાંચ ક્રોડ અક્ષત છાલ નવાણું હજાર પાંચસો અને ચોરાસી આટલા રોગો સાતમી નરકમાં અપ્રતિષ્ઠાના નામા નરકા-વાસમાં નિત્ય હોય. બીજી નરકોમાં પણ યથાયોગ રોગો હોય. તે

કારણથી જે મનુષ્ય જન્મમાં આ રોગો ક્ષય થયેલા હે તેમાં ધર્મ કરવો એજ સાર હે માટે સર્વ શક્તિથી ધર્મ અંગીકાર કરવો.

પ્રગ-૧૯૩-હંટમીનું દુધ જલ્દય હે કે અજલ્દય ?

ઉપ-હંટમી તથા ગારુ-ધેટી વચ્ચેનું દુધ અજલ્દય હે. શ્રી-પિંડનિર્યુક્તિની ૧૧૨૭ માં શ્રીવીરાચાર્યકૃત ટીકામાં લખેલ હે કે:-

“ અવિલાકરહીલીરં, લસુનપલંદુ સુરા ચ ગોમાંસં ।

વેયસમપથિ અમય, કિંચિ અમોઙ્ગં અપેયં ચ ॥ ૧૯૪ ॥

અર્થ-અવિલાકરમીક્ષીરં-ગરુડિકોષ્ટીદુર્ગ્ધ તથા લસુનપલંદુત્તિ કંદવિશેષઃ શાકવિશેષઃ તથા સુરા-મયં ચ-સમુચયે તથા ગોમાંસં-સુ-રમીપલં એતત્ કિમિત્યાહ-વેદા-ઋગ્વેદાદયો બ્રાહ્મણસંવદ્વાચ્ચત્વારઃ શાસ્ત્ર-વિશેષાઃ સમપસ્તુ-શેષદર્શનિનાં સિદ્ધાન્તસ્તસ્મિન્નપિ ન કેવલં જિનશાસને હ્યપિ શબ્દાર્થઃઅમતં-બ્રાહ્મણતથા અનમિપ્રેતં ક્ષિણનામિતિ શેષઃ, યત એતેષાં મથ્યાત્ કિમપિ અમોઙ્ગ્યં પ્રતીતે લજ્જુનાદિ તથા કિંચિદિતિ અનુકૃત્તેરપેયમ્-અપાતર્થ્ય અવિલાક્ષીરાદિ, સ્પલક્ષણત્વાત્કાકમાંસાદિગ્રહઃ ચ-સમુચયે વેદાદયો હિ અસમંજસમાયકાઃ સ્યુઃ, તત્તો યદિ તેષ્વપિ અવિલાક્ષીરાદિ-ગ્રહ્યેષ્વસંમતત્વયુક્તે તદાનીં યુક્તમાયિષિ જિનશાસને સાવચત્વેન સાધૂના-માષાકર્મપરિહારઃ સુતરાં ચક્રુઃચિતઃ હિતિ ગાયાર્થઃ । ”

સારાંશઃ-ગારુનું તથા હંટમીનું દુધ, લસણ, કુંગરી, મદિરા અને ગોમાંસ આ સર્વ કેવલ શ્રીજિનાગમમાંજ નહિં કિંતુ ઋગ્વેદાદિ બ્રાહ્મણ શાસ્ત્રોમાં તથા અન્યમતના શાસ્ત્રોમાં પણ શિષ્ટ પુરુષોને ગ્ર-હ્ણ કરવાને અયોગ્ય હે ઇમાં લસણ આદિ કંદક અજોગ્ય હે અને ગારાદિકનું દુધ આદિ કંદક અપેય હે. સ્પલક્ષણથી કાકમાંસાદિ અજોગ્ય હે. અસમંજસ કથન કરનાર વેદાદિ શાસ્ત્રોમાં પણ ગારુ-રાદિકના દુધને ગ્રહ્ણ કરવાનો નિષેધ કરેલ હે તો યુક્તિયુક્ત કથન કરનાર શ્રીજિનાગમમાં સાવચ્છ હોવાથી આષાકર્માદિનો સાધુઠપ્-ત્યાગ કરવો ઇમ કહેવું ઇ અત્યંત યોગ્ય હે.

प्र०-१९४-परम उपकारी श्रीतीर्थकरदेवो प्रथम पोरिसिमांज देशना आपे ?

उ०-सुवनगुरु देवाधिदेव श्रीतीर्थकर महाराजा प्रथमनी पूर्ण पोरिसि सुधी-प्रथमना एक प्रहर सुधी देशना आपे अने बीजी पोरिसिमां षट्खे बीजा प्रहरमां श्रीगणधरमहाराजा देशना आपे. फरीनं चोथी पोरिसिमां-चोथा प्रहरमां समग्र विश्वना परम उपकारी श्रीतीर्थकर महाराजा देशना आपे, श्रीबृहत्कल्पजाप्यवृत्तिना प्रथम खंडमां कहेल डे के:-

“ सूर्यदयपच्छिमाप, भोगार्हितीर्ह युवभो एति ।

दोहि पश्मेहि पार्थ, भगणेन य ह्येति सत्तमे ॥ १ ॥ ”

जावार्थ:-पहेली पोरिषी अने चोथी पोरिषी शरु यतां श्रीदेवाधिदेव महाराजा देवोना रचेला सुवर्णना नवकमलोमां अगाढीना बे कमलो उपर चरणोने धारण करता पूर्वना दरवाजाथी प्रवेश करीने चैत्यवृद्धने त्रण प्रदक्षिणा दर्ई ‘नमो तित्थस्स’ कही पूर्व दिशामां मुख करी सिंहासन उपर बेसी देशना दे डे.

केटला काल सुधी देशना आपे ते कहे डे:-

“ भगवान् प्रथमां संपूर्णपोरुषीं धर्ममाचष्टे ”

जावार्थ:-श्रीतीर्थकर देव संपूर्ण पहेली पोरुषी पर्यंत धर्मदेशना आपे डे.

बीजा पहोरमां कोण देशना आपे ते कहे डे:-

“ भगवत्पुत्थिते उपरि द्वितीयपोरुष्यां तीर्थ-प्रथमगणधरोऽन्या वा धर्ममाचष्टे ”

जावार्थ:-श्रीदेवाधिदेवना देशना आपीने उक्त्वा पढी बीजा पहोरमां तीर्थ-श्रीप्रथम गणधर महाराज अथवा प्रथम गणधर

प्रार्थना:- श्रीविद्याधर नामा गह्वर्मा ठात्रीस लाख गामवाळा कन्यकुब्ज देशना स्वामी श्रीमंकराजना प्रतिबोधक श्रीपादलितसूरि महाराजना वंशर्मा श्रीस्कंदिलाचार्य महाराजना शिष्य श्रीवृद्धवादी-सूरि थया. तेमना शिष्य श्रीसिद्धसेन दिवाकरजी श्रीसर्वज्ञपुत्र एवा नामथी प्रसिद्ध थया.

श्रीसम्यक्त्वसप्ततिकांनी टीकामां पण कहेल ठे के:-

“ सिरिबिज्जाहरगच्छे श्रीपालित्तयसूरिसंताणनङ्गणसूरिओ बहु-विज्जाभरिओ सिरिखंदिलायरिओ; × × × × तओ य सिरिखंदिलाय-रिपहिं सवुद्धवाई नियपण ठविओ, सिद्धसेणस्स य पवज्जासमए कुमुदचं-दुत्ति नामं दिग्गं पुणोवि सूरिपयपद्दहासमए सिद्धसेणदिवाकरुत्ति नामं कयं पुण्वगयसुयपाठगत्तणेण दिवायरुत्ति ”

प्रार्थना:- श्रीविद्याधर गह्वर्मा श्रीपादलितसूरिजी महाराजना संतान रूप आकाशस्थलमां सूर्यसमान बहु विद्याधी नरपूर श्री स्कंदिलाचार्य थया. × × × × ते पढी श्रीस्कंदिलाचार्य महाराजे श्रीवृद्धवादी महाराजने पोताना पढ उपर स्थापन कर्या. श्री वृद्धवादीजी महाराजे श्रीसिद्धसेनजी महाराजने दीक्षा आपो कुमु-दचंद्र नाम स्थापन कर्तुं. पूर्वगत श्रुतना पाठकने दिवाकर कहेवाय ठे. अने श्रीकुमुदचंद्र महाराज पूर्वश्रुतना पाठी इत्ता तेथी आचार्य पदवीप्रदान अवसरे श्रीसिद्धसेन दिवाकर नाम स्थापन कर्तुं.

प्र०-१९७-श्रीजिनालयमां श्रीआचार्यमहाराज आदि दर्शन करवाने अर्थे पधारे त्यारे आवको उच्चा थाय तेथी श्रीजिनेश्वरपरमा-त्माना आशातना थाय ?

उ०-श्रीआचार्य महाराजादि श्रीजिनालयमां दर्शनार्थे आवे ते अवसरे आवकोना उच्चा थायाथी श्रीजिनेश्वर देवनी आशातना

थाय नहि. उलटुं उच्चा न थाय तो श्रीगुरुमहाराजनो अविनय
थाय तेथी अवश्य उच्चा थतुं जोश्य.

श्रीआरूविधिमां जगवान् श्रीरत्नशेखरसूरीश्वरजी महाराजे
स्पष्ट कहेल ठे के:-

“ वेत्यादौ गुवांगमनायवसरे चाम्युत्थानादिप्रतिपत्तिः कार्यी ”

ज्ञावार्थ:-श्रीजिनमंदिरमां श्रीआचार्यादिमहाराजना आगमन
अवसरे उच्चा थतुं आदि प्रतिपत्ति करवी.

कलिकालसर्वज्ञ जगवान् श्रीहेमचंद्रसूरीश्वरजी महाराजाण् श्री
योगशास्त्रना त्रीजाप्रकाशमां खखेल ठे के:-

“ ततो गुरुणामभ्यर्णे, प्रतिपत्तिपुरःसरम् ।

विदधीत विशुद्धात्मा, प्रत्याख्यानप्रकाशनम् ॥ १२६ ॥

व्याख्या-ततोऽनंतरं गुरुणां-धर्माचार्याणां देववंदनार्थमागतानां स्ना-
नादिदर्शनचर्मकथापर्यंतं तत्रैव स्थितानां ”

ज्ञावार्थ:-देववंदन करवाने पधारेला अथवा ज्ञात्रादिना दर्शन
करवाने अथवा व्याख्यान करवाने अर्थें त्यांज स्थित रहेला श्रीगुरु-
महाराज-धर्माचार्य महाराजनी पासे प्रतिपत्ति पूर्वक देवनी पासे करेल
प्रत्याख्यानने निर्मल चित्तवाळो फरीधी गुरुनी पासे करे ॥ १२५ ॥

आ उपरना श्लोकमां प्रतिपत्ति कही ते प्रतिपत्तिने बे श्लो-
कोवने देखाडे ठे.

“ अभ्युत्थानं तदालोके-ऽभियानं च तदागमे ।

शिरस्पर्जलिसंश्लेषः, स्वयमासनद्वौकनम् ॥ १२६ ॥

आसनाभिग्रहो भक्त्या, वंदना पर्युपासनम् ।

तथानेऽङ्गमभ्येति, प्रतिपत्तिरियं शूरोः ॥ १२७ ॥ ”

ज्ञावार्थ:-१ श्रीगुरु महाराज आवे तेमने देखीने उच्चा थतुं. २
श्रीगुरु महाराज आवे रयारे सन्मुख जतुं. ३ श्रीगुरु महाराजने दे-

खीने मस्तके अंजली करवी अर्थात् वे हाथजोड़ी मस्तके लगाकरवा.
४ स्वयं पोते आसन आपहुं. ५ आसननो अग्निग्रह पटले आसन
उपर श्रीगुरु महाराजना बेठा पढी बेसहुं. ६ चाकि पूर्वक वंदन करवुं.
७ स्थित अयेथी तेमनी सेवा करवी अने ८ ज्यारे जाय त्यारे पढवाके
केटलांक पगलां जवुं. आ श्रीधर्माचार्य महाराजनी विनयरूप प्रति-
पत्ति जाणवी. ॥ १२६-१२७ ॥

प्र०-२९७-साध्वीजीने मनःपर्यवज्ञान थाय ?

उ०-अप्रमत्तगुणस्थानके वर्तती महासती साध्वीजीने मनः-
पर्यवज्ञान थाय.

श्रीप्रवचनसारोद्धारना २७० मा छारमां कहेल ठे के:-

“ अरिहंत १ चाकि २ केशव ३ बल ४ संमित्रे ५ य चारणे ६ पुषा । ७ ।

गणधर ८ पुलाय ९ आहारग १० च नहु भविष्यमहिलाणं ॥ ३७ ॥

जावार्थ:-१ आमर्षोषधि, २ विप्रमर्षधि, ३ खेळोषधि, ४ जलो-
षधि, ५ सर्वोषधि, ६ संजिज्ञोत्पलधि, ७ अवधि ज्ञानलधि, ८
ऋजुमतिलधि, ९ विपुलमतिलधि, १० चारणलधि, ११ आशी-
विषलधि, १२ केवललधि, १३ गणधरलधि, १४ पूर्वधरलधि १५
अरिहंतलधि, १६ चक्रवर्त्तिलधि, १७ बलदेवलधि, १८ वासुदेवलधि,
१९ क्षीरमधुसर्पिआश्रवलधि, २० कोष्ठकबुद्धिलधि, २१ पदानु-
सारिणीलधि, २२ बीजबुद्धिलधि, २३ तेजोलेख्यालधि, २४ आ-
हारक लेख्यालधि, २५ शीतलेख्यालधि, २६ वैक्रिय शरीरलधि, २७
अक्षीण महानसीलधि, अने २८ पुलकलधि, आ अष्टावीशलधिठ
ठे तेमांथी १ अरिहंत, २ चक्रवर्त्ती, ३ वासुदेव, ४ बलदेव, ५ संजि-
ज्ञोत्पल, ६ जंघाचारण विद्याचारण, ७ पूर्वधर, ८ गणधर, ९ पुलक, अने
१० आहारक शरीर, आ दशलधिठ जव्यस्त्रीठने न होय बाकीनी

અઢારસન્ધિઠં સ્ત્રીઝને હોય. અઢારમાં ઋજુમતિ તથા વિપુલમતિ બન્ને મનઃપર્યાયજ્ઞાન સન્ધિઠં છે. તેથી ઋજુમતિ તથા વિપુલમતિ મનઃપર્યાયજ્ઞાન શ્રીમતી સાધ્વીઝને હોય. આ પાઠમાં સ્ત્રીવેદમાં મનઃપર્યાયજ્ઞાન સ્પષ્ટપણે કહેલ છે. સ્ત્રીવેદ કહેવાથી શ્રીમતી સાધ્વીઝ સમજવી.

શ્રીષકશીતિ કર્મથંયમાં શ્રીદેવેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાણે પણ કહેલ છે કે:-

“ તસ જોય વેય સુઘ્ના-દ્વાર નરપર્ણિદિ સંનિ અધિ સબ્બે । ”

જાવાર્થ:-ત્રસમાં, મન, વચન અને કાયાના યોગમાં, સ્ત્રીવેદ, પુરુષ વેદ અને નપુંસક વેદમાં, શુક્લલેશ્યામાં, આહારકમાં, મનુષ્યગતિ-મા, પંચેન્દ્રિયમાં, અને સંજ્ઞી માર્ગણામાં ૧ ચક્ષુદર્શન, ૨ અચક્ષુદર્શન, ૩ અવધિદર્શન, ૪ કેવલદર્શન, ૫ મતિજ્ઞાન, ૬ શ્રુતજ્ઞાન, ૭ અવ-ધિજ્ઞાન, ૮ મનઃપર્યાયજ્ઞાન, ૯ કેવલજ્ઞાન, ૧૦ મતિ અજ્ઞાન, ૧૧ શ્રુતઅજ્ઞાન, અને ૧૨ વિજગંજ્ઞાન, સર્વે પટલે બારે ઉપયોગ હોય.

પ્રશ્ન-૧૯૯-ધર્મધ્યાનના ધ્યાતા કોણ હોઈ શકે ?

ઉત્તર-અપ્રમાદી ક્ષપકનિર્મથ અને અપ્રમાદી, ઉપશામકનિર્મથ મહાત્મા ધર્મધ્યાનના ધ્યાતા હોય. શ્રીઆવશ્યકસૂત્રમાં ધ્યાનશતકમાં શ્રીજિનન્દ્રગણિક્ષમાશ્રમણજી મહારાજે કહ્યું છે કે:-

“ સવપ્તમાયરહિયા, મુણિમો સ્ત્રીણોવસંતમોહા ય ।

આચારો નાણવળા, વસ્મન્જાણસ્સ નિદિદ્ધા ॥ ૬૨ ॥ ”

સારાંશ:-પાંચે પ્રકારના સર્વપ્રમાદથી રહિત જ્ઞાનવાન ક્ષપક અને ઉપશામક સાધુ મહાત્માઠં ધર્મધ્યાનના ધ્યાતા શ્રીજિનેશ્વરોય અને શ્રીગણધરમહારાજાઠણે કહ્યા છે.

પ્રશ્ન-૨૦૦-દીક્ષા લેનાર સર્વ પુરુષોને ઉપધિતું સર્વ સરખુંજ હોય ?

૩૭-દીક્ષા લેનાર પુરુષો-સામાન્ય, મધ્યમ અને ઉત્તમ એમ ત્રણ પ્રકારના હોય છે. કુત્રિકાપણની ઉપધિ સંબંધી સ્વર્ચ જઘન્યથી દીક્ષા લેનાર સામાન્ય પુરુષને પાંચ રૂપીયાનું થાય, મધ્યમ સ્થિતિવાળા શેઠશાહુકારાદિકોને એકહજાર રૂપીયાનું સ્વર્ચ થાય છે અને ઉત્તમ પુરુષ ચક્રવર્ત્તિ અને મંત્રલિકરાજા વિગેરેને જઘન્યથી એકલાલ રૂપીયાનું સ્વર્ચ લાગે છે.

શ્રીવૃહત્કલ્પના વીજા સંહમાં ઉલ્લેખ છે કે:-

“ પણતો પાગતિયાણં, સાહસ્સં હોતિ હન્મમાદીણં ।

ઉક્ષોસ સતસહસ્સં, ઉત્તમ પુરિસાણ ઉવધીઓ ॥ ૬૬ ॥ ”

જાવાર્થ:-દીક્ષા અંગીકાર કરનાર સામાન્ય મનુષ્યને ઉપધીનું મૂલ્ય પાંચ લાગે. જન્ય શ્રેષ્ઠી સાર્થવાહ આદિ મધ્યમ પુરુષોને દીક્ષાની ઉપધીનું મૂલ્ય હજાર રૂપીયા થાય અને ઉત્તમ પુરુષો ચક્રવર્ત્તી માંત્રલિક પ્રવૃત્તિ રાજાઈને લાલ રૂપીયા દીક્ષા સંબંધી ઉપધીના સ્વ-રચના લાગે. અહીં જઘન્ય પાંચ રૂપીયા મધ્યમ હજાર અને ઉત્કૃષ્ટા લાલ રૂપીયા ઉપધીનું મૂલ્ય કહેલ છે પણ સર્વને એક સરસું ન સમજવું.

પ્રશ્ન-૨૭૧-‘ કુત્રિકાપણ ’ નો અર્થ શો ?

૩૭-‘કુ’ પટલે પૃથ્વી આદિ ‘ ત્રિક ’ પટલે સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાલ આ ત્રણ લોક કહેવાથી ત્રણ લોકમાં રહેલી-૧ જીવ, ૨ ધાતુ અને ૩ મૂલાત્મક વસ્તુ તેની ‘ આપણ ’ કહેતાં પુણ્યશાલિ મનુષ્યોના જ્ઞાતિને પૂર્ણ કરનાર પૂર્વચવના સંબંધી દેવથી અધિષ્ઠિત દુકાન. તે દુકાનમાંથી સ્વરીદ કરનાર પુણ્યત્મા મનુષ્યોને વસ્તુમાત્ર પૂરી પાકે છે. આવી દેવાધિષ્ઠિત દુકાન પ્રથમના સમયમાં ઉજ્જયિની રાજગૃહી આદિ નગરીમાં હતી.

શ્રીવૃહત્કલ્પસૂત્રવૃત્તિના વીજા સંહમાં ઉલ્લેખ કરેલ છે કે:-

“ कुत्तिय पुढवी सत्ता, जं विज्जति तत्थ चेयणचेयं ।

गहणुवमोगे अस्समं, न त तर्हि भावणे नत्थि ॥ ६५ ॥ ”

सारांशः—कु पटले पृथ्वी तेनुं त्रिक अर्थात् स्वर्ग मर्त्य अने पाताळ, तेमां रहेल वस्तुनी जे बुकान ते कुत्रिका पण कहीये अर्थात् सर्वलोकना ग्रहण उपजोगमां समर्थ एवा त्रण जगत्मां रहेल चेतन अथवा अचे-
तन सर्व पदार्थ ते कुत्रिकापणमां अवश्य होय. जे पदार्थ ते कुत्रिकाप-
णमां न होय ते पदार्थज जगत्मां नथी.

प्र०-२०२—देवोना एक नाटकमां केटलो काल व्यतीत थाय ?

उ०—देवोना एक नाटकनी अंदर चारहजार वर्ष जेटलो काल व्यतीत थइ जाय. खरतर गह्नीय श्रीसिमय सुंदरजी उपाध्याय श्री विशेषशतक नामना ग्रंथमां कहेल ठे के:-

“ देवानां एकस्मिन् नाटके कियान् कालो लगति कापि इष्टं मृतं वा ?
व्यत्यते-श्रीपार्श्वनाथदशगणधरसंबंधे सप्तमगणधराधिकारे देवनाटकस्य
चतुर्वर्षसहस्रमानस्याक्तत्वात्, तथा च तत्पाठः जाणं देवाणां पेक्षणयं पि
अर्हं वाससहस्तेहिं सम्प्यइ । इति ”

सारांशः—देवताळना एक नाटकमां केटलो काल लागे ते कोई ठेकाणे जोयुं ठे के सांजइयुं ठे ? उत्तर—श्रीपार्श्वनाथ जगवान्ना दश गणधरना संबंधमां सातमा गणधरना अधिकारमां देवनाटकनुं चार हजार वर्षनुं प्रमाण कहेल ठे. ते पाठ—‘जे देवताळनुं नाटक पण चार हजार वर्षे समाप्त थाय ठे.’

प्र०-२०३—‘कन्यादान न देतुं’ एवा नियमवाळा श्रीचेकाम-
हाराजाने पुत्रीळ ह्ती या नहि ? ह्ती तो तेनो विवाह थयो या
नहि ? अने थयो तो ते कोणे कयों ?

उ०—श्रीचेकामहाराजाने बीजी बीजी राणींथी उत्पन्न थयेली
१ प्रजावती, २ पद्मावती, ३ मृगावती, ४ शिवा, ५ ज्येष्ठा, ६ सुज्येष्ठा

अने ७ चेखणा, आ नामनी सात पुत्रीं हती. तेमांथी पांच पुत्री-
उनो तेमनी मातांठप श्रीचेकामहाराजाने जणावीने अनुक्रमे १ प्रभा-
वतीजीनो वीतजयपत्तनना महाराजा श्रीउदायननी साथे, २ पद्माव-
तीजीनो चंपानगरीना महाराजा दधिवाहननी साथे, ३ मृगावतीजीनो
कौशंबी नगरीना श्रीशतानीक राजानी साथे, ४ शिवानो उज्जयिनी
नगरीना चंद्रप्रद्योतन राजानी साथे अने ५ ज्येष्ठानो क्षत्रियकुंडपुर
नगरना महाराजा श्रीनंदीवर्धननी साथे विवाह कर्यो. ६ सुज्येष्ठा
तो कौमारअवस्थामांज दीक्षा अंगीकार करी अने ७ चेखणानो राज-
पुत्री नगरीना महाराजा श्रीश्रेणीकनी साथे गंधर्वविवाह यथो हतो.
श्रीचेकामहाराजानी आ साते पुत्रीं सती हती.

श्रीत्रिषष्टिशलाकापुरुषचरित्रना दशमा पर्वनाठवा सर्गमां कशि-
काससर्वज्ञ जगवान् श्रीहेमचंद्रसूरीश्वरजी महाराजाप कथ्यं ठे को-

“ पृथक् राक्षीभवास्तस्य, वसूदुः सप्त कन्यकाः ।
सप्तानामपि तद्वराज्यां-गानां ससेव देवताः ॥ १८६ ॥
प्रभावती १ पद्मावती २, मृगावती ३ शिवापि ४ च ।
ज्येष्ठा ५ तथैव सुज्येष्ठा ६, चेखणा ७ चेति ताः क्रमात् ॥ १८७ ॥
वेदकस्तु भावकोऽन्य-विवाहनियमं बहन् ।
द्वौ कन्यां न कस्मैषिद्, उदासीन इव स्थितः ॥ १८८ ॥
तन्मातर उदासीन-मपि श्राव्यं च वेदकम् ।
वराणामनुरूपानां, वसूदुः पंच कन्यकाः ॥ १८९ ॥
प्रभावती वीतभये-श्वरोदायिनभूपते ।
पद्मावती च वीरेश-दधिवाहनसूनुजा ॥ १९० ॥
कौशाम्बीशशतानीक-रूपस्य तु मृगावती ।
शिवा तूज्जयनीशस्य, प्रद्योतपृथिवीपतेः ॥ १९१ ॥
कुंडमाभाधिनाथस्य, नन्दिबर्धनभूपतेः ।
श्रीवीरनाथज्येष्ठस्य, ज्येष्ठा दत्ता यथावधि ॥ १९२ ॥

इत्थं चिरक्ता सुज्येष्ठा, स्वयमापृच्छथ चेदकम् ।

समीपे चन्दनार्यायाः, परिव्रज्यामुपाददे ॥ २६५ ॥

गान्धर्वेण विवाहेन, परिणीयाथ चेच्छणाम् ।

राजा नागसुलसयो-र्गत्वाऽऽकृत्यत् तत्सुतान् सुतान् ॥ २७२ ॥ ”

सारांशः—श्रीचेला महाराजाने जुदी जुदी राणीलंघी तेना रा-
ज्यना सात अंगोनी अधिष्ठायिका सात देवीलंज होय तेवी सात
पुत्रीलं उत्पन्न थइ. तेनां अनुक्रमे नाम प्रजावतीजी १, पद्मावतीजी २,
सृगावतीजी ३, शिवा ४, ज्येष्ठा ५, सुज्येष्ठा ६, अने चेच्छणा ७ बीजानो
विवाह न करवानो नियम करनार परम आवक श्रीचेला महाराजाप
कोशने पण कन्यालं आपी नहि पण उदासिननी जेम स्थित रह्यो. कन्या-
लंघी मातालं उदासिनजावे स्थित रहेला श्रीचेला महाराजाने पूढीने
कन्यालंघने योग्य बरोने पांच कन्यालं आपी. १ श्रीमती प्रजावतीजी,
वीतभयपत्तनना नायक श्रीउदायी महाराजाने, २ श्रीमती पद्मावतीजी
चंपानगरीना नायक श्रीदधिवाहन महाराजाने, ३ श्रीमती सृगाव-
तीजी कौशांबीनगरीना स्वामी श्रीशतानीक महाराजाने, ४ श्रीमती
शिवा उल्लयनी नगरीना स्वामी श्रीचंक्रप्रद्योत महाराजाने, ५ श्री-
मती ज्येष्ठा श्रीकुंरपुरनगरना स्वामी श्रीवीरपरमात्माना वकील बंधु
श्रीनंदीवर्धन महाराजाने आ प्रमाणे इह्मा मुजब आपी. वैराग्यवती
श्रीमती सुज्येष्ठा महासतीप श्रीचेला महाराजाने पूढीने स्वयं श्रीमती
चंदनबाळा महासतीजीनी पासे दीक्षा अंगीकार करी. श्रीअेषिक
महाराजाप चेच्छणाने गांधर्व विवाहे परणीने नागसार्थवाह अने सु-
खसाजी सतीनी पासे जई तेमना बन्नीसे पुत्रोना मृत्यु पास थयाना
समाचार कहा.

प्र०-१७४-कया कया गुणस्थानकर्मां वर्ततो जीव काळधर्म पामे ?

तथा परजन्ममां जीवनी साथे कयां कयां गुणस्थानको जाय ?

उ०-त्रीजुं ' मिश्र ' नामनुं गुणस्थान, बारमुं ' क्षीणमोह ' गुणस्थान अने तेरमुं ' सयोगी ' गुणस्थान. आ त्रण गुणस्थानकोमां वर्ततो जीव काळधर्म पामे नहि. बाकीनां अगीयार गुणस्थानकोमां वर्ततो जीव काळधर्म पामे. ते अगीयार गुणस्थानोमांथी पहेलुं ' मिथ्या-दृष्टि ' गुणस्थानक, बीजुं ' सास्वादन ' गुणस्थानक अने चोथुं ' अविरति सम्यग्दृष्टि ' गुणस्थानक, आ त्रण गुणस्थानको परजन्ममां जीवनी साथे जाय ठे अने बाकीनां आठ परजन्ममां साथे जतां नथी.

श्रीगुणस्थानककमारोहमां कहेल ठे के:-

“ नतु मिश्रस्य एव त्रियते, तथा मिश्र इव क्षीणमोहे सयोगिनि च वर्तमानो जीवो न त्रियते, परेष्वेकादशसु मिथ्यात्वसास्वादानाविरतदेशाविरतप्रमत्ताप्रमत्तापूर्वकरणानिर्वृत्तिवादरक्ष्मसंपरायोपशान्तमोहाद्योगिकेवलिरूपेषु गुणस्थानकेषु वर्तमानो त्रियते, तथा तेष्वेकादशसु मरणगुणस्थानकेषु मिथ्यात्वसासादनाविरतिसम्यग्दृष्टिलक्षणाणि त्रीणि गुणस्थानकानि जावेन सह परमवमप्यनुयान्ति, न चापराण्यष्टौ गुणस्थानानि । ”

सारांश:-मिश्रगुणस्थानकमां वर्ततो मरे नहि तथा मिश्रनी जेम क्षीणमोह गुणस्थानमां तथा सयोगी गुणस्थानमां वर्ततो जीव मरे नहीं, बाकीनां १ मिथ्यात्व गुणस्थान, २ सास्वादन, ४ अविरति, ५ देश-विरति, ६ प्रमत्त, ७ अप्रमत्त, ८ अपूर्वकरण, ९ आनीवृत्तिवादर, १० सु-दमसंपराय, ११ उपशान्तमोह अने १४ अयोगीकेवली गुणस्थान आ अगीयार गुणस्थानकमां वर्ततो जीव काळधर्मने प्राप्त पाय, तथा ते अगीयार मरण गुणस्थानकमांथी १ मिथ्यात्व, २ सास्वादन अने ४ अविरति सम्यग्दृष्टि आ त्रण गुणस्थानको जीवनी साथे परजन्ममां पण जाय ठे. बाकीनां आठ गुणस्थानको साथे जतां नथी.

प्र०-२०५-श्रीकेवलज्ञानी महात्माजने ध्यान अथवा आवश्यक-कथादि कियानो कजाप करवानो होय ?

હવે-શ્રીકેવલજ્ઞાની મહાત્માને ચિન્તનરૂપ ધ્યાન ન હોય અને આવશ્યકઆદિ ક્રિયાને પળ કરવાની હોય નહિ કારણકે તેને જાવમન નથી તેમજ ક્રિયાને કરવાનું કારણ પણ નથી, અર્થાત્ કારણ વિના કાર્ય હોઈ શકે નહિ.

શ્રીજગત્ત્રીસૂત્રના અઠારમા શતકના દશમા હંદેશામાં કહેલ છે કે:-

“તવ સંજમસન્નિધાયક્ષાણાવસયમાદીપ્તું જયણાન્તિ॥ ગ્યાહ્યા-ઈહ તપઃ-અનશનાદિ, નિયમાઃ-તદ્વિષયા, અભિગ્રહવિશેષાઃ-યથા ઇતાવન્તપમ્વાધ્યા-યવૈયાદૃત્યાદિ મયાઽવશ્યં રાત્રિન્દિવાદૌ વિવેચયિત્યાદિરૂપાઃ, સંયમઃ-પ્રત્યુપેક્ષાદિઃ, સ્વાધ્યાયો-ધર્મકથાદિઃ, ધ્યાન-ધર્માદિઃ, આવશ્યક-બહુવિધ, એતેષુ ચ યદપિ ભગવતઃ ક્વચિન્ન તદાનીં વિશેષતઃ સંભવતિ તથાપિ તત્ ફલસદ્માષાન્તદ્વસ્તીલવર્ગતવ્યમ્ ।”

સારાંશઃ-અનશનાદિ તપ, અભિગ્રહ વિશેષ નિયમ, પ્રત્યુપેક્ષાદિ સંયમ, ધર્મકથાદિ સ્વાધ્યાય, ધર્માદિ ધ્યાન, બહુવિધ આવશ્યક ઇ-માંથી જો કે પરમાત્મા શ્રીમદ્દાવીરસ્વામિજીને કંઈ પણ વિશેષથી સંજવતું નથી તો પણ તેના ફલના સદ્જાવથી હે ઇમ સમજવું. અર્થાત્ વાસ્તવિક પ્રતિક્રમણાદિક હોય નહિ.

પ્રશ્ન-૨૦૬-પ્રતિક્રમણમાં દેવવંદન કરવામાં આવે છે તે સમયે જે સ્થાપનાજી રાખવામાં આવે છે તે સ્થાપનાજી શ્રીગુરુદેવની છે તો તેમની પાસે દેવવંદન થઈ શકે ?

હવે-જે સ્થાપનાજીની પાસે પ્રતિક્રમણાદિ ક્રિયા કરવામાં આવે છે તે કેવલ શ્રીગુરુનીજ સ્થાપના નથી પરંતુ દેવવંદન કરવા અવસરે તેમાં શ્રીપંચપરમેષ્ઠિની સ્થાપના માની દેવવંદન થાય છે. જો ગુરુનીજ સ્થાપના હોય તો તેમની પાસે ચૈત્યવંદન ન થાય. શ્રીસેનપ્રશ્નના ઘીજા હજ્જાસમાં કહેલ છે કે:-

“शुक्लाङ्गुकाये प्रतिक्रमणादिकं शुध्यति न वेति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-केवल-
देववन्दनं, विना सर्वं प्रतिक्रमणादिकं शुध्यतीति न च पादुका पुष्पादिभिर-
र्च्यते इति प्रतिक्रमणादिकं न शुध्यतीति वाच्यं पुष्पाद्यचित्तजिनप्रतिमाना-
मग्रेऽपि प्रतिक्रमणादिक्रियायाः शुद्धमानत्वात् इति ॥ ४४ ॥ ”

सारांशः-श्रीगुरुमहाराजनी पादुकानी अगामी प्रतिक्रमणा-
दिक क्रिया शुद्ध थाय के नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-केवल देव-
वन्दनना विना प्रतिक्रमणादि सर्व क्रिया शुरू थाय. पादुकानी पु-
ष्पादिथी पूजा थाय ठे माटे तेमनी पासे प्रतिक्रमणादिक क्रिया
शुरू न थाय एम न कहेतुं. पुष्पादिकथी पूजित श्रीजिनप्रतिमानी
अगामी पण प्रतिक्रमणादिक क्रियाओ शुरू थाय ठे.

श्रीसंघाचार नायवृत्तिमां श्रीतपगह्वनायक श्रीधर्मवोषसूरी-श्व-
रजी महाराजे स्पष्ट उल्लेख करेल ठे के:-

“जिणर्विवाभावे पुण, ठवणा गुरुसक्खियावि कीरंती ।

चियवंदण चिय इमा, तत्थवि परमिट्ठिठवणाओ ॥ ३ ॥

अहवा जत्थ व तत्थ व, पुरओ परिकप्पिऊण जिणर्विब ।

कीरइ बुहेहि एसा, नेया चियवंदणा तम्हा ॥ ४ ॥ ”

सारांशः-श्रीजिनप्रतिमाना अज्ञावे तथा श्रीगुरु महाराजनी
साक्षीना पण अज्ञावे श्रीजिनेश्वरनी तथा श्रीगुरुमहाराजनी स्थापना
करवी. तेमां पण चैत्यवन्दना निश्चये करी श्रीपरमेष्ठीपदनी स्थापना
करीने करवी. अथवा ज्यां त्यां पण श्रीजिनप्रतिमानि-चैत्यनी पोतानी
सन्मुख कल्पना करीने बुध पुरुषो वंदन स्तुति करे ते कारणथी तेने
चैत्यवन्दना जाणवी.

प्र०-१०७-सर्व शाश्वती प्रतिमाठ-पांचसो धनुष्यनीज ठंकी
होय के ठंकी बधती पण होय ?

उ०-उर्ध्वलोकमां तथा अधोलोकमां रहेली शाश्वती प्रतिमाठ

સાત હાથની ડંચી હે અને તિર્હાલોકમાં રહેલી શાશ્વતી પ્રતિમાઈ પાંચસો ધનુષ્યની ડંચી હે.

શ્રીસંઘાચાર જ્ઞાપ્યવૃત્તિમાં જગવાન્ શ્રીધર્મધોષસૂરીશ્વરજી મહારાજે સ્પષ્ટપથે હલ્લેલ કરેલ હે કે:-

“ હસ્તેહર્મગુણે, બહુ ઉદ્ભવમેસ સત્તરખળીઓ .

તિરિહોપ પંચ ધનુસય-સાસયપડિમા પળિવયામિ ॥ ૨૬ ॥ ”

સારાંશ:-હસ્તેષ અંગુલના માનથી સાત હાથની અધોલોકને વિષે ધ્રુવનપતિમાં ઘોરાજમાન તથા ઉર્ધ્વ લોકમાં વૈમાનિક પ્રૈવેચક અને અનુત્તર વિષે રહેલી શ્રીજિનેશ્વર પરમાત્માની શાશ્વતી પ્રતિમાઈને તથા પાંચસો ધનુષના પ્રમાણની તિર્હાલોકમાં વૈતાલ્ય આદિ પર્વતો ઉપર સિદ્ધાયતન કુટોમાં રુચકદ્વીપ, કુંડલદ્વીપ અને નંદીશ્વરાદિ દ્વીપોમાં અંજનગિરિ આદિ સ્થાનોમાં ઘોરાજમાન શાશ્વતી શ્રીજિનપ્રતિમાઈને હું નમસ્કાર કરું.

પ્રૃ-૨૫૦-વાસુદેવો જે શિલા ઉપાડે હે તેનું નામ ‘કોટિશિલા’ શા કારણથી કહેવાય હે ?

જ-મગધ દેશમાં દશાર્ણ પર્વતની પાસે હસ્તેષ અંગુલના માપથી એક ષોજન લાંબી એકયોજન પહોળી અને એકયોજન ડંચી એક ગોઠ શિલા હે તે ઉપર શ્રીશાન્તિનાથસ્વામિના શ્રીચક્રાયુક્ત નામના પ્રથમ ગણધરદેવ અનેક સાધુલંની સાથે અણસણ કરી સિદ્ધિપદને પામ્યા અને તે મની વત્રીસ પાટ પરંપરા સુધી સંખ્યાતા ક્રોઠ મુનિવરો મોક્ષપદને પામ્યા. તે પછી શ્રીકુંભુનાથસ્વામિની અઠાવીસ પાટપરંપરાસુધી સંખ્યાતા ક્રોઠ મુનિવરો પણ શિલાઉપર અણસણ કરીને શિવપદ પામ્યા; તેવીજ રીતે શ્રીઅરનાથસ્વામિની ચોવીસ પાટ સુધીના બારક્રોઠ મુનિવરો, શ્રીમલ્લિનાથજગવાન્ની વીસપાટ સુધીના ઠ ક્રોઠ મહર્ષિલં, શ્રીમુનિ-

सुव्रतस्वामिना त्रण क्रोरु महात्माळ अने एकवीसमा तीर्थपति श्री नमिनाथस्वामीजीना एक क्रोरु महर्षिळ एवीं रीते अनेक कोटि महर्षिळ अणसण करी एज शिला उपर सिद्धिपदने पाम्या. ए कारणथी ते शिलानुं नाम ' कोटिशिला ' पळ्युं.

श्रीसमयसुंदरजी उपाध्यायजी कृत विशेषशतकमां उल्लेख ठे के:-

“ भरतक्षेत्रमध्यखंडे मगधदेशे दशार्णपर्वतसमीपे उत्सेर्वागुलनिष्पन्नै-
कयोजनपृथुलायामा एकयोजनोच्चा वृत्ता केटिशिलानामा एका शिलाऽस्ति ।
तस्यां श्रीशान्तिनाथादिजिनषट्कतीर्थसिद्धाः अनेक मुनिकोटयो ज्ञेयाः,
कथमित्याह-प्रथमं श्रीशान्तिनाथस्य चक्रायुधनामा प्रथमगणधरोऽनेकसा-
धुगणपरिवृत्तः सिद्धः । ततो द्वात्रिंशत्पट्टप्रतिष्ठितपुरुषपरम्पराभिः संख्येय-
मुनिकोटयः सिद्धाः, ततः श्रीकुण्डुनाथतीर्थसम्यन्विनाऽष्टाविंशतियुगैः संख्ये-
यमुनिकोटयः सिद्धाः । ततः श्रीभरजिनस्य द्वादश 'कोटयो मुनीनां चतुर्विं-
शतियुगानि यावत् सिद्धाः । ततः श्रीमल्लिनाथस्य विंशतियुगानि यावत् षट्
कोटयः सिद्धाः । ततः श्रीमुनिसुव्रतस्य तिस्रः कोटयः सिद्धाः । ततः श्रीनमि-
तीर्थकरस्य एका मुनिकोटिः सिद्धाः । एवमन्येऽपि बहवः साधवः सिद्धाः तेन
कारणेन एषा केटिशः सिद्धिभवनात् केटिशिला इत्यभिधीयते ॥ ”

सारांशः-भरतक्षेत्रना मध्यखंडमां मगधदेशमां दशार्ण पर्वतनी
पासे उत्सेर्वागुलना मानथी वनेली एक योजन लांबी एक योजन
पहोळी अने एक योजन उंची गोळ एक कोटिशिला नामनी शिला
ठे. ते शिला उपर श्रीशान्तिनाथ आदि ष जिनेश्वरदेवोना अनेक कोटि
साधुळ सिद्ध थयेलाठे. केवी रीते सिद्ध थया तेनुं वर्णन करे ठे. प्रथम
श्रीशान्तिनाथजीना अनेक साधुना गण्ये परिवरेखा श्री चक्रायुध नामा
प्रथम गणधर मोक्षे पधार्था, ते पळी बत्रीश पाट मुधी परंपरामां रवेला
संख्याता क्रोरुमुनिळ सिद्धि पदने पाम्या. ते पळी श्रीकुण्डुनाथ जगवान्-
ना तीर्थमां अठावीस पाटपरंपरामां संख्याता क्रोमी मुनिळ सिद्धिपदने
प्राप्त थया. पळी श्रीश्वरनाथजिनेश्वरना तीर्थमां चौवीश पाटना बार

क्रोकमुनिं सिद्ध्या. पढी श्रीमद्विनाय जगवान्ना वीश पाट सुधी ठ
क्रोकमुनिं सिद्धपदने प्राप्त थया. पढी श्रीमुनि सुव्रतस्वामिना त्रण
क्रोकमुनिं मोक्ष पास्या. पढी श्रीनमिजिनेश्वरना एक क्रोक मुनिं
सिद्धिपद वर्या. एवी रीते अन्य पण बहु साधुं मोक्षे गया. एम अनेक
क्रोक मुनिंना मोक्ष जवाना कारणथी कोटी शिला कहीए ढीए.
श्रीअजितप्रजसुरिकृतश्रीशांतिनाथचरित्रनी अंतर्मां कहेश ठे के:-

“ इतोऽस्ति भरतक्षेत्रे, मध्यखंडे सुरार्चितम् ।
शुचि ख्यातं कोटिशिला-ऽभिधानं तीर्थमुत्तमम् ॥ १६१९ ॥
विषायानशनं तत्र, बहुकेवलिसंयुतः ।
चक्रायुषगणवरः, पुण्यात्मा प्रययौ शिवम् ॥ १६२० ॥
तस्यां शिलायां कालेन, बह्व्यः संयतकोटयः ।
सिद्धाश्चक्रायुषांघ्रिभ्यां, यका पूर्वं पवित्रिता ॥ २१ ॥ यदुक्तम् ।
सिद्धे गणधरे यस्मिं-स्तीर्थे शांतिजिनेशितुः ।
सिद्धास्तत्र महातीर्थे, संख्याता यतिकोटयः ॥ २२ ॥
कुन्धोरपि भगवत-स्तीर्थे तत्र शिलातले ।
साधूनां कोटयः सिद्धाः, संख्याता गतपापकाः ॥ २३ ॥
धरस्य स्वामिनस्तीर्थे, साधुदादशकोटयः ।
अष्टप्रकारकर्माणि, क्षपयित्वा शिवं गताः ॥ २४ ॥
तीर्थे मण्डिजिनेन्द्रस्य केवलज्ञानधारिणाम् ।
यत्र कोटयः प्रासाः, निर्वाणं त्रतशालिनाम् ॥ २५ ॥
मुनिसुव्रतनाथस्य, तीर्थे तीर्थेऽत्र विश्रुते ।
साधूनां कोटयस्तिष्ठः, संप्राप्ताः पदमण्ययम् ॥ २६ ॥
तीर्थे नमिजिनस्यापि, कोटिरेका महात्मनाम् ।
सिद्धास्तत्रानगाराणां, सुविशुद्धक्रियावताम् ॥ २७ ॥
एवमन्येऽपि बहवः, सिद्धा ये तत्र साधवः ।
कालेन गच्छता तेऽत्र, ग्रंथे न कथिता मया ॥ २८ ॥
येषां तीर्थकृतां तीर्थे, सिद्धा कोटिरनूनाः ।
तान्येव कथितान्यत्र, सेर्य कोटिशिला ततः ॥ २९ ॥

ચારણશ્રમણૌ સિદ્ધયક્ષદેવાસુરૈસ્તથા ।

તદ્મત્તયા વચ્ચતે નિત્યં, તીર્થં કોટિશિલાભિષદ્ ॥ ૧૬૩૦ ॥ ”

સારાંશ:-જરતકેત્રના મધ્યમ સ્વર્ગમાં દેવોયો પૂજિત પૃથ્વીમાં પ્રસિદ્ધ કોટિશિલા નામનું ઉત્તમ તીર્થ છે. ત્યાં ઘણા કેવલજ્ઞાની-હંની સાથે પવિત્ર આત્મા શ્રીચક્રાયુધ નામા ગણધર મહારાજા મોક્ષમાં ગયા છે, જે શિલા પ્રથમ શ્રીચક્રાયુધ ગણધર મહારાજના ચરણથી પવિત્ર થયેલી તે શિલા ઉપર કાલે કરીને ઘણા ક્રોડ સાધુર્લ મોક્ષને પ્રાપ્ત થયા છે. જે તીર્થ ઉપર શ્રીશાંતિનાથ જિનેશ્વરના ગણધરદેવ સિદ્ધિ પદને પામ્યા છે. તે મહાતીર્થ ઉપર સંખ્યાત ક્રોડી મુનિર્લ સિદ્ધ થયા છે. તે શિલા ઉપર શ્રીકુંથુનાથ જગવાનના તીર્થમાં પાપરહિત સંખ્યાતા ક્રોડ સાધુર્લ સિદ્ધ થયા છે. શ્રીચરનાથ પરમાત્માના તીર્થમાં આઠ જાતિના કર્મને ક્ષય કરી બારક્રોડ મુનિર્લ મોક્ષે પધાર્યા છે. શ્રીમલ્લિજિનેશ્વરના તીર્થમાં ઠ ક્રોડ કેવલજ્ઞાની મહર્ષિર્લ મોક્ષને પામ્યા છે. આ પ્રસિદ્ધ તીર્થ ઉપર શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામિના તીર્થમાં પ્રણ ક્રોડ સાધુર્લ મોક્ષને પ્રાપ્ત થયા છે, શ્રીનામિજિનના તીર્થમાં એક ક્રોડ મહાત્મા વિશુદ્ધ ક્રિયાવંત સાધુર્લ સિદ્ધ થયા છે. એવી રીતે તે તીર્થ ઉપર અન્ય પણ વધુ સાધુર્લ જે કાલે કરીને સિદ્ધ થયા તે આ ગ્રંથમાં મેં કહ્યા નથી. જે તીર્થકરોના તીર્થમાં સંપૂર્ણ ક્રોડી મુનિર્લ સિદ્ધ થયા તેજ અહીં કહ્યા છે. તે કારણથી આ કોટિશિલા કહેવાય છે. ચારણ મુનિર્લ, સિદ્ધ પુરુષો, થક્ષો, દેવો અને અસુરો તે કોટિશિલા નામા તીર્થને જીવિત્વે નિત્ય વંદન કરે છે.

શ્રીસેનપ્રશ્નના પ્રથમ ઉદ્ધાસમાં કહ્યું છે કે:-

“ વાસુદેવોત્પાટયા કોટિશિલા શાશ્વતી બ્રહ્માશ્વતી યા સા ચ કુઞ્ચ સ્થાનકેઽસ્તિ તથા સર્વેર્વાસુદેવૈઃ સર્વાણ્યુત્પાદ્યતેઽથૈવકેદેશેન તથા જિજ્ઞાસા કોટયોત્પાટ્યા કોટિશિલેતિ યથાર્થનામાઽન્યથા વેતિ પ્રશ્નોઞ્જોત્તરદ્-કોટિ-

શિલાશશ્વતી જ્ઞાયતે ગંગાસિંધુવૈતાલ્યાદિશાશ્વતપદાર્થાનાં મધ્યે શાસ્ત્રે તસ્મા અર્ધનાત્પા સા મગધદેશે દશાર્ણપર્વતસમીપે વાસ્તાતિ તથા સર્વેરપિ વાસુદેવૈઃ, સર્વાંપ્યુત્પાત્યતે નત્વેકદેશેન પરં પ્રથમેન ઉત્તરસ્થાનં ચરમેણ ચ સૂમેશ્વતુરંગુલાનિ યાવન્મહતા કષ્ટેન જાનુ યાવદ્દાનીયતે તથા નરાણાં કોવ્યોત્પાત્યત્વેન શ્રીશાંતિનાથાદિજિનપદ્મકૃતીર્થગતાનેકમુનિકોટીનાં તન્ન સિદ્ધત્વેન ચ કોટિશિલેત્યભિધીયતે હત્યક્ષરાણિ તીર્થકલ્પાદૌ સંતીતિ ।૭।

સારાંશઃ—વાસુદેવો જેને ઉપાને છે તે કોટિશિલા શાશ્વતી છે કે અશાશ્વતી છે ? તે શિલા કયા ઠેકાણે છે ? શિલાને સર્વ વાસુદેવો સંપૂર્ણ ઉપાને છે કે તેના એક ભાગને ઉપાને છે ? તથા ક્રોર મનુષ્યો મલીને ઉપાને તેથી કોટિશિલા એ નામ યથાર્થ છે કે અયથાર્થ ? શ્ચિત્ પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર—ગંગા, સિંધુ, વૈતાલ્ય આદિ શાશ્વતા પદાર્થોના નામોમાં તેનું નામ ન હોવાથી અશાશ્વતી જાણવી. તથા તે મગધ દેશમાં દશાર્ણ પર્વતની પાસે છે. તથા સર્વ વાસુદેવો સંપૂર્ણ ઉપાને છે પણ એક જાગને નહિ. પરંતુ પ્રથમ વાસુદેવ મસ્તક ઉપર ઢત્રની જેમ ધારણ કરે છે. બેઠા વાસુદેવ પૃથ્વીથી ચાર અંગુલ ઊંચી કરે જણા કષ્ટથી યાવત્ ઠીંચણ સુધી ઊંચી કરે છે. તથા ક્રોર મનુષ્યો મલીને ઉપાનેવા યોગ્ય હોવાથી અને શ્રીશાંતિનાથ આદિ ઢ જિનેશ્વરના તીર્થના અનેક ક્રોર મુનિઠ તેના ઉપર સિદ્ધ થવાથી તે શિલાનું નામ કોટિશિલા કહેવાય છે. એવા અક્ષરો શ્રીતીર્થકલ્પાદિકમાં છે.

પ્ર૭—૨૦૯—પ્રવનપતિ દેવોનાં પ્રવનો રત્નપ્રજા પૃથ્વીમાં કયા સ્થાનોમાં છે ?

ઉ૭—રત્નપ્રજા પૃથ્વીનો પિંડ એક લાલ ઇંડીહજાર યોજનનો છે. તેમાંથી એક હજાર યોજન ઉપરના અને એક હજાર યોજન નીચેના ઢોઢી બાકીના એક લાલ અઢોત્તેર હજાર યોજનમાં રત્નપ્રજા નાર-

કીના તેર પ્રતરમાં ત્રીસ લાલ નરકાવાસા હે તે નરકાવાસાની પાસે આજુબાજુ અસુરકુમારના આવાસો હોવાનો સંજવ હે.

શ્રીજગવતી સૂત્રના તેરમા શતકના ઢઠા હદેશામાં હલ્લેલ હે કે:-

“ રયણ્યમાય પુઢવીય તીસાનિરયપરિસામંતેસુ ચોસદ્વીય આયાવા જાવ સહસ્તેસુ અન્નયરંસિ આયાવા અસુરકુમારાવાસંસિ અસુરકુમારદેવતા-
ય ઉવવચ્ચે-આયાવા-’ નિરયપરિસામંતેસુ ’ સિ નરકપરિપાશંત: ‘ ચોસદ્વીય
આયાવા’ અસુરકુમારાવાસેસુ ’ સિ હહ આયાવ સિ અસુરકુમારવિશેષા: ”

સારાંશ:-ત્રીશ લાલ નરકાવાસવાળી રત્નપ્રજ્ઞા પૃથ્વીને વિષે નરકાવાસની ચારે બાજુ રહેલા અસુરકુમારના ચોતઢ લાલ આ-
વાસો હ, તેમાંથી ઇક અસુર કુમારના આવાસમાં અસુરકુમાર દેવ-
પણે ઉત્પન્ન થયો.

પ્રશ્ન-૨૧૦-અજીર્ણ કેટલા પ્રકારનાં હે?

હા-૧ જ્ઞાનનું અજીર્ણ માન, ૨ તપનું અજીર્ણ ક્રોધ, ૩ ક્રિ-
યાનું અજીર્ણ પરિનિદા અને ૪ અન્નનું અજીર્ણ વિસૂચિકા આ ચાર
પ્રકારનાં અજીર્ણ હે. શ્રીપ્રશ્નોત્તરશતકના નામના ગ્રંથમાં કહેલ હે કે:-

“ અજીર્ણાનિ કતિ વિચાનિ ? ઉચ્યતે-અજીર્ણાનિ ચતુર્વિચાનિ તથા-
અજીર્ણ તપસઃ ક્રોધો, જ્ઞાનાજીર્ણમહંકતિ : ।

પરતસિઃ ક્રિયાજીર્ણ-મન્નાજીર્ણ વિસૂચિકા ॥ ૧ ॥ હતિ । ”

સારાંશ:-અજીર્ણ કેટલા પ્રકારનું ? ઉત્તર અજીર્ણના ચાર જેદ
૧ તપનું અજીર્ણ ક્રોધ, ૨ જ્ઞાનનું અજીર્ણ અજિમાન, ૩ ક્રિયાનું
અજીર્ણ ઈર્ષા, ૪ જોજનનું અજીર્ણ વિસૂચિકા ।

પ્રશ્ન-૨૧૧-શ્રીચક્રવર્તી, બલદેવ આદિ યોગી મહાત્માઢનાં પળ
અસ્થિઢ દેવલોકમાં દેવો પૂજે હે ?

હા-દેવતાઢ દેવલોકમાં યોગને ધરનારા ચક્રવર્તી, બલદેવ આદિ
યોગી મહાત્માઢનાં અસ્થિઢને પણ શ્રીતીર્થંકર મહારાજનાં અસ્થિઢ-

(૧૮૮) પૂજ્ય-બાપાર્થ-શ્રીમદ્વિજયદાનદ્વારીશ્વર-વિરચિત-

નીમાફક જાકિયી પૂજે છે. શ્રીયોગશાસ્ત્રની ટીકામાં કલિકાલસર્વજ્ઞ
જગવાન્ શ્રીદેમચંડસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ કહ્યું છે કે:-

“ તથાહિ તીર્થનાથાનાં, યોગમૃચ્ચક્રવર્તિનામ્ ।

દેહાસ્થિસકલસ્તોમઃ, સર્વસ્વાર્ગેષુ પૂજ્યતે ॥ ૧ ॥ ”

સારાંશ:-શ્રીતીર્થંકર પરમાત્મા તથા યોગધારી શ્રીચક્રવર્તી
મહર્ષીજીનાં શરીરના હાઠકાદિકનો સંપૂર્ણ સમૂહ સર્વ દેવલોકમાં
પૂજાય છે.

પ્ર૦-૨૧૨-કયા કયા સૂત્રો પાંચમા આરાના અંત સુધી રહેશે ?

ઉ૦-શ્રીઆવશ્યકસૂત્ર, દશવૈકાલિકસૂત્ર, નંદીસૂત્ર અને શ્રી-
અનુયોગદ્વારસૂત્ર પાંચમા આરાના ઢેઠા સુધી પટલે શ્રીમદ્વાવીરસ્વા-
મિના શાસન સુધી વિચમાન્ રહેશે.

શ્રીતીર્થોદ્ગાલિપયત્રામાં ઊલ્લેખ છે કે:-

“ વાસાણ સહસ્ત્રેણ ય, ઇકવીસાએ હૃદં ઋરહવાસે ।

વસવેયાલિયમત્યો, દુષ્પસહજહંમિ નાસિહીતિ ॥ ૬૦ ॥

ઇગવીસસહસ્સાઈ, વાસાણં વીરમોક્ષગમણાઓ ।

અબ્બોચ્છિત્તં હોહી, અવસ્સગં જાવ તિત્થં તુ ॥ ૫૨ ॥

ઇગવીસસહસ્સાઈ, વાસાણં વીરમોક્ષગમણાઓ ।

અણુઓગદ્વારનંદી, અબ્બોચ્છિત્તાઠ જા તિત્થં ॥ ૬૩ ॥

સારાંશ:-આ જરતદોષમાં શ્રીમદ્વાવીરસ્વામી પરમાત્માના મોક્ષ-
ગમનથી ઇકવીસહજાર વર્ષ પર્યંત ૧ શ્રીદશવૈકાલિક સૂત્ર, ૨ શ્રી
આવશ્યકસૂત્ર, ૩ શ્રીઅનુયોગદ્વારસૂત્ર અને ૪ શ્રીનંદીસૂત્રજી અ-
બ્યુહિનપણે યાવત્ તીર્થમાં વર્તતા શાસન પ્રજાવક ઇકાવતારી ઢેહ્યા
યુગપ્રધાન જગવાન્ શ્રીદુષ્પસહસુરિ સુધી વિચમાન રહેશે.

પ્ર૦-૨૧૩-શ્રીશ્રેણીક મહારાજાનો જીવ આવતી ચોવીસીમાં
પ્રથમ તીર્થંકર યદો તે વચ્ચેના તેમના માતા પિતાનું નામ શું ?

उ०-आवती चोवीसीमां प्रथम तीर्थंकर श्रीपद्मनाभस्वामिजी शतद्वार नामना नगरना सुमुची नामना राजानी जडा नामनी राणीना पुत्र तरीके उत्पन्न थशे.

श्रीतीर्थोद्गालियपयत्नामां कष्टं ठे के:-

“ नगरंमि सतद्वारे, सुमहारायस्स भारिया भदा ।

सयणिज्जे सुहसुत्ता, चेदससुम्भिणेह पेचिहीति ॥ २५ ॥ ”

सारांश:-सतद्वार नगरमां सुमति राजानी जडा राणी सु-
खमां सुतां थकां चउद स्वमां देखशे.

प्र०-२१४-श्रीतीर्थंकर महाराजाओ दीक्षा अवसरे वार्षिक-
दान आपे ठे ते प्रज्ञातकालथी आरंजी निरंतर केटळा काल सुधी
आपे ठे ?

उ०-श्रीतीर्थंकर महाराजाओ दीक्षा अवसरे एक-वर्ष पर्यंत
सूर्योदयथी मध्यान्हकाल सुधी अर्थात् वे प्रहर सुधी निरंतर दान
आपे ठे. श्रीज्ञातासूत्रमां श्रीमल्लीनाथस्वामिना अधिकारमां स्पष्ट-
पणे कहेल ठे के:-

“ मल्ली भरहा कळाकळिं जाव मागहओ पायरासो ति व्याख्या-
' जाव मागहओ पायरासो' ति मगवदेश संबन्धिनं प्रातराशी-प्रा-भारतिकं
भोजनकालं यावत् प्रहरद्वयादिकमित्यर्थः ”

सारांश:-श्रीमल्लीनाथ परमात्माए दीक्षा समयमां निल
एक करोन अने आठ लाख सोनेया प्रातःकालथी आ-
रंजीने मध्यान्ह समय सुधीमां अनाथ आदि याचक जनोने या-
वत् एक वर्षना प्रणसोने साठ दिवसमां अठासी कोरु अने एसीलाख
सोनेया आपी दीक्षा अंगीकार करी ठे.

प्र०-२१५-सामायक, पोषधमां आवकोने आशूषण-पहेरमां
कह्ये या नदि ?

उ०-सामायक पौषधर्मां आवकोने आचूषण पहेरवां न कल्पे.
कारण के कुंडकोलिक आवके सामायकमां मुद्रिका उतारी अन्यस्थाने
मूकी ठे. श्रीउपासकदर्शांगना बढा अध्ययनमां स्पष्ट उल्लेख ठे के:-

“ कुंडकोलिप सप्रणोवासए अजया कयाइ पुवावरन्हकालसमयंसि
जेणेव असोगवणिया जेणेव पुदविसिलापट्टए तेणेव उवागच्छित्ता नामधु-
एगं च उत्तरिखगं च पुदविसिलापट्टए ठवेइ ”

सारांश:-कुंडकोलिकनामा आवके अन्यदा काळे मग्याह समये
ज्यां अशोकवाटिका तेमां ज्यां पृथिवीशिलापट्ट ठे त्यां जईने मुद्रिका
अने उत्तरासणने उतारी पृथिवीशिलापट्ट उपर मूक्या.

श्रीप्रथमपंचाशकमां ललेख ठे के:-

“ सामायिकं कुर्वन् मुकुटं कंदले नामधुवां आपनयति ”

सारांश:-आवक सामायिकने करतो मुकुट कुंडलो अने मुद्रि-
काने काढी नाखे.

प्र०-२१६-अवधिज्ञानी महारमा परमाणुने देखे या नहि ?

उ०-कोइक अधो अवधिज्ञानवान् महारमा परमाणुने जाणे
पण देखे नहि अने कोइक जाणे पण नहि अने देखे पण नहि. परमा-
वधिज्ञानी तो परमाणुने जाणे पण खरा अने देखे पण खरा.

श्रीजगवतीजीसूत्रना अढारमा शतकना आठमा उद्देशामां
कहेख ठे के:-

“ उद्यमत्येणं भंते ! मणूस्से परमाणुपोग्गळं किं जाणति पासति उदाह्व न
जाणति न पासति ? गोयमा । अत्येगतिर जाणति न पासति, अत्येगतिर
न जाणति न पासति ”

“ अहोद्विषणं भंते ! मणुस्से परमाणुपोग्गळं जहा उद्यमत्ये ”

सारांश:-हे जगवन् ! उद्यम मनुष्य परमाणु पुद्गलने हुं
जाणे देखे के अथवा न जाणे न देखे ? हे गौतम ! कोइक श्रुतज्ञा-

નથી જાણે પણ શ્રુતજ્ઞાનને નેત્ર ન હોવાથી ન દેલે. કોઈક ન જાણે અને ન દેલે.

હે જગવન! અવધિજ્ઞાની મનુષ્ય પરમાણુ પુલ્કલને જાણે દેલે? ઉત્તર—જેમ ઢલ્લસ્ય કોઈક શ્રુતજ્ઞાની જાણે પણ દેલે નહીં. કોઈક જાણે પણ નહિ અને દેલે પણ નહિ.

પ્રશ્ન-૨૧૭—પ્રાયઃ ઘણા મંત્રોની શરુઆતમાં ‘ઐકાર’ આવે છે તો ‘ઐકાર’ શબ્દ કયા કયા સ્વર અને વ્યંજનના સંયોગથી નિષ્પન્ન થાય છે અને તેનો અર્થ શો થાય ?

જા-‘અ, ઇ, ઊ, ઇ’ આ સ્વરો અને ‘મ’ આ વ્યંજનનો પરસ્પર યોગ થવાથી ‘ઐકાર’ શબ્દ બનેલો છે. પ્રથમ અરિહંતપદનો આથ અક્ષર ‘અ’ બીજા અશરીરી અર્થાત્ સિદ્ધપદનો આથ અક્ષર ‘અ’ અને ત્રીજા આચાર્યપદનો આદિ અક્ષર ‘આ’ આ ત્રણે સ્વરનો યોગ થવાથી ‘આ’ રૂપ થાય, તેની સાથે ઉપાધ્યાયપદનો આદિનો અક્ષર ‘ઉ’ મલવાથી ‘ઓ’ બને અને ‘ઓ’ ની સાથે પાંચમા મુનિ-પદનો ‘મ’ આ વ્યંજનનો યોગ થવાથી ઐકાર બને છે. ‘અ, ઇ, ઊ, ઇ, મ’ આ પાંચના યોગથી ‘ઐકાર’ શબ્દ બનેલો હોવાથી તેનો અર્થ પંચપરમેષ્ઠી થાય છે અર્થાત્, ‘ઐકાર’ શબ્દ ‘અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ’ આ પંચપરમેષ્ઠિપદનો બોધક છે.

પ્રશ્ન-૨૧૮—ઠઠા આરામાં ઝરતક્ષેત્રમાં જન્મેલ મનુષ્યને સમ્યક્ત્વ થાય યા નહિ ?

જા-ઠઠા આરામાં ઝરત અને પેરવત ક્ષેત્રમાં જન્મેલ કોઈક મનુષ્યને સમ્યક્ત્વ થાય. શ્રીવિચારસારનામના પ્રથમાં શ્રીપ્રથુમ્નસુ-રિજી મહારાજે કહ્યું છે કે:-

“ ओसपिणुस्सपिणी, बारस अरगेसु होइ सम्मत्त । ”

सारांशः—अवसर्पिणी तथा उत्सर्पिणीना बार आरामां सम्यक्त्व होय. श्रीजंबूद्वीपप्रज्ञप्तिसूत्रमां पण कहेल ठे के:-

“ ओसवं धम्मसन्नसम्मत्तपरिमहे । ”

सारांशः—प्राये करीने धर्म संज्ञा तथा सम्यक्त्व बनेथी प्रष्टो प्राय शब्द कहेवाथी सम्यक्त्व कदाचित् संजवे ठे.

प्र०-२१ए-अळश-मसामां जीव होय ?

उ०-अळशमां मनुष्यना जीवथी जुदो अन्य जीव न होय.

श्री हीरसूरीश्वर महाराजे श्रीहीर प्रश्नना त्रीजा प्रकाशमां कहेल ठे के:-

“ तस्स अयसिया ओलंबति तं च वेळो अदक्खु त्ति । भगवतीषोडश शतक तृतीयोद्देशके क्रियाधिकारे अत्र वैद्यस्य का क्रिया ? किं जीवसत्क-
माणातिपातादिका किं वा कार्यकरणरूपा इति प्रश्नोऽधोत्तरम्-’ तस्स अ-
यसिजा ओलंबति तं च वेळो अदक्खु ’ एतत्सूत्रे वैद्यस्य वा क्रिया सा
व्यापारजन्या न तु जीवघातजन्या अर्थात् जीवत्वप्रतिपादकाक्षराणा-
मनुपलंभादिति ”

सारांशः- तस्स अयसिया ओलंबति तं च वेळो अदक्खु ’ त्ति ।
श्रीभगवती सूत्रना सोखमा शतकना त्रीजा उद्देशमां क्रियाना अ-
धिकारमां ठे. अहीं वैद्यने शी क्रिया लागे ? जीवने नाश करवा
संबंधी के साधुने नीचे पाही अळशने उदयरूप कार्य करवा संबंधी
शक्ति प्रश्न अत्र उत्तर साधु महात्माने अळश संबायमान ठे ते वैद्ये
देख्या तेथी वैद्ये ते अळश ठेदी नाख्या आ सूत्रमां वैद्यने जे क्रिया
लागे ते क्रिया अळशमां जीव होवाना अकरो शास्त्रमां न होवाथी
जीवघातथी थयेली नहि पण उदयरूप व्यापारथी उत्पन्न थयेली
समजवी.

પ્રશ્ન-શ્રીહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજ અલ્લશમાં જીવનો નિવેધ કરે છે પણ શ્રીશીલાંકસૂરીશ્વરજી મહારાજે આચારાંગજીની ટીકામાં જીવ કહેલ છે તેનું કેમ ? શ્રીઆચારાંગ સૂત્રના પ્રથમ અધ્યયનના ધીજા હદેશાની ટીકામાં કહેલ છે કે:-

“ સમાનજાતીયલતોદ્ભેદાદિકમશોમાંસાકુરવચ્ચેતનાચિન્દ્રમસ્ત્યેવ ”

સારાંશ:-માંસ અંકુરવાળા અલ્લશની જેમ પોતાની સદૃશ જાતીય સ્થિતિની ઉત્પત્તિ આદિ થવાથી વનસ્પતિમાં ચેતના (જીવ) નું ચિન્દ્ર અવસ્થા છે.

ઉત્તર-આ પાઠમાં ‘અલ્લશમાં મનુષ્યના જીવ શિવાય જુદો જીવ છે’ યવા અક્ષરો નથી. આ પાઠથી તો મનુષ્યનો જીવ સિદ્ધ થાય છે. જુદો જીવ હોવાની તમને ઝાંતિજ થયેલી છે.

જગદ્ગુરુ જગવાન્ શ્રીમદ્વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજના વચનમાં શંકા કરવી એ શું યોગ્ય છે ?

શ્રી જગવતીજીની ટીકામાં શ્રી અન્નયદેવસૂરીશ્વરજી મહારાજે લખેલ છે કે:-

“તત્સ ત્તિ-વૈધસ્ય ક્રિયા વ્યાપારરૂપા સાં ચ શુભાધર્મબુદ્ધિયા છિન્દા-નસ્ય લોભાદિના ત્વશુભા ક્રિયતે ભવતિ ‘જત્સ છિન્દા’ ત્તિ યસ્ય સાધોર-શીસિ છિન્દન્તે નો તસ્ય ક્રિયા ભવતિ નિર્વાપારત્વાત, કિં સર્વથા ક્રિયાયા અભાવઃ ? નૈવમત બાહુ-નક્ત્ય ઇત્યાદિનેતિ યોજ્યં નિવેધઃ સોઽન્યત્રૈવત્મા-ધર્માન્તરાધાદ, ધર્માન્તરાયલક્ષણા ક્રિયા તસ્યાપિ ભવતીતિ ભાવઃ, ધર્માન્તરાયશ્ચ શુભધ્યાનવિચ્છેદાદર્શાચ્છેદાનુમોદનાદેતિ ॥ ”

પ્રાવાર્ય:-ધર્મબુદ્ધિથી સાધુના અલ્લશને હેદનાર વૈધને હેદવાના વ્યાપારરૂપ શુદ્ધ ક્રિયા લાગે. લોભાદિકથી અલ્લશના હેદનાર વૈધને તો અશુદ્ધ ક્રિયાજ લાગે. જે સાધુના અલ્લશ હેથા તેમને તો વ્યાપારરહિત હોવાથી ધર્મ અંતરાય શિવાય અન્ય ક્રિયા ન લાગે.

શુદ્ધ જ્ઞાનનો વિલેદ થવાથી અથવા અલ્પજ્ઞાના ઉદનના અનુમોદનથી ધર્મ અંતરાય ક્રિયા લાગે.

જો અલ્પજ્ઞાના જીવ હોત તો સૂત્રકાર શ્રીગણધરદેવે તથા ટીકાકાર મહર્ષિષે જેમ સાધુને અલ્પજ્ઞાના ઉદનના અનુમોદનથી ધર્મ-અંતરાય રૂપ ક્રિયા કહી તેમ પ્રાણાતિપાતની ક્રિયા પણ કેમ ન કહી માટે અલ્પજ્ઞાના જીવ કહેવો તે અનુચિત છે અને તેથીજ અલ્પજ્ઞાના જીવ કહેનાર ત્રમિત થયેલ છે. ૫ તદન સ્પષ્ટ છે.

શ્રીસમયસુંદરજી ઉપાધ્યાયે વિશેષસંગ્રહમાં લખેલ છે કે:-

“મસંકુરો હવ સમાણ-જાઠ સ્વંકુરોવર્લમામો ।

પૃથ્વીવિદુમલવળો-વલાદમો હૃતિ સચિત્તા ॥ ૪૫ ॥ (૬૪૫)

“વ્યાખ્યા-માસંકુર હવ મષાદિઃ સમાનજાતીયરૂપાંકુરોપલંભાત્ ૫-પૃથ્વીવિદુમલવળોપલાદયઃ પૃથ્વી-મવન્તિ સચિત્તા ઇતિ પ્રયોગગાથાર્થઃ [‘પ્રયોગસ્તુ સંસ્કૃત્ય કર્તવ્ય ઇતિ] [‘પ્રયોગસ્ત્વેવં દ્રષ્ટવ્યઃ ચેતના વિદુમલવળોપલાદયઃ સ્વામયસ્યાઃ પૃથ્વીવિકારાઃ સમાનજાતીયાંકુરોત્પત્તિમત્વાત્ અર્શોવિકારાંકુરવત્] ઇત્યાદિ શ્રીપંચવસ્તુકસૂત્રવૃત્તો અગ્ર અર્શોવિકારસ્ય જીવત્વપ્રમર્શન વિશેષઃ ॥ ૭૪ ॥ ”

સારાંશઃ-માસના અંકુરાવાળા મષાદિની જેમ સદૃશ જાતિના અંકુરાની ઉત્પત્તિ હોવાથી પૃથ્વી, પરવાળાં, લવણ, પાષાણ આદિ સૌંદર્ય પૃથ્વીના જોડો છે ઇતિ પ્રયોગસૂચક ગાથાનો અર્થ પ્રયોગ સંસ્કાર કરીને કરવો. પ્રયોગ આ પ્રમાણે જાણવો.-સદૃશ જાતિના અંકુરોની ઉત્પત્તિવાળા હોવાથી સ્વસ્થાનમાં રહેલા પરવાળાં, વિદુમ, લવણ પાષાણાદિકો પૃથ્વીના વિકારો જીવવાળા છે. ઇત્યાદિ શ્રી પંચવસ્તુસૂત્રવૃત્તિમાં કહ્યું છે. અહીં અલ્પજ્ઞાના વિકારને જીવનો ત્રમ કરવો વિશેષ છે. ॥ ૪૪ ॥

[૧] યમના કોંડસમાં રહેલો પાઠ વિશેષસંગ્રહમાં નથી. [૨] વીજા કોંડસમાં રહેલો પાઠ પંચવસ્તુની પ્રત્યાં નથી.

પ્રશ્ન-૨૨૦-શ્રીઆવશ્યકસૂત્રની રચના શ્રીગણધરદેવનીજ કરેલી છે या તેના રચયિતા કોઈ અન્ય સ્થવિરમહર્ષિ છે ?

ઉત્તર-શ્રીઆવશ્યકસૂત્રના રચયિતા શ્રીગણધરદેવજ છે.

શ્રીસેનપ્રશ્નના ત્રીજા ઉદ્ઘાસમાં લખેલ છે કે:-

“બહાવશ્યકમૂલસૂત્રાણિ ગજવરકૂતાન્યન્યકૂતાનિ વેતિ પ્રશ્નોઞ્ચોત્તરમ્-
બહાવશ્યકમૂલસૂત્રાણિ ગજવરકૂતાનીતિ સંભવ્યતે યતો વૃંદાકુટૂમ્બી સિ-
દ્ધાણં બુદ્ધાણમિત્યત્યાયાસ્તિભ્રો ગાથા ગજવરકૂતા ઇત્યુક્તમસ્તિ”

સારાંશ:-શ્રીબહાવશ્યકમૂલસૂત્રો શ્રીગણધરદેવનાં કરેલાં છે કે અન્યના કરેલાં ? ઇતિ પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર-શ્રીવૃંદાકુટૂમ્બી સિદ્ધાણં બુદ્ધાણંની આચની ત્રણ ગાથાઓ શ્રીગણધરદેવની રચેલીં એમ કહેલ હોવાથી શ્રીબહાવશ્યકમૂલસૂત્રો શ્રીગણધરદેવનાં કરેલાં સંજવે છે.

ઉપરના પાઠમાં શ્રીસેનસૂરીશ્વરજી મહારાજે તપગચ્છનાયક પ્રાતઃસ્મરણીય પરમપૂજ્ય શ્રીદેવેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના વચનને અનુસારે આવશ્યકસૂત્ર શ્રીગણધરદેવનું રચેલું કહેલ છે.

પ્રશ્ન-શ્રીવાસોત્તક પ્રકરણમાં પ્રથમ વિચારમાંજ શ્રીઆવશ્યક-સૂત્રના કર્તા જગવાન્ શ્રીજગ્નવાહુસ્વામિજી મહારાજ છે એમ સ્પષ્ટ કહેલ છે જૂઠું તે પાઠ:-

“આવશ્યકાદયો ગ્રંથોઃ શ્રીમદ્બ્રહ્માદિમિરેવ કૂતા નાન્યેરિત્યાદિપરં-
પરાવત્સંવિપ્રપરંપરાગતં સર્વં પ્રમાણિતવ્યમ્”

સારાંશ:-શ્રીઆવશ્યકાદિ ગ્રંથો શ્રીજગ્નવાહુસ્વામી આદિકોર્ણ-જ કરેલાં છે અન્યોઈ નહિ એ પરંપરાની જેમ સંવિપ્ર પરંપરાગત સર્વે પ્રમાણ કરવું.

આ પ્રમાણે સ્પષ્ટ ઉદ્ધેલ ઠતા આવશ્યકનાં મૂલ સૂત્રો શ્રી ગણધરદેવોપજ રચેલાં છે એવો આગ્રહ શો ?

ઉત્તર-આ તમારું કથન અજ્ઞાનતા સૂચક છે. ભોગસ્સ તથા

आवश्यक सूत्र श्रीजडबाहुस्वामिजीनुं करेल कहेवाची श्रीआवश्यक निर्युक्तिज समजवी, पण मूळ आवश्यक सूत्र नहीं.

श्री आचारांग सूत्रना बीजा अध्ययनना प्रथम उद्देशामां स्पष्ट-पणे लखेल ठे के:-

“ आवश्यकान्तर्भूतचतुर्विंशतिस्तवस्त्वारातीयकालभाविना भद्रबाहु-स्वामिनाऽकारि, ततश्चायुक्तः पूर्वकालभाविन्याचारांगे व्याख्यायमाने पश्चा-त्कालभाविना चतुष्वशतिस्तवेनातिदेश इति कश्चित् सुकुमारमतिः, भद्राह-नेष दोषो यतो भद्रबाहुस्वामिनाऽयमतिदेशोऽभ्यध्यायि स च पूर्व-मावश्यकनिर्युक्ति विधाय पश्चादाचारांगनिर्युक्त षके ”

सारांश:-आवश्यकमां रहेल खोगस्त तो श्रीगणेशदेव महा-राजंनी पढी थयेला श्रीजडबाहुस्वामी महाराजे करेल ठे तेथी पूर्व कालमां बनेल आचारांगनी व्याख्या न करतां पश्चात् कालमां थयेल खोगस्तनी जखामण करवी अयोग्य ठे एम कोई बाळबुद्धि प्रश्न करे ठे अत्र उत्तर-श्रीजडबाहुस्वामिण निर्युक्तिनी जखामण आपेली ठे तेथी दोष नहीं. श्रीजडबाहुस्वामी महाराजे प्रथम आवश्यक नि-र्युक्ति रची पश्चात् आचारांगनी निर्युक्ति रची ठे. आ उत्तरना पाठमां श्रीजडबाहुस्वामिण आवश्यक नहि पण आवश्यकनी निर्युक्ति रची ठे.

श्रीसेनप्रश्नना बीजा उल्लासमां पण लखेल ठे के:-

“ आवश्यकान्तर्भूतचतुर्विंशतिस्तवस्त्वारातीयकालभाविना श्रीभद्रबाहु-स्वामिनाऽकारोत्पाचारांगवृत्तौ द्वितीयाध्ययनस्यादौ तदत्र किमिदमेव सूत्रं भद्रबाहुनाऽकारि सर्वाणि वाऽऽवश्यकसूत्राणि कृतान्युत पूर्व गणधरैः कृतानीति कि तत्त्वमिति ? प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-आचारांगादिकर्मणप्रविष्टं गणध-रमृद्भिः कृतमावश्यकवादिकर्मणप्रविष्टमंगदेशोपजोवनेन अतस्त्वयिरेः कृत-मिति विचारायुतसंप्रद्वमावश्यककृत्वायनुसारेण ज्ञायते तेन भद्रबाहु-स्वामिनाऽऽवश्यकान्तर्भूतचतुर्विंशतिस्तवरचनमपरावश्यककरचनं च निर्यु-क्तिरूपतया कृतमिति भावार्थः श्रीमाचारांगवृत्तौ तत्रैवाधिकारेऽस्तीति बोध्यमिति ”

સારાંશઃ—શ્રીગણધરદેવની પઠી થયેલા શ્રીજીઢ્ઢાહુસ્વામિજી મહારાજે શ્રીઆવશ્યક સૂત્રમાં લોગસ્સની રચના કરી છે. એમ શ્રીઆચારાંગસૂત્રના વીજા અધ્યયનની આધમાં ટીકામાં કહેલ છે તો શું લોગસ્સજ શ્રીજીઢ્ઢાહુસ્વામિજી મહારાજે રચેલ કે સંપૂર્ણ આવશ્યક રચ્યું છે? કે પ્રથમ શ્રીગણધર મહારાજે રચ્યું છે સત્ય શું છે શ્વતિ પ્રશ્ન? અત્ર ઉત્તર—શ્રીઆચારાંગાદિ અંગપ્રવિષ્ટસૂત્રો શ્રીગણધરદેવે રચ્યાં અને અનંગ પ્રવિષ્ટ આવશ્યકાદિ શ્રીસ્થવિર મહારાજે રચ્યાં શ્વતિ અમૃતસંગ્રહ અને આવશ્યકવૃત્ત્યાદિને અનુસારે કરીને જણાય છે. તે હેતુથી આવશ્યકમાં રહેલ લોગસ્સ તથા અન્ય અધ્યયનરૂપ શ્રીઆવશ્યકનિર્યુક્તિરૂપે રચના શ્રીજીઢ્ઢાહુસ્વામિજીપ કરી છે એવો જાવાર્થ શ્રીઆચારાંગની ટીકામાં તેજ અધિકારમાં છે.

ઉપરના પાઠમાં શ્રીસેનસૂરિજી મહારાજે સ્પષ્ટ લુલાસો કરેલ છે કે શ્રીઆવશ્યકસૂત્ર મૂલરૂપે શ્રીગણધરદેવેજ રચેલ છે.

પ્રગ—આવશ્યક સૂત્ર ગણધરદેવનુંજ કરેલું છે તો અનંગપ્રવિષ્ટ શ્રી આવશ્યકાદિક સ્થવિરકૃત એમ સ્થાન સ્થાનમાં પાઠો છે તેને માટે શું સમજવું ?

શ્રીવિશેષઆવશ્યકમાં અંગપ્રવિષ્ટ અને અંગજાણના લક્ષણમાં સ્પષ્ટપણે લેલ છે કે—

“ગણધરા ગૌતમસ્વામ્યાદયસ્તત્કૃતં શ્રુતં જ્ઞાદશાશ્ત્રરૂપમજ્ઞપ્રવિષ્ટં સ્થવિરાસ્તુ શ્રીમન્ન્રજાહુસ્વામ્યાદયસ્તત્કૃતં શ્રુતમાવશ્યકનિર્યુક્ત્યાદિકામનંગપ્રવિષ્ટમગ્ધાશ્વચ્યુતે ”

સારાંશઃ—શ્રીગૌતમસ્વામિજી આદિ ગણધરદેવોપ કરેલું વાર અંગરૂપ શ્રુત તે અંગ પ્રવિષ્ટ કહેવાય છે અને શ્રીજીઢ્ઢાહુસ્વામિજી આદિસ્થવિરોપ કરેલું શ્રુત શ્રીઆવશ્યકનિર્યુક્તિ આદિ અનંગપ્રવિષ્ટ

अंगवाह्य कहेवांचे ठे. आं पाठची स्पष्ट समजवुं के जे जे ग्रंथोमां
आवश्यकसूत्र श्रीजड्वाहुस्वामिजीनुं करेलुं अथवा अंगवाह्य-अनंग
प्रविष्ट श्रीआवश्यकदि श्रीस्थविरमहर्षिनां रचेलं आ सर्व स्थानमां
श्रीआवश्यकनिर्युक्ति समजवी पण मूळ आवश्यकसूत्र नाहे, मूळ
आवश्यकसूत्र तो श्रीगणधरदेवेज रचेल ठे अन्यथा खुद श्रीगणधरदेवो
अने अन्य साधु, साध्वी, आवक अने आविका विगेरे आवश्यक
केवी रीते करी शके ? शुं तेढ प्रतिक्रमण नहोता करता ? करता
हता तो ते कोनुं रचेलुं ? अने जो श्रीगणधरदेवना समयमां आवक-
सूत्र हतुं तो पवी श्रीजड्वाहुस्वामिजीं नवीन शा कारणची रचुं ?

जगवान् श्रीमन्महावीरस्वामिजी महाराजना समयमां आव-
श्यकसूत्र विद्यमान हतुं. श्रीजगवतीसूत्रना बीजा शतकना पदेला
उद्देशांमां खेलेल ठे के:-

“ तदणं से संक्षप अणगारे समणस्स भगवओ महावीरस्स तहारु-
वारणं येराण अंतिप सामाहयमाहयाइं एकारस्स अंगाइं अहिज्झिता ”

सारांश:-अमण जगवान् श्रीमहावीरस्वामिजीना संक्षप नामना
महर्षिप गुणोप करीने विशिष्ट पवा स्थविर, महर्षिठ पासे सामाहक
आदि शब्दची उच्चयनरूप श्रीआवश्यक सूत्र अने अगीयार
अंगोनुं अध्ययन करु.

श्रीज्ञातासूत्रना प्रथम अध्ययनमां खेलेल ठे के:-

“ समणे भगवं महावीरे भगवं गोयमं एवं वयासी-एवं खलु गोयमा !
मम अंतेवासीं मेहे नामे अणगारे पणतिमइए जाव विणपणं तहारुवारणं
येराणं अंतिप सामाहयमाहयाइं एकारसअंगाइं अहिज्झिह ”

सारांश:-अमण जगवान् श्रीमहावीरस्वामिजी जगवान् श्री-
गौतमस्वामिजीने कहे ठे के हे गौतम ! अकृतिजडक यावत् वि-

નિત મેઘકુમારનામા મારા શિષ્યે ગુણોષ્ કરીને વિશિષ્ટ ઇવા સ્થવિર-
મહારાજની પાસે સામાશ્ક આદિ અગીયાર અંગ સૂત્રોનું અધ્યયન કર્યું.
શ્રીવિપાકસૂત્રના સુલ્લવિપાક નામા પ્રથમઅધ્યયનમાં લેખેલ છે કે:-

“ સે સુવાહુઅણગારે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ તહારૂવાણં યે-
રાણં અંતિણં સામાઇયમાઇયાઈં ઇકારસ અંગાઈ અહિજ્ઞ”

સારાંશ:-તે સુવાહુકુમાર સાધુએ શ્રમણજગવાન્ શ્રીમહાવીરસ્વા-
મિજીના સ્થવિરમહર્ષિ મહારાજની પાસે સામાશ્ક આદિ અગીયાર
અંગસૂત્રોનું અધ્યયન કર્યું.

શ્રીઆવશ્યકસૂત્રની રચના શ્રીગણધરદેવે જો નથી કરી તો
શ્રીજગવતીજીમાં, શ્રીજ્ઞાતાજીમાં અને શ્રીવિપાકસૂત્રમાં પ્રત્યુદ્ધમિહા-
વીરસ્વામિજીની પાસેજ દીક્ષિત થયેલા શ્રીસ્કંધકમુનિજી, શ્રીમેઘ-
કુમારજી અને શ્રીસુવાહુકુમાર વિગેરે મહર્ષિએને સામાશ્કઆદિ અ-
ગીયાર અંગના પાઠી કહ્યા છે તો તે સામાયક આદિ શબ્દથી ચતુ-
વિંશતિસ્તવઆદિ ટથઅધ્યયનો તેડં ક્યાંથી જણ્યા? આથી સિદ્ધ થાય છે
કે શ્રીઆવશ્યકસૂત્રના રચયિતા અન્ય કોઈ સ્થવિરમહર્ષિ-નહિ પરંતુ
સાક્ષાત્ ગણધરદેવજ છે. માટેજ આજકાલના પ્રમિત લેખકોના લ-
લાપો ઉપર આધાર રાખી શ્રદ્ધાલુ આત્માએને પ્રમિત થવાને ઇક
પણ કારણ નથી.

પ્ર-૨૫૨-નવકારવાલીના મળકા ઇકસોને આઠ (૧૦૮), જ
રાખવા પણ ન્યૂન યા અધિક ન રાખવા ઇનું કારણ શું ?

જ-૭-શ્રીજિનાગમમાં શ્રીઅરિહંતજગવાન્ના બારગુણ, શ્રીસિદ્ધ-
જગવાન્ના આઠ ગુણ, શ્રીઆચાર્યજગવાન્ના ડઘ્રીસ ગુણ, શ્રીઉપા-
ધ્યાયજગવાન્ના પચીસ ગુણ અને શ્રીસાધુમહારાજના સત્તાવીસ ગુણ,
આ પ્રમાણે પંચપરમેષ્ઠિના ઇકસો આઠ ગુણ કહેલા છે. પટલે નવકાર-

વાલીમાં તે વક્તોને શ્વાઠ ગુણોની સ્થાપનારૂપે વક્તો ને શ્વાઠ મળ્યા
રાસવામાં આવે છે. જેઓ અરૂપી ગુણોની સ્થાપના માને અને પ્રજ્ઞની
સ્થાપના ન માને તેઓને કેવા બુદ્ધિમાન્ સમજવા ?

પ્ર-૨૨૨-તરપણીઆદિમાં દોરો નાલવાતું વિધાન કોઈ જ્ઞા-
નમાં છે નહિ ?

જ-ગોચરીમાં ચાદર શ્વેદવી, તુંબકા અને તરપણીના મુલમાં
દોરો નાલવો વિગેરે જીતવ્યવહાર છે. શ્રીધર્મરત્નપ્રકરણમાં કહ્યું છે કે-

“ કપ્પાર્ણ પાવરણં, અગ્નોત્પરચાઢ ક્ષોલિયામિક્ષ્ણા ।

ઓવગ્ગધિય કઢાહય, તુંબયસુદ્ધવાણ દોરાઈ ॥ ૮૨ ॥ ”

સારાંશઃ-ગોચરી જતાં કપ્પાર્ણ પાંગરતું-શ્વેદવું, ચોલપદ્માનો
ફેરફાર, કોલીની બે ગાંઠો બાંધી મિક્ષાપ-વહોરવા જતું, કઢાહક
અને તુંબકાના મુલે દોરો બાંધવો આદિ ઔપચારિક રૂપકરણો રા-
સવાં ય આચરણા છે.

પ્ર-૨૨૩-વર્તમાન અવસર્પિણી કાલમાં રૂડો કેટલા થયા
છે, તેના નામો અને તે કોના કોના શાસનમાં થયા ?

જ-પ્રથમ તીર્થપતિ શ્રીકૃષ્ણદેવમહારાજના શાસનમાં ૧ ત્રી-
માવલી નામનો પ્રથમ રૂડ થયેલ છે, શ્રીઅજિતનાથ પરમાત્માના શાસ-
નમાં ૨ બીજો જિતશત્રુ રૂડ, શ્રીસુવિધિનાથજીના શાસનમાં ૩ જડ,
નામારૂડ, શ્રીશીતલનાથજીના તીર્થમાં ૪ વિશ્વાહલરૂડ, શ્રીશ્રેયાંસનાથ-
જીના શાસનમાં ૫ સુપ્રતિષ્ઠ રૂડ, શ્રીવાસુપૂજ્યના તીર્થમાં ૬ અચલ
રૂડ, શ્રીવિમલનાથજીના તીર્થમાં ૭ પુંઝરીકનામા રૂડ, શ્રીઅનંતનાથ-
સ્વામિના તીર્થમાં ૮ અજિતધર રૂડ, શ્રીધર્મનાથસ્વામિના તીર્થમાં
૯ અજિતનાથ રૂડ, શ્રીશાંતિનાથસ્વામિના તીર્થમાં ૧૦ પેઢાલ રૂડ,

श्रीमहावीरपरमात्माना शासनमां अगीयारमो सत्यकीसुंतनामा रुद्र-
आ प्रमाणे वर्त्तमान चोवीशीमां अगीयार रुद्रो थया ठे.

श्रीविचारसारनामा प्रकरणमां लखेछ ठे के:-

" भीमावलि जियसत्तू, भदो विस्ताहलो य सुपहदो ।
अचलो य पुंढरीओ अजियधरो अजियनाहो य ॥ ४७३ ॥
पेढालु निचय दसमो, एक्कारसमो य सच्चई सुउत्ति ।
एए रुदं नामा, एक्कारस हंति अंगधरा ॥ ४७४ ॥
भीमावली य उसमे, जियसत्तू होइ अजियतित्थमि ।
सुविदाईसुं रुदा, पेढालो संति परंतो ॥ ४७५ ॥
सच्चइसुओ य रुदो, घोघहो बद्धमाणतित्थमि ।
एए रुदा सव्वे, भणिया दसमंमि पुब्बंमि ॥ ४७६ ॥

सारांश:-१ ज्रीमावली, २ जितशत्रु, ३ ज्ञज्ञ, ४ विश्वाह्व, ५ सुप्र-
तिष्ठ, ६ अचल, ७ पुंकरिक, ८ अजितधर, ९ अजितनाथ १० दशमो पेढाल,
अने अगीयारमो सत्यकीपुत्र. अंगविद्याना धारणहार ए अगीयार
रुद्रो थया ठे. श्रीरूपजदेवजीना तीर्थमां ज्रीमावलीनामा, श्रीअजि-
तनाथजीना तीर्थमां जितशत्रुनामा, श्रीसुविधिनाथस्वामिथी श्रीशां-
तिनाथजी महाराज सुधी आठ परमात्माना शासनमां अनुक्रमे आठ
रुद्रो थया. श्रीवर्द्धमानस्वामिना तीर्थमां ठेहो अगीयारमो सत्यकी-
पुत्र नामनो रुद्र थयो. ए सर्व रुद्रो दशमां पूर्वमां कहेछा ठे.

प्र०-३३४-श्रीमन्महावीरस्वामी परमात्मा विचरता हता ते
कालमां कुत्रिकापणो कया कया नगरमां हती ?

उ०-क्षत्रिय कुंकग्रामनगर, वीतजयपत्तननगर, उज्जयिनी, राज-
गृही, हस्तिशिर्षक आदि घणी नगरीजमां कुत्रिकापणो हती एम श्री-
जगवतीसूत्र तथा श्रीबृहत्कल्पजाध्यादिना पाठथी सिद्ध थाय ठे. श्री

जगवतीसूत्रना नवमा शतकना तेज्रीसमा उद्देशार्मा तथा तेरमा श-
तकना ठठा उद्देशार्मा छलेख ठे के-

“ जमालिस्स कसियकुमारस्स पिया कोटुंभियपुरिसे सदावेह स-
दावेत्ता एवं वयासी-खिप्पामेव भो देवाणुप्पिय सिरिधरामो तिप्पि सय-
सहस्साई गहाय हो सयसहस्सेहिं कुत्तियावणाओ रयहरणं च पडिग्गई
च भाणेह सयसहस्सेण कासवगं च सदावेह. ”

“ तए जे से उदायये राया केसि रायं एवं वयासी-इच्छामिणं देवा-
प्पिया ! कुत्तियावणाओ ”

सारांश-जमालि नामा कसिय कुमारना पिताए कौटुंबिकपुरु-
षोने बोझावीने एम कहुं के हे देवताना प्यारा जंकारमांथी त्रण छाल
छह बे छालना कुत्रिकापणथी रजोहरण अने पातरां लावो अने
एक छाले इजामने बोझावो.

ते पत्नी ते उदायन राजाए केशी राजाने कहुं के हे देवताना
प्यारा कुत्रिकापणथी रजोहरण अने पातरानी छठा ठे.

श्रीबृद्धकल्पनी ज्ञाप्यमां छलेख ठे के-

“ पळोए बरसीहे, नव उज्जैणीय कुत्तिया भासी ।

‘भरुमच्छ वणिपज्जइह, मयइमसयसहस्सेण ॥ ७१ ॥

कम्ममि आदिअंते, उहो मारेति सो य तं धितुं ।

भरुमच्छागम बाबार-दाण खिण्य च सो कुणति ॥ ७२ ॥

भीएण र्जभवरणं, चहुत्तरं आ न हेमि बाबारं ।

निखित्तूत्तकामं, भासेण ज पेहसी जाव ॥ ७३ ॥

एमेव तौसलीए, इसिवाळो बाणमंतरो तथ ।

णिजितइसित्ताने, रायगिहे साखिभइस्स ॥ ७४ ॥

सारांश-बंरुप्रयोत नामा राजा राज्य करतो इतो ते अथसरे
उज्जयिनी नामा नगरीमां नव कुत्रिकापणो हती. एकदा कालमां झूतनी
अद्राथी रहित जरुचनगरना रहेवासी पाणिपाए उज्जयिनी नगरीमां

कुत्रिकापणो जइने चूतनी मागणी करी कुत्रिकापणना स्वामी वाणि-
 आप विचार कयों आ कोइक ठग मने ठगवाने आवेल ठे. तो बहु
 मूख्य कही निषेध करुं एम विचारी एक लाख रुपया कहा तेथी ते
 वाणिजं लाख रुपया आपवाने तैयार थयो. एटखे दुकानदारे अठमनो
 तप करी व्यंतरदेवनुं आराधन करी सर्व हकीकत कही, देवे कहुं
 खुशीथी आप अने कहेजेके चूतने काम तारे आपवुं पदशे जो काम
 नहि आपे तो भूत रोषायमान थइने तने मारी नाखशे. ते वाणियाए ते
 वातनी कबुलात करी चूतने लइने जरुच गयो पढी जे काम वाणिजं
 आपे ते कामने चूत जलदीथी करी आपे. हवे वाणिश्यानी पासे काम
 न होवाथी मारवाना जयथी एक स्थंज रोपावी कहुं के बीजुं काम
 ज्यां सुधी न बतावुं त्यां सुधी आ स्थंजा उपर चढ अने उत्तर आ
 प्रमाणे कहेवाथी चूते कहुं हे शेठीआ हुं हाथों तमे जीत्या हवे तेनी
 निशानी करी आपुं. तमे घोडा उपर बेसीने पाठळ जोया विना ज्यां
 सुधी जशो तेटली जग्यामां तलाव अशे आ प्रमाणे चूतना कहेवाथी
 वाणिजं घोमेश्वार थइ बार योजन सुधी गयो तेथी बार योजननुं
 जरुचनी नजीक भूत तलाव थयुं. आज प्रमाणे तोशला नाम नगरीना
 वाणिश्याए पण ईसिपाख नामा व्यंतरने वश करी ईसिपाख नामनुं
 सरोवर कराव्युं. राजएई नगरीमां श्रीशाखिचड महाराजनी दीक्षा
 समय एक लाख रुपया आपी उपकरणो कुत्रिकापणथी अंगीकार कयों.
 श्रीहस्तिशिर्वक आदि नगरीजमां श्रीसुबाहुकुमार आदिनी दीक्षामां
 कुत्रिकापणोथी दीक्षानां उपकरणो अंगीकार कयों. इत्यादि वर्णनथी
 बीजी घणी नगरीजमां श्रीमहावीर परमात्माना समयमां कुत्रिका-
 पणो इती.

પ્ર૭-૩૩૫ વર્તમાન ચોવીસીમાં થયેલા બાર ચક્રવર્તી, નવ વા-
સુદેવો, ૬ પ્રતિવાસુદેવો અને નવ બલદેવો કયા કયા તીર્થંકર મ-
હારાજના સમયમાં થયા અને તેડ કદ ગતિમાં ગયા ?

ઉ૭-બાર ચક્રવર્તિંડ પૈકી પહેલા શ્રીજરતચક્રવર્તી પ્રથમ
તીર્થંકર શ્રીશ્રષ્ઠદેવસ્વામિના સમયમાં થયા, બીજા શ્રીસગર
નામના ચક્રવર્તી શ્રીઅજિતનાથસ્વામિજીના સમયમાં થયા, ત્રીજા
શ્રીમધવા નામના ચક્રવર્તી અને ચોથા શ્રીસનત્કુમાર ચક્રવર્તી પંદ-
રમા તીર્થંકર શ્રીધર્મનાથસ્વામી અને સોલ્હમા શ્રીશાન્તિનાથસ્વા-
મિજીના આંતર સમયમાં થયા, પાંચમા, ઠઠ્ઠા અને સાતમા ચક્રવર્તી
સોલ્હમા, સત્તરમા અને અઠારમા શ્રીતીર્થંકર દેવોજ થયા અર્થાત્
સોલ્હમા શ્રીશાન્તિનાથસ્વામી, સત્તરમા શ્રીકુંથુનાથસ્વામી અને અ-
ઠારમા શ્રીઅરનાથપરમાત્મા પાંચમા, ઠઠ્ઠા અને સાતમા ચક્રવર્તી
થયા, આઠમા શ્રીસુત્રમચક્રવર્તી, શ્રીઅરનાથસ્વામી તથા ડંગણી-
સમા તીર્થંકર શ્રીમહિનાથસ્વામિના આંતર સમયમાં થયા, નવમા
શ્રીપદ્મચક્રવર્તી અને દશમા શ્રીદુરિયેષ ચક્રવર્તી વીસમા તીર્થંકર
શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી અને એકવીસમા તીર્થંકર શ્રીનમિનાથસ્વામિના
આંતરસમયમાં થયા અને બારમા શ્રીબ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી બારવીસમા
શ્રીનેમનાથસ્વામી અને ત્રેવીસમા શ્રીપાર્શ્વનાથસ્વામિના આંતરસમ-
યમાં થયા. આ બાર ચક્રવર્તીમહાપુરુષો કાશ્યપગોત્રમાં થયેલા છે.
સર્વના શરીરનો વર્ણ સુવર્ણ સમાન છે.

આ બાર ચક્રવર્તિંડ પૈકી ત્રીજા શ્રીમધવા નામના અને ચોથા
શ્રીસનત્કુમાર નામના ચક્રવર્તી મહાપુરુષો ષટ્સંક્રાન્ત સામ્રાજ્યનો
પરિભ્રમ કરી ચારિત્રનું પાલન કરી ત્રીજા દેવલોકમાં ગયા, આ-
ઠમા શ્રીસુત્રમચક્રવર્તી અને બારમા શ્રીબ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી જીંદગી-

પર્યંત રાજ્યમાંજ આસક્ત રહીને રૌદ્રધ્યાનના પ્રતાપે સાતમી નરકના અધિકારી થયા અને બાકીના આઠ ચક્રવર્તીંડ પરમ શુદ્ધ સંયમના ઉપાસક બની કેવલજ્ઞાનાદિક ઉપાર્જન કરી સિદ્ધિપદને પામી અજરામર અને અવિચલ સુખના જોક્તા બન્યા.

નવ વાસુદેવો પૈકી પહેલા શ્રીત્રિપૃષ્ઠ નામના વાસુદેવ અગીયારમા તીર્થપતિ શ્રીશ્રેયાંસનાથસ્વામિના સમયમાં થયા, બીજા શ્રીદ્વિપૃષ્ઠ નામના વાસુદેવ બારમા તીર્થપતિ શ્રીવાસુપૂજ્યસ્વામિના સમયમાં થયા, ત્રીજા શ્રીસ્વયંજૂ નામના વાસુદેવ તેરમા શ્રીવિમલનાથસ્વામિના વચ્ચતમાં થયા, ચોથા શ્રીપુરુષોત્તમ નામના વાસુદેવ ચૌદમા તીર્થપતિ શ્રીઅનંતનાથસ્વામીના સમયમાં થયા, પાંચમા શ્રીપુરુષસિંહ નામના વાસુદેવ પંદરમા તીર્થપતિ શ્રીધર્મનાથસ્વામિના શાસનમાં થયા, ઊઠ્ઠા શ્રીપુરુષપુંડરિક નામના વાસુદેવ અને સાતમા શ્રીદત્ત નામના વાસુદેવ શ્રીઅરનાથસ્વામી તંથા શ્રીમલ્લિનાથસ્વામિના આતરસમયમાં થયા, આઠમા શ્રીલક્ષ્મણ નામના વાસુદેવ શ્રીમુનિસુબ્રતસ્વામી તથા શ્રીનમિનાથસ્વામિના આંતરસમયમાં થયા અને નવમા શ્રીકૃષ્ણ નામના વાસુદેવ બાવીસમા શ્રીનેમનાથસ્વામિના સમયમાં થયા. આ નવ વાસુદેવ મહાપુરુષોમાં આઠમા શ્રીલક્ષ્મણજી કાશ્યપગોત્રમાં અને બાકીના આઠ વાસુદેવો શ્રીગૌતમગોત્રમાં થયા.

પહેલા શ્રીત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ સાતમી નરકે ગયા, બીજા શ્રીદ્વિપૃષ્ઠ નામના ત્રીજા શ્રીસ્વયંજૂ નામના, ચોથા શ્રીપુરુષોત્તમ નામના પાંચમા શ્રીપુરુષસિંહનામા અને ઊઠ્ઠા શ્રીપુંડરિક નામા આ પાંચે વાસુદેવો ઊઠી નરકે ગયા, સાતમા શ્રીદત્ત નામના વાસુ-

દેવ પાંચમા નરકે ગયા આઠમા શ્રીલક્ષ્મણ નામના વાસુદેવ ચોથી નરકમાં અને નવમા શ્રીકૃષ્ણ નામના વાસુદેવ ત્રીજી નરકમાં ગયા.

આ નવ વાસુદેવોના મોટા જાદુઈ નવ બલદેવ થયા તેઠમાં પ્રથમ બલદેવનું નામ શ્રીબલ, બીજાનું નામ શ્રીવિજય, ત્રીજાનું નામ શ્રીઝડ, ચોથાનું નામ શ્રીસુપ્રજ, પાંચમાનું નામ શ્રીસુદર્શન, છઠ્ઠાનું નામ શ્રીઆનંદ, સાતમાનું નામ શ્રીનંદન, આઠમાનું નામ શ્રીપદ્મ [રામચંદ્ર] અને નવમાનું નામ શ્રીરામ [બલદેવજી] આ નવે બલદેવ મહાપુરુષો વાસુદેવોના વચ્ચેથી હોવાથી જે સમય શ્રીવાસુદેવોનો તેજ સમય યમનો ય સહજ સમજી શકાય તેવી હકીકત છે.

આ નવ બલદેવો પૈકી નવમા રામનામના બલદેવજી પાંચમા દેવલોકે ગયા છે અને બાકીના આઠ બલદેવ મહર્ષિઠ પરમશુદ્ધ-સંયમનું પાલન કરી કેવલજ્ઞાન ઉપાર્જન કરી સિદ્ધિસુખને પામ્યા છે.

આ સંપૂર્ણ વર્ણન કલિકાલસર્વજ્ઞ જગવાન્ શ્રીદેવેન્દ્રસૂરી-શ્રવજી મહારાજાએ સ્વરચિત ત્રિષષ્ઠિશલાકાપુરુષચરિત્રના પ્રથમ પર્વના ઠાઠા સર્ગમાં સ્પષ્ટરૂપે લખેલ છે.

પહેલાં અશ્વધીવ, ૨ તારક, ૩ મેરક, ૪ મધુકૈઢજ, ૫ નિશુંજ, ૬ વલી, ૭ પદ્માદજી, ૮ રાવણ, ૯ જરાસિંહુ આ નવ વાસુદેવના શત્રુઠં પ્રતિવાસુદેવો અનુક્રમે થયા છે અને નવે નરક ગતિમાં ગયા છે.

પ્ર-૨૨૬-શ્રીમદ્દાનિશીથસૂત્રના યોગ જે સાધુ મુનિરાજે કરેલ છે તે સાધુ પોતે નહિ વહન કરેલા સુયગદાંગ આદિ સૂત્રના યોગ બીજાને કરાવી શકે ?

જ-૭ જે સાધુ મુનિરાજે જે સૂત્રના યોગ પોતે વહન કરેલ નથી તે સૂત્રના યોગ બીજાને કરાવી ન શકે.

શ્રીતેનપ્રશ્નના ત્રીજા ઉદ્ધાસમાં લખેલ છે કે:-

“યેન સાધુના યે યોગા ન વ્યૂહાસ્તેન તદ્યોગાનાં પ્રવેશોત્તારણં કાર્યતે
નવેતિ પ્રશ્નોઽત્તોત્તરસ્ય-મુખ્યવૃત્ત્યા યેન યે યોગા વ્યૂહાસ્તેન તેષામેવ પ્રવેશો-
ત્તારણાદિકં વિધીયતે, તદ્ભાવે તુ નંયનુયોગદ્વારયોગવાહિના સંવંધ્યવ્યૂ-
હયોગેષુ પ્રવેશસ્તેભ્યો નિર્ગમનં ચ કાર્યતે તયોઃ ક્રિયાયાઃ અસંબદ્ધતાદિતિ
પરંપરાગ્યસ્તિ પરં સર્વથૈવ તત્ક્રિયાકરિતા ન શુદ્ધ્યતીતિ ॥ ૩૬ ॥”

સારાંશ:-જે સાધુ મુનિરાજે જે સૂત્રના યોગ વહન કરેલા નથી
તે સાધુ તે સૂત્રના યોગમાં પ્રવેશ તથા તેના યોગમાંથી બહાર કાઢી
શકે ? ઉત્તર-મુખ્યવૃત્તિથી જે સાધુપ જે સૂત્રના યોગ વહન કરેલા
હોય તેનાજ યોગમાં પ્રવેશ તથા નિર્ગમન કરાવી શકે, તેના અજ્ઞાતે
નંદીસૂત્ર તથા અનુયોગદ્વાર સૂત્રના યોગ વહન કરેલ સાધુ પ્રવેશ
અને નિર્ગમનનો સૂત્રના યોગની ક્રિયાની સાથે સંબંધ ન હોવાથી સર્વ
સૂત્રના યોગમાં પ્રવેશ અને યોગમાંથી બહાર કાઢવાની ક્રિયા કરાવી
શકે યવી પરંપરા છે. પરંતુ તે સાધુની કરાવેલી યોગ સંબંધી ક્રિયા
તો સર્વથા શુદ્ધ નજ થાય.

પ્ર-૩૩૭ શીલના પ્રજાતે જે મહર્ષિનું નામ ચોરાસી બોવીસી
મુથી રહેવાનું છે તે શ્રીસ્થુલિખજ્ઞસ્વામી પ્રતિબોધ નિમિત્તે ગુરુશ્રીની
અનુમતિથી વેશ્યાના મકાનમાં ચાતુર્માસ રહ્યા તેવી રીતિપ કોઈ
સાધ્વીજી પણ તેજ નિમિત્તે ગુરુશ્રીની અનુમતિ મેલવીને વેશ્યાને
ત્યાં રહ્યાનો ઉલ્લેખ કોઈ શાસ્ત્રમાં છે ?

ઉ-અવધિજ્ઞાનને ધારણ કરનાર શ્રી કુબેરદત્તા નામના સા-
ધ્વીજીય, પોતાના જાણ કુબેરદત્તને પોતાની માતા કુબેરેતેના સાથે
અયોગ્ય સંબંધ થયો છે એમ જ્ઞાનથી જાણીને તે બક્ષેને પ્રતિબોધ
કરવા નિમિત્તે ગુરુશ્રીજીની આજ્ઞા મેલવીને મથુરા નગરીમાં આવી

पोतानी माता कुबेरसेना के जे बेइया ठे तेनी पासे स्थाननी याचना करी, तेना मकाननी पासेज केटछीक मुदत रहीने ते बन्नेने प्रतिबोध कर्यो.

श्रीवसुदेवहींमिमां अढार नातरानी कथामां लखेल ठे के:-

“ कुबेरदत्ता सगिई पेसिया, तीपवि जणणी तहेव पुच्छिया तिए जहावत्त कहियं सा तेण निवेयणसमाणी पवइया पवत्तिणीए सह विहरइ, सुहा य गाए सारकूखिया पवत्तिणी बयणेण विसुल्लमाणचरित्ताए ओहिनाणं समुत्पणं, आभोइओ भ णाओ कुबेरदत्तो कुबेरसेणाए गिहे वसमाणी,अहो अन्नाणवोसुत्ति चित्तेकण तेसिं संबोइणनिमित्तं अज्जाहिं समं विहरमाणी मद्धरं गया कुबेरसेणाए गिहे वसहिं मणिकण ठिया । ”

सारांश:-कुबेरदत्ताने पोताने घेर मोकछी तेणीए पोतानी माताने तेमज पूढ्युं माताए जे वात हती ते कही बैराग्यपामी संसार कारागारथी बदाश यइ कुबेरदत्ताए दीक्षा अंगीकार करी. प्रवर्त्तिनीनी साथे विचरवा लागी. जाणने अर्थे प्रवर्त्तिनीनी आज्ञाथी मुद्राने संगोपवीने राखी. विशुद्धमान चारित्रने पाखतां थका अवधिज्ञान कल्पन थयुं. ते अवधिज्ञानथी कुबेरदत्तने कुबेरसेनानी साथे आसक्त थयेओ देख्यो. अहो अज्ञानदोषो केवा ठे एम विचारी तेने प्रतिबोध करवाने अर्थे आर्यानी साथे मथुरा नगरीमां गइ कुबेरसेनाना घेर वसती मागीने त्यां रही.

जेम श्रीस्थुलजडस्वामिनुं दृष्टांत साधुलंए नथी खेवानुं तेम श्रीकुबेरदत्ता साध्वीनुं दृष्टांत पण अन्य साध्वीलंए खेवानुं नथी. ए खास ध्यानमां राखवा जेवी इकीकत ठे.

प्र०-२१८-श्रीजिनालयमां देववन्दन करतां साध्वीलं सूत्रो नणे तो ते भावकोने काम आवे या न आवे ?

उ०-पुरुष अर्थात् साधु अथवा आवक स्तुति कहे ते चारे प्रकारना श्रीसंघने कल्पे अने स्त्री पदले साध्वी अथवा आविका स्तुति कहे तो ते साध्वी अथवा आविकानेज कल्पे परंतु साधु के आवकने न कल्पे. श्रीतपगह्वनायक परमपूज्य श्रीधर्मघोषसूरीश्वरजी महाराजनी घनावेली श्रीचैत्यवंदनप्राप्त्यनी टीका (श्रीसंघाचारप्राप्त्यवृत्ति) मां स्पष्टपणे उल्लेख ठे के:-

“ इत्थं च पुरिसधुईए, बंदइ देवे चउविहो संघो ।

इत्थीधुईइ दुविहो, समणीओ साविया वेव ॥ १ ॥ ”

सारांश:-अही देववंदन करतां पुरुष-साधु अथवा आवक स्तुति कहे तेथी चतुर्विध संघ देववंदन करी शके अर्थात् आवकनी कहेली स्तुति पण चतुर्विध श्रीसंघने कल्पे. स्त्रीनी-साध्वी अथवा आविकानी कहेली स्तुतिथी साध्वी अने आविकाने बे जणने देववंदन करवा कल्पे पण साधु के आवकने न कल्पे.

ज्यारे साध्वीए कहेली. एक स्तुति पण आवकोने न कल्पे तो पली साध्वीए कहेलां प्रत्याख्यानादि बीजां सूत्रो कइ रीतिए कल्पे ? आविकाए कहेलां सूत्रो तो कल्पवानी वातज शी. आ उपरची पञ्चस्काण पण पुरुषने न आवडतुं होय तो साध्वी या आविका पास करतुं कल्पे या न कल्पे ए विचारकोए विचारी लेवुं.

प्र०-इत्थं आर्यबीलमां लुण कल्पे या नहि ?

उ०-आर्यबिलमां श्वेतसिंधव, बलवण अने संचळ विगेरे काममां आवी शके ठे.

मलधारगह्वीय पूज्य श्रीचंडसूरिजीमहाराजकृत श्रीलघुप्रवचन-सारोद्धारमां कहुं ठे के:-

“ સિયસિંધવ સુંઠિ મરી, મેહી સોવચલં ચ બિહલવર્ણ ।

દિગ્ધ સુગંધિસુવાઈ, પક્વપ્પ સાદ્દમં વત્થુ ॥ ૧૩ ॥ ”

સારાંશ:-આયંબિલમાં શ્વેતસિંધવ, સુંઠ, મરી, મેધી, સંચલ-કાઢું છુણ, બલવણ, દિંગ અને સુગંધિસુવા આદિ સ્વાદિમ વસ્તુ કહ્યે.

પ્ર-૨૩૦ જેના ઘરમાં જન્મ અથવા મરણ થયેલ હોય તેના ઘરના માણસોથી દેવપૂજા થઈ શકે ? તેના ગોત્રીઝંને કેટલા દિવસનું સૂતક લાગે ? પરદેશમાં જન્મમરણનું કેટલા દિવસનું સૂતક ? તથા તેના ઘરે સાધુઠં આહાર પાળી અર્થે કેટલા દિવસે વહોરવા જાય ?

જ-જેના ઘરમાં જન્મ અથવા મરણ થયેલ હોય તેને સ્નાન કર્યા પછી દેવપૂજા થઈ શકે. પુત્ર અથવા પુત્રીના જન્મ સંબંધી સૂતકમાં કંઈ પણ વિશેષ નથી. શ્રીવ્યવહારનાશ્યની પીઠિકામાં સૂતકના બે જેદ લૌકિક અને લોકોત્તર, લૌકિક સૂતકના બે જેદ અદ્ય-કાલનું અને જાવજીવનું, તેમાં અદ્યકાલનું લૌકિક સૂતક દશ દિવસ વર્જનું થમ સામાન્યપણે કહેલ છે. ગોત્રીઝંને આશ્રિત અથવા પરદેશમાં જન્મમરણ સંબંધી સૂતક જુદું કહેલ નથી. સૂતક સંબંધમાં નાના-પ્રકારના જેદો કોઈક કહે છે તેવા જેદો કોઈ પણ પ્રમાણિક ગ્રંથોમાં ન હોવાથી કપોલકલ્પિત અજ્ઞતા સૂચક જાણવા. સૂતકીના ઘર ગોચરી આશ્રિત જે દેશમાં બ્રાહ્મણાદિકો જેટલા દિવસે જિજ્ઞાસુ જાય તેટલા દિવસે સાધુઝંને જાવાને કહ્યે.

શ્રી હીરપ્રશ્નના ચોથા ઉછાસમાં લખેલ છે કે:-

“યેષાં ગૃહે પુત્રપુત્રીજન્મ જાતં ભવતિ તદ્ગૃહમનુજાઃ સ્વરતરપક્ષે સ્વગૃહ-પાનીયેન દેવપૂજાં ન કુર્વન્તિ તથાતિનોઽપિ તદ્ગૃહે દશદિનાનિ યાવત્ત વિહરન્તિ તદ્દક્ષરાણિ કુત્ર સન્તિ, આત્મપક્ષે ચૈતદાશ્રિત્ય કો વિધિરિતિ પ્રશ્નોઽત્રોત્તર-અથ તદ્ગૃહે પુત્રપુત્રીપ્રસવો જાતો ભવતિ, તદ્ગૃહપાનીયેન

देवपूजा न शुध्यति इत्यक्षराणि शास्त्रे ज्ञातानि न सन्तीति, तथा तद्गृहे विहरणमाश्रित्य यस्मिन् देशे यो लोकव्यवहारस्तदनुसारेण यतिभिः कर्तव्यः, दशदिननिर्वन्धस्तु शास्त्रे ज्ञातो नास्तीति ॥ १८ ॥ ”

सारांशः—जेना घरमां पुत्रपुत्रीनो जन्म थयेल होय तेना घरना मनुष्यो पोताना घरना पाणीथी देवपूजा खरतर गहमां करता नथी. तेम तेमना साधुं पण ते सूतकवाळाना घरे दश दिवस सुधी व्होरवां जता नथी, तेना अक्षरो कया ग्रंथमां ठे. तथा आपणा गहमां तेने माटे शो विधि ठे ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—जेना घरमां पुत्रपुत्रीनो जन्म थयेल होय तेना घरना पाणीथी देवपूजा शुरू न थाय एवा अक्षरो शास्त्रमां जाण्या नथी तथा तेना घेर व्होरवा जवानी बाब, तमां जे देशमां जे लोकव्यवहार होय तेने अनुसारे साधुं पण करवुं. दश दिवसनो नियम शास्त्रमां जाण्यो नथी.

उपरना श्रीहीरप्रश्नना पाठनो स्पष्ट खुलासो श्रीसेनप्रश्नना त्रीजा उल्लासमां करेल ठे केः—

‘जायमथस्रजगार्ह निच्छ्रवा’ इत्यादि, सूतकशब्दः प्रत्येकं संबध्यते जातकसूतकं नाम जन्मानंतरं दशाहानि यावत्, सूतकसूतकं मृतानंतरं दशदिवसान् यावत्, तत्र यद्वर्षं तद्विधा ‘लोन’स्ति लाकिकं ‘उत्तर’स्ति लोकोत्तरं, लाकिकं विधा इत्वरं यावत्कथिकं च, तत्रेत्वरं यत्सूतकं मृतरादि लोके दशदिवसान् यावद्वर्ष्यते इति। यावत्कथिकं च चरुहर्षिकरुचर्मकारडोबादि, पतान्यक्षराणि व्यवहारस्रजगत्तौ संतीत्युक्त्वा सूतकपृष्ठं दशदिवसान् यावत् खरतरास्त्यजन्तः सन्ति, प्रश्नोत्तरग्रन्थे तु दशदिवसनिर्वन्धो ज्ञातो नास्तीत्युक्तमस्ति तत्कथय, इति प्रश्नोत्तरग्रन्थे व्यवहारस्रजगत्तौ सूतकविषये दशदिनवर्जनं तद्देशविद्योषपरत्वेन, ततो यत्र देशे सूतकविषये यावानवधि-स्तावन्ति दिनानि वर्जनीयानि, तेन प्रश्नोत्तरग्रन्थेन सह न कोपि विरोध इति ॥ २९० ॥ ”

सारांशः—‘जायमथ’ इत्यादि, सूतक शब्द दरेकनी साथे जोकशो,

જાતક સૂતક જન્મ પઠી દશ દિવસ સુધી, મૃતક સૂતક મરણ પઠી દશ દિવસ પર્યંત, તેમાં વર્જવાના બે જોડ-૧ લૌકિક અને ૧ લોકોત્તર, લૌકિકના બે જોડ ૧ અદ્ય કાળનું અને ૧ જાવજીવનું, તેમાં અદ્યકાળનું જન્મ મરણનું સૂતક લોકમાં દશ દિવસ વર્જિત છે. વરુન, ઠિપક, ખમાર, હુંવ આદિ નીચ જાતિનો આહારાદિ જાવજીવ સુધી વર્જિત છે. આ પ્રમાણે અક્ષરો શ્રીવ્યવહાર સૂત્રની ટીકામાં છે. એમ કહી સૂતકવાળા ઘરને દશ દિવસ સુધી ચરતરો ત્યાગે છે. શ્રીહરિપ્રશ્ન ગ્રંથમાં તો દશ દિવસનો નિયમ જાણવામાં નથી એમ કહેલ છે. તેનું કેમ? इति પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર-શ્રીવ્યવહારસૂત્રની ટીકામાં સૂતકના સંબંધમાં જે દશ દિવસ વર્જવા કહ્યા છે તે દેશ વિશેષને આશ્રિત તથા જે દેશમાં સૂતક વિષયમાં જેટલા દિવસની મર્યાદા છે તેટલા દિવસ વર્જવા તેથી શ્રીહરિપ્રશ્ન-ગ્રંથની સાથે કોઈ પ્રકારનો વિરોધ નથી.

કેટલાક વર્તમાનકાળના કહેવાતા પંક્તિ પુત્ર જન્મનું અગીયાર દિવસનું અને પુત્રી જન્મનું બાર દિવસનું સૂતક કહે છે તે આ ઉપરના પાઠથી વિરુદ્ધ હોવાથી અસત્ય સમજવું.

શ્રીસેનપ્રશ્નના બીજા ઉલ્લાસમાં કહેલ છે કે:-

“પ્રસૂતાપત્યા સ્ત્રીકદુમતીનાં માસં યાવન્ન સંબદ્ધયતિ કસ્યાપિ, ન કરોતિ ચ રેવનક્રિયા આત્મીપાનાં નુ દિનદશકં યાવન્નત્કિદ્? इति પ્રશ્નોઽન્નોત્તરસ્-પ્રસૂતાપત્યા સ્ત્રી સંબદ્ધનાદિ દશાદિનાનિ ન કરોતીતિ લોકરીતિસ્તિત્રાપિ દેશવિશેષે ન્વચિચ્છૂનાચિકત્વમપિ ॥ ૧૧૮ ॥”

સારાંશ:-બાલક પ્રસૂત થયેલી કરુવામતીઠની સ્ત્રી એક માસ સુધી કોઈનો પણ સંબદ્ધો કરતી નથી તથા સંબંધવાની ક્રિયા પણ કરતી નથી, આપણા ગ્રંથમાં તો દશ દિવસ સુધી તેનું કેમ? इति પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર-બાલક પ્રસૂત થયેલી સ્ત્રી દશ દિવસ સુધી સંબદ્ધાદિક

न करे ते छोकरीति ठे तेमां पण देश विशेषमां कोईक स्थानमां न्यूनाधिकपणुं पण होय.

श्रीप्रभु पूजा आश्रित श्रीसेनप्रश्नना चोथा उल्लासमां उल्लेख ठेके:-

“जन्मसूतके मरणसूतके च प्रतिमापूज्यते न वेति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-उभयत्रापि स्नानकरणानन्तरं प्रतिमापूजननिषेधो ज्ञातो नास्तीति ॥ ७८ ॥”

सारांश:-जन्मसूतकमां तथा मरणसूतकमां श्रीजिनप्रतिमापूजा थाय के नहि? इति प्रश्न अत्र उत्तर-बन्ने सूतकमां स्नान कर्या पढी श्रीजिनप्रतिमापूजानो निषेध जाण्यो नथी.

साधुओने बहोवा जवा आश्रित श्रीसेनप्रश्नना त्रीजा उल्लासमां कहेल ठे के:-

सूतकगृहं साधवः आहारार्थं चान्तिनवेति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-यत्र देशे स्नानगृहे यावद्भिर्वासरैर्ब्राह्मणादयो भिक्षार्थं व्रजन्ति तत्रात्मभिरपि तथा विषेयमिति बृहद्व्यवहारः ॥ २०१ ॥”

सारांश: साधुं सूतकवाळा घरे आहारने अर्थे जाय के नहि? इति प्रश्न अत्र उत्तर-जे देशमां ब्राह्मणादिको सूतकना घरे जेटला दिवसे निक्षाने अर्थे जाय ते देशमां आपणे पण तेम करतुं एवो बृहद्व्यवहार ठे.

उपर जणावेला श्रीहीरप्रश्नना अने श्रीसेनप्रश्नना पाठोनो विचार करतां जन्म अने मरणनुं सूतक लोकोत्तर नथी, लौकिक व्यवहार ठे अने ते पण अमूक दिवसज पाळवानो प्रतिबंध नथी किंतु देशरीतिज कहेल ठे. ज्ञान कर्या पढी श्रीप्रभु पूजानो निषेध नथी. १ गोत्रवाळाने अमूक दिवसनुं सूतक, २ परदेशमां जन्म अथवा मृत्यु थयुं होय तो अमूक दिवसनुं सूतक, ३ सूतकने अमूके, खांध दे के वाळवुं विगेरे कार्य करे तेने अमूक दिवसनुं सूतक, अमूक वर्षनी धयवाळो मरण पामे तो अमूक दिवसनुं सूतक इत्यादि विषयमां कोइ

પણ પ્રમાણિક ગ્રંથમાં કંઈ પણ જાતનો છુલાસો નથી હતાં કેટલાક મરજી મુજબ લે છે અને બોલે છે તે લેખનું અથવા બોલનું શાસ્ત્ર-વિરુદ્ધ હોવાથી અપ્રમાણિક સમજવું.

પ્રૃ-૨૩૧ નરતક્ષેત્રના ૩૨૦૦૦ દેશમાં સાક્ષીપત્રીશ દેશ આર્ય અને બાકીના અનાર્ય છે. તેમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રની દરેક વિજયમાં પણ સમજવું કે કેમ ?

અ-જે પ્રમાણે નરતક્ષેત્રમાં આર્ય અનાર્યના જેદો છે તે પ્રમાણે મહાવિદેહમાં આર્ય અનાર્ય જેદ હોય પરંતુ બાંધવામાં આવ્યું નથી. તેમજ ત્યાં નિરંતર કેવલજ્ઞાની મહર્ષિઓ વિચરતા હોવાથી અને સદા કાલ ચોથો આરો વર્તતો હોવાથી તેનો સંજ્ઞવ પણ નથી.

આ સંબંધમાં શ્રીપ્રવચનસારોદ્ધારની ટીકામાં હલ્લેલ છે કે:-

“ મરતક્ષેત્રવર્તિન પચાસૌ વક્તા ઉપલક્ષણત્વાત્તેવામન્યેપિ મહાવિદે-
હાન્તરવર્તિવિજયમવાદિષ્વમી વદ્ધ્વો વ્રહ્મચ્યાઃ ”

સારાંશ:-નરતક્ષેત્રમાં વર્તતાજ સાક્ષીપત્રીસ આર્ય દેશો કહ્યા તેના ઉપલક્ષણથી બીજા પણ મહાવિદેહમાં રહેલ વિજયના મધ્ય-સ્થાનના ધણા આર્ય દેશો જાણવા.

પ્રૃ ૨૩૨-પુંઠરિકસ્વામિજી પાસે ચૈત્યવંદન કરતાં નમુત્યુણંની અંદરની પ્રથમની સંપદામાં જે પદો છે તે સીર્થકર પ્રત્યે ઘટે તેવાં છે તે શ્રીગણધર મહારાજા સન્મુખ કેમ કહી શકાય ?

અ-શ્રીપુંઠરિક સ્વામિજીની મૂર્તિ સિદ્ધસ્વરૂપ હોવાથી શ્રી સિદ્ધમહારાજની સન્મુખ નમુત્યુણં કહેવામાં વિરોધ નથી. તથા ૫ પદોના સામાન્ય અર્થ કરીને ઘટાવવાથી શ્રીગણધરમહારાજામાં પણ ઘટી શકે છે તેથી તે પ્રમાણે અર્થો ઘટાવવા.

પ્ર૦-૨૩૩-શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામિના નવ જવ અને શ્રીચંદ્રપ્રજ્ઞીના સાત જવ 'સતતિશતક સ્થાનક' ગ્રંથમાં કહેલ છે અને વીજા સ્થાનોમાં વહે પરમાત્માના ત્રણ ત્રણ જવ કહેલ છે તેનું શું કારણ ?

જ૦-શ્રીચંદ્રપ્રજ્ઞી તથા શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામિજીના જવો વિષે મતાંતર સંજવે છે. શ્રીચતુર્વિંશતિજિનજવસ્તોત્રમાં પરમાત્મા શ્રીમુનિ-સુવ્રતસ્વામિના નવ જવ અને પરમાત્મા શ્રીચંદ્રપ્રજ્ઞીના ત્રણ જવ કહેલ છે. કલિકાલ સર્વેક જગવાન્ શ્રીદેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજકૃત ત્રિપટ્ટી શલાકા પુરુષ ચરિત્રમાં વહે પરમાત્માઓના ત્રણ ત્રણ જવોનું વર્ણન કરેલ છે. તેનું કારણ એમ જણાય છે કે તેમના વીજા જવોમાં કંઈ પણ વર્ણન કરવા લાયક વિશેષ હકીકત ન હોવાથી જે જવમાં તીર્થંકર નામ કર્મ ઉપાર્જન કર્યું તે જવથીજ વર્ણન કર્યું હશે. એમ સંજવે છે. તેમાં કયા જવમાં સમ્યક્ત્વ પામ્યા તેનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ નથી તેથી 'સતતિશતકસ્થાનક' ગ્રંથમાં કહેલ જવોની સાથે ત્રિપટ્ટીમાં કહેલ જવોનો વિરોધ જણાતો નથી. નિશ્ચય તો તત્ત્વજ્ઞાની મહારાજ જાણે.

પ્ર૦-૨૩૪-શ્રીશ્રેણિકમહારાજા પહેલાં શ્રીજિનમંદિર અને શ્રીજિનમૂર્તિ હતી કે નહિ ? તે વિષે સૂત્રમાં કોઈ પાઠ છે ?

જ૦-શ્રીશ્રેણિક મહારાજાની પહેલાં શ્રીજિનમંદિર અને શ્રીજિનમૂર્તિ હોવાનાં અનેક પ્રમાણો સૂત્રગ્રંથોમાં વિદ્યમાન છે; તેમાંનાં કેટલાંક નીચે આપવામાં આવે છે:-

‘શ્રૌપપાતિક’ સૂત્રમાં શ્રીશ્રેણિક મહારાજાના પુત્ર કોણીક રાજાની ચંપાનગરીના વર્ણનમાં સૂત્રકાર મહર્ષિ લખે છે કે:-

“ બહુલા અરિહંતચેદ્યાઈ ”

સારાંશ:-ચંપાનગરીમાં ઘણાં શ્રીઅરિહંત જગવાનોનાં મંદિરો છે.

સર્વાકર સન્નિપાતિ-શ્રુતકેલી જગવાન્ શ્રીસુધર્માસ્વામિ રચિત-
શ્રી જ્ઞાતાસુત્રમાં ડ્રોપદીજીના અધિકારમાં નીચેનો ઉલ્લેખ છે કે:-

“ તર્ણ સા દોઢઈ રાયવરક્તા જેણે મજ્જણઘરે તેણે વઘાગચ્છઈ,
મજ્જણઘરમણુપ્પવિસઈ, પઢાયા કયબલીકમ્મા કયકોઢયમંગલપાયચ્છિન્તા
સુદ્ધપ્પાવેસાઈ મંગલાઈ વત્પાઈ પરિહિયા મજ્જણઘરામો પઢિખિલ્લમહ ૨ ત્તા
જેણે જિણઘરે તેણે વઘાગચ્છઈ ૨ ત્તા જિણઘરમણુપ્પવિસઈ ૨ ત્તા જિણપ-
ઢિમાણે આલોપ પળામં કરેઈ ૨ ત્તા લોમહત્પયં પરામુસઈ પવં જહા સુરિયામો
જિણપઢિમામો અવેઈ તહેવ માણિયવં જાવ ધૂવં ઢહઈ ૨ ત્તા વામં જાણુ
અંવેઈ દાહિણં જાણુ ઘરણિતલંસિ, નિવેસેઈ ૨ ત્તા તિવ્વલુત્તો સુદ્ધાણં ઘર-
ણિતલંસિ નિવેસેઈ નિવેસિન્તા ઇસિં પચ્ચુનમહ કરયલજાવકદુ પવં વયા-
સી નમોલ્લુણં અરિહંતાણં યગવંતાણં જાવ સંપત્તાણં વંવઈ નમંસઈ જિણવરા-
મો પઢિનિલ્લમહ । ”

જ્ઞાવાર્થ:-તે સમયે દુપદરાજાની પુત્રી ડ્રોપદી જ્યાં જ્ઞાન કરવાનું
ઘર છે ત્યાં જાય છે, ત્યાં જઈને જ્ઞાનઘરમાં પ્રવેશ કરે છે, તેમાં જ્ઞાન,
વલિકર્મ પટલે શ્રીજિનમંદિરમાં પૂજા કૌતુક પટલે તિલકાદિ મંગલ
પટલે દાધિ, દુર્વા, અક્ષત આદિ પ્રાયશ્ચિત (દુઃસ્વપ્ન આદિકના ઘાત-
કની ક્રિયા) કર્યું છે જેણે પત્ની રાજપુત્રી શ્રીમતી ડ્રોપદી શ્રીજિનમંદિ-
રમાં પ્રવેશને યોગ્ય શુદ્ધ અને મંગલમય વસ્ત્રો પહેરીને મજ્જાન ઘર (સ્ના-
નઘર)માંથી નીકળી નીકળીને જ્યાં શ્રીજિનમંદિર-દેરાસર છે ત્યાં આવી
આવીને શ્રીજિનમંદિરમાં પ્રવેશ કર્યો પેસીને શ્રીજિનપ્રતિમાને જોતાંની
સાથેજ પ્રણામ કર્યો પ્રણામકરીને મોરપીઠી લીધી, તે પઠી જેમ સુર્યાજદે-
વતાં શ્રીજિનપ્રતિમાની પૂજાકરી તેમ સઘલો વિધિ જાણવો. તે સુર્યાજ-
દેવતાનો અધિકાર યાવત્ ધૂપ કર્યો ત્યાં સુધીનો લેવો. (શ્રીજિનમૂર્તિની
પૂજા કર્યા પઠી રાજવરકન્યા ડ્રોપદી) ધૂપ ઢસ્કેવીને માત્રો ઢીંચણ ડંચો
રાખે છે અને જમણો ઢીંચણ પૃથ્વીના તલ ઉપર સ્થાપે છે, તે પ્રમાણે

करीने कंश्क नीचे नमे ठे. नीचे नमीने हाथ जोमी-दस नख जेगा करी-मस्तके अंजलि करीने एम वोली के-आरिहंत जगवंतोने यावत् सिद्धिगति पास्या ठे तेमने मारो नमस्कार थाउं (अत्र-यावत् सिद्धिशब्दथी संपूर्ण शक्रस्तव छेवुं) पढीथी वंदन नमस्कार करी श्रीजिनमंदिरथी नोकळे ठे.

आ पाठथी पण सुतरां सिद्ध ठे के श्रीश्रेणिक महाराजानी पहेलां श्रीजिनमंदिर अने श्रीजिनमूर्ति अवनितलने पावन करती ह्ती कारण के श्रीमती डौपदीजी श्रीश्रेणिक महाराजाथी चोरासी हजार वर्षों पूर्वे वावीसमा तीर्थपति श्रीनेमनाथस्वामिना समयमां अयेलां ठे.

आ अवसर्पिणीना प्रथम तीर्थपति श्रीश्रृषजदेवस्वामिना पुत्र प्रथम चक्रवर्ती श्री चरत महाराजाए अष्टापदपर्वत उपर श्रीजिनमंदिर बंधावुं अने तेमां चोवीसे तीर्थपतिजनी शरीरना प्रमाणवाळी मनोहर मूर्तिज पधरावी अने वर्तमान शासनना अधिपति भ्रमण जगवान् श्रीमहावीरस्वामिजीना प्रथम गणधर सर्व लब्धि समन्वित जगवान् श्री गौतमस्वामिजीए साक्षात् प्रजुश्रीनी अनुमतिथी यात्रा करी तथा वगुर नामना आवके उंगणीसमा तीर्थपति श्रीमल्लिनाथस्वामिनुं मंदिर बंधावुं. आवा उल्लेखो श्रीआवश्यकसूत्रमां ठे.

आ रीते श्रेणिक महाराजानी पहेलां श्रीजिनमंदिर अने श्रीजिनमूर्ति होवानां अनेक प्रमाणो सूत्र ग्रंथोमां मोजुद ठे. श्रीजिनमंदिरो अने श्रीजिननी मूर्तिज ते श्रीजिनना शासननी साथेज सिद्ध ठे पटले शासनना मर्मज्ञोना हृदयोमां श्रीजिनमंदिरनो अने श्रीजिनमूर्तिनी ह्यातिनो प्रश्नज उपस्थित न थवो जोश्य.

जेम हिंदुस्तानमां गुजरात, काठीयावारु, मेवारु अने मारवारु

વિશેરે દેશોમાં જમીનમાંથી અનેક પ્રાચીન શ્રીજિનમૂર્તિઠં નીકળી આવે છે તેમ થોડાં વર્ષો પહેલાં પોર્ટુગાલના હંગરી પ્રાંતમાં બુદાપેસ્ત નામના શહેરમાં શ્રીમદ્ધાવીરસ્વામિર્જાની ઘણીજ પ્રાચીન મૂર્તિ જમીનમાંથી એક અંગ્રેજને મળી છે અને એ મૂર્તિને તેણે બાગની વચ્ચે ઢાંચી બનાવી સ્થાપન કરી છે. એ મૂર્તિનો ફોટો પંજાબના રહેવાસી જસવંતરાય જૈનીની પાસે છે.

જો પ્રાચીન સમયમાં શ્રીજિનસંદિરો અને શ્રીજિનમૂર્તિઠં ન હતી તો જે દેશમાં હજારો વર્ષથી જૈનોની વસ્તી નથી તે હતાં ત્યાંની જમીનમાંથી પ્રજ્ઞની મૂર્તિ ક્યાંથી નીકળી આવી ? આ વિષયમાં વિદોષ જાણવાની જ્ઞાવાલાય પ્રાતઃસ્મરણીય પરમપૂજ્ય ન્યાયાંજ્ઞોનેધિ નદ્દારક શ્રીવિજયનંદસૂરીશ્વર (આત્મારામ)જી મહારાજકૃત સમ્યક્ત્વ-સંસ્થોદ્ધાર ઝોલો.

પ્રશ્ન-૩૩૫-સમવસરણમાં વ્યંતરેંડ પ્રશ્ન (૧) જાલુ મૂર્તિ સ્થાપન કરતા હતા પણ પાઠ કયા સૂત્રના મૂળમાં છે ?

અ-શ્રીસમવાયાંગ નામના ચોથા અંગસૂત્રમાં સમવસરણનું વર્ણન કરતાં લખે છે કે:-

“ કલ્પસ્ય સમોસરણ નેયત્વં ”

ટીકા-“ કલ્પમાધ્યક્રમેણ સમવસરણવક્તવ્યતા જ્ઞેયા ”

જ્ઞાવાચાર્ય-સમવસરણની વક્તવ્યતા ઇટલે સ્વરૂપ શ્રીબૃહત્ કલ્પ-જાપ્યમાં કહેલ ક્રમથી જાણવી.

.. શ્રીસમવાયાંગ સૂત્રના મૂળમાંજ જ્યારે સમવસરણના વર્ણન માટે શ્રી બૃહત્કલ્પજાપ્યની પ્રજ્ઞામણ કરી છે ઇટલે શ્રીસમવાયાંગસૂત્રને માન્ય કરનારાઈને શ્રીબૃહત્કલ્પજાપ્યને માન્યા શિવાય બુદ્ધકોજ નથી અને તે શ્રીબૃહત્કલ્પજાપ્યમાં સમવસરણનું વર્ણન કરતાં લખ્યું છે કે:-

“ તિદિસિ પઢિરુવગયા ય દેવકયા ”

ટીકા—“ યાસુ ચ વિશ્વ મગવતો મુલં ન મવતિ તાસુ તિસુવપિ તી-
ર્થકરાકારધારકાણિ સિંહાસન-ઢત્ર-ચામર-ધર્મચક્રાલંકૃતાનિ પ્રતિરૂપકા-
ણિ દેવકૃતાનિ મવન્તિ ”

જાવાર્થ:—જે દિશાઓમાં જંગવાનું મુલ ન હોય તે ગ્રણે દિ-
શાઓમાં સિંહાસન, ઢત્ર, ચામર અને ધર્મચક્રથી અલંકૃત શ્રીતી-
ર્થકરના આકારને ધરનારાં પ્રતિબિંબો (પ્રતિમાઓ) દેવોષ કરેલાં
હોય છે. શ્રીઆવશ્યકસૂત્રમાં પણ સ્પષ્ટ છે કે:—

“ તિદિસિ પઢિરુવગયામો દેવકયા ”

ટીકા—“ શોષાસુ તિસુ વિશ્વ પ્રતિરૂપકાણિ તુ તીર્થકરાકૃતીનિ સિંહા-
સનાદિયુક્તાનિ દેવકૃતાનિ મવન્તિ ”

જાવાર્થ:—બાકીની ગ્રણ દિશાઓમાં તીર્થકરસમાન આકૃતિવાળાં
અને સિંહાસનાદિકે કરીને સંમન્વિત પ્રતિબિંબો (પ્રતિમાઓ) દેવોષ
કરેલાં હોય છે.

પ્ર-૨૩૬—મૂર્તિને લેપ કરવાનો જૈનશાસ્ત્રનો પાઠ બતાવો ?

ઢ-મૂર્તિ અને તેની પૂજા ત્રિકિ તથા મંદિર શાસ્ત્ર સિદ્ધ છે તો
પઢી મૂર્તિને લામ્પા પને તો તેને લેપ કરવો તે ત્રિકિરૂપ હોવાથી
સ્વયંસિદ્ધ છે. યમાં વઢી પાઠનો પ્રશ્ન કેવો ?

પ્ર-૨૩૭—બલિકર્મ શબ્દ ત્રીમંત્રી માળેકે ઢપાવેલાં પ્રતિષ્ઠાકર્મમાં
આવે છે. તેનો અર્થ શો થાય છે ?

ઢ—‘ બલિકર્મ ’ શબ્દનો અર્થ દેવપૂજા થાય છે. શ્રીનામમાલામાં—
“ પૂજાર્હણા સપર્યાર્ચા ઢપહારબહી સમો ” આ પાઠથી ‘ બલિ ’ શબ્દ
પૂજાનો વાચક કહ્યો છે, યટલે સૂત્રમાં ય્યાં ય્યાં ‘ કયબલિકમ્મા ’ શબ્દ
આવે છે ત્યાં ત્યાં ‘ કરી. છે દેવપૂજા જેણે ’ યજ અર્થ થાય, પણ
બીજો નહિ.

પ્રબ-૨૩૬-‘શ્રીજિનપ્રતિમા-જિનસારીસી’ કયા સૂત્રના મૂલ પાઠમાં છે ? તે પાઠ બતાવો ?

ઉપ-શ્રીરાયપસેળીસૂત્રમાં સૂર્યાષ્ટદેવના અધિકારમાં લખ્યું છે કે:-

“ પૂર્વ દાક્ષિણ જિણવરાણ ”

જાવાર્ય:-જિનેશ્વરોને પૂજ કરીને.

ઉપરના ઉલ્લેખથી શ્રીરાયપસેળીસૂત્રમાં સૂત્રકારમહર્ષિ પ જિનમૂર્તિઓને ‘જિણવરાણ’ આ શબ્દથી સંબોધી સ્પષ્ટપણે શ્રીજિનના સરસી જણાવી છે.

પ્રબ-૨૩૭-શત્રુંજય, ગિરનાર, આબુ, તારંગા, અષ્ટાપદ, સમેત-શિલ્પ માનવાનું કયા સૂત્રના મૂલ પાઠમાં છે ?

ઉપ-તરણ તારણ તીર્થોને માનવાનો અને પૂજવાનો અધિકાર શ્રીજૈનશાસ્ત્રોમાં ન હોય પણ વિચાર પણ જૈનત્વના રસિઆને કેમ આવવો જોઈય ? શ્રુતકેવલી મગવાન્ શ્રીષ્ટબાહુ સ્વામિજી મહારાજે શ્રી આચારાંગસૂત્રના વીજા શ્રુતસ્કંધની નિર્થુકિમાં ત્રીજી ‘જાવના’ નામની વૃક્ષિકામાં દર્શનજાવનાનું સ્વરૂપ દર્શાવતાં તીર્થોને માનવા પૂજવાનો સ્પષ્ટતથા ઉલ્લેખ કર્યો છે તે દર્શાવવા પૂર્વે માત્ર મૂલસૂત્ર માનવામાંજ શ્રેયઃ સમજનારા સ્થાનકવાસી (ટુંઢીઆ) સંપ્રદાયના સમાધાનની છાતર નિર્થુકિને માનવા માટે મૂલસૂત્રોમાં આવતા કેટલાક આધારો ટાંકવાની જાણ જરૂર છે:-

શ્રીઅનુયોગદ્વારસૂત્રમાં સૂત્રકારમહર્ષિ લખે છે કે:-

“ સુત્તાણુગમે નિજ્જુત્તિઅણુગમે ય । નિજ્જુત્તિઅણુગમે તિથિદે પલ્લવે ”

સારાંશ:-અનુગમ બે પ્રકારના એક સૂત્રાનુગમ અને વીજો નિર્થુકિ અનુગમ, નિર્થુકિ અનુગમના ત્રણ પ્રકાર કહ્યા છે.

श्रीसमवायांगसूत्रमां तथा श्रीनंदीसूत्रमां जगवान् सूत्रकार-
महर्षिं लखे ठे के:-

“ संविस्त्रज्जा निज्जुत्तिओ ”

सारांश:-निर्युक्तिं संख्याती ठे.

‘श्रीजगवतीजी’ नामना पांचमा अंगसूत्रना पचीसमा शतकना
श्रीजा उद्देशामां सर्वाक्षर सन्निपाति जगवान् श्रीसुधर्मास्वामिंजी
महाराज लखे ठे के:-

“ सुत्तत्थो खल्ल पढमो, बीओ निज्जुत्तिमिस्सिओ भणिओ ।
तइओ निरवसेसो, एस विही होइ अणुओगे ॥ १ ॥ ”

सारांश:-पहेलो मात्र सूत्रनो अर्थ, बीजो निर्युक्तिथी मिश्रित
अने श्रीजो संपूर्ण अर्थ आपवो. अनुयोगनी विधि आ ठे.

श्रीअनुयोगद्वार, श्रीसमवायांग अने श्रीनंदीसूत्र आ ग्रण
सूत्रना आधारो निर्युक्ति मानवानी आह्वा करे ठे अने श्रीजगवती-
सूत्र जेम बीजा प्रकारनी व्याख्यामां ‘ निज्जुत्तिमिस्सिओ ’ आ श-
ब्दथी निर्युक्तिनो समावेश करे ठे तेम ‘ निरवसेसो ’ आ शब्दथी श्रीजा
प्रकारनी व्याख्यामां जाण्य, चूर्ण तथा टीकानो पण समावेश करे ठे.
आवी रीतनां प्रमाणो मौजुद उतां मूलसूत्रनेज मानवानो अने नि-
र्युक्ति आदिने न मानवानो आग्रह साचा आगमप्रेमीने होइज न शके.

हवे उपर कहेवा प्रमाणे श्रीआचारांगसूत्रनी निर्युक्तिमां श्री
जगद्धातुस्वामिजीप शुं लख्युं ठे ते जुठ:-

लभ्माभितेय-निक्खमणचरणनाणुपयाय ।

दिक्कलो-भरण-संदर-नंदीसर भोम-नगरेसुं ॥ ३३१ ॥

भट्ठावयसुंभिते गयगपयप य वम्मवके य ।

पासरदावत्तनगं वम्मरुपायं य वंदाभि ॥ ३३२ ॥

સારાંશ:-શ્રીતીર્થંકર દેવોની જન્મનૂત્તમિમાં તથા નિષ્ક્રમણ, દીક્ષા, જ્ઞાનોપાત્તિ તથા નિર્વાણમૂમિમાં અને દેવલોકજવનોમાં, મેરુપર્વત ઉપર, નંદીશ્વરદ્વીપાદિ તથા પાતાલજવનોમાં રહેલ શાશ્વત ચૈત્યોને હું વંદન કરું છું. તેવીજ રીતિપદ, અષ્ટાપદ, ગિરનાર, ગજામ્પદ, ધર્મચક્ર-તદ્દશિલા નગરીમાં, જ્યાં ધરણેંદ્રે શ્રીમાર્શનાથસ્વામિનો મહિમા કર્યો હતો તે અદ્વિતીય નગરીમાં, જ્યાં દશપૂર્વધર શ્રી વજ્રસ્વામિજીપદ 'પાદપોષગમન' નામનું અનશન કરેલું તે સ્થાવર્ત નામના પર્વત ઉપર તથા જ્યાં શ્રમણ જગવાન્ શ્રીમદ્દાવીરસ્વામિજીનું શરણ લઈ ચમરેંદ્રનો સ્તુતિ થયો હતો ત્યાં સ્ત્યાદિ સ્થાનોમાં યથાસંજય અજિગમન, વંદન પૂજન, ગુણોત્કર્ષનાદિ ક્રિયાઈ કરવાથી દર્શનશુદ્ધિ થાય છે.

શ્રીજ્ઞાતાસૂત્ર તથા શ્રી અંતગરુદશા નામના ઠાઠા અને આઠમા અંગસૂત્રમાં " જાવ સેતુંજે સિદ્ધે " " જાવ વુછે સિદ્ધે " હ્યાદિ વર્ણન આવે છે તથા શ્રી જંબૂદ્વીપપદ્મિ નામના સૂત્રમાં શ્રીશ્વરજ-દેવ જગવાન્ 'અષ્ટાપદ' પર્વત ઉપર મોકલ ગયાના તથા શ્રી જ્ઞાતા-સૂત્રમાં શ્રીમલ્લિનાથજગવાન્ 'સમેતશિલ્પર' પર્વત ઉપર મોકલ ગયાના અધિકારો છે.

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે અનેક સૂત્રોમાં અનેક તીર્થોનું વર્ણન આવે છે.

પ્રૃ-૨૪૦-અહીં દ્વીપમાં શાશ્વતી વસ્તુ કેટલી છે તેનાં નામ (અને) પાઠ ?

ઠ-શ્રી ક્ષેત્રસમાસ પ્રકરણમાં વિસ્તારથી વર્ણન છે તથા શ્રી જંબૂદ્વીપપદ્મિ આદિમાં પણ છે ત્યાંથી જોઈ લેવું.

પ્રૃ-૨૪૧-શત્રુંજય શાશ્વતો કહે છે તે વિષેના પદ છે હલ્લેલો જતાવશો.

उ०—श्रीशत्रुंजयमाहात्म्यमां लख्युं ठे के:-

“ शत्रुंजयो जयन् पापं, चिन्वन् धर्मं ददन् सुखं ।

गुणानः सकलान् लोकान्, गीरिर्जयति शाश्वतः ॥ ”

सारांशः—पापने जीतनार, धर्मेने एकठों करनार, सुखने आ-
नार अने सकल लोकोने पवित्र करनार श्री शत्रुंजय नामनो शाश्वत
(सदास्थायी) गीरि जयवंतो वर्तो.

• श्रीश्राद्धविधिमां पण लखेख ठे के:-

“ तीर्थेऽत्र शाश्वतप्राये, यात्रा स्नात्रार्चना तपः ।

दानादि अनन्तफलं, सुस्थाने बीजवद् भवेत् ॥ २८१ ॥ ”

सारांशः—प्रायशाश्वता एवा आ शत्रुंजय नामा तीर्थमां यात्रा,
ज्ञात्रपूजा, तप अने दानादि धर्म सुस्थानमां वावेख बीजनी जेम
अनंत फलने आपनार आय ठे.

• प्र०—२४२—संख्या समये जे आवक आत्रिका रात्रि पौषध अं-
गीकार करे ते पौषध उच्चर्या पढी पाणी वापरी शके ?

उ०—प्रातःकालमां दिवसनो पौषध कथों होय अने बपौरना जा-
वनी वृद्धि यवायी जो रात्रि पौषध अंगीकार करे अथवा सवारमां
पौषध न करेख होय अने रात्रि पौषध अंगीकार करे तेउ पौषध
लीधा पढी पाणी वापरी शके नहि. कारण के रात्रिनो पौषध अंगीकार
करनारने पौषध व्रतनो जे पाठ उच्चारवामा आवे ठे तेमां ‘ आ-
हारपोसहं सबल’ आ प्रमाणे सर्वथा आहारतुं पक्कखाण कराव-
वामां आवे ठे.

श्रीहीरप्रश्नना चोथा उल्लासमां लखेख ठे के:-

• “ यः सन्ध्यायां रात्रिपौषधं करोति स तदुच्चारणानन्तरं पानीयं पि-
बति न-वेति प्रश्नोऽज्ञोत्तरम्-यः सन्ध्यायां रात्रिपौषधं करोति तस्याहार-

पौषधः सर्वत एवोच्चार्यते न देशतस्तेन दिवसपौषधो भवतु मा वा परं रात्रि-
पौषधकरणानन्तरं स पानीयं न पिबतीति ॥ ३९ ॥ ”

सारांशः—संध्याय रात्रिपौषध जे आवश्यक करे ते आवश्यक पौषध
उच्चर्या पढी पाणी पीवे के नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—संध्या अव-
सरे जे पौषध श्रंगीकार करे तेने आहारपौषध सर्वधी उच्चरावाय ठे
पण देशधी उच्चरावता नथी. ते कारणधी दिवसनो श्रंगीकार करेखो
होय अथवा न करेखो होय परंतु रात्रिपौषध छीधा पढी ते आवश्यक
पाणी पीवे नहि.

प्र०—२४३—उपधानवाहीने वाचना नवकारपूर्वक आपवी के
नवकार विना ?

उ०—उपधानवाहीने वाचना नवकार विना आपवी. श्रीहीरसू-
रीश्वरजी महाराजे श्रीहीरप्रश्नना चोथा प्रकाशमां कहेछ ठे के:-

“ उपधानवाचना नमस्कारं विना दीयते उत तत्पूर्विका ? इति प्रश्नोऽ-
नोत्तरम्—उपधानवाचनां श्रीविजयदानसूरयो नमस्कारं विनैव दत्तवन्तो व-
यमपि तथैव दम इति ॥ ३७ ॥

सारांशः—उपधाननी वाचना नवकार पूर्वक आपवी के नवकार
विना ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—उपधाननी वाचना श्रीविजयदानसूरी-
श्वरजी महाराज नवकार विना आपता हुता अमे पण तेवीज रीतिय
आपीए ठीय.

प्र०—२४४—उपधान, बारव्रत अने चोथा व्रत संबंधी नंदीनी
क्रिया करावतां आवश्यक आविकाने श्रीनंदीसूत्र संचलावहुं के नहि ?

उ०—आवक आविकाने उपधान आदि दरेक नंदीनी क्रिया
करावतां त्रण नवकाररूप नंदीसूत्र संचलावहुं. जगद्गुरु श्रीहीरसू-
रीश्वरजी महाराजाए श्रीहीरप्रश्नना चतुर्थप्रकाशमां कहेछ ठे के:-

“आवकआविकाणां नन्दीसूत्रआवणं ‘नाणं पंचविहं पन्नतं’ इत्या-
दिरूपं नमस्कारत्रयरूपं वा क्रियते इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-आवकआविकाणां
नन्दीसूत्रं नमस्कारत्रयरूपं प्राच्यते इति ॥ ३१ ॥

सारांशः-आवक आविकाठने ‘नाणं पंचविहं पन्नतं’ रूप नन्दी-
सूत्र संजळावतुं के त्रण नवकाररूप संजळावतुं ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-
आवक आविकाठने त्रण नवकाररूप नन्दीसूत्र संजळावीए ठीए.

प्र०-२४५-उपधानमाळारोपणनी क्रियामां उपधानवाळाने जेम
प्रवेदन (पवेयणा) नी क्रिया कराववामां आवेढे तेम माळा पहेरनारने
पवेयणानी क्रिया करावाय के केम ?

उ०-उपधान संवधी अथवा अन्य माळा पहेरनारने माळारोपणनी
क्रियामां प्रवेदन (पवेयणा) नी क्रिया कराववानो नियम नथी.

श्रीहीरप्रश्नना चोथा प्रकाशमां लखेल ठे के:-

“मालापरिधाने प्रवेदनकं करोति न वेति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-मालापरिधाने
प्रवेदनकरणनियमो ज्ञातो नास्तीति ॥ ७ ॥”

सारांशः-माळारोपणमां पवेयणुं करावतुं के नहि ? इति प्रश्न अत्र
उत्तर-माळारोपणमां पवेयणुं करवानो नियम जाण्यो नथी.

प्र-२४६-उपधाननी वाचना आवक आविकाठ बेसीने लेवे के
उज्जा रहीने लेवे ?

उ०-उपधाननी वाचना आवको चैत्यवंदननी मुद्राय बेसीने
लेवे आविकाठ उज्जी रहीने लेवे.

श्रीहीरप्रश्नना चोथा प्रकाशमां फरमावेल ठे के:-

“उपधानवाचनां आह्वाः आह्वयश्चोर्ध्वस्थानेन गृह्णन्ति उपविश्य वा ?
इति प्रश्नाः उत्तरम्-उपधानवाचनां आह्वय उर्ध्वस्थिताः शृण्वन्ति, आह्वा-
स्तु चैत्यवदनमुद्रयेति ॥ ३२ ॥”

सारांशः—उपधाननी वाचना आवको तथा आविकाठं उजा उजा ग्रहण कर केवेसीने ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—उपधाननी वाचना आविकाठं उजी उजी सांजले अने आवको चैत्यवन्दननी मुद्राय करीने सांजले.

प्र०—३४३—उपधान तपनी माळारोपणनी नंदी चोमासामां थइ शके के केम ?

उ०—उपधाननी माळारोपणनी नंदी विजयादशमीथी आरं-
जीने थइ शके. श्रीहीरप्रश्नना प्रीजा उल्लासमां कहेल ठे के:-

“ मालापरिधापननन्दिः कदा मंडयते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—मालापरि-
धापननन्दिभाश्रित्य तत्रादिविधानं विजयदशमीदिनानन्तरं श्रुष्यतीति
बृहत्वादः ॥ ४ ॥ ”

सारांशः—माळारोपणनी नंदी क्यारे करवी ? इति प्रश्न अत्र
उत्तर—माळारोपणनी नंदी विजयादशमी पढी शुद्ध थाय एम बृह-
वाद ठे.

श्रीहीरप्रश्नना चोथा उल्लासमा पण लखेल ठे के:-

“ चतुर्मासकमध्ये मालारोपणनन्दिः कृतः प्रवृत्ति विधीयते ? इति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—चतुर्मासकमध्ये तुर्यव्रतमालारोपणनन्दी विजयदशम्यनन्तरं
भवति । द्वावश्रवतनन्दिस्त्वर्वागपि भवन्ती ह्ययते इति ॥ १९ ॥ ”

सारांशः—चोमासामां माळारोपण संबंधी नंदी क्यारथी थाय ?
इति प्रश्न अत्र उत्तर—चोमासामां चोथा व्रतनी अने माळारोपणनी
नंदी विजयादशमी पढी थाय. बारव्रतनी नंदी तो विजयादशमीनी
पहेला पण अती देखाय ठे.

प्र०—३४८—जेणे ज्ञानपंचमी, रोहिणी, मौनएकादशी आदि व्रत
उच्चरेल होय तेमने उपधानमां ज्ञानपंचमी, राहिणी, मौनएकादशी
आदि आवे तो तेज तपथी चाखे के जुदो करवो पंके ?

उ०—जेणे ज्ञानपंचमी, रोहिणी, मौनएकादशी आदि व्रत उच्चरेल ठे. तेने उपधानमां तपना दिवसे ज्ञानपंचमी, रोहिणी, मौन-एकादशी आदि आवे तो तेज तपथी सरे जुदो करवो न पके. पारणाना दिवसे ज्ञानपंचमी आदि आवती होय तो ते दिवसे तपज करवो पके.

श्रीहीरप्रश्ना चोथा उल्लासमां खखेल ठे के:-

“ उपधाने वाद्यमाने तपोदिने यदि कल्याणकतिथिरायाति तदा तेनैवोपवासेन सरति उत्तान्योऽधिका कृतो विलोक्यते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्- उपधानतपोदिनान्तःकल्याणकतिथ्यागमने नियंत्रिततपस्त्वात्तेनैवोपवासेन सरति ॥ १२ ॥ ”

सारांश:-उपधान वहन करतां तपना दिवसे जो कल्याणक तिथि आवे तो तेज उपवासथी सरे के वीजो अधिक करवो जोइय ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-उपधान तपना दिवसे कल्याणक तिथि आवे तो संलग्न तप होवाथी तेज उपवासथी सरे जुदो करवा जरूर नथी.

श्रीसेनप्रश्ना त्रीजा उल्लासमां पण कहेल ठे के:-

“ उपधानवाहिनां तपोदिने कल्याणकतिथिरायाति तदा तेनैव तपसा सरति नवेति ! प्रश्नाऽत्रोत्तरम्-यद्वत्तपस्त्वात् तेन तपसा सरतीति ज्ञायते अन्यथा चतुर्दश्यादिष्वेकाशनकं कृत्वामेतना कल्याणकतिथिराराध्यत इति ॥ ६९ ॥ ”

सारांश:-उपधानवाहिनने तपना दिवसे कल्याणक तिथि आवे तो तेज तपथी सरेके नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-संलग्न तप होवाथी तेज तपथी सरे एम जणाय ठे. (कल्याणकना आराधकने) उपधान विना पूर्णिमा अमावास्यादि तिथिमां कल्याणक दिवस होय अने ठठ करवानी शक्ति न होय तेमने चतुर्दशी आदि तिथिमां एकासष्टं करीने अ-शक्तीनी कल्याणक तिथिमां उपवास करी कल्याणकतुं आराधन करवुं.

ઊપરના પાઠોમાં કથ્યાણક તપનાં તેજ તપથી સરે લાલેલ છે, તેને અનુસારે જ્ઞાન પંચમી આદિના તપને માટે પણ સમજવું.

પ્ર૦-૨૪૯-સામાયિક પૂર્ણ થયે પાર્યા વિના વીજું સામાયિક કરે તેણે તથા પૌષધ પૂર્ણ થયે પાર્યા વિના વીજો પૌષધ કરે તેણે કેટલા આદેશ માગવા ?

જ૦-સામાયિકમાં સામાયિક લેવે તેણે સામાયિક દંડક ડચ્ચર્યા પઠી બેસણે ઠાઠં આ ઇકજ આદેશ માગવો અનં પૌષધમાં પૌષધ લેવે તેણે સંપૂર્ણ આદેશો માગવા.

શ્રીસેનપ્રશ્નના વીજા ડહ્લાસમાં લાલેલ છે કે:-

“ સામાયિકમધ્યે સામાયિકમ્મહણે યાવન્ત આદેશાઃ પૂર્વ સામાયિકે માર્ગ્યન્તે તાવન્ત ઇવાગ્રેતને કિ વા ન્યૂનાઃ ? ન્યૂનત્વે ચ સામાયિકવદિનપૌષધે વૃદ્ધીતે તન્મધ્યે રાત્રિપૌષધમ્મહણેઽપિ પૂર્ણાદેશમાર્ગણં વા ન્યૂનાદેશમાર્ગણમ્ ? ઇતિ પ્રશ્નોઽનોત્તરમ્-સામાયિકમધ્યે સામાયિકમ્મહણે સામાયિકદંડો-ક્ષારણાનન્તરં ‘વદુલેલ કરસ્યું’ ઇત્યાદેશો માર્ગ્યન્તે દિવસપૌષધમધ્યે રાત્રિ-પૌષધમ્મહણે ચ ‘વદુલેલ કરસ્યું’ ઇતિ પયન્તા આદેશો માર્ગ્યન્તે પ્રતિલેક્ષના-દેશાસ્તુ સાર્વપ્રતિલેક્ષનાપાઠનાવસરે માર્ગિતસ્વારુનર્ન માર્ગ્યન્તે ઇતિ॥૧૭૪॥”

સારાંશ:-સામાયિકમાં સામાયિક મ્મહણ કરે તેને જેટલા આદેશો પ્રથમના સામાયિકમાં માગેલ છે તેટલાજ અગામીની સામાયિકમાં માગવા કે ન્યૂન ? જો ન્યૂન માગવા તો સામાયિકની જેમ દિવસ-પૌષધ મ્મહણ કરેલ હોય તે રાત્રિ પૌષધ મ્મહણ કરે તો તેને પણ પૂર્ણ આદેશો માગવા કે ન્યૂન આદેશો માગવા ? ઇતિ પ્રશ્ન અત્ર ડત્તર-સામાયિકમાં સામાયિક મ્મહણ કરે તો સામાયિક દંડક ડચ્ચર્યા પઠી ‘બેસણે ઠાઠં’ આ આદેશ મંગાય છે. અને દિવસપૌષધમધ્યે રાત્રિપૌષધ મ્મહણમાં ‘વદુલેલ કરસ્યું’ પર્યંત સંપૂર્ણ આદેશો મંગાય છે. પમિગ્રેદ્-

पणा आदेशो तो सांजनी पम्बिहेण करवाना अवसरे मागेला ठे तेथी फरीने न मागवा.

प्र०-३५०-पौषधमां लघुनीति (मात्रुं) करीने मात्र ईरियाव-हीज करवा जोइए के गमणागमणे पण आलोववा जोइए ?

उ०-पौषधमां लघुनीति (मात्रुं) करीने आव्या पढी ईरियावही करी गमणागमणे अवश्य आलोववा जोइए.

श्रीआयारमयवीर नामनी प्राचीन समाचारीमां कहेल ठे के:-

“ काइअ वोसिरिअ ईरिअ पडिक्कमिअ गमणागमणमालोइअ ”

सारांश:-लघुनीति वोसरावी ईरियावही पडिक्कमीने गमणा-गमणे आलोववा.

प्र०-३५१-उपधान तप पूर्ण थया पढी कोईक उपधानमां रही पवेयणानी क्रिया करे तेने दिवस पडे तो दिवसनी वृद्धि थाय के नहि ?

उ०-उपधान तप पूर्ण थया पढी उपधानमांज रहीने पवेयणानी क्रिया करे तो पकेला दिवसनी वृद्धि थाय.

श्रीसेनप्रश्नना त्रीजा उल्लासमां लखेल ठे के:-

“ उपधानतपसि पूर्णं जाते दोषप्रवेदनेषु दिनवृद्धिर्मवति न वेति प्रश्नो-त्तर-उपधानदोषप्रवेदनेषु दिनवृद्धिर्मवतीति ॥ २६ ॥ ”

सारांश:-उपधान पूर्ण थये बाकीना पवेयणामां दिवसनी वृद्धि थाय के नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-उपधानना बाकीना पवेयणामां दिवसनी वृद्धि थाय.

प्र०-३५२-सामायिक अथवा पौषधमां रहेल आवक वासके-पादिकथी ज्ञाननी पूजा करी शके ?

उ०-सामायिक के पौषधमां आवक वासकेपादिकथी ज्ञाननी पूजा करी न शके. श्रीसेनप्रश्नना त्रीजा उल्लासमां कहेल ठे के:-

“ पौषधवतां आद्यानां कर्पूरदिभिः कल्पादिपुस्तकपूजा पौषधवतीनां आदीनां च गूढलिकान्युच्छनकादिकरणं श्रूयति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्- पौषधवतां आद्यानां कर्पूरादिभिः कल्पादिपुस्तकपूजा न घटते द्रव्यस्तरूपत्वाद् गुरुपरंपरेणापि तथा दृष्टत्वाच्च एवं पौषधवतीनां आदीनां गूढलिकान्युच्छनकाद्याभित्यापि ज्ञेयमिति ॥ १७० ॥ ”

“ पौषधिकाः पट्टिकालिखितप्रतिमा वासेन पूजयति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-पौषधिका कारणं विना पट्टादिकं न पूजयतीति ज्ञेयमिति ॥ १७० ॥ ”

सारांशः-पौषधमां आवकोथी श्रीकल्पसूत्रादिनी कर्पूरादिकथी पूजा थाय ? तथा पौषधमा आविकाओथी गूढलिका, न्युठनादि यश् शके ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-पौषधमां वर्त्तता आवकोने ड्रव्यपूजा होवाथी कर्पूरादिकथी श्रीकल्पसूत्रादिनी पूजा न थाय, गुरुपरंपराथी पण एम देखेल ठे. पवीज रीते पौषधवन्ती आविकाओने गूढलिका अने न्युठनादिकोने माटे पण जाणवुं ॥ १७० ॥

पौषधमां रहेल आवक पट्टमां चित्रेल प्रतिमानी वासद्धेपथी पूजा करे ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-पौषधमां रहेल आवक कारण विना पट्टमां चित्रेल प्रतिमानी पूजा न करे.

प्र०-१५३-पौषधमां सांजनी पन्डिलेहणमां ‘पौषधशाळा प्रमाजुं’ आ आदेश माग्या पढी जेम उपवासी आवक मुद्दपत्ति, चरवळो अने कटासणुं एम व्रण वानानी पन्डिलेहण करे ठे अने आयंबिल एकासणुं आदि करेल आवक मुद्दपत्ति, चरवळो, कटासणुं, कंदोरो अने घोतोडं एम पांच वानानी पन्डिलेहण करे ठे. तो आविका माटे पण तेमज ठे या कंश् फेरफार ठे ?

उ०-पौषध करनार आविका चाहे उपवासी होय अथवा आयंबिल आदि करेल होय तो पण तेणे संन्यानी पन्डिलेहणामां ‘पौष-

ધશાલા પ્રમાર્જી' આ આદેશ માગ્યા પઠી મુદ્દપત્તિ, ચરવલો, કટાસણું, સામો, કાંચલી અને સારુલો આ ૭ વાનાંની પમ્લેદ્દેણા કરવી.

શ્રીપ્રાચીનસામાચારીમાં લખેલ છે કે:-

“પોસહસાલં પમજ્ઞામિત્તિ મળિઅ સાવઓ પુત્તિ પાવંછળં પહિરળને ચ પેહેદ, સાવિઆ પુળ પુત્તિ પાવંછળં સાદિઅં કચુગં ઉત્તરિજ્ઞં ચ પેહેદ, તઓ ઠવળાયરિઅં પેદિઅ પોસહસાલં પમજ્ઞિઅ જ્ઞમાસમળેણ ઉવહિમુદ્દ-પત્તિ પેદિઅ જ્ઞમાસમળેણ મંદલીપ જાણુદિઓ સજ્ઞાયં કરિઅ વંદળં દારં પચ્ચક્કલાળં કરિઅ જ્ઞમાસમળદુગેણ ઉવહિં સંદિસાવિય વત્થકંબલાહ પેહેદ, જો અબ્બત્તદ્દી સો સવ્વોવહિઅંતે પહિરળં, સાવિઆ ગોસેવ્વ ઉવહિં પેહેદ ”

સારાંશ:-શ્રાવક ‘પૌષધશાલા પ્રમાર્જી’ આદેશ માગી મુદ્દપત્તિ કંટાસણું અને ઘોતીઠં પમ્લેદ્દે અને આવિકા મુદ્દપત્તિ, કટાસણું, સામો, કંચુકી અને સારુલો પમ્લેદ્દે પઠી સ્થાપનાચાર્યને પમ્લેદ્દે પૌષધશાલા પ્રમાર્જી જ્ઞમાસળ દર્દે ડપધિ મુદ્દપત્તિ પમ્લેદ્દે જ્ઞમાસમળ દર્દે માંદલીમાં ઢીંચળજ્ઞર થદ્દને સજ્ઞાય કરીને વાંદળા દર્દે પ્રત્યાજ્ઞ્યાન કરી બે જ્ઞમાસમળ દર્દે ડપધિ સંદિસાવીને વજ્ઞ કંબલાદિકની પમ્લેદ્દેણા કરે, જે ડપવાસી હોય તે સર્વ ડપધિના અંતમાં ઘોતીઠં પમ્લેદ્દે અને આવિકા સવારની જેમ ડપધિની પમ્લેદ્દેણા કરે.

પ્ર-૫૫૪-જેણે રોદ્દિણી આદિ તપ અંગીકાર કરેલ હોય તેને ઠંક્કીય ડપધાનમાં ઠઠે દિવસ રોદ્દિણી આદિ આવે તો શું કરે ?

અ-જેણે રોદ્દિણી આદિનો તપ ડજ્ઞયો હોય તેણે ઠંક્કીય ડપધાનમાં જો ઠઠે દિવસે રોદ્દિણી આવે તો ઠઠે દિવસે રોદ્દિણીનો ડપવાસ તથા સાતમા દિવસે ડપવાસ અવજ્ઞ્ય કરવાનો હોવાથી ઠઠ કરવો પદે તો જેની ઠઠ કરવાની શક્તિ ન હોય તેણે ઠઠે દિવસે

રોહિણી આદિ ન આવે તેવી રીતે ઢક્કીયા ઉપધાનમાં પ્રવેશ કરવો.
શ્રીસેનપ્રશ્નના ત્રીજા ઉક્ત્યાસમાં લેખેલ છે કે:-

“ ઢક્કીયાકયાપધાને ઉચ્ચરિતપંચમીતપમાં ષષ્ટદિને યદા પંચમી સમેતિ તદા પંચમ્યુપવાસં કૃત્વા સસમદિને આચામ્લં કરોતિ કિં વા ષષ્ઠં કરોતીતિ પ્રશ્નોઽબ્રોત્તરમ્-સસમદિને ઉપવાસસ્થાવશ્યકરણીયત્વેન ષષ્ઠં કરોતિ શાસ્ત્રમાયે તુ તદનુસારેણૈવોપધાનપ્રવેશં કરોતીતિ ॥ ૩૪ ॥ ”

સારાંશ:-જ્ઞાનપંચમીનો તપ જેણે ઉચ્ચરેલ હોય તેને ઢક્કીય નામા ઉપધાનમાં ઠઠા દિવસે જો પાંચમ આવે તો પાંચમનો ઉપવાસ કરીને સાતમે દિવસે આયંબિલ કરે કે ઠઠ કરે ? શ્વેત પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર-સાતમે દિવસે ઉપવાસ અવશ્ય કરવાનો હોવાથી ઠઠ કરે ઠઠ કરવાની શક્તિ ન હોય તો ઠઠે દિવસ પાંચમ ન આવે તેને અનુસારે ઉપધાનમાં પ્રવેશ કરે.

ઉપરના પાઠને અનુસારે રોહિણી મૌનપદ્માદશી આદિ અન્ય તપને માટે પણ જાણવું.

પ્ર-૨૫૫-શ્રીસરસ્વતી દેવીનું વર્ણ આદિ સ્વરૂપ કેવું છે ?

ઉ-શ્રીસરસ્વતી-શ્રુતદેવીનોવર્ણ શ્વેત છે હંસવાહન છે અને ચાર હાથ છે.

વૃજ્યપાદ શ્રીપાદલિસસૂરીશ્વરજી કૃત નિર્વાણકલિકા-પ્રતિષ્ઠા-પદ્ધતિ નામા ગ્રંથમાં લેખેલ છે કે:-

“શ્રુતદેવતાં શુક્લવર્ણાં હંસવાહનાં ચતુર્ભુજાં વરદકમલાન્વિતદક્ષિણ-કારાં પુસ્તકાક્ષમાલાન્વિતવામકારાં યેતિ”

સારાંશ:-શ્રીશ્રુતદેવો જગવતીનો શુક્લ વર્ણ, હંસવાહન અને ચાર પ્રજાલં. જમણાં પદ્મ હાથમાં વરદ અને ળીજા હાથમાં કમલ છે. ળાણા પદ્મ હાથમાં પુસ્તક અને ળીજા હાથમાં અક્ષમાલા છે.

પ્ર-૨૫૬-મ્હોટી શાંતિમાં રોહિણી, પ્રજ્ઞાસિ આદિ સોલ ળિયાદેવીઓનાં નામો આવે છે તેનાં વાહન, શસ્ત્ર આદિનું વર્ણન કયા ગ્રંથમાં છે અને કેવું છે ?

૭૦-રોહિણી આદિ દેવીઓના વર્ણ અને વાહન આદિનું વર્ણન નિર્વાણકલિકા (અપર નામ પ્રતિષ્ઠાપદ્ધતિ)માં છે. ૫ ગ્રંથના કર્તા જ્ઞગવાન્ શ્રીપાદલિસસૂરીશ્વરજીમહારાજ છે. જેઓ પૂર્વધર અને પા-
દલેપની શક્તિવાળા હતા. જે મહર્ષિના નામથી નાગાર્જુને પાદલિસ (પાલીતાણા) વસાવ્યું છે. તેઓશ્રી ઉપરના ગ્રંથમાં રોહિણી આદિ સોલ દેવીઓના વર્ણ વિગેરે દર્શાવતાં નીચે મુજબ લખે છે:-

૧. શ્રીરોહિણી દેવીનો વર્ણ શ્વેત, વાહન ગાય અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં અક્ષસૂત્ર (સાંઘા), બીજા જમણા હાથમાં બાળ. એક ત્રાવા હાથમાં શંખ અને બીજા ત્રાવા હાથમાં ધનુષ્ય.

૨. શ્રીપ્રજ્ઞાસિ દેવીનો વર્ણ શ્વેત, વાહન મયૂર અને ચાર હાથ. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ (હાથની આકૃતિ વિશેષ), બીજા જમણા હાથમાં શક્તિ. એક ત્રાવા હાથમાં બીજોરુ અને બીજા ત્રાવા હાથમાં શક્તિ.

૩. શ્રીવજ્રશ્રુંલલા દેવીનો વર્ણ શ્વેત, વાહન કમલ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ, બીજા જમણા હાથમાં સાંકળ. એક ત્રાવા હાથમાં કમલ અને બીજા ત્રાવા હાથમાં સાંકળ.

૪. શ્રીવજ્રાંકુશીદેવીનો વર્ણ સુવર્ણ જેવો, વાહન હસ્તિ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ, બીજા જમણા હાથમાં વજ્ર. એક ત્રાવા હાથમાં બીજોરુ અને બીજા ત્રાવા હાથમાં અંકુશ.

૫. શ્રીઅપ્રતિચક્રાદેવીનો વર્ણ વિજલી જેવો, વાહન ગરુડ, અને હાથ ચાર. તે ચારે હાથમાં શસ્ત્ર તરીકે ચક્ર.

૬. શ્રીપુરુષદત્તા દેવીનો વર્ણ સુવર્ણ જેવો, વાહન મહિષી (જેંશ) અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ, બીજા હાથમાં તરવાર. એક ત્રાણ હાથમાં બીજોરુ અને બીજા ત્રાણ હાથમાં ઢાલ.

૭. શ્રીકાલીદેવીનો વર્ણ કાળો, વાહન કમલ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં અક્ષસૂત્ર, બીજા જમણા હાથમાં ગદા. એક ત્રાણ હાથમાં વજ્ર અને બીજા ત્રાણ હાથમાં અન્નય (હાથની આકૃતિ વિશેષ) છે.

૮. શ્રીમહાકાલી દેવીનો વર્ણ તમાલપત્રના જેવો શ્યામ, વાહન પુરુષ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં અક્ષસૂત્ર, બીજા જમણા હાથમાં વજ્ર. એક ત્રાણ હાથમાં અન્નય અને બીજા ત્રાણ હાથમાં ઘંટા.

૯. શ્રીગૌરીદેવીનો વર્ણ સુવર્ણ જેવો, વાહન ઘો અને ચાર હાથ. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ, બીજા જમણા હાથમાં મુશલ. એક ત્રાણ હાથમાં અક્ષમાલા અને બીજા ત્રાણ હાથમાં કમલનું વલય.

૧૦. શ્રીગંધારી દેવીનો વર્ણ નીલો, વાહન કમલ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ, બીજા જમણા હાથમાં મુશલ. એક ત્રાણ હાથમાં અન્નય અને બીજા ત્રાણ હાથમાં વજ્ર છે.

૧૧. શ્રીસર્વાક્ષમહાજ્વાલા દેવીનો વર્ણ શ્વેત, વાહન વરાહ (સુવર) અને શસ્ત્રસંહિત અસંખ્ય હાથ છે.

૧૨. શ્રીમાનવો દેવીનો વર્ણ શ્યામ, વાહન કમલ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ, બીજા જમણા હાથમાં પાશ. એક ત્રાણ હાથમાં અક્ષસૂત્ર અને બીજા ત્રાણ હાથમાં શૂલ છે.

૧૩. શ્રીવૈરોદ્યા દેવીનો વર્ણ શ્યામ, વાહન અજગર અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં તરવાર અને બીજા જમણા હાથમાં સર્પ. એક ત્રાબા હાથમાં ઢાલ અને બીજા ત્રાબા હાથમાં સર્પ છે.

૧૪. શ્રીઅચ્છુતા દેવીનો વર્ણ વિજળીના જેવો, વાહન અશ્વ (ધોનો) અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં તરવાર અને બીજા જમણા હાથમાં ત્રાણ. એક ત્રાબા હાથમાં ઢાલ અને બીજા ત્રાબા હાથમાં સર્પ. (બીજી પ્રતના અનુસારે એક ત્રાબા હાથમાં ધનુષ્ય અને બીજા ઢાબા હાથમાં ઢાલ આ પ્રમાણે છે.)

૧૫. શ્રીમાનસી દેવીનો વર્ણ શ્વેત, વાહન હંસ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ અને બીજા જમણા હાથમાં વજ્ર. એક ત્રાબા હાથમાં અક્ષવલ્લય અને બીજા ત્રાબા હાથમાં વજ્ર છે.

૧૬. શ્રીમહામાનસી દેવીનો વર્ણ શ્વેત. વાહન સિંહ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ, અને બીજા જમણા હાથમાં તરવાર. એક ત્રાબા હાથમાં કમંદલું અને બીજા ત્રાબા હાથમાં ફલક છે.

પ્રશ્ન-૧૫૭-પૌષધમાં ઉપધિનું પનિગ્રેહણ કરી કાજો લઈ અને વોસિરાવ્યા પછી ઈરિયાવહી કરીને ગમણાગમણે આલોવવા યા નહિ ?

ઉત્તર-પૌષધમાં ઉપધિનું પનિગ્રેહણ કરી કાજો લઈ પરીઠવી વોસિરાવી પછી ઈરિયાવહી કરી ગમણાગમણે આલોવવા જોઈએ. કોઈક ઈરિયાવહી કર્યા બાદ કાજો વોસિરાવે છે, કોઈક ગમણાગમણે કરતા નથી તે ઠીક નથી. શ્રીપ્રાચીનસામાચારીમાં કહેલ છે કે:-

“ પોસહસાલે પમજિઅ કજયં વરુરિઅ પરિદ્વિઅ ઈરિયં પદિક્કમિઅ ગમણાગમણમાલોપહ ”

સારાંશ:-પૌષધશાસ્ત્ર પ્રમાણે કાજો લઈ પરીઠવી ઈરિયાવહી પનિક્કમીને ગમણાગમણે આલોવવા.

આવકની જેમ સાધુઝંપ કાજો ઝધરી જોઈ તપાસી પરિઘવી વોસિરાવીને પઠી રીરિયાવહી કરવી ન કરે તો દંડ આવે.

શ્રીમદ્દાનિશીથસિદ્ધાંતના સાતમા અધ્યયનમાં લખેલ છે કે:-

“વસદિ દંઢાઠંઢગેણ વિહીપ પમજિઝગ કયવરં પચ્ચુપ્યેદેઢગં ઢગ્યંઈયાઓ સંવિમાઢઢગ ય તં કયવરં પરિઢવેઢ્ઞા પરિઢવિત્તાળં સમ્મં વિહીપ અચ્છંતો ઢવઢત્તો પગગમાણસો પયંપયેણં સુતત્યોમય સરમાણોજે મિવસૂ ન રીરિયં પચિઢમેઢ્ઞા તસસ આયંવિઢલ્લમણં પચ્છિન્તં નિદિસિઢ્ઞા ”

સારાંશ:-દંડાસળે કરીને ડપાશ્રયનો કાજો છઈ કાજો જોઈ ષટ્પદિકાદિક હોય તેને જુદી મૂકી કાજાને પરિઘવીને સમ્યક્ વિધિપૂર્વક ડજા રહી ડપયોગ પૂર્વક ઇકાગ્રમનથી પદપદના સૂત્ર, અર્થ અને તટુજયને સ્મરણ કરતો જે સાધુ રીરિયાવહી ન કરે તેને આયંવિલ્લ અથવા ડપવાસનું પ્રાયશ્ચિત્ત આપવું.

પ્રઠ-૨૫૦-શ્રીદેવાધિદેવ-શ્રીતીર્થંકર પરમાત્માના જન્માન્નિષેકમાં ઇક શ્રોઢ અને સાઠ લાલ કઢશોનું વર્ણન આવે છે તે સંખ્યા શી રીતે મઢે ?

ઢઠ-જુવનપાતિના ધીસ ઇંડ્રો, વ્યંતરના ઢત્રીસ ઇંડ્રો, વૈમાનિકના ઢશ ઇંડ્રો અને મનુષ્યકેત્રના ઇકસોને ઢત્રીસ ચંડ્ર સૂર્યો મઢી ઇકસોને ચોરાણું ઇંડ્રોના ઇકસોને ચોરાણું અન્નિષેકો. અસુરકુમારની ઢશ ઇંડ્રાણીઢ, નાગકુમારદિ નવનિકાયની ઢેગી ઢ ઢક્ષિણ દિશાની તથા ઢ ઢત્તર દિશાની મઢી ઢાર ઇંડ્રાણીઢ, વ્યંતરની ચાર ઇંડ્રાણીઢ, ડ્યોતિધીની ચાર ઇંડ્રાણીઢ અને સૌધર્મ રીશાનની સોલ ઇંડ્રાણીઢ મઢી ઢેંતાલીસ ઇંડ્રાણીઢના ઢેંતાલીસ અન્નિષેકો. સામાનિદેવોનો ઇક, ત્રાયત્રિશકદેવોનો ઇક, ચાર લોગપાલના ચાર, અંગરઢ્ઢક દેવોનો ઇક, વર્ષદ દેવાતાઢનો ઇક, અનિકાધિપાતિ દેવોનો ઇક અને પ્રકીર્ણક

દેવોનો એક, સર્વ મલી દશ અગ્નિષેકો. ઇંદ્રોના એકસોને ચોરાણુ, ઇંદ્રા-
ણીર્ઝના ઠેતાલીસ અને સામાનિકાદિ દેવતાઠના દશ સર્વ મલી અઢીસો
અગ્નિષેકો થયા, એક એક અગ્નિષેકમાં એક એક જાતિના આઠ આઠ
હજાર કલ્લશો પવા સુવર્ણાદિ આઠ જાતિના મલીને ચોસઠ હજાર
કલ્લશો હોય છે. આઠ હજાર સુવર્ણના કલ્લશો, આઠ હજાર રત્નના
કલ્લશો, આઠ હજાર રત્નના કલ્લશો, આઠ હજાર સુવર્ણ અને
રત્નના કલ્લશો, આઠ હજાર સુવર્ણ અને રત્નના, આઠ હજાર
રત્ન અને રત્નના, આઠ હજાર સુવર્ણ રત્ન અને રત્નના કલ્લશો,
આઠ હજાર માટીના કલ્લશો, સર્વ મલી ચોસઠ હજાર કલ્લશોથી
એક અગ્નિષેક થાય. તેવા અઢીસો અગ્નિષેક હોવાથી ચોસઠ હજારને
અઢીસોની સાથે ગુણતાં એક ક્રોડ અને સાઠ લાલ કલ્લશો થાય.

શ્રીસેનપ્રશ્નના વીજા લક્ષ્યાસમાં લખેલ છે કે:-

“ પળવીસ જોયણુંતુંગો, ચારસ જોમળાઈ વિચ્છિન્નો ।

જોયળમેગ નાલુઅ, હગકોઠી સદ્ગિલક્ષ્ણાઈ ॥ ૧ ॥

કલશાનામિયં સંખ્યા કર્ય મિલતિ તદ્વચનત્યા પ્રસાધ્યદ્ ? इति प्रश्नो-
त्तोरम्-अच्युताधिपत्यादीनां द्विषष्टीद्वाणां द्विषष्टिस्तथा द्वात्रिंशदधिक-
शतानरलोकस्थसूर्यचन्द्राणां द्वात्रिंशदधिकं शतमेव चतुर्नवत्यधिकशतैर्द्वाणां
चतुर्नवत्यधिकशतमभिषेकास्तथा दक्षिणोत्तरदिग्मेदेनासुराधिपत्योदशेन्द्रा-
णीनां दश तथा नागादीनां नवानामपि स्थाने स्थाने एकालापकेन स्वरूपा-
भिधानादक्षिणोत्तरदिग्मेदेन तदधिपतीनां जात्यपेक्षया द्वादशाग्रमहिषीणां
द्वादश एवं ज्यन्तराधिपतीनां चतुरग्रमहिषीणां चत्वार एवं ज्योतिष्का-
धिपतीनां चतुरिन्द्राणीनां चत्वार आद्य देवलोकद्वयाधिपत्योः षोडशेन्द्रा-
णीनां षोडश एवं षट्चत्वारिंशदिन्द्राणीनां षट्चत्वारिंशदभिषेकास्तथा
सामानिकानामेकल्लायस्त्रिंशानामेको लोकपालानां चत्वार भंगरक्षकानामेकः
पार्षद्यानामेकोऽमीकाधिपतीनामेकः प्रकीर्णकसुराणामेक एवं दश सर्वमीलने

સાર્વઙ્ગિકશતાભિષેકાસ્તથા કનકમયાદીનામદ્રપ્રકારાણાં કલશાનાં પ્રત્યેક-
મદ્દાદૌ સહસ્રા इति चतुःषष्टिसहस्रकलशाः तदंकस्याभिषेकांकेन गुणेन
गायोक्ता कलशसंख्या भवतीति संभावना छुटकपत्रे दृश्यत इति ॥૨૦॥”

સારાંશ:-પચવીસ યોજનની ડુંચાઈ, બાર યોજનની પહોળાઈ
અને એક યોજનનું નાળું એવા એક કોઢ અને સાઠ લાલ કલશો
આ સંખ્યા કેમ મળે ? તે પ્રગટપણે કહેવા કૃપા કરવી ? इति प्रश्न
अत्र उत्तर-अच्युत इंद्र सुधी वासठ इंद्रोना वासठ अग्निषेको, म-
नुष्य लोकना एकसोने बत्रीस चंदसूर्यना एकसोने बत्रीस अग्निषेको
एम एकसोने चोराणु इंद्रोना एकसोने चोराणु अग्निषेको तथा अ-
सुरकुमारनी दक्षिण अने उत्तर दिशानी मळीने दश इंद्राणीओना
दश, तथा स्थान स्थानमां एकज आलावे करीने जेगा कथन करेला
एवा नागकुमारादि नवनिकायनी दक्षिण अने उत्तर दिशानी जातिनी
अपेक्षाए बार इंद्राणीओना बार अग्निषेको, व्यंतरनी चार इंद्राणीठना
चार अग्निषेको एवी रीते ज्योतिषीनी चार इंद्राणीओना चार तथा
प्रथमना बे देवलोकनी सोल इंद्राणीओना सोल, एम ठेंतालीस इंद्रा-
णीठना ठेंतालीस अग्निषेको तथा सामानिकोनो एक, त्रायत्रिंशकदेवोनो
एक, लोकपालोना चार, पर्षदाना देवोनो एक, अनीकाधिपतिनो एऊ
अने प्रकीर्णक देवोनो एक एम दश, सर्व मळीने अढीसो अग्निषेको.
भुवर्णादि आठ जातिना कलशो तेमां एक एक जातिना आठ आठ
हजार कलशो होवाथी चोसठ हजार कलशो एक अग्निषेकमां होय
ठे. ते चोसठ हजारने अढीसें गुणा करतां गाथामां कहेल एक करोड
अने साठ लाख कलशोनी संख्या थाय एवी संज्ञावना छुटक प-
त्रमां देखाय ठे.

प्र०-१५ए-चैत्र मासनी तथा आसो मासनी अस्वाध्यायमां तप करे ते वीसस्थानकर्मां, रोहिणीमां, आलोचनामां के वर्धमान-तपमां गणाय ?

उ०-चैत्र मासमां तथा आसो मासमां शुदी सातम आठम अने नौम आ त्रण दिवसमां करेलो तप आलोचनामां अथवा वीस-स्थानकतपमां गणाय नहि पण रोहिणी आदि तपमां तथा वर्धमान तपमां गणाय.

श्रीसेनसूरीश्वरजी महाराजे सेनप्रश्नना बीजा उल्लासमां खखेखे के:-

“आश्विनस्वाध्यायमध्ये कृततपसो दिनत्रयमथवा द्वादशदिनान्युपधानालोचनायामन्यालोचनार्थां वा समायाति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-सप्तम्यादिदिनत्रयं गणनायां न यांतीति ॥ १२२ ॥”

सारांश:-आसो मासनी असजायना त्रण दिवस अथवा बार दिवसमां करेलो तप उपधाननी आलोचनामां अथवा बीजा आलोचनामां गणाय ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-सातम आदि त्रण दिवस गणत्रीमां न आवे.

सेनप्रश्नना श्रीजा उल्लासमां कहेख ठे के:-

“आश्विनचैत्रास्वाध्यायमध्ये उपवासः क्रियते स विंशतिस्थानकमध्ये प्रक्षेप्तुं शुध्यति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-आश्विनचैत्रास्वाध्यायमध्ये सप्तम्यादिदिनत्रयकृतोपवासो विंशतिस्थानकमध्ये प्रक्षेप्तुं न शुध्यतीति ॥ १२९ ॥”

“चत्राश्विनस्वाध्यायदिनेषु यत्तपः कृतं स्यात्तत्तपो रोहिण्यालोचनादिषु समेति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-सप्तम्यादिदिनत्रयकृतं तप आलोचनार्थां न गण्यते रोहिण्यादि तथाविधसंबद्धतपसि तु गण्यते नतु सर्वत्रेति ॥ २०० ॥”

सारांश:-आसो मास अने चैत्र मासनी असजायमां उपवास करे ते वीसस्थानकर्मां गणाय के नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-

आसो तथा चैत्र मासनी असजायमां सातम आदि त्रण दिवसमा करेलो तप वीसस्थानक तपमां न गणाय.

चैत्र तथा आसो मासनी असजायमां जे-तप कर्यो होय ते तप रोहिणीमां तथा आश्लोचणामां गणाय के नहि ? इति पश्च अत्र उत्तर-सातम आदि त्रण दिवसमां करेलो तप आश्लोचनामां गणाय नहि रोहिणी आदि संवत्तपमां गणाय.

प्र०-२६०-आविकाण्डप शरीर (ऋतु) संबंधी त्रण दिवसनी असजायमां करेलो तप रोहिणी, ज्ञानपंचमी, मौनपकादशी, अने आर्यविजय वर्धमान तप वीसस्थानक आदि तपनी गणतरीमां गणाय ? तथा आश्लोचणमां गणाय ?

उ०-शरीर संबंधी त्रण दिवसनी असजायमां आविकाण्डप करेलो तप रोहिणी, ज्ञानपंचमी, अष्टमी, चतुर्दशी, मौनपकादशी, अने आर्यविजयवर्धमान आदि तपमां गणाय पण वीसस्थानक तपमां के आश्लोचणमां न गणाय.

जगद्गुरु श्रीविजयहीरसूरीश्वरजी महाराजे हीरप्रभना बीजा प्रकाशमां लखेल ठे के:-

“अस्वाध्यायदिनत्रयान्तःकृत उपवास आश्लोचनातपस्येति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-अस्वाध्यायदिनत्रयसत्कं तप आश्लोचनातपसि ज्ञायति॥३॥”

सारांश:-ऋतुधर्मसंबंधी त्रण दिवसनी असजायमां करेल उपवास आश्लोचणना तपमां गणाय के नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-असजायना त्रण दिवसमां करेल तप आश्लोचणना तपमां न गणाय.

श्रीहीरसूरीश्वरजी महाराजना पट्टप्रजावक श्रीसेनसूरीश्वरजी महाराजे पण श्रीसेनप्रभना चोथा उल्लासमां लखेल ठे के:-

“स्थानकतपोऽष्टकर्मसूरणतपमांभिलषर्धमानतपसां मध्येऽस्वाध्यायदि-
नभयं गण्यते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-स्थानकतपोऽष्टकर्मसूरणतपसो-
र्मध्येऽस्वाध्यायदिनभयं न गण्यते आंभिलषर्धमानतपसो मध्ये गण्यते इति
परंपरास्तीति ॥ १५६ ॥”

सारांशः-वीसस्थानक तप, कर्मसूरण तप, आर्यंभिलष र्धमान
तप मध्ये असजायना त्रण दिवस गणाय के नहि ? इति प्रश्न अत्र
उत्तर-वीसस्थानक तपमां तथा कर्मसूरण तपमां आर्विकाने शरीर
संबंधी असजायना त्रण दिवस न गणाय. आर्यंभिलष र्धमान तपनी
अंदर गणाय एवी परंपरा ठे.

प्र०-२६१-पाखक नामना देवे इंद्रनी आहायी बनावेहुं पा-
खक नामनुं विमान सचित्त होय के अचित्त ?

उ०-पाखक नामनुं विमान सचित्त होय.

भीस्थानांगसूत्रना दशमा स्थाननी वृत्तिमां खलेख ठे के:-

“आभियोगिकाश्चैते देवा विमानोभवन्तीति”

सारांशः-पाखकादि दश आजियोगिक देवताज स्वयं विमान-
रूपे बने ठे.

प्र०-२६२-पाखक आदि दश विमान करनार देवोनां नाम ?

उ०-१ पाखक २ पुष्पक आदि नामो ठे. श्रीजंबूद्वीपप्रज्ञप्तिना
पांचमा वक्षस्कारमां खलेख ठे के:-

“पाखय पुष्के य सोमणसे, सिरिबच्छे अ नैदिआवत्ते ।

कामगमे पीइगमे, मनोरमे विमल सवणोमरे ॥ १ ॥”

सारांशः-पाखक १, पुष्पक २, सोमनस ३, भीवत्स ४, नंदा-
वर्ष ५, कामगम ६, प्रीतिगम ७, मनोरम ८, विमल ९, सर्वतोच्च १०

प्र०-२६३-चोसठ इंद्रो जे विमानोमां बेसीने अहीं आवे ठे

તે પાલકાદિ દેવોય વનાવેલ પાલકાદિ વિમાનોની લંબાઈ પહોળાઈ તથા ડુંચાઈ, કેટલી અને ઇંડોના મહાન્ ઇંડપ્વજોની પણ ડુંચાઈ કેટલી હોય ?

અ-ત્રૈમાનિક સૌધર્માદિ દશ ઇંડોના પાલકાદિ વિમાનોની એક લાલ યોજન લંબાઈ અને પહોળાઈ છે. અને તેની ડુંચાઈ પોત્ત પોતાના વિમાન જેટલી અને તેમના મહેંડપ્વજોની ડુંચાઈ એક હજાર યોજનની છે. અસુરકુમારના ઇંડોનાં વિમાનો પચાસ હજાર યોજન લાંબાં પહોળાં અને તેમનો મહેંડપ્વજ પાંચસો યોજન ડુંચો છે. યુવનપતિના ઘાકી રહેલા પ્રરથેંડ આદિ અઢાર ઇંડોનાં વિમાનોની લંબાઈ પહોળાઈ એવીસ હજાર યોજનની અને તેમના મહેંડપ્વજોની ડુંચાઈ અઢીસો યોજનની છે. ક્યંતરના તથા જ્યોતિષીના ઇંડોનાં વિમાનોની લંબાઈ પહોળાઈ એક હજાર યોજનની અને તેમના મહેંડપ્વજોની ડુંચાઈ સવાસો યોજનની હોય છે.

શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞાસિસૂત્રમાં સ્પષ્ટપણે લેખેલ છે કે:-

“ જાળવિમાણા સર્વેસિં જોમણસપસહસ્તવિચ્છિન્ના લચ્ચન્નેળં સુશ્ચિ-
માણપ્પમાણા, મહિંદલ્લખયા સર્વેસિં જોયણસાહસિભા ”

“ વિમાણં પન્નાસં જોમણસહસ્સાઈં મહિંદલ્લખાં પંચ જોમણસયાઈં ”
“વિમાણં પળવીસં જોયણસહસ્સાઈં મહિંદલ્લખાં અઢાઈજ્ઞાઈં જોયણસયાઈં”

“ વિમાણા સહસ્સં મહિંદલ્લખયા પળવીસં જોમણસયં ”

સારાંશ:-ત્રૈમાનિકના સૌધર્માદિ દશ ઇંડોનાં યાજ ત્રિસાજ એક લાલ યોજન લાંબાં પહોળાં અને ડુંચાં સ્વસ્વવિમાનો પ્રમાણે અર્થાત્ સૌધર્મ અને ઈશાનના ઇંડોનાં પાંચસો યોજન ડુંચાં, સનત્કુમાર અને મહેંડના ઇંડોના ઠસો યોજન ડુંચાં, બ્રહ્મદેવલોક અને લાંત-
કના ઇંડોનાં યાનવિમાન સાતસો યોજન ડુંચાં, શુક અને સહસ્રા-

रना इन्द्रोनां यानविमान आसो योजनं ठंचां, प्राणत अने अच्युतना इन्द्रोनां यानविमान नवसी योजनं ठंचां. सौधर्मादि दशे इन्द्रोनी महेन्द्रध्वजाठे एक हजार योजनं ठंची.

असुरकुमारना चमरेंद्रतुं यानविमान पचास हजार योजनं ठंचां अने पद्मोळीं, महेन्द्र ध्वजा पंचसो योजनं ठंची. वल्लींद्रतुं पण चमरेंद्रनी जेम जाणवुं.

नांगकुंमारादिक नवनिर्कायना चूतानंददिक अठार इन्द्रोनां यानविमान पचीस हजार योजनं ठंचां अने पद्मोळीं, इन्द्रध्वजा अठ्ठीसो योजनं ठंची.

वीणव्यंतेर अने ज्योतिषीना इन्द्रोनां यानविमाना एक हजार योजनं ठंचां अने पद्मोळीं, इन्द्रध्वजा सवासो योजनं ठंची.

ध्रुवनेपति वाणव्यंतर अने ज्योतिषीना इन्द्रोनां यानविमान बसोवनार आंज्रियोगिक देवताठ सौधर्मादिकना पाखंकादिक देवोनी पेंठे नियतं नशी.

प्र०-३६४-श्रीकार्तिक शेंठ तापसिनी पराजवणी संसारणी विरक्त थइ एक हजार अने आठ वणिकपुत्रोनी साथे श्रीमुनिसुवतेस्वामी परमात्मा पासे दीक्षा अंगीकार करी थारं वर्ष चारित्र पावो. छाद-शांगी जण्णी सौधर्म इन्द्र थयांनुं वर्णन शांओमां आवे ठे अने श्री सिंधवणीमां 'संतमि चउदसपुर्विस्ति' चउदपूर्वी जवन्यथी उठा देवलोकां जाये आ प्रमाणे कथनं ठे तो चौद पूर्वी कार्तिकमेष्टी महर्षि सौधर्म इन्द्र केम थया !

उ०-श्रीकार्तिक शेंठ महर्षि थइ छादशांगी-चउदपूर्व जण्णा बाद कंडक प्रमादथी विस्मरणं थवाथी सौधर्मेंद्र थया एम संजवे ठे.

શ્રીકૃષ્ણમંત્ર સૂત્રની શ્રુતિમાં કહેલ છે કે:-

“ નતુ ચતુર્દશપૂર્વિણો જઘન્યતો છાંતકદેવલોકેઽવતારઃ સ્યાત્ ‘હંતંમિ ચઙ્ગસપુષિસ્સ’ ” ઇતિ વચનાત્ તત્કથં સૌધર્મે સુરપતિર્જાત ઇતિ ? ઉચ્યતે-ચતુર્વિંશપૂર્વાણાં પઠિતાનામપિ પ્રમાદાત્ કિંચિત્ કિંચિદ્વિસ્મૃત્યા ”

સારાંશઃ-ચઙ્ગ પૂર્વિની જઘન્યથી પણ છાંતક દેવલોકમાં ઉત્પત્તિ થાય એમ શ્રીસંપ્રદાયી સૂત્રનું વચન હોવાથી ચૌદ પૂર્વી સૌધર્મ દેવલોકના ઇંદ્ર થયા તે કેમ ? ઉત્તર-ચઙ્ગ પૂર્વ જાણેલા પણ પ્રમાદથી કંઈક વિસ્મરણ થવાથી.

પ્ર-૨૬૫-કોઈ જવ્યાત્મા નવકારમંત્રના આરાધન માટે નવકારમંત્રની ઠંઠી કરે તેને કેટલા ઉપવાસો તથા કેટલું ગણણું ?

ઉ-નવકારમંત્રના પ્રથમના સાતપદો પૈકી પ્રત્યેક પદના જેટલા જેટલા અક્ષરો છે તેટલા તેટલા ઉપવાસો સાથેજ કરવા. જેમકે પ્રથમપદના સાત અક્ષરો છે, બીજાપદના પાંચ અક્ષરો, ત્રીજા પદનાસાત અક્ષરો, ચોથાપદના સાત અક્ષરો, પાંચમાપદના નવ અક્ષરો, બઘા પદનું આઠ અક્ષરો અને સાતમા પદના આઠ અક્ષરો છે.

આ પ્રમાણે પ્રત્યેક પદના જેટલા જેટલા અક્ષરો છે તેટલા તેટલા ઉપવાસો તે તે પદના કરવા. આઠમા નવમા પદના સત્તર અક્ષરો છે તેથી સત્તર ઉપવાસ કરવાની શક્તિ હોય તો સત્તર ઉપવાસ જોગા કરે. સત્તર ઉપવાસ જોગા કરવાની શક્તિ ન હોય તો આઠમા પદના આઠ ઉપવાસ જોગા કરે અને નવમા પદના નવ ઉપવાસ જોગા કરે, એ પ્રમાણે નવ પદના અનુસર ઉપવાસ કરવા. ગણણું જે જે પદનો તપ કરે તે તે પદનું સાત પદ સુધી હુંડું હુંડું ગણણું આઠમાં નવમા પદનો તપ જોગો કરે તો જેણું ગણે અને હુંડો કરે તો હુંડું ગણે.

ગ્રીસેનપ્રશ્નના ચોથા ઉદ્ધાસમાં કહેલ છે કે:-

“ નમસ્કારપદાનામૌલિકાર્યા કિયન્ત ઉપવાસાઃ કિયન્તે ? તન્ન ચ નમ-
સ્કારપદાનિ કર્ય ગણ્યતે ? इति પ્રશ્નોઽગ્રોત્તરમ્-નમસ્કારસ્ય નવ પદાનિ
સન્તિ તન્ન પ્રથમસસપદેષુ પ્રત્યેકસ્ય ચાષન્ત્યક્ષરાણિ તાવન્ત ઉપવાસાઃ સંવ-
ધાઃ કિયન્તે, અષ્ટમનવમયોસ્તુ સસદ્શાક્ષરાણિ સન્તિ, તસ્માન્ શક્તૌ સત્યાં
સસદ્શોપવસાઃ સંવધાઃ કર્તવ્યાસ્તદમાદે વાઘ્તૌ નવ ચોપવાસાઃ કર્તવ્યાઃ,
તથા ગગનમાશ્રિત્યાધુનિકપ્રવૃત્યનુસારેણૈવાન્તો ન દૃશ્યતે, યતઃ કશ્ચિદ્ગ-
ગયતિ કશ્ચિન્નેતિ, યો ગગયતિ, સ સસૌલિકામખ્યે યત્પદતપઃ કરોતિ તત્પદં
ગગયતિ, તથાઽષ્ટમનવમપદતપઃ સંવર્દકરોતિ તર્હિ પદ્મચગગનમપિ સંવર્દં
ગગયતિ ચદિ પૃથક્ તપઃ કરોતિ તર્હિ પદ્મચગગનમપિ પૃથક્ ગગયતિ ।
ગગનં તુ પ્રતિપદં લક્ષમાનં જ્ઞેયમષ્ટમનવમપદયોઃ સંવર્દગગનં લક્ષપમાનં
તયોઃ પૃથક્ તપસિ પૃથગગનં લક્ષપમાણં । તથા કશ્ચિદ્વા યત્પદતપઃ કરોતિ
સ તદા તત્પદગગનં દ્વિસદ્લક્ષમાનં ગગયતિ, તસ્માદયસ્ય વાદશી શક્તિઃ સ
તાદૃશ્ ગગનં વિષત્તે इति ॥ ૫૦ ॥ ”

સારાંશઃ-નવકારમંત્રની ઇંછીના કેટલાં ઉપવાસ કરવા ? અને
તેમાં નવકારના પદો કેવી રીતે ગણવા इति પ્રશ્ન અન્ન ઉત્તર-નવ-
કારમંત્રના નવ પદો છે. તેમાં પ્રથમના સાત પદોના દરેકના જેટલા
અક્ષરો છે તેટલા ઉપવાસો એક સાથે કરવા આઠમા નવમા પદના
સત્તર અક્ષરો છે માટે જો શક્તિ હોય તો સત્તર ઉપવાસ સાથે કરવા.
શક્તિ ન હોય તો આઠ અને નવ ઉપવાસ પૃથક્ કરવા. ગણાં ગણવા
આશ્રિત સાંપ્રત કાલની પ્રવૃત્તિને અનુસારે કોઈક ગણે છે કોઈક
નથી ગણતા પદાંત નથી એ ગણે છે તે સાત ઇંછીમાં એ પદોનો
તપ કરે તે પદને ગણે છે તથા આઠમા અને નવમા પદનો તપ સાથે
કરે તો બન્ને પદને સાથે ગણે જો જુદા તપ કરે તો બન્ને પદને જુદા
ગણે. દરેક પદનું એક છાલ ગણાં. આઠમા અને નવમા પદને સાથે
ગણે તો બે છાલ અને આઠમા નવમા પદને જુદા ગણે તો એક એક

(२४६) पूज्य-आचार्य-श्रीमद्विजयदानसूरी-वर-विरचित-

छात्र गण. तथा कोशक जे पदनो तप करे ते पदने बे हुंजार गणे
ठे ते माटे जेनी जेवी शक्ति होय ते प्रमाणे ते गणे.

विश्वोद्वारक-श्रीवीरविजयदासनवियद्विजयसनाहर्मणि-पांचाल
देशोद्वारक-सुस्यकमतीहृदक-सुरिचक्रवर्त-परमपूज्य-
न्यायाम्नीनिधिजिनचिंत्य श्रीमद्विजयानंदसूरीश्वर(श्री
आत्माराम मुनीश,) पदपूर्वाचलसहस्रकरण-मि-
थ्यामर्तमत्तमत्तगजगणघंटाविघटनपंचानन-आति-
रमणीय-सुविहितनामधेय-आचर्यवैद्य-
श्रीमद्विजयिकमंसूरीश्वर-चरणकमल-
चंदीक-विश्ववृद्धश्रीवीरजिनगम-
विशदीकरणकलहय-वाच्यमशि-
रोरत्नवाचकचंद्रश्रीवीरविजया-
जिधगुरुमंत्रसेवाहेवाक-विज-
यदानसूरि-प्रणीत . वि-
विधप्रभोत्तराजिधमंथ-
पूर्वार्द्ध समाप्ति-
मगमत्.

જૈનધર્મના અરુપધર્મ અને અગમ્ય સિદ્ધાન્તોનો સ્પષ્ટ કરી તે સિદ્ધાન્તોનેજ અનુસરી ચાલતું તથા જૈન સમાજના પ્રત્યેક કિતમાં શાસ્ત્રધારે ભાગ લેતું, એકતું એક, નીકર અને સ્વતંત્ર, બાકવાદીક પત્ર—

“શ્રી વીરશાસન.”

આ પત્રમાં પૂ. આચાર્યશ્રી યુનિવર્સિટીના તથા ધર્મ મંદાલ, સંસ્કારી લેખકોના મનનીય લેખો, સુંદર રસમય માહુ વાતો, દેશદેશવરના જૈન સમાજો, દુનિયાના બહુવાચક સમાજો, ઉપરાન્ત તન્ત્રી સ્થાનેથી લખાવી માહુ વિચારી મેળો વિ. હું વાંચન કર શુક્રવારે આપવામાં આવે છે.

આ પત્રની ખાસ વિશેષતાઓ.

- ૧ અશ્વારો ઉદ્દેશ, નિઃસ્વાર્થપણે ધર્મમાં નિયત રહી ધર્મ અને સમાજમાં હિતકર સેવા કરવાનો છે.
- ૨ દબ્યપ્રાપ્તિ, એ અશ્વારો સાધ્યબિન્દુ નથીજ.
- ૩ આ પત્રના તન્ત્રી જોનારની કામ કરે છે.
- ૪ દરવર્ષે મનનીય સાહિત્યના ક્રીતિસ્થો સમાજમાં એ લેટ અપાય છે.
- ૫ એક હજાર પુસ્તક દરવર્ષે લેટ અપાય છે.
- ૬ “વીરશાસન”ની સાચી અને સચાવર ખબર મેળવી તે સંખંધી ખાસ વાંચન આપવામાં આવે છે.
- ૭ આ પત્ર કેઈ બ્યક્તિનું નહિ પરન્તુ એક બહાર સંસ્થાનું છે કે જેને ઉદ્દેશ માત્ર જ્ઞાનપ્રચાર અને શાસનસેવાનોજ છે.

આ સર્વેનો હાલ હોવા માટે આજેજ વીરશાસનના આકરે આવ્યો.

કુવાર્નિકે લેવાનમજુર

સ્થાનિક.... રૂ. ૫-૦-૦

બહારગામ .... રૂ. ૫-૬-૦

પરદેશ.... રૂ. ૭-૮-૦

—પાલ ખર્ચ સાથે.—

લેવાનમ બહારગામ

૧. અશ્વારો નિયમિત અ છે.

૨. ખાસ નીકળવા વધારાએ.

૩. મનનીય સાહિત્ય અ છે.

૪. વાર્ષિક હજાર લેટ છુકે.

આકરે થવા માટે લખો:—

૦૫૦ વીરશાસન.

હાલ પોલી પેન-અમદાવાદ.

“શેઠ નગીનલાલ મંજુલાલ જૈન સાહિત્યોદ્ધાર ફંડ”

અર્થાત્ ૧-અભયકમાર ચરિત્ર લાખાન્તર કિંમત રૂ. ૧-૦-૦

મળવાનું છે. —આસ્તર ગોરધનદાસ, ડૉ. જ્ઞાનકલ્પવન ગોપીપુરા-સુરત.

